

29 maj—2 juni.

Debatter m. m.

Sid.

Lördagen den 29 maj.

Svar på fråga av herr Karlsson i Stuvsta ang. statens övertagande av de enskilda järnvägarna i Stockholms län	5
Interpellationer av	
herr Severin i Stockholm ang. undersökning rörande ett av tvenne läkare utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.	9
herr Henriksson ang. ifrågasatt försäljning av Henkel-Heliosbolagen till Kooperativa förbundet	10

Tisdagen den 1 juni.

Svar på interpellationer av	
herr Pettersson i Ersbacken ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar	12
herr Svensson i Stenkyrka ang. den gotländska hälso- och sjukvården	19
herr Persson i Svensköp ang. Malmö—Genarps järnväg	21
Interpellationer av	
herr Pehrsson-Bramstorp ang. byggnadsmaterielens fördelning ..	34
herr Sveningsson ang. utredningen om det enskilda vägväsendet	36

Onsdagen den 2 juni.

Svar på fråga av herr von Seth ang. vapensmuggling vid norska gränsen	40
Anslag till hushållningssällskapen m. m.:	
Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.	41
Revision av kreditutfästelser mot utlandet	49

	Sid.
Ändringar i kommunallagarna m. m.	67
Interpellationer av	
herr Johnsson i Kastanjegården ang. ombyggnaden av Blekinge- järnvägarna m. m.	103
herr Edberg ang. flottningslagstiftningen	104
Anslag till universiteten:	
Motion om högskola i Norrland	106
Anslag till seminarierna:	
Anslag till folk- och småskoleseminarierna	108
Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet ...	109

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 29 maj.

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 39, ang. förläggning av fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök (prop. för gemensam votering godkänd)	7
---	---

Onsdagen den 2 juni.

Gemensamma omröstningar:	
Anslag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet	37
Pension åt italienske ministern i Stockholm A. B. Riccis änka	38
Anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushålls- vanor	38
Försäljning till Lunds stad av vissa fastigheter	39
Fiskeristyrelsens förläggning	39
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. bidrag till hushållnings- sällskapen m. m.	41
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 11 ang. revision av kreditutfästelser mot utlandet	49
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. ändring i kommunal- lagarna	67
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 118, ang. löneklassplacering av vissa fänrikar	106
— nr 119, ang. utbyggnad av statens gruvanläggningar i Malå socken m. m.	106
— nr 120, ang. decentralisering och förenkling (handelsdeparte- mentet)	106
— nr 121, ang. haverikostnader	106
— nr 122, ang. radar för statsisbrytare	106
— nr 123, ang. överlåtelse av bro över Kalix älv	106
— nr 124, ang. flyttning av drivmedelscisterner på Gotland ...	106
— nr 125, ang. fortsatt disposition av äldre reservationsanslag..	106
— nr 126, ang. anslag till sprängämnesinspektionen	106

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 127, ang. ett ungdomens världsparlament för freden i Sverige	106
— nr 128, ang. utarrendering av reservflygfält	106
— nr 129, ang. anslag till universiteten m. m.	106
— nr 130, ang. anslag till seminarierna	108
— nr 131, ang. bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel (anslagsfrågor).....	108
— nr 132, ang. anslag till utbildning av tandläkare m. m.	108
— nr 133, ang. försäljning av fabrik för syntetiskt gummi.....	108
— nr 134, ang. ackord i C. J. Carlssons konkurs.....	108
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. pensioneringen för personal vid Bergslagernas m. fl. järnvägar	108
— nr 39, ang. grunder för pensionering av de äldre riksdagsvaktmästarna	108
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen	109
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. ny lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.....	109
<i>Sammansatta första lag- och jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. ändrad lydelse av 5 § i 1945 års lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet	144
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 33, ang. den statliga växtkontrollen	144
— nr 34, ang. omläggning av den lägre skogsskoleundervisningen	144
— nr 35, ang. inventering av för fiskodling lämpade vattendrag, m. m.	144
— nr 36, ang. Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande som nationalparker	144
— nr 37, ang. anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren	144

Lördagen den 29 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 260, angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49; nr 265, med förslag till sjöarbetstidslag;

nr 271, angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 278, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.;

nr 279, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 280, angående förvärv till kronan av aktierna i Aktiebolaget Fjäråssand; och

nr 281, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Svar på fråga ang. statens övertagande av de enskilda järnvägarna i Stockholms län.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Karlsson i Stuvsta har frågat mig om något initiativ tagits från förstatligandeberedningens sida i fråga om överförande i statens ägo av de enskilda järnvägarna

i Stockholms län eller om ett sådant initiativ kan förväntas inom den närmaste tiden.

Förra året vid ungefär denna tid frågade herr Karlsson mig om samma sak, och jag svarade då, att järnvägstyrelsen icke hade något aktuellt material samlat om dessa banor. Jag framhöll emellertid, att beslutet om statsförvärvet av bergslagsnätet även fört frågan om förstatligandet av de återstående enskilda järnvägarna framåt; tidpunkten och ordningen för förstatligandet måste dock bli beroende av förhållandena i varje särskilt fall.

Sedan detta svar avgavs har förstatligandeberedningen varit sysselsatt med undersökningar och förhandlingar rörande bl. a. statsförvärv av det västra smalspårsnätet. Dessa förhandlingar ha resulterat i överenskommelser, som nyligen godkänts av riksdagen. Vid sidan av detta arbete har förstatligandeberedningen under det senaste året haft att förbereda införlivningen i statsbanenätet av icke mindre än 20 järnvägar med en sammanlagd banlängd av drygt 2 000 kilometer eller omkring 25 % av det järnvägsnät, som 1939 var i enskild ägo. Detta arbete kommer dock i huvudsak att vara avslutat omkring den 1 juli i år.

För närvarande kvarstå ett 20-tal enskilda järnvägsförvaltningar. Av dessa ha elva stycken var för sig en trafikinkomst av över 1 miljon kronor. Undersökningar ha redan upptagits beträffande fem förvaltningar, vilkas verksamhet dock ej berör Stockholms län. Ordningföljden mellan de återstående banorna måste bli beroende av flera olika omständigheter. Hänsyn måste sålunda tagas till möjligheterna att i varje särskilt fall åstadkomma rationaliseringar och förbättringar redan ge-

Svar på fråga ang. statens övertagande av de enskilda järnvägarna i Stockholms län.

nom införlivningen eller genom nyinvesteringar och andra åtgärder efter ett statsförvärv. I Stockholms län äro förhållandena sådana, att man i samband med frågan om järnvägarnas förstatligande kan få anledning att ta upp även trafikfrågorna i övrigt till närmare behandling.

Med reservation för att omkastningar i programmet för förstatligandearbetets slutförande kunna komma att göras, kan man dock räkna med att järnvägarna i Stockholms län skola komma upp till behandling i förstatligandeberedningen senast under nästa år.

Härpå yttrade

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag fått på min fråga.

Beträffande svarets innehåll ger ju det upplysning om att det ändå synes kunna siktas ett slut på den väntan, som varit ganska lång och som gällt frågan om statens övertagande av de enskilda järnvägarna i Stockholms län. Vi hade väl alla hoppats, att detta övertagande skulle komma tidigare. För min del hade jag den tron efter svaret i följ, att frågan i varje fall skulle ha blivit aktuell i år. Nu synes den bli aktuell först nästa år.

Jag skall inte gå in på de skäl för dröjsmålet, som här anförts. Det är givetvis saker och ting, som jag inte här kan beröra. Jag vill bara förklara varför denna fråga varit uppe till diskussion så mycket och varför viss oro gjort sig gällande bland såväl personal som trafikanter vid berörda järnvägar. Orsaken är helt enkelt den, att den berörda personalen har mycket stora intressen av att järnvägarna överföras i statens ägo. Samma förhållanden gälla beträffande trafikanterna. För övrigt är ju statens övertagande av järnvägarna här i länet av ytterst stor betydelse på

längre sikt för utvecklingen av särskilt de norra länsdelarnas ekonomiska liv. Jag tillät mig framhålla i följ, att även om förhållandena äro sådana, att staten inte för närvarande kan göra några större nyinvesteringar i ny materiel m. m., så skulle ett statsövertagande ändå innebära omedelbara och direkta fördelar. Det säger sig självt, att dessa fördelar omedelbart skulle komma såväl personalen som trafikanterna till del, och detta trots att — som här också påpekats — några större förbättringar icke kunna väntas för närvarande. Det vore dock av betydelse, om statens övertagande av järnvägarna kunde resultera i rationaliseringar och större ombyggnader och omläggningar av trafiknätet, så att det bättre kunde motsvara de krav man ställer på järnvägarna.

Med det sagda ber jag att ännu en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 261, angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken; och hänvisades propositionen, såvitt angick däri ingående förordningsförslag, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 270, med förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 273, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.; och

nr 274, med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 276, angående grunderna för höjning

av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 277, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

§ 5.

Föredros var efter annan följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 571 av herr *Skoglund* i Dovers-
torp *m. fl.*,

nr 572 av herr *Hedqvist m. fl.*,

nr 573 av herr *Larsson* i Stockholm
m. fl. och

nr 574 av herr *Severin* i Gävle och
fröken *Nygren*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 575 av herr *Skoglund* i Dovers-
torp *m. fl.* och

nr 576 av herr *Ohlin m. fl.*

Härefter föredros motionen nr 577 av herr *Kristensson m. fl.*; och lämnades därvid ordet på begäran till

Herr KRISTENSSON, som anförde:
Herr talman! Å mina och mina med-
motionärers vägnar ber jag att få åter-
kalla denna motion.

Kammaren biföll denna anhållan.

Slutligen föredros och hänvisades till statsutskottet motionen nr 578 av herr *Ståhl*.

§ 6.

Föredros den av herr *Jonsson* i Skutskär vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående prövningen av behovet av pensionärshem.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredros den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet angående de skador, som förorsakas av översvämningar i vissa jordbruksområden, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredros den av herr *Johnsson* i Kastanjegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet i fråga om import av potatis från Italien.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Föredros jordbruksutskottets memorial nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om förläggning av fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående en revision av gällande kreditutfästelser gentemot utlandet;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående löneklassplacering av vissa fänrikar;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa decentraliserings- och förenklingsåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående radarutrustning för statens isbrytarfartyg;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Åkrokens vägsamfällighet av en lantförsvaret tillhörig bro över Kalix älv;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till flyttning av vissa drivmedelscisterner på Gotland,

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till sprängämnesinspektionen;

nr 127, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande i Sverige av ett ungdomens världsparlament för freden;

nr 128, i anledning av väckt motion om utarrendering i mindre lotter av reservflygfält till innehavare av närgränsande jordbruk;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till folk- och småskole-

seminarierna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fabrik för tillverkning av syntetiskt gummi; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ackord i fabriken Carl Johan Carlssons i Nyland konkurs;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Bergslagens och därmed samförvaltade järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande; och

nr 39, i anledning av förslag om grunder för pensionering av de äldre riksdagsvaktmästarna;

första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen, dels ock i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner;

sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., i vad avser förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;

Interpellation ang. undersökning rörande ett av tvenne läkare utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion angående förbättring av den statliga växtkontrollen;

nr 34, i anledning av väckt motion angående utredning om viss omläggning av den lägre skogsskoleundervisningen;

nr 35, i anledning av väckta motioner om inventering av landets för fiskodling lämpade vattendrag, m. m.;

nr 36, i anledning av väckta motioner angående Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande såsom nationalparker; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen för budgetåret 1948/49 jämte i ämnet väckta motioner;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående en omprövning av reglerings- och ransoneringssystemet; och

nr 11, i anledning av väckt motion om inrättande av en särskild kommission för övervakande av krisadministrationen; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, över motion angående fortsatta utredningar rörande norrlandsproblemen; och

nr 12, över motion om utredning angående den ur samhällets synpunkt nödvändiga utbyggnaden, effektiviseringen och lokaliseringen av järnbruksindustrien, m. m.

§ 11.

Interpellation ang. undersökning rörande ett av tvenne läkare utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr SEVERIN i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Enligt en artikel i Afton-Tidningen den 4 maj detta år hade tvenne läkare, doktor Bengt Boye och professor Torsten Sjögren, i skriftligt intyg förklarat en 57-årig affärsinnehavarinna i Stockholm psykiskt sjuk. Den undersökning, på vilken intyget grundats, hade bestått i ett par minuters samtal mellan den ene av de intygsgivande läkarna, herr Boye, och ifrågavarande dams man samt två i hennes affär anställda personer. Ingen av dessa hade uppfattningen, att damen led av någon psykisk sjukdom. Dessutom hade dr Boye samtalat med en med familjen bekant läkare. Initiativet till undersökningen hade tagits av en släkting till damen, som ansett att hon ekonomiskt utnyttjats av en tysk musiker, som var anställd i hennes affär. Initiativtagaren till undersökningen och hans hustru voro närvarande vid det förstnämnda samtalet. Däremot var den sjukförklarade damen icke närvarande, enär hon såsom en protest mot det opåkallade läkarbesöket omedelbart avlägsnade sig. Den andre av de båda intygsgivande läkarna hade över huvud aldrig sett damen eller talat med henne.

Den ifrågavarande damen konsulterade omedelbart efter det nyssnämnda läkarbesöket tvenne psykiatriker för undersökning av sitt tillstånd. De konsulterade voro överläkarna vid Beckomberga sjukhus herrarna Harald Rabe och Fritz Wiesel. I gemensamt avgivet intyg förklara dessa på heder och samvete, att de efter en ingående undersökning icke iakttagit något, som skulle tyda på att damen led av psykisk sjukdom. Lika litet hade de funnit något, som tydde på att damen skulle ha ekonomiskt utnyttjats av nyssnämnde musiker.

Svensk medborgare är i grundlagen garanterad säkerhet till liv, ära, personlig frihet och välfärd förutsatt att han icke övertygats om att ha brutit mot

Interpellation ang. ifrågasatt försäljning av Henkel-Helios-bolagen till Kooperativa förbundet.

svensk lag. På grund av förhållandena har i läkarnas händer måst läggas en långt gående rätt till förfogande över enskild medborgares frihet och personliga integritet, en rätt med vilken landets högsta myndighet beklåtts endast under mycket bestämda i lagen noggrant angivna betingelser. Betydelsen av att så utomordentliga befogenheter, som sålunda måst läggas i läkarnas händer, utövas med den största varsamhet och ansvar kan inte överskattas. De omständigheter under vilka det av herrarna Boye och Sjögren utfärdade intyget tillkommit tyda på, att den omsorg och det ansvar ett sådant intygs utfärdande ovillkorligen borde förutsätta icke iakttagits. Tvärtom röja omständigheterna en skrämmande likgiltighet för den drabbades personliga rätt, frihet och integritet. Det är visserligen min uppfattning att läkarkårens grannlagenhet, plikt- och ansvarskänsla i allmänhet förtjäna det högsta vitsord. Kanske är det därför, som den ovan relaterade händelsen förefaller så mycket mera upprörande. Men om sådana fall av extrem ringaktning för enskilda människors rätt icke vederbörligen påtalas, kan det måhända befaras, att även den allmänna ansvarskänsla, som läkarkåren dess bättre visar i sin verksamhet, avtrubbas och respekten för människors rätt och frihet försvagas.

Jag anhåller att med stöd av det sålunda anförda få till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet rikta följande frågor:

Är herr statsrådet villig att låta verkställa en ingående undersökning av det inträffade fallet?

Är herr statsrådet beredd att söka genom lagstiftning eller på annat sätt skapa starkaste möjliga garantier för medborgarnas personliga frihet och integritet i berörda avseende?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Interpellation ang. ifrågasatt försäljning av Henkel-Helios-bolagen till Kooperativa förbundet.

Herr HENRIKSSON erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den 14 februari i år lämnade statsrådet Kock i ett interpellationssvar i denna kammare en redogörelse för regeringens beslut att genom flytkapitalbyrån försälja Osram-Elektraverken till Kooperativa förbundet. Av redogörelsen framgick, att synnerligen anmärkningsvärda omständigheter voro förknippade med denna transaktion.

Trots vad som skedde i den uppseendeväckande Osram-affären synes regeringen nu stå i begrepp att genomföra en liknande transaktion med Henkel-Helios-bolagen.

Enligt vad jag erfarit, har regeringen även i detta fall beslutat att Kooperativa förbundet skall bli den utvalda köparen. Parallellen med Osram-fallet framträder i flera hänseenden. Henkel-Helios-bolagens produkter, som utgöras av tvättmedel, avsätts till ca 20 % genom konsumentkooperativa butiker och till ca 80 % genom enskild handel. Det torde vara uppenbart att dessa 80 % bortfalla, om företaget övergår i K. F:s ägo. Oron bland personalen är stor och berättigad över det ovissa öde, som väntar den genom en dylik utveckling.

Fallet Henkel-Helios synes vara särskilt anmärkningsvärt därigenom, att den schweiziska regeringen — enligt vad som meddelats i pressen — framfört officiella protester mot den svenska regeringens åtgärder. Detta tyder på att man från schweizisk sida ifrågasatt den svenska regeringens dispositionsrätt över företagen. En efter förhandlingar träffad överenskommelse borde enligt mitt förmenande ha eftersträfvats.

Jag finner det angeläget att riksdagen, innan affären med Henkel-Helios-

Interpellation ang. ifrågasatt försäljning av Henkel-Helios-bolagen till Kooperativa förbundet.

bolagen slutföres, informeras om vad som i detta fall förevarit. Jag hemställer därför om kammarens tillstånd att till fru statsrådet Kock få framställa följande frågor:

1. Vilka motiv ha förestavat regeringens beslut att försälja Henkel-Helios-bolagen till Kooperativa förbundet, och vilka villkor ha uppsatts för denna försäljning?

2. Vad är anledningen till att den schweiziska regeringen protesterat mot den svenska regeringens beslut att försälja Henkel-Helios-bolagen såsom tysk-ägda företag?

3. Har det saknats möjligheter att genom förhandlingar undvika direkt konflikt med schweiziska intressen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens sinnessjukhus: avlöningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till svenska farmakopé-kommittén m. m.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kostnader för särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggande av fiskehamnar m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1948/49 till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter jämte i ämnet väckta motioner;

från första lagutskottet, nr 244, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

från andra lagutskottet, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag; samt

från jordbruksutskottet, nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.20 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 1 juni.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och 26 sistlidna maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 284, angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**, som anförde: Herr talman! Herr Pettersson i Ersbacken har i en till mig framställd interpellation frågat, om jag anser gällande lagbestämmelser innefatta tillräckliga garantier för att ortsbefolkningens intressen och synpunkter bli till fullo beaktade vid prövningen och genomförandet av regleringsföretag, sådana som den nu aktuella utvidgade regleringen av Siljan, samt i motsatt fall om jag har för avsikt att snarast vidtaga åtgärder i angivna syfte.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Frågan om tillstånd till den nämnda regleringen av Siljan är för närvarande under behandling vid Österbygdens vattendomstol. Jag anser mig helt naturligt icke böra göra några uttalanden rörande detta speciella mål. Den av interpellanten ställda frågan, om lagbestämmelserna äro tillfyllest, kan jag emellertid i stort sett besvara jakande. Gällande vattenlag lämnar sålunda enligt min mening icke rum för några mera all-

varliga anmärkningar ur de synpunkter interpellanten anført. För att bestyrka denna uppfattning skall jag lämna några uppgifter om lagens huvudsakliga innehåll på denna punkt.

Sjöregleringar för kraftändamål äro beträffande tillåtligheten underkastade samma lagregler som byggande i vatten i allmänhet. Dessa regler innebära att vattendomstolen skall göra en avvägning mellan fördelarna och nackdelarna av ett tillämnat företag. Endast om nyttan med vissa relationstal avsevärt överstiger skadan på annans egendom, får företaget komma till stånd. Reglerna härom återfinnas i 2 kap. 3 § första stycket och äro avsedda som en garanti för att enskild rätt icke skall uppoffras för andra företag än sådana som äro av betydelse ur nationalekonomisk synpunkt. Därjämte finnas åtskilliga bestämmelser som mera direkt avse att skydda allmänna intressen. Med anledning av vad interpellanten yttrat om befarade verkningar av den tilltänkta regleringen av Siljan vill jag särskilt framhålla bestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket, vilka bl. a. förbjuda företag som skulle medföra, att fiskerinäring av större betydelse lede väsentligt förfång, eller som skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende är att befara. Jag vill också erinra om stadgandet i 2 kap. 12 § första stycket, enligt vilket sådana företag ej äro tillåtna, som kunna vålla menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller eljest i avsevärd mån förnärma allmänna intressen.

Då en reglering eller ett annat vattenbyggnadsföretag får äga rum, men detta medför skada eller intrång för annan, skall ersättning därför lämnas. Vid av-

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

görande, om och i vilken mån skada uppstår, skall enligt uttryckligt stadgande i 9 kap. 8 § hänsyn tagas även till skada eller lidande av annan beskaffenhet än rent ekonomisk. Vissa slags skada, däribland skada å fiske, skall enligt 9 kap. 48 § ersättas med 50 % förhöjning.

Otvivelaktigt inträffar det stundom, att ett företag medför vissa skador eller olägenheter som kunna sägas drabba en viss bygd såsom sådan snarare än enskilda sakägare. I dylika fall är det merendels av praktiska skäl icke möjligt att kompensera skadan genom ersättning enligt vattenlagens regler. Det nu sagda gäller icke minst sjöregleringsmål. I sådana mål kan emellertid utdömandet av lämpligt avvägda regleringsavgifter skapa möjlighet att genomföra åtgärder till bygdens fromma, vilka kunna betraktas såsom en kompensation för de uppkommande olägenheterna. Bestämmelserna om regleringsavgifter återfinnas i 4 kap. 14 och 15 §§.

Eftersom interpellationen närmast föranletts av en planerad reglering av Siljan, kan det vara skäl att dessutom framhålla bestämmelserna i 4 kap. 13 §. Enligt detta lagrum skall, när det är fråga om reglering av någon av vissa uppräknade större sjöar, bland dem Siljan, saken av vattendomstolen dragas under Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t skall avgöra, huruvida av hänsyn bl. a. till ortens allmänna ekonomiska intressen hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas för dess utförande.

Även i fråga om förfarandet vid vattendomstolen innehåller vattenlagen åtskilliga bestämmelser, som äro avsedda att skapa förutsättningar för ett tillbörligt beaktande av ortsintressena. Jag vill i detta hänseende erinra om stadgandet i 11 kap. 48 §, som ger vattendrättsdomaren befogenhet att på förberedelsestadiet anordna särskilda sammanträden för att lämna vederbörande kommuner och andra tillfälle att yttra

sig angående företagens inverkan på allmänna intressen m. m. Av betydelse i detta sammanhang äro också vissa bestämmelser som taga sikte på behovet av rättshjälp åt ortsbefolkningen. Den praktiskt viktigaste av dessa bestämmelser är stadgandet i 11 kap. 65 §, enligt vilket sökanden i regel har att betala motparternas nödiga kostnader vid vattendomstolen. I dessa kostnader inbegripes givetvis kostnaden för juridiskt biträde.

Genom den lagstiftning, om vars innehåll jag nu givit några antydningar, synes det — såsom jag redan framhållit — i stort sett vara ganska väl sörjt för att ortsintressena särskilt i större regleringsmål skola bliva tillbörligt beaktade. Därmed är icke sagt, att det ej kan vara motiverat att genom lagändring på en eller annan punkt ytterligare utbygga skyddet för dessa intressen. Vissa förslag i denna riktning ha framkommit.

I en i september 1947 avlämnad promemoria ha sålunda de särskilda sakkunniga, som jag i december 1945 tillkallade för att biträda med översyn av vissa delar av vattenlagen, föreslagit bestämmelser om skyldighet för den, som ämnar utföra ett större kraftverks- eller regleringsföretag, att — redan före ingivandet av ansökan till vattendomstolen — samråda med länsstyrelsen och i vissa fall även med de fiskevårdande myndigheterna. De sakkunniga avse, att länsstyrelsen skall kunna föranstalta om ett särskilt förberedelseförfarande — fristående från det följande ansökningsmålet vid vattendomstolen — under vilket ortsbefolkningen genom förmedling av en av länsstyrelsen utsedd kontaktman skall kunna till företagaren framföra sina synpunkter på företaget. Förslaget har varit utsänt på remiss och därvid tilldragit sig stort intresse men också blivit föremål för åtskillig kritik. För egen del har jag ännu icke tagit ståndpunkt till detsamma.

Jag vill slutligen också erinra om

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

riksdagens skrivelse den 13 juni 1947, nr 313, vari riksdagen anhållit om utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, samt om möjligheterna att i fråga om sådan skada, som drabbat enskild, lämna denne ersättning i annan form än i penningar. Skrivelsen har överlämnats till de nyss nämnda sakkunniga, som alltjämt ha åtskilliga frågor om ändringar i vattenlagen under behandling.

Vidare yttrade:

Herr **PETTERSSON** i Ersbacken: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Kravet på en utvidgad reglering av Siljan och Dalälven har väckt mycket allvarliga farhågor hos befolkningen, icke blott i hela Dalarna utan även i vårt land i övrigt. Österbygdens vattendomstol har på flera platser kring Siljan utlyst sammanträden med ortsbefolkningen för att diskutera problemet och få fram befolkningens synpunkter. Vid dessa sammanträden har tydligt kunnat förmärkas, vilket irritationsmoment frågan utgör i de berörda områdena. Många hårda ord ha fällt vid överläggningarna. En del därav kan säkerligen hänföras till överdrifter, men kvar står dock det faktum, att frågan är av stor vital betydelse. Siljan är ju inte vilken sjö som helst, och det finns värden, vilka svårligen kunna uträknas i kronor och ören.

Vattenregleringsföretaget i fråga, bakom vilket står såväl vattenfallsstyrelsen och Stockholms stad som flera av våra storbolag, begärde i början av året tillstånd att till innevarande års vårflod få sänka vattenståndet under det lägsta förut medgivna med 46 cm, men Österbygdens vattendomstol meddelade i yttrande till Konungen, att vat-

tendomstolen på grund av de med sänkningen förenade stora riskerna icke kunde tillstyrka, att vattenståndet till en början sänktes med mer än 15 cm under den hittills tillåtna lägsta nivån. Huruvida större sänkning än med 15 cm skulle kunna tillåtas, skulle senare prövas av vattendomstolen efter de sakkunnigas och domstolens egna iakttagelser. Först sedan mycket dyrbara anordningar med anbringande av stora grusmassor nedanför de branta strandbrinkarna på ömse sidor av älven i Leksand vidtagits till förhindrande av ras, lämnades av de sakkunniga och av vattendomstolen medgivande om ytterligare 15 centimeters tillfällig sänkning före innevarande års vårflod. Det har alltså medgivits en sänkning på sammanlagt 30 cm, men man har dock endast uttagit 26½ cm. Detta är emellertid en obetydlighet mot den sänkning på 85 cm, som man nu vill ha tillstånd att göra årligen för all framtid.

Det värsta med den stora sänkning, som sålunda begäres, är att den skulle medföra ett vattenstånd, som ligger helt utanför gränserna för sjöns naturliga variationer. Ett medgivande att gå utöver dessa gränser, som kommit i balans efter tidrymder av årtusenden, skulle betyda ett mycket farligt prejudikat för alla de övriga riksviktiga sjöar, som särskilt nämnas i vattenlagen, nämligen utom Siljan även Väneren, Vättern, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland. Bäst vore därför, om hela denna farliga ansökan, som innebär alltför långt gående åtgärder, kunde återtagas.

Även på andra håll i landet har det försports oro inför den alltmer tilltagande exploateringen av större vattendrag. Sålunda kan jag som exempel nämna, att kommunalmän, bönder, fiskare och skogsintresserade i Jämtland, Ångermanland och Medelpad för en tid sedan till regeringen överlämnade en skrivelse med begäran om sådana åtgärder, att kraftexploatörerna skulle tvingas uppträda varsamt gentemot

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

bygdeintressena. Det är mig obekant, om framställningen givit något positivt resultat.

Genom personlig kontakt med människor, som drabbats av sådana förhållanden, som nu nämnts, vet jag att det lätt går att gripas av en känsla av rättslöshet och otrivsel. Det skulle icke förvåna mig, om naturskövlingen många gånger har varit anledning till att människor övergivit sin fädernebygd och flyttat in till städerna. Det är därför icke bara ett lokalt intresse, att vårt lands natur i möjligaste mån bevaras, utan det är i själva verket även ett riksintresse av stor och omfattande betydelse.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts har jag ansett det vara av betydelse att genom den framställda interpellationen få ett svar på frågan, om gällande lagbestämmelser innefatta tillräckliga garantier för att ortsbefolkningens synpunkter och intressen verkligen bli till fullo beaktade vid prövningen och genomförandet av större regleringsföretag. Detta spörsmål har nu statsrådet endast i stort sett kunnat besvara nekande, i det han framhåller att gällande vattenlag icke torde lämna rum för några mer allvarliga anmärkningar. Även enligt hans mening kunna således de nuvarande lagbestämmelserna icke sägas helt och fullt tillvarata de intressen från ortsbefolkningens sida, om vilka jag här har talat. Av statsrådets uttalande framgår, att det kunde vara motiverat att genom lagändring ytterligare utbygga skyddet för dessa intressen. Enligt vad statsrådet meddelade, föreligga också vissa positiva förslag i sådan riktning från de särskilda sakkunniga, som i december 1945 tillkallats för att biträda med översyn av vissa delar av vattenlagen. Likaså har statsrådet erinrat om 1947 års riksdagsskrivelse med begäran om utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenreglering-

ar. Det hade enligt min mening varit önskvärt, om den stora frågan om Siljans reglering kunnat få anstå, till dess nämnda utredningar varit föremål för vederbörlig prövning. En dylik anordning borde icke vara alldeles otänkbar, i all synnerhet som medgivande lämnats om provisorisk sänkning av vattennivån.

Vad särskilt angår frågan om gottgörelse till bygden för skadeverkningarna, vill jag framhålla angelägenheten av att närmare utredning verkställas av detta spörsmål, innan den nu begärda regleringen medgives. Enligt vad jag inhämtat, finnas från föregående reglering av Siljan redan nu fonderade regleringsavgifter till ett sammanlagt belopp av icke mindre än omkring 100 000 kronor. Dessa avgifter kunna användas för tillgodoseende av olika ändamål inom den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande m. m. Innan definitivt ståndpunktstagande till det nu föreliggande regleringsförslaget sker, borde ortsbefolkningen i varje fall erhålla närmare uppgifter om i vilken form Siljansbygden av dessa avgifter kan erhålla ersättning för de olägenheter, som till följd av regleringarna drabba bygden och dess befolkning.

Herr förste vice talmannen **MAGNUS-SON**: Herr talman! Det var ett yttrande i början av statsrådets anförande, som föranledde mig att begära ordet, nämligen när statsrådet sade att de nuvarande bestämmelserna i vattenlagen inte ge rum för några allvarligare anmärkningar.

Det är ju så, att vid vattenregleringar, såväl när det gäller kraftverksanläggningar som utdikning och dylikt, skall det ske en avvägning mellan de fördelar och nackdelar, som regleringsföretaget kan medföra, och det är just där som det svåra problemet ligger. Det kan vara mycket besvärligt att avgöra vad som egentligen är en fördel eller

Svar på interpellation ang. skydd för orsintressen vid vattenregleringar.

vad som är en nackdel. Det är klart att för jordägaren kan det vara en fördel att få pengar i stället för en viss nytthet, som han lämnar ifrån sig, och det kan givetvis också vara en fördel för landet i dess helhet att krafttillgången ökas. Den senare fördelen skall man inte underskatta, och jag är också den siste att göra det, när möjligheterna att köpa kraft utifrån, d. v. s. i form av kol och olja, ha blivit försämrade och importen därtill har väsentligt fördyrats.

Vilka äro då de nackdelar, som man kan ha att väga gentemot dessa fördelar? Även om det kanske inte är bra att få sina marker översvämmade, kan det också vara en nackdel att ett vattendrag, som förut nått dessa marker, försvinner. Vidare finns det några nackdelar, som äro mycket svåra att bestämma, och det är de som sammanhänga med den förändring av naturen, som ofrånkomligen följer med varje vattenregleringsföretag. Jag skall inte nu ingå på de olyckliga förändringar, som ha skett i samband med vissa oförnuftiga avdkningsföretag. Det är emellertid uppenbart, att vattenregleringarna kunna medföra en stor förlust av skönhetsvärden, en förlust som stundom blir ändå större därigenom att man höjer och sänker vattennivån. I de fall, där vattennivån för beständigt sänkes ned till en viss lägre nivå, följer nämligen växtligheten och annat med och har snart omvandlat den nya strand, som åstadkommits på konstlad väg, till en naturlig strand. Det är värre med sådana regleringar, där man under flodtiden samlar upp vatten i stora mängder för att sedan under bristperioder sänka vattenståndet långt under den föregående nivån, varigenom tråkig gallstrand uppstår. Jag undrar, om man inte i det avseendet har, med vattendomstolarnas medgivande, gått för långt. Jag hörde häromdagen omnämnas, att exempelvis uppe i Jämtland — jag tar detta exempel, därför att det rör en bygd, som jag själv varje sommar be-

söker — skall ett större vattendrag, nämligen Kvarnbergsvattnet, få sin vattennivå sänkt med 8—10 meter, detta sagt med reservation för misstag i fråga om metertalet. Genom denna sänkning kommer ett av Sveriges vackraste vattenfall att utplånas. Det är svårt att taxera de värden, som gå förlorade genom att fisktillgången i detta vattendrag givetvis kommer att mycket kraftigt försämrats, för att inte säga alldeles förstöras, men säkert är, att en oerhörd spoliering av naturvärden kommer att bli följden av att man går så långt i fråga om ingrepp, som man tillåter sig göra genom en sådan sänkning.

Jag vill också — även om jag inte har något förslag att göra och jag inte vet, om det över huvud taget går att komma fram till en lösning — beröra en sak som sammanhänger med ersättningsfrågan. Det gäller inte ersättnings storlek, utan ett annat problem, som jag har mött många gånger under min långa riksdagsmannaverksamhet och vid handläggning i övrigt av frågor, som röra fastigheter, nämligen det problem som uppstår, då en fastighet för all framtid förlorar en viss nytthet. Om ersättningsfrågan regleras på det sättet, att ett kontant belopp utbetalas, blir det ju en ersättning som kommer den dåvarande ägaren av fastigheten till godo, och han finner det kanske ganska trevligt att på ett bekvämt sätt få ett måhända rätt stort belopp, som han kan använda för något visst ändamål. Men på detta sätt blir fastigheten som sådan för all framtid definitivt försvagad, kanske ända därhän att en förut god och räntabel fastighet inte längre blir ekonomiskt bärkraftig. Jag är den siste att vilja vara med om vittgående inskränkningar av äganderätten, men jag vill sätta i fråga, om det verkligen är riktigt, att en stor realtillgång, som genom det allmännas ingripande avskiljes från en fastighet och omvandlas i pengar, skall kunna utan vidare förbrukas av den, som för tillfället äger fastigheten.

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

Jag vet att det är ett stort och mycket svårlöst problem, som man här kommer in på, men jag har ändå velat göra denna frågeställning.

Som en sammanfattning vill jag säga, att var och en, som räknar med ekonomiska värden, givetvis erkänner, att det finns fog för en hel del vattenregleringar, men att man samtidigt har anledning kräva, att det lagstiftningsvägen göres vad som göras kan för att ingripandena ske på ett sådant sätt, att minsta möjliga skada tillfogas bygden, såväl med tanke på befolkningen som naturen som sådan. Emellertid kan inte — och det var egentligen för att säga detta som jag begärde ordet — den frågan fullt tillfredsställande lösas lagstiftningsvägen, utan mycket beror därvidlag på den förståelse, som visas olika intressen, och icke minst gäller det den förståelse, som från regleringsföretagens sida visas gentemot befolkningen och naturen. Får man till stånd tillräckligt stor förståelse på det hållet, tror jag att hithörande frågor skulle kunna nöjaktigt lösas, framför allt utan att varaktig skada skulle behöva tillfogas naturen och dess skönhet. Men det gäller — det vill jag tillägga — att här gå fram med stor försiktighet, ty det är omöjligt att på en gång bedöma, vilka förändringar som ett ingrepp kan komma att medföra, inte bara i fråga om naturens skönhet och dylikt, utan också när det gäller klimatet. Det senare är en omständighet, som enligt min mening inte har tillräckligt beaktats hittills, fastän det finns många varnande exempel på sådana förändringar. Jag har därför velat understryka, att man bör iakttaga större försiktighet än man hittills gjort, när det gäller vattenregleringar.

Häruti instämde herr *Hellbacken*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag vill — för att det icke skall uppstå

något missförstånd — gärna uttala min anslutning till de synpunkter på naturskyddet, som både interpellanten och herr förste vice talmannen ha framhållit. Det är också min mycket djupt grundade övertygelse, att våra naturvärden höra till de ting som vi ha den största anledning att slå vakt om.

Jag har, som jag inledningsvis nämnde i mitt interpellationssvar, icke ansett det vara lämpligt att ingå i en diskussion beträffande regleringen av Siljan, eftersom målet om denna reglering nu är föremål för handläggning vid vattendomstol. Upplysningsvis vill jag emellertid lämna ett par faktiska uppgifter, som jag har inhämtat beträffande den planerade sjösänkningen.

Vad jag först skall nämna har ett visst samband med de naturskyddsfrågor, som vi nyss talat om. Det är vissa uppgifter om de verkningar som den tilltänkta sänkningen kan få. Något exakt härom vet man ju ännu inte, men vid ansökningen har fogats en rad grafiska framställningar över hur man tänkt sig att den tillämnade sänkningen skall verka. Det finns olika sådana för mer eller mindre vattenrika år. Av den framställning, som avser ett normalt år, liksom i större eller mindre utsträckning av de andra, kan man utläsa, att den egentliga skillnaden i vattenståndet, den mera avsevärda sänkningen alltså, är avsedd att inträda under tiden mellan februari och den period, då vårfloden kommer eller början av april. Det gäller med andra ord inte de tider på året, framför allt sommaren, som äro mest känsliga, utan tvärtom den tid av året, då en sänkning kanske har minst farliga verkningar.

Den andra upplysning, som jag anser mig böra lämna, gäller den ekonomiska innebörden av det tillämnade företaget. Hur mycket man än vill hålla på de ideella intressena, kan man ju inte alldeles bortse från den stora betydelse, som ett rationellt utnyttjande av våra vattenkraftstillgångar har ur national-

Svar på interpellation ang. skydd för ortsintressen vid vattenregleringar.

ekonomisk synpunkt. Till belysning av denna sida av saken vill jag nämna, att den beräknade vinsten av Siljans reglering motsvarar ungefär den totala årsförbrukningen av elektrisk kraft, både den privata och den industriella förbrukningen, i en så stor stad som Norrköping.

Herr GEZELIUS: Herr talman! Jag skall be att få instämma i de synpunkter, som herr Magnusson anlade på denna fråga, men jag skulle härtill vilja knyta ett par reflexioner.

Det ökade kraftbehovet och de ökade tekniska möjligheterna att utvinna kraft genom reglering även av relativt små sjöar ha gjort, att regleringen av sjöar och vattendrag antagit en mycket stor omfattning. Detta har också medfört, att den av lagen krävda marginalen mellan båtnad å ena sidan och skada å andra sidan har fått en förskjutning, vilket har verkat så, att riskerna för sådana obestämbara värden som skönhetsvärden eller befolkningens trivsel över huvud taget ha ökats. Detta bör konstateras. Även om man kan säga, att lagstiftningen i stort sett är uppbyggd så, att skönhetsvärdena och jordbruksbefolkningens intressen skola tillvaratagas, har utvecklingen dock gått därhän, att en översyn av denna lagstiftning säkerligen vore på sin plats.

På ett annat område har lagstiftningen inte heller kunnat följa med tidens krav, och det gäller den fråga som herr Magnusson berörde, när han talade om att en jordbrukare eller någon annan får pengar i stället för jord. Denne får då skadan uppskattad till ett visst belopp och får 50 procents tillägg för den skada hans jord lidit. Men när ersättningen kapitaliseras efter låt mig säga 5 procent, får han icke sin kapitalförlust täckt genom en kapitalisering efter en sådan räntesats. Här krävas säkerligen smidigare regler, även om jag vet, att domstolarna i många fall gå med på en kapitalisering efter en

lägre räntefot. Något större enhetlighet vore säkerligen önskvärd.

Slutligen vill jag stryka under vad herr Magnusson i Skövde sade om att det föreligger en alltför stor obenägenhet att tillvarataga och uppskatta skönhetsvärdena. Det förekommer tyvärr mycket ofta, att en fastighet inte kan få någon ersättning för förluster i skönhetsvärde eller trivsel, om det inte faktiskt kan visas, att fastighetens försäljningsvärde har minskats med ett belopp, som kan uppskattas. Jag vill inte klandra någon domstol utan framhålla, att det är utomordentligt svårt att bedöma dessa värden. Det är så frestande för en domstol att i en tid av knapphet på kraft gå med på ett krav på en utbyggnad för att vinna tillgång till något, som vårt land har haft så stort behov av särskilt under krigsåren.

Jag tror, att det ligger en viss risk i den lag om tillfälliga regleringar, som av riksdagen antogs för några år sedan, då jag tillät mig varna för att denna lag skulle bli permanent. Den har nämligen medfört risk för att tillfälliga vattenregleringar komma till stånd utan noggrann utredning. Frågan om uppskattning av olägenheter och skada har skjutits på framtiden för att man i ett kritiskt läge skulle kunna skaffa kraft åt landet, och så har läget fastlåsts.

Jag vill sålunda instämma i de synpunkter, som här anförts i fråga om att man bör uppmärksamt följa utvecklingen på detta område och skapa ett ökat skydd för värden, vilka visserligen kanske inte kunna uppskattas i pengar men vilka dock, såsom justitieministern framhöll, många gånger äro rätt omistliga värden för vår trivsel.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Jag har tidigare instämt med herr förste vice talmannen i hans yttrande, och jag kan också instämma i vad interpellanten anför. Vad som gjort att jag nu begärt ordet är, att hithörande frågor äro föremål för utredning i justitiede-

Svar på interpellation ang. den gotländska hälso- och sjukvården.

partementet, och när nu herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet är här närvarande, vill jag dra fram en fråga, som inte har berörts i denna debatt men som jag, herr talman, anser höra till de spörsmål som avhandlas här i dag.

Det finns på många ställen i vårt land vattendrag och sjöar, bland annat sådana som jag känner väl till, vilka i synnerligen hög grad förorenats av industriella företag, så att badplatser spolierats, bebyggelse hindrats och en för det allmänna hälsotillståndet nöjaktig tillgång till vatten icke kunnat erhållas. Jag kan nämna sjöar som ha förbindelse med Kolbäcksån, sjöarna Övre och Nedre Hillen och andra, där en analys av vattnet visat, att det är synnerligen hälsofarligt.

För kort tid sedan var det ett industriföretag, som pumpade upp vatten från en mindre sjö, som företaget ägde, och släppte ned det i en annan sjö, där det bland annat var badplatser för äldre och skolbarn, vilket medgavs av vattendomstolen, trots protester från ortsbefolkningen och två hälsovårdsnämnder. Vattnet var mycket giftigt på grund av att det tillsatts med giftiga syror för att man skulle få fram en viss produkt från söndermalet berg. Från denna sjö har under hösten och vintern de sista åren bygdens befolkning — jag talar av egen erfarenhet, herr talman, därför att jag är från denna by — måst ta vatten till sina husdjur och i viss mån även till hushållen.

Jag vill, då frågan om reglering av sjöar nu kommit upp, framhålla, att även detta är en sak som bör tagas under överbägande. Jag vill visst inte på något sätt klandra domstolens utslag, men jag vill, att man uppmärksammar de ur hälsovårdssynpunkt skadliga förhållanden som föreligga i ett sådant fall som det jag nu här anfört.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. den gotländska hälso- och sjukvården.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG, erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka har med kammarens tillstånd i en till mig ställd interpellation riktat uppmärksamheten på de särskilda förhållanden, som råda i fråga om hälso- och sjukvården på Gotland. Han har därvid erinrat om att länets landsting redan nedlagt betydande belopp på ordnandet av hälso- och sjukvården för länets befolkning men att trots detta ännu mycket återstode att göra, innan vården kunde anses tillfredsställande. Länet hade emellertid ett mycket lågt skatteunderlag, och utdebiteringen för landstingsändamål vore den högsta i riket. Särskilda åtgärder från statens sida vore därför enligt hans mening påkallade, om landstinget skulle kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sina uppgifter på detta område. Interpellanten har vidare erinrat om att frågan om statens bidrag till den av landstingen bedrivna hälso- och sjukvårdande verksamheten visserligen redan vore föremål för utredning genom särskilda sakkunniga. Med hänsyn till Gotlands speciella förhållanden vore det emellertid enligt hans mening icke möjligt att inordna de särskilda stöd, som vore påkallat för Gotlands del, i ett för samtliga län och städer utanför landsting avsett generellt statsbidrag.

Han har därför frågat mig, om jag är villig att i samband med frågan om statsbidragen till den av landstingen bedrivna verksamheten på hälso- och sjukvårdens område låta förelägga riksdagen förslag till särskilda bestämmelser om dylikt statsbidrag till Gotlands läns landsting.

Som svar härpå vill jag framhålla följande.

Vad interpellanten anfört och vissa

Svar på interpellation ang. den gotländska hälso- och sjukvården.

ytterligare uppgifter, som jag inhämtat i frågan, visa tydligt, att förhållandena på hälso- och sjukvårdens område på Gotland icke äro tillfredsställande. Jag kan sålunda bl. a. nämna, att i fråga om sedvanliga lasaretsavdelningar in- tet sjukvårdsområde i riket har så få sjukvårdsplatser per invånare som Got- land. Där funnos år 1944 blott 2 sådana platser per 1 000 invånare mot 3,5 för landstingen i allmänhet och 4,2 för riket i dess helhet. De fåtaliga sjukvårds- platserna på ön ha dessutom en mycket ogynnsam fördelning i fråga om spe- cialiteter. Anledningen till dessa otill- fredsställande förhållanden är främst att söka i länets mycket svaga skatte- underlag, som hindrat landstinget att bygga ut hälso- och sjukvården till sam- ma omfattning som skett inom andra landstingsområden. Trots detta har lä- net ständigt haft en mycket hög lands- tingsskatt och har — såsom interpel- lanten påpekat — för närvarande den högsta uttaxeringen för landstingsända- mål i riket. Det måste under sådana förhållanden uppenbarligen möta myc- ket stora svårigheter för landstinget att på egen hand åstadkomma den förbät- ring av hälso- och sjukvårdsförhållan- dena för öns befolkning, som otvivel- aktigt är påkallad, och att över huvud taget följa med i den snabbt pågående utvecklingen på detta område.

Det synes mig under sådana förhål- landen tydligt, att landstinget är i be- hov av särskilt stöd till sin hälso- och sjukvårdande verksamhet. Så har också skett tidigare. Vid 1942 års riksdag er- höll sålunda landstinget statsbidrag en- ligt gynnsammare principer än vad statsbidragsförfattningarna förutsätta för utbyggnad av lasarettet i Visby samt för om- och utbyggnad av tuberkulos- sjukstugan i Follingbo till sanatorium. Frågan om i vilken form ytterligare stöd skall kunna lämnas landstinget är emellertid mycket komplicerad. Ett be- dömande av frågan försvåras dessutom av att det för närvarande är oviss, på

vilket sätt statsbidragen till landsting- ens hälso- och sjukvårdande verksam- het över huvud taget komma att utfor- mas för framtiden. Detta spörsmål är — såsom interpellanten också påpekat — föremål för utredning genom särskilda sakkunniga. Det synes mig knappast möjligt att, innan dessa sakkunniga framlagt resultatet av sitt arbete och deras förslag prövats av statsmakterna, bedöma på vad sätt de blivande stats- bidragsreglerna böra kompletteras med särskilda bestämmelser för Gotlands del.

Jag vill vidare påpeka, att det got- ländska sjukvårdsproblemet icke endast är att betrakta som en statsbidragsfråga. Det gäller här i minst lika hög grad en fråga om organisation av hälso- och sjukvården för Gotlands befolkning. Gotlands avskilda läge och ringa be- folkningsunderlag ställa problem, som i hög grad avvika från dem, som före- liggga inom andra sjukvårdsområden. Frågan om ett utökad statligt stöd till hälso- och sjukvården på Gotland kan därför inte behandlas isolerad, utan i nära samband härmed måste även de organisatoriska sjukvårdsfrågorna in- gående prövas.

Sammanfattningsvis vill jag alltså framhålla, att jag väl inser de särskilda svårigheter, som föreliggga för Gotlands del, när det gäller att tillförsäkra öns befolkning en tillfredsställande hälso- och sjukvård. Det synes mig icke heller orimligt, att staten i någon form träder emellan för att i särskild ordning bistå länets landsting vid lösandet av öns sjukvårdsproblem. Med hänsyn till frå- gans komplicerade natur är jag emel- lertid icke — utan en närmare utred- ning av hela frågekomplexet — beredd att uttala mig om på vilket sätt detta bör ske. En utredning i frågan bör emellertid enligt min mening lämpligen komma till stånd. Denna synes dock icke böra sättas i gång, förrän ökad klarhet vunnits rörande statens bidrag över huvud taget till landstingens hälso- och sjukvårdande verksamhet.

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå yttrade

Herr SVENSSON i Stenkyrka: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret, och jag tackar också för förståelsen för de synpunkter jag i interpellationen framfört.

Herr statsrådet hänvisar till den pågående utredningen, statsbidragssakkunniga. I berättelsen i fjol meddelades, om jag minns rätt, att denna utredning beräknades avlämna sitt betänkande under första halvåret 1947. Så har som bekant inte skett och det är ju förståeligt med hänsyn till uppdragets omfattning. I årets berättelse meddelades, att de sakkunniga beräknades vara färdiga under första kvartalet i år, och man får då förutsätta att betänkandet snart avlämnas — jag säger inte detta som någon anmärkning. Men när herr statsrådet hänvisar till att man först måste avvakta riksdagens prövning efter proposition, som i sin tur bygger på de sakkunnigas betänkande, är jag rädd för att det kommer att dra för långt ut på tiden, innan det spörsmål jag här berört blir föremål för den prövning, som för Gotlands del är ytterst önskvärd.

Jag vill utöver vad jag sagt i interpellationen påpeka, att om förslaget till ytterligare utbyggnad av hälso- och sjukvården verkställs, kommer det att medföra en merkostnad av 4 å 5 milj. kronor, vilket beräknas öka skatten med ungefär 40 öre vid oförändrat skatteunderlag, alltså från kr. 4:20 till kr. 4:60. Skulle skatteunderlaget vika, kommer skatten att ytterligare stiga. När årets landsting har att ta ställning till frågan om dessa väsentliga utbyggnader, är det givetvis angeläget för landstinget att någorlunda veta, om det finns förutsättningar för att landstinget skall kunna erhålla det bidrag, jag här berört.

I annat fall kan ju landstinget bli nödsakat skjuta på denna utbyggnad, som är ytterst angelägen.

Jag skulle därför vilja vädja till herr statsrådet att oavsett när statsmakterna ta ställning till sakkunnigutlåtandet ändå ta upp saken och pröva frågan om särskilt bidrag till Gotlands läns landsting för denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Persson i Svensköp framställt följande frågor till mig.

1) Är herr statsrådet i tillfälle att lämna en redogörelse för de motiv som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut att upphäva koncessionen beträffande Malmö—Genarps järnväg?

2) Kan man förvänta någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida för att tillgodose kommunikationsbehovet i orten efter järnvägsdriftens nedläggande?

Jag har med anledning av en interpellation av herr Ivar Persson i första kammaren redan tidigare i dag lämnat en i huvudsak liknande redogörelse angående anledningarna till nedläggandet av driften på Malmö—Genarps järnväg.

Till en början vill jag understryka att jag finner det uppenbart, att innan medgivande lämnas om upprivande av en järnväg, som är av betydelse för den allmänna samfärdseln i en bygd, måste krävas att det finns möjlighet att tillfredsställande ordna transporterna inom bygden med andra kommunikationsmedel.

Under senare år har Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till upprivande av en del mindre järnvägar, vars trafik anses kunna ombesörjas medelst last-

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

bilar och bussar. I samtliga dessa fall har vederbörande järnvägs trafikunderlag varit så svagt, att detsamma icke kunnat motivera järnvägens bibehållande, varken ekonomiskt eller ur behovssynpunkt.

Vad beträffar Kungl. Maj:ts beslut i nyårskonsejen om tillstånd att uppriva Malmö—Genarps järnväg vill jag framhålla följande.

Malmö—Genarps järnväg befinner sig som bekant i enskild ägo och frågan om nedläggande av trafiken på banan hade uppkommit på grund av framställning av järnvägens ägare. Därest staten skulle velat förhindra detta nedläggande, hade staten måst övertaga järnvägen eller på annat sätt ekonomiskt engagera sig i järnvägsdriften.

Innan jag tillstyrkte framställningen om nedläggandet hade jag omsorgsfullt övervägt alla omständigheter i denna fråga för att söka finna något avgörande skäl för att bibehålla banan, men hade inför de fakta, som under senare tid framlagts, ansett mig icke kunna taga på mitt ansvar att längre förhindra nedläggandet av järnvägen.

Såsom grundläggande och dominerande sakförhållande stod den fortskridande utarmning av banan, som blivit en konsekvens av biltrafikens genombrott. Medan nettoinkomsten under perioden 1906—1910 för Malmö—Genarps järnväg per bankm räknat låg ca 6 % över riksmedeltalet, så hade tjugo år senare, dvs. för perioden 1926—1930, inträtt en sådan förskjutning, att samma nettoinkomst för Malmö—Genarps järnväg låg hela 80 % under riksmedeltalet. Antalet *trafikenheter* (summa personkm och tonkm) på banan utgjorde under perioden 1926—1930 endast 50 % av antalet sådana enheter åren 1906—1910, medan motsvarande procenttal för riksmedelvärdet var 138.

Dessa siffror visa, att huvudparten av trafiken inom den bygd, som en gång varit järnvägens trafikområde, redan 1930 övertagits av bilarna.

Denna närmast katastrofala minskning av nettoinkomsten medförde, att Malmö—Genarps järnvägs dåvarande ägare år 1929 trädde i konkurs. Under den tid fram till våren 1933, då banan trafikerades för konkursboets räkning, blev ställningen allt sämre, och i 1932 års bokslut balanserades en förlust av i runt tal 165 300 kronor.

År 1933, då banan å exekutiv auktion förvärvades av nuvarande ägaren, genomfördes en ekonomisk sanering, om vars grundlighet den omständigheten vittnar att summa främmande kapital, som år 1932 utgjorde 865 300 kronor, år 1934 nedbringades till 265 500 kr.

Trots att vid saneringen den framtida räntebördan torde ha avvägs med hänsyn till de förväntade inkomsterna, blev resultatet för den nya ägarens del mycket ogynnsamt såtillvida, att redan året 1934 gav en bokförd förlust av 13 500 kronor. Om man beaktar, att denna förlust räknats utan avsättning till förnyelsefond, medan det äldre bolaget, som säkert höll sig i underkant i detta hänseende, under 1932 avsatt 22 200 kronor för ändamålet, finner man att den *faktiska* förlusten under 1934 uppgått till minst 35 700 kronor. För år 1936 utgjorde den bokförda förlusten 26 400 kronor och sålunda faktiska förlusten, räknad som nyss sagts, 48 600 kronor.

Detta år hade — trots den goda allmänna konjunkturen — järnvägens trafikrörelse minskat till blott 33 % av trafiken under perioden 1906—1910, samtidigt som motsvarande riksmedelantal ökat till 167 %.

De följande åren blevo ekonomiskt något gynnsammare än 1936, men betydande förluster uppkommo dock t. o. m. 1939, då förlusten skulle blivit 30 100 kronor, om man räknar med förutnämnda avsättning till förnyelsefond. Förbättringen berodde emellertid icke på uppgång i trafiken utan på ytterligare nedpressning av driftsutgifterna, särskilt underhållskostnaden, ett

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

förhållande, som torde ha stått i nära samband med bolagets den 1 februari 1939 ingivna framställning om banans nedläggning.

De inskränkningar, som under krigsåren drabbade biltrafiken, medförde för Malmö—Genarps järnväg givetvis någon återvinning av trafiken. Järnvägens andel i den väldiga trafikökningen för järnvägsnätet i dess helhet var emellertid mycket obetydlig. Redan de lättnader för biltrafiken, som genomfördes under 1946, medförde för Malmö—Genarps järnväg en ny tillbakagång till ungefär 1939 års nivå, och 1947 betecknar för banan ett aldrig förut nått botenläge.

Även i ekonomiskt hänseende har under 1947 satts nytt bottenrekord med en förlust, inklusive normal avsättning till förnyelsefond, av över 100 000 kronor, ett oskäligt högt belopp för en järnväg, där bruttoinkomsten utgör cirka 200 000 kronor, och för vilken underhållet inskränkts till vad som varit oundgängligen nödvändigt för driftens uppehållande. Järnvägsbolaget har till SJ erlagt en årlig avgift av 30 000 kronor för anslutningarna till Malmö central och Klågerups station. Detta belopp motsvarar dock enbart SJ:s självkostnader för dessa anslutningar; någon vinst har sålunda SJ ej haft därav.

Det ofta citerade uttalandet av 1932 års riksdag, »att i den mån ett kommunikationsmedel på grund av teknikens utveckling förlorat sin betydelse, så att dess uppgift bättre tillgodoses genom ett annat kommunikationsmedel, åtgärder icke böra tillgripas för att på konstlad väg öka dess livslängd», synes alltså vara i hög grad tillämpligt på Malmö—Genarps järnväg.

Frågan om järnvägens forthetstånd efter ett i princip allmänt förstatligande av de enskilda järnvägarna har berörts i järnvägsförstatligandekommissionens år 1936 avgivna betänkande. Däri har anförts bl. a. att Malmö—Gen-

arps järnväg hade så svag trafik, att järnvägens fortsatta existens under någon mera avsevärd tid framåt syntes osäker. Då därtill kom, att järnvägen icke hade någon större betydelse vare sig för det allmänna eller för de lokala ortsintressena, kunde det icke anses försvarbart, att staten genom ett övertagande iklädde sig därmed förenade relativt betydande ekonomiska uppoffringar för trafikens upprätthållande. Vid ett statsövertagande skulle för övrigt för möjliggörande av fortsatt trafikering betydande kapitalutlägg krävas för banans iståndsättande.

Att man likväl tidigare motsatt sig beslut om banans nedläggande har berott på särskilda tidsomständigheter, framför allt det speciella knapphetstillstånd som under kriget rått beträffande vissa bilförnödenheter, vilket icke hade sin fulla motsvarighet i fråga om förnödenheter för järnvägsdrift.

I detta sammanhang må nämnas att Skånes handelskammare i ett den 3 juli 1945 till länsstyrelsen avgivet yttrande uttalat, att det under normala förhållanden på transportområdet icke skulle ha funnits tillräckliga skäl för det av järnvägen beroende lokala näringslivet att motsätta sig bifall till ansökning om nedläggande. Däremot ansågs järnvägen fylla en betydelsefull transportuppgift, som icke kunde på annat sätt tillgodoses, så länge då gällande restriktioner för lastbilstrafiken upprätthölls.

Länsstyrelsens den 30 juli 1945 avgivna utlåtande i ärendet avslutas med det uttalandet att sedan dåvarande förhållanden i fråga om motorfordonstrafiken upphört, syntes driften å järnvägen böra helt nedläggas och bolaget berättigas att fritt disponera över järnvägen med vad därtill hör. Detta uttalande torde få anses innebära, att länsstyrelsen numera finner utslutet, att ett sådant försök med av SJ handhavd drift för befordran av krita, betor och betmassa, som förordats i ett av

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

länsstyrelsen den 28 juli 1939 avgivet utlåtande, skulle kunna utföras utan betydande förluster.

Vad beträffar den av järnvägsförstatligandekommissionen berörda frågan om storleken av de kapitalutlägg, som skulle erfordras för banans iståndsättande för fortsatt trafikering, föreligger visserligen ej någon noggrann beräkning. Vid en av två erfarna baningenjörer verkställd besiktning och uppskattning har emellertid framgått, att en investering av i runt tal 500 000 kronor kan anses erforderlig för nödorttig upprustning av banan.

Motivet för beslutet om nedläggning av banan blir alltså, att Malmö—Genarps järnväg förlorat det allra mesta av den betydelse såsom trafikled, som banan på sin tid ägt, samt att de speciella krisförhållanden, vilka föranledde uppskov med ett sådant beslut, ej längre föreligga.

Då — såsom här är fallet — en järnvägs trafikuppgifter reducerats så mycket, att den ombesörjer endast en ringa del av den totala trafiken inom den region, som en gång var dess trafikområde (man torde för Malmö—Genarps järnväg kunna räkna med cirka 10 %) förefaller det vara riktigt, att låta densamma försvinna i och för nedbringande av de totala kostnaderna för trafikväsendet inom området. Däremot synes det knappast försvarligt att med statsmedel först erlagga köpeskilling om kanske några hundratusen kronor, så investera minst en halv miljon kronor för att sätta banan i stånd för att fortsättningsvis uppehålla trafiken med en avsevärd årlig förlust.

Jag har medverkat till att Kungl. Maj:t genom beslut den 9 april i år lämnat SJ tillstånd till ytterligare linjef trafik för person- och godsbefordran inom berörda trafikområde. Dylig linjef trafik har sålunda sedan den 9 maj i år bedrivits utefter bl. a. hela sträckan Malmö—Genarp.

I fråga om denna trafik är att märka,

att busslinjen kommer i bättre kontakt med bebyggelsen än järnvägen samt att flera resemöjligheter finnas än tidigare. Klagomål ha dock framförts i tidningarna angående trafiken Malmö—Boskogen under pingsthelgen. I tidningsartiklarna intagna uppgifter ha emellertid vid undersökning visat sig vara överdrivna. Tidningarna ha även öppet eller under hand beklagat dessa felaktigheter. Beträffande godstransporterna har trafikomläggningen i vissa fall medfört en mindre ökning av fraktagifterna, vilket föranlett klagomål från en del håll. I ett fall, där olägenheterna av denna kostnadsökning ansetts mera kännbara, nämligen i fråga om Bjärshögs tvättinrättning, ha firmans fraktagifter sänkts i samband med införandet av förenklat expeditionssätt. Firman har även förklarat sig nöjd med denna överenskommelse.

I fråga om sockerbets- och betmasse-transporterna synes det för närvarande vara lämpligast, att dessa ordnas efter samråd mellan sockerfabrikerna, betodlarna, SJ och åkeriägarna. Att märka är, att stora kvantiteter betor nu transporteras landsvägsledes även där järnvägsbefordran vore möjlig och relativt gynnsam.

På Malmö—Genarps järnväg transporterades 22 800 ton betor år 1945, 18 600 ton år 1946 och 13 100 ton år 1947. Den stora nedgången i transporterna måste tillskrivas övergång till bilbefordran, när betodlingen i dessa irakter icke nedgått i samma omfattning. Som exempel kan nämnas, att transporterna från Kvarnby till Arlov under år 1947 nedgått till cirka hälften av transporterna år 1946 och att transporterna från Toppeladugård till Staffanstorp under samma tid nedgått till ungefär en tredjedel.

Sockerbolaget har under hand förklarat sig villigt att bidra till ordnandet av ifrågavarande bettransporter, förutsatt att extra tilldelning av bensin härför kan påräknas. Regeringen är

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

beredd att medverka till att fullt tillfredsställande tilldelning av bensin lämnas för bettransporterna. Transporter av övrigt vagnslastgods, såsom trävaror och spannmål, böra i regel överlåtas till de olika orternas trafikutövare. I de fall, då sådana transporter icke äro rent lokala eller avsedda för vidarebefordran sjöledes, synes det lämpligt att godset lastas, resp. lossas vid någon för vederbörande trafikant relativt närbelägen SJ-station.

Det har framkastats, att gods skulle ha omdirigerats för att sänka trafikunderlaget på Malmö—Genarps järnväg. Med anledning härav vill jag påpeka, att den väg gods skall befordras på järnväg bestämmes enligt samtrafikförordningen. Någon omdirigering av gods kan sålunda icke företagas av en järnväg gentemot någon annan. Där emot äger en trafikant bestämma, om gods skall befordras annan väg än den fastställda men får därvid vidkännas högre fraktkostnader. Vad Malmö—Genarps järnväg angår, har förstatligandet av Malmö—Simrishamns järnväg haft till följd, att gods mellan Malmö och Klågerup skall befordras över Stafanstorp, enär denna väg ställer sig billigast. Malmö—Genarps järnväg har i vanlig ordning fått ersättning för den härigenom avledda trafiken och därjämte tillerkänts en ökning i banavgiften med 1 öre per 100 kg.

Sedan beslutet om Malmö—Genarps järnvägs nedläggande fattades har en försämring inträtt i fråga om drivmedelsförsörjningen. Den ökning av drivmedelskvantiteten inom det berörda trafikområdet, som erfordras på grund av järnvägstrafikens nedläggande, är emellertid relativt obetydlig. Sålunda kan man för den ökade lastbilstrafiken uppskatta bensinåtgången till cirka 20—25 m³ per år, och för den ökade busstrafiken ungefär lika mycket olja, eller sammanlagt omkring två järnvägstankvagnar drivmedel.

Med det anförda anser jag mig ha be-

svarat interpellantens frågor. Någon ytterligare åtgärd från Kungl. Maj:ts sida anser jag för ögonblicket ej vara påkallad.

Vidare yttrade:

Herr PERSSON i Svensköp: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det lämnade svaret. Kommunikationsministern har i detta svar lämnat en ganska fyllig redogörelse över trafikutvecklingen och det ekonomiska utfallet av järnvägsdriften på Malmö—Genarps järnväg, en redogörelse som omfattar en tämligen lång tidsperiod i järnvägens historia. Jag vet mycket väl att järnvägens historia i detta hänseende har varit en lidandets historia. Det skulle emellertid ha varit intressant att i den i övrigt mycket utförliga redogörelse, som interpellationssvaret innehåller, också ha fått åtminstone någon sifferuppgift rörande järnvägens trafikomfattning och ekonomiska förhållanden under de år, som ligga mellan 1939 och 1947.

Huvudparten av trafiken inom den bygd, som en gång varit järnvägens trafikområde, synes redan 1930 ha övertagits av bilarna, heter det i interpellationssvaret. Jag bestrider ingalunda att häri ligger ett starkt motiv för banans nedläggande. Kanske skulle man ändå kunna tillägga, att järnvägen inte synes ha varit rustad för att möta den konkurrens ifrån biltrafikens sida, som här liksom annorstädes i vårt land förekommit. När det gäller persontrafiken har denna järnväg också haft en mäktig konkurrent i statens järnvägar, som här liksom annorstädes varit angelägen om att så fort som möjligt förvärva billinjerna och där lägga in turer, vilka direkt konkurrera med tågen. Nedgången i trafikomfattning kan också till någon del bero på det förhållandet, att järnvägen i otillräcklig

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

mån tillgodosett det växande trafikbehovet på ifrågavarande orter.

Frågan, huruvida trafiken på järnvägen vid mera rationaliserad drift skulle kunna bringas att öka, synes inte ha varit föremål för särskilt övervägande. Det har varit ett önskemål från ortsbefolkningens sida att SJ skulle göra ett försök att förvärva och upprätthålla järnvägen under någon kortare period, åtminstone så länge krisläget varade, och därigenom få en erfarenhet om hur en sådan drift skulle te sig. Kommunikationsministern har i svaret liksom vid andra tillfällen avvisat denna tanke — med vad rätt kan jag inte bedöma. Jag är emellertid tacksam för att han i svaret redovisat de synpunkter, som varit vägledande vid hans ställningstagande, och jag kan försäkra att ortsbefolkningen med stort intresse kommer att ta del av desamma. Det är också tacknämligt att få veta, vilken ståndpunkt som handelskammaren i Malmö och länsstyrelsen i Malmöhus län intagit till frågan om järnvägens nedläggande.

Jag skall inte, herr talman, här ingå på en detaljkritik av de synpunkter, som tala för ett nedläggande av denna järnvägsdrift. En ortsrepresentant har vid ett tidigare tillfälle i första kammaren redogjort för hur ortsbefolkningen ser på denna fråga och jag ber att få hänvisa till detta anförande. Men även om man med större eller mindre framgång kan resonera bort alla förutsättningar för denna bandels bibehållande, står dock kvar det förhållandet, att driftens nedläggande skett vid en mycket olämplig tidpunkt. »Sedan beslutet om Malmö—Genarps järnvägs nedläggande fattades har en försämring inträtt i fråga om drivmedelsförsörjningen», heter det i interpellationssvaret. Jag hade den uppfattningen, att det försämrade läget i fråga om drivmedelsförsörjningen var bekant för kommunikationsdepartementet, när beslutet om järnvägens nedläggande träffades i

nyårskonseljen. Jag har också svårt att förstå, att ökningen av bensinförbrukningen till följd av järnvägsdriftens nedläggande kan bli så obetydlig som kommunikationsministern räknat ut.

Emellertid finns det också andra omständigheter att ta hänsyn till vid en omläggning av trafiken. När man kommer längre inåt bygden, åt Genarpshållet, äro vägarna knappast av den beskaffenhet, att de kunna tåla en mer utökad trafik utan istandsättning och ökat underhåll. Jag tror också att det ur allmän synpunkt är av en viss betydelse, att man har ett differentierat trafikväsen, som inte uteslutande bygger på landsvägar. En järnväg är ändå ett fastare trafikmedel, och jag hoppas att kommunikationsministern förstår de bekymmer, som man i de berörda orterna hyser inför det läge som nu uppstått, sedan myndigheterna — som det heter i interpellationssvaret — låtit Malmö—Genarpsjärnvägen »försvinna».

Jag vill slutligen uttala den förhoppningen, att man inom kommunikationsdepartementet med uppmärksamhet måtte följa den framtida trafikutvecklingen inom här berörda trafikområde. Möjligen kan det bli anledning att i en framtid vidta åtgärder, som kommunikationsministern icke anser »för ögonblicket» påkallade.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag skall tillåta mig att anlägga ännu en synpunkt på denna fråga, en annan än de som hittills framhållits i debatterna här och i första kammaren, nämligen att det nog inte går att uteslutande hålla sig till ekonomiska kalkyler och siffror i ett fall som detta, liksom för övrigt ej heller i alla de fall då man berövar folk en förmån av någon sort. Man måste nog i ett fall som detta se det hela även ur social synpunkt.

Med detta menar jag att man i ett så

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

stort företag som statens järnvägar, där man ju faktiskt strävar efter att i sin hand få 100 procent av järnvägarna i landet och där man gärna vill ha det väcklingande namnet »Folkets egen järnväg», går det inte att utesluta sociala hänsyn. I samma mån som SJ lagt under sig den ena enskilda järnvägen efter den andra för att söka åstadkomma ett monopol på området, i samma mån ökar också statens sociala ansvar för de människor, som ha användning för de trafikmedel staten övertar.

Det är nämligen enligt min uppfattning så, att liksom man på andra områden offrar pengar från statens sida för sociala välfärdsanordningar bör man, då det gäller att se till att folket ute i bygderna har något så när gynnsamma kommunikationer, även där offra pengar. Det bör vara staten angeläget att observera, att landsbygdsfolket i många fall inte kan ernå förhållanden, som i socialt hänseende äro jämställda med förhållandena för tätorternas befolkning. På grund av glesbebyggelsen på landsbygden går det inte att härvidlag sätta likhetstecken i socialt hänseende. På de områden, där man kan lämna en kompensation till landsbygdsfolket, där bör man också se till att detta sker. Just då det gäller kommunikationerna på landsbygden har man ett lämpligt område, där man kan kompensera landsbygdsfolkets brist — om jag så får säga — i fråga om sociala förmåner gent emot tätorternas folk. Det är den synpunkten jag särskilt vill lägga på denna fråga.

Sedan må jag ju, då det gäller det rent ekonomiska, säga att dessa ganska stora siffror beträffande utgifter, som herr statsrådet här anfört, och även den stora summan på en halv miljon kronor för iståndsättande av järnvägen, i grund och botten betyda, att när man inbesparar för ägaren, nämligen Skandinaviska banken, dessa utgifter både för driftskostnader och för istånd-

sättande av järnvägen, så vältrar man därmed i realiteten över dessa kostnader på dem, som betjänas av järnvägen i form av högre fraktsatser. Det går nämligen inte att vid transport med bil hålla fraktsatserna på samma låga nivå som vid järnvägen. Jag har vid samtal med folk, som bor vid denna järnväg, fått ett par uppgifter, som jag vill andraga i detta sammanhang. En hantverkare, som tidigare fått betala 5 à 6 kronor i frakt för varor, transporterade med järnvägen, säger sig nu, då bil måst användas, fått betala 20 kronor i frakt, alltså en fyrdubbling av fraktkostnaderna. Vidare har en fabrik i Genarp, som tidigare fått sina råvaror per järnväg fraktade ända fram till Genarps station, nu i stället måst låta varorna först transporterats till närmast liggande järnvägsstation Kyrkheddinge, som ligger på Malmö—Simrishamnbanan, och sedan pr bil från Kyrkheddinge till Genarp, en sträcka av ca en mil, vilket givetvis medför en avsevärd fördyring av fraktkostnaderna och därmed måste inverka på möjligheten att i fortsättningen hålla driften i gång.

Vidare vill jag ställa frågan vilken inverkan nedläggandet av järnvägen kommer att få på betodlarnas fraktkostnader. Det har sagts mig, att man tidigare betalat 80 öre per ton betor — jag har inte kontrollerat uppgiften, men jag förmodar, att den är något så när riktig. Såvitt jag känner till måste fraktkostnaderna med bil avsevärt överstiga 80 öre per ton. Därtill kommer att betodlarna, då varorna fraktas med bil i stället för med järnväg, få betala hela frakten. De kunna då inte komma i åtnjutande av det utjämningsbidrag, som man annars kalkylerar med.

Såvitt jag kan förstå stämna de siffror jag erhållit vid samtal inte riktigt överens med statsrådets uppgift om att endast en mindre förhöjning av fraktsatserna åstadkommits genom denna övergång till biltrafik.

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

Vad beträffar minskningen i trafiken och av frakterna beträffande betor, som statsrådet nämnde, vill jag framhålla, att den relativt låga siffran för sista året beror på minskad odling och relativt liten skörd, vilket ungefärligen motsvarar minskningen från 1946 till 1947. De stora gårdarna, som ligga längs järnvägen, kunna ju med egna bilar eller genom att ordna traktortåg själva ombesörja frakten av betorna och på det sättet ordna det relativt fördelaktigt. Däremot komma de mindre odlarna, som inte kunna anlita denna utväg för att komma ifrån hyrbilsfrakterna, i första hand att drabbas av denna fördyring av fraktkostnaderna.

Vidare betyder ju denna ökade kostnad i realiteten en minskning av ifrågasvarande fastigheters saluvärde. Det är ju lätt att kapitalisera den merkostnad i frakt vederbörande fastighetsägare få vidkännas på sina produkter och sina förnödenheter och sedan räkna ut hur mycket det betyder i värdeminskning för dessa fastigheter. Den kostnad för iståndsättande av järnvägen, 500 000 kronor, som statsrådet nämnde i interpellationssvaret, kommer enligt min mening utan tvekan att uppvägas av de förminskade fastighetsvärdena på grund av denna fördyring av transporter. Jag har den bestämda uppfattningen, att så blir fallet.

Vidare vill jag med anledning av interpellationssvaret säga, att det är inte alldeles riktigt att utgå från siffror, som datera sig från perioden 1906—1910, och säga, att det skett en avsevärd minskning sedan den tiden. På den tiden vill jag minnas, att den lilla skog, som ligger i närheten av järnvägen, Bokskogen, var ett mycket omtyckt mål för malmöbornas sommarutflykter. Det gick överfulla tåg just till Bokskogen, och man hade t. o. m. lagt ut stickspår ända ned till denna skog. Nu har man ju bättre kommunikationsmöjligheter, så att malmöborna i stor utsträckning åka bil till sjöstranderna längre söder-

ut. Detta har lett till att man inte längre far till Bokskogen. Järnvägens höga trafikinkomster under ovannämnda period får alltså i viss mån tillskrivas turisttrafiken till Bokskogen under sommaren.

Jag vill vidare, såsom även skett i första kammaren, med anledning av uppgiften i interpellationssvaret, att statens järnvägar tagit 30 000 kronor om året i ersättning av Malmö—Genarps järnvägsbolag för att Malmö—Genarps järnväg korsar Trelleborgsbanan vid Klågerups järnvägsstation och löper in på statens järnvägars spår vid Östervärn, beläget inom Malmö stads område, säga att det för en lekman är obegripligt att detta kan draga en kostnad av 30 000 kronor. Jag är ganska övertygad om att man fått hålla samma personal både i Malmö, Klågerup och Östervärn, vare sig man haft dessa relativt fåtaliga järnvägståg att räkna med eller inte. Jag är rädd för att statens järnvägar betingat sig för hög ersättning och därmed i viss mån bidragit till att svårigheterna blivit så stora för Malmö—Genarps järnväg.

Det kan ju synas vara gott och väl, att kommunikationerna skola ombesörjas med biltrafik och busstrafik. Hittilldags har man emellertid inte varit så särdeles belåten med denna övergång. Dels är bussen inte så säker i sina ankomststider som järnvägarna, dels får man stå ute i väder och vind och vänta på den. Busstrafiken och lastbiltrafiken medför inte samma trygghet och säkerhet som järnvägen. Därtill kommer att vad man först måste se till, när man övergår till buss- och landsvägs trafik, är att man har tillräckliga vägar. Det har uppgivits för mig att vägarna nu äro för smala för att trafikeras med bussar. Det säges att det är vanliga bygdevägar, som inte äro tillräckligt breda för att kunna trafikeras med så pass breda fordon som bussar, försävt man räknar med att även andra trafikanter skola kunna komma förbi eller

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

möta dessa bussar. Det är därför ur många synpunkter säkert befogat, när befolkningen känner sig illa behandlad ifrån statens sida, då man inte vill gå in för att förstatliga även denna järnväg.

Jag ber till sist få upprepa vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att det inte går att komma ifrån, att man från statsmakternas sida måste se socialt på frågan om landsbygdens kommunikationsväsen, vare sig det gäller inskränkning eller utbyggnad av det samma.

Herr OLOFSSON i Höganäs: Herr talman! Jag bor visserligen inte i den bygd, som genomkorsas av denna omdiskuterade järnväg, men jag har genom kontakt med befolkningen där erfarit, att även den befolkningsgrupp jag representerar, nämligen arbetarna, hyser vissa bekymmer för bygdens framtida utveckling, om denna järnväg definitivt skall nedläggas.

Det är ju skrämmande siffror som statsrådet här anfört, och jag kan mycket väl förstå hans betänkligheter mot bibehållande av denna järnväg, men jag tror inte det är riktigt, att man baserar beräkningarna av denna järnvägs lönsamhet på de ekonomiska resultat, som utvunnits under tidigare år. Det hyggligaste man kan säga om ifrågakvarande järnvägsföretag är nog, att det inte har varit skött på ett tillfredsställande sätt. Man har inte ens ordnat tågturerna så, att det kunnat bli samtrafik med andra linjer. Det har sagts mig, att när detta företag för en tid sedan upphörde, använde man samma tågtidtabell som när järnvägen startade, och det lär ha varit någon gång på 1880-talet. Det är klart att ett företag, som skötes på det sättet, inte kan ha varit konkurrenskraftigt och inte kan ha givit det ekonomiska utbyte, som det skulle kunnat göra, om det sköts på ett riktigt sätt. Jag tror liksom min folkpartistiske bänkkamrat,

att man här med litet centraldirigering sannolikt skulle kunna ernå bättre ekonomiskt resultat än tidigare. Enligt min mening skulle man kunnat reparera de försummelser, som en oföretagsam fri företagsamhet här åstadkommit. Med hänsyn till de siffror som statsrådet här nämnt förstår jag emellertid, att det är ganska hopplöst att söka förmå honom att ta frågan om järnvägens fortbestånd till förnyad omprövning. Om statsrådet skulle vara orubblig i sin uppfattning vill jag emellertid liksom de föregående talarna vädja till honom att tillse, att bygden blir bättre tillgodosedd med andra kommunikationsmedel.

Det är nog inte alldeles tillfredsställande ordnat med busstrafiken heller. Jag har i ett brev från en person i bygden sett, att det kan förekomma, att man ofta kan få stå under bar himmel i regn och rusk och vänta på bussen och finna att bussen, när den kommer, är fullsatt, så att man inte kan komma med, och det är ju nästan sämre än att åka tåg efter 1880 års tågtidtabell. Jag skulle som sagt vilja vädja till kommunikationsministern att han, om han anser det absolut otänkbart att uppehålla järnvägsdriften, ser till att man snarast möjligt får bättre kommunikationsmöjligheter framför allt beträffande busstrafiken. Om det varit otillfredsställande förut så har det väl närmast berott på den brist på material och drivmedel som varit rådande, men en bygd som denna, som berövats sin järnväg, bör givetvis ha företrädesrätt vid utbyggnad av andra kommunikationsmedel.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Det anfördes redan i första kammaren, att man i bygden känt förstämning över vad som nu skett beträffande Genarpsbanan. Jag kan i och för sig förstå detta. Men jag vill i sammanhanget understryka, att det skulle ha varit av viss betydelse om bygdens

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

befolkning och då kanske i första hand företagarna haft en sådan känsla för denna järnvägs vikt för transporter, att bygden använt sig av densamma i större utsträckning än vad nu varit fallet. Man kan nämligen icke komma ifrån, att järnvägen endast betjänar en tiondedel av transportmängden inom trafikområdet och att övriga nio tiondedelar gå i motordriven trafik.

Den ärade interpellanten ansåg, att jag gjorde mig skyldig till en underlåtenhetssynd, när jag icke nämnde något om trafiksiffrorna under åren 1939—1947. Jag skall gärna stå till tjänst med dessa siffror om han så önskar. Trafikensheterna per bankilometer, d. v. s. personkilometer plus godstonkilometer, utgjorde i tusental räknat 1925 87,2, 1940 35,6, 1941 35,5 och 1942 39,3. De gingo sedan upp till: 1943 43,3, 1944 45,6 och 1945 45,3 samt voro 1946 37,7. Som jämförelse kan jag nämna, att vid statens järnvägar voro motsvarande siffror: 1940 979,0, 1941 1 014,6, 1942 1 083,4, 1943 1 142,6, 1944 1 082,3, 1945 975,9 och 1946 991,0. Det är kanske en överflödsgärning att lämna genomsnittssiffrorna på de enskilda järnvägarna; de äro naturligtvis icke så fördelaktiga som statens järnvägars men ligga ändå i medeltal omkring 550.

Jag hoppas, att jag med detta givit en tillfredsställande redogörelse för trafikförhållandena vid järnvägen under åren 1939—1947.

Sedan har det gjorts gällande, att statens järnvägar konkurrerat ut företaget. Medgivas skall, att det statliga företaget varit det enskilda vida överlägset. Jag tror dock icke, att man utan vidare skall lasta det enskilda företaget för att det låtit sig utkonkurreras av statens järnvägar, eftersom detta icke uteslutande berott på att statens järnvägar, som företag betraktat, varit det enskilda företaget vida överlägset. Ett nytt och mera modernt kommunikationsmedel har i detta särskilda fall konkurrerat ut ett äldre. Sanningen är att trafikanter-

na hellre använt motortrafiken än järnvägstrafiken och själva försatt banan i det läge där den nu befinner sig.

Sedan vill jag understryka, att jag vid bedömningen av detta ärende icke — som interpellanten tycktes föreställa sig — velat resonera bort alla skäl för bibehållande av järnvägen. Jag försäkrar att jag tvärtom omsorgsfullt prövat om det skulle vara ekonomiskt försvarbart att behålla banan i fortsättningen. Men inför de obönhörliga och orubbliga fakta, som jag ställts inför, har jag icke ansett mig kunna välja en sådan åtgärd.

Herr Hansson i Skegrie framförde en annan synpunkt på frågan, och medgivas skall att det kan ligga något i hans allmänna resonemang. Han säger, att vi icke uteslutande skola bedöma problemet utifrån ekonomiska kalkyler. Vi böra även anlägga sociala synpunkter vid bedömandet. Om vi skola kalla statens järnvägar för en hela folkets järnväg, så innebär väl detta vissa förpliktelser. Jag medger att så är fallet, men jag säger samtidigt, att man skall icke taga uttrycket alltför figurligt, ty om vi kalla statens järnvägar för hela folkets järnväg behöva vi ej till varje pris tillse, att transporter skola äga rum på järnväg, utan hela folkets järnväg representeras också av den motor- och busstrafik, som äger rum i stället för järnvägstrafik. Man kan ju som herr Hansson i Skegrie säga, att eftersom järnvägarna söka lägga under sig allt annat och bli monopolföretag ha de större skyldigheter mot den resande och transporterande allmänheten. Men om det skall offras pengar för att förbättra eller behålla kommunikationsmedlen för en viss bygd, kan man icke alldeles bortse ifrån spörsmålet, på vilka kommunikationsmedel som dessa pengar skola offras. Och om man står inför dessa överväganden bör man väl ej alldeles bortse från de ekonomiska kalkylerna. Förutsätter man att företaget har skyldigheter mot trafikanterna, kan man också säga, att då skall före-

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

taget infria dessa skyldigheter på det ekonomiskt mest tillfredsställande sättet, ty i annat fall tror jag, att det ur folkhushållets synpunkt i längden blir en dålig affär. Vi skulle klamra oss fast vid ett föråldrat system, därest vi ej accepterade den av mig skisserade tankegången.

I sammanhanget skulle jag emellertid vilja ytterligare påminna om en sak. Det är frågan: Varför har man övergått till biltrafik i så stor utsträckning som skett? Jag har — det medger jag — icke någon absolut föreställning om betskörden under de senaste tre åren, men jag skulle tro, att det ej enbart kan bero på ett ogynnsamt skörderesultat, att järnvägen transporterade 22 800 ton betor 1945 men endast 13 100 ton 1947. Det skulle vara intressant att av herr Hansson i Skegrie, som själv är jordbrukare, få veta, om han verkligen tror, att detta enbart kan bero på sämre skörderesultat.

Därtill kan hänvisas till de båda andra exemplen från Skåne. Vi finna, att från 1946 till 1947 ha bettransporterna från Kvarnby till Arlov nedgått till ungefär hälften och transporterna från Toppeladugård till Staffanstorp till omkring en tredjedel. Icke kan väl skörderesultatet vara så mycket sämre 1947, att man bara fått en tredjedel av den betmängd man hade 1946? Jag tvivlar i varje fall.

Beträffande frågan om de ökade fraktsatserna anförde herr Hansson ett exempel, som för mig icke i dag kan kontrolleras. Han gjorde gällande, att frakten för vissa kvantiteter gods skulle ökas från 6 till 20 kronor. Jag skulle endast vilja säga, att om banan skulle gå ihop på samma sätt som biltrafiken går ihop, skulle man kanske komma fram till den skillnad som här kan avläsas i respektive fraktsatser.

Medgivnas skall, att kostnaden för betfrakterna kommer att öka genom den nuvarande ordningen. När man gjort vissa beräkningar, har det nämligen vi-

sat sig, att sedan järnvägen upprivits måste betorna transporteras antingen med bil direkt till sockerfabriken eller till en annan järnväg. Härigenom ökas givetvis längden av biltransporterna men icke besväret och kostnaden för omlastning. Snarare minskas detta besvär särskilt vid direkt biltransport till sockerfabrikerna.

Ett överslag har gjorts beträffande den ökade biltransportlängden: den uppskattas till i medeltal fem kilometer. Det medför givetvis en inkomstminskning för betodlarna, och storleken av denna inkomstminskning har också beräknats. Jag skulle här kunna närmare redogöra för hur dessa beräkningar gjorts, men det kan jag göra privat till interpellanten sedermera. Man har kommit fram till att med en transportmängd av 12 000—13 000 ton betor per år innebär det en ökad kostnad för betodlarna av 10 000—11 000 kronor. Sockerbolaget har gjort en beräkning efter andra grunder och kommit fram till ungefär samma resultat. Denna kostnadsökning får väl sättas i relation till de eventuella kostnaderna för banans inköp, ett par hundratusen kronor eller något däromkring, och en årlig förlust på driften, som kan beräknas till något hundratusental kronor.

Herr Hansson i Skegrie anmärkte också på att det uppstått ett försämrat läge för trafikanterna om jag så får säga på ett mera personligt sätt genom övergången från järnvägs- till busstrafik, eftersom man nu inte ens hade tillgång till ett skjul, när man stod och väntade på bussen. Jag medger att så är fallet, men den omständigheten får väl vägas mot det förhållandet att busslinjen går närmare bebyggelsen än järnvägen så att trafikanterna få närmare till sin bussställplats än till en järnvägsstation.

Vad emellertid regulariteten i själva förbindelserna angår och i vilket avseende herr Hansson i Skegrie förklarade, att tåg i motsats till bussarna kom-

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

mer och går på bestämda tider, kan jag försäkra, att Genarpsjärnvägen utgjort ett beaktansvärt undantag. Jag kan nämna, att till kommunikationsdepartementet inkommit en skrivelse från trafikanter på denna järnväg, i vilken det sägs att under ett års tre första månader inte ett enda tåg anlant i rätt tid.

Om busstrafiken har det sagts, att vägarna på sina håll inte äro tillräckligt goda. Därom kan sägas, att vi, oavsett om järnvägen lägges ner eller inte, kunna räkna med att vägarna under alla förhållanden måste rustas upp, och vad beträffar anmärkningen, att vägarna inte äro tillräckligt breda för denna trafik, få vi komma ihåg, att även om det brister i det avseendet så ha de dock i långliga tider kunnat tjäna busstrafiken och att vad som nu sker ingenting annat är än att man sätter in ett ökat antal bussar.

I anledning av vad som här sagts om persontrafiken och de överdrivna skildringar, som varit synliga i ortspresen, nämligen att bussarna inte på långa vägar skulle kunna ta emot den resandeström, som skulle kunna förväntas från Malmöborna exempelvis vid pingsthelgen, skulle jag vilja lämna den uppgiften, att pingsten 1947 transporterades 150 resande på järnvägen Malmö—Genarp, medan motsvarande siffra på statens järnvägars busslinje 1948 utgjorde 1 300. Av de 314 platser, som funnos tillgängliga på tåget, togos sålunda endast 250 i anspråk. Av detta förhållande torde man kunna dra den slutsatsen, att resenärerna föredra buss framför järnväg.

Jag vill ännu en gång understryka, att det inte är jag som letat fram skäl, som skulle tala för ett nedläggande av järnvägsdriften. Jag har tvärtom sökt leta fram skäl, som tala för att densamma bibehålles. Men kalla och obestriddliga fakta ha fällt avgörandet.

Jag skulle till slut vilja försäkra den siste ärade talaren, att det för mig

framstår såsom en självklar sak, att sedan järnvägstrafiken nedlagts såväl statens järnvägar som statsmakterna måste anse sig förpliktade att med andra kommunikationsmedel än järnvägen tillgodose trafikanternas berättigade intressen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag hoppas att herr statsrådets uttalande, att statsmakterna i största möjliga utsträckning böra försöka sätta in andra trafikmedel i denna trakt också skall bli förverkligat. Till herr statsrådets tidigare yttrande, att befolkningen finge använda sig av nyare och modernare kommunikationsmedel än järnväg, såsom nya bussar och dylikt, skulle jag vilja knyta den reflexionen, om inte statens järnvägar vid övertagandet av järnvägen skulle ha kunnat sätta in nyare och modernare hjälpmedel, såsom exempelvis rälsbussar. Den allmänna meningen i bygden är den, att bara man fått järnvägstrafiken bättre ordnad skulle den ha burit sig betydligt bättre än den gjort. Det är så riktigt som det är sagt, att denna järnväg blivit misskött av sin tidigare ägare, och för egen del tror jag, att denne ägare inte haft något större intresse för att järnvägen blev underhållen på det sätt, som man kan ha rätt begära av en ägare av ett företag sådant som det här ifrågavarande. Min mening är den, att statens järnvägar borde ha övertagit järnvägen och satt den i stånd, så att trafikanterna blivit nöjda med den.

Herr statsrådet nämnde, att man inte kunde offra allt för mycket pengar på en sådan här järnväg. För egen del anser jag, att man inte behövt offra så förfärligt mycket på en förbättrad drift för att det hela skulle ha kunnat gå något så när ihop. Vad beträffar den minskade befraktningen av sockerbeter

Svar på interpellation ang. Malmö—Genarps järnväg.

år 1947, vill jag framhålla, att jag anser den siffran stämma på ett ungefär med den minskade betarealen och minskningen i skörderesultatet. Jag kan nämna för herr statsrådet, att i vissa trakter av Skåne har skörden inte blivit mer än 50 à 60 procent av vad den var tidigare. Därtill kommer att de större gårdarna och godsens längs denna järnväg i så stor utsträckning kunna ha övergått till att använda egna lastbilar och kanske framför allt traktortåg för transporterna. Ägarna av dessa jordbruk beröras ganska litet av att järnvägen lägges ned, men det gör i stället så mycket mera alla dessa småbrukare, som inte kunna ordna sina transporter med några traktortåg; de få sitta emellan och betala de dyra lastbilsfrakterna. Det var intressant för mig att få höra den där siffran 200 000 kronor, som herr statsrådet nämnde att järnvägen skulle kosta. Uppgiften hängde väl mera i luften, ty om jag inte är fel underrättad lär Skandinaviska banken vara bjuden 500 000 kronor, när den rives. Herr statsrådets siffra tyder ju på att det är till fördel för ägaren att järnvägen lägges ner och inte inlöses av staten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionen nr 260, angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49;

till behandling av lagutskott propositionen nr 265, med förslag till sjöarbetstidslag;

till statsutskottet propositionen nr 271, angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

till behandling av lagutskott propositionerna:

3 — Andra kammarens protokoll 1948. Nr 22.

nr 278, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 279, med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

till jordbruksutskottet propositionen nr 280, angående förvärv till kronan av aktierna i Aktiebolaget Fjäråssand; samt

till statsutskottet propositionen nr 281, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 11, konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, statsutskottets utlåtanden nr 118—134, bankoutskottets utlåtanden nr 38 och 39, första lagutskottets utlåtande nr 38, andra lagutskottets utlåtande nr 34, sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—37, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10 och 11 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11 och 12.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Severin* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående närmare undersökning rörande ett av tvenne läkare i Stockholm utfärdat intyg om att viss person vore psykiskt sjuk, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Henriksson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation

Interpellation ang. byggnadsmaterielens fördelning.

till statsrådet fru Kock, angående ifrågasatt försäljning till Kooperativa förbundet av Henkel-Helios-bolagen, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Herr *Senander* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 579, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 249, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Denna motion bordlades.

§ 11.

Interpellation ang. byggnadsmaterielens fördelning.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **PEHRSSON-BRAMSTORP**, som anförde: Herr talman! Byggnadsregleringen avser dels att anpassa bostadsproduktionen efter tillgången på byggnadsmaterial och arbetskraft och dels att begränsa investeringsverksamheten. Byggnadsverksamhetens storlek regleras genom byggnadstillståndsgivningen beträffande uppförandet av byggnader och genom licensgivning av behövt byggnadsmaterial. Licenser för inköp av byggnadsmaterial utlämnas i viss ordning alltefter byggenas angelägenhetsgrad genom den s. k. codesättningen. Denna innebär att licenser med lägre codenummer medföra tidigare inköpsrätt än licenser med högre codenummer. Leveranserna av byggnadsmaterial ske med ledning av den codesättning som industrikommissionen fastställer.

Denna turordning beträffande leveranserna av byggnadsmaterial betyder vidare, att den omständigheten att byggnadstillstånd beviljats ingalunda garanterar att en byggnad kan färdigställas. Huruvida det blir möjligt, beror på i vilken takt material kan erhållas för

leverans. Denna bristande korrespondens mellan byggnadstillstånd och licensgivning för byggnadsmaterial har medfört att i åtskilliga fall visserligen tak och väggar uppförts men att inredning saknas, varigenom huset icke blivit inflyttningsfärdigt.

Det är uppenbart att dylika missförhållanden skulle kunna undvikas, därest samma myndighet handhade både byggnadstillståndsgivningen och licensgivningen för byggnadsmaterial. Enligt min uppfattning finnas goda skäl att undersöka om icke licensgivningen avseende byggnadsmaterialen kan överföras till arbetsmarknadsstyrelsen, som nu handlägger byggnadstillståndsgivningen. Det skulle innebära en betydande lättnad för den byggande allmänheten att endast behöva ha med en statlig inrättning att göra. Denna allmänhets mellanhavande med de byggnadsreglerande myndigheterna skulle ytterligare underlättas, om en decentralisering av byggnadsregleringen till länsorganen kunde genomföras. Vissa ärenden, som nu kräva beslut av arbetsmarknadsstyrelsen, borde utan större svårigheter kunna överflyttas till länsarbetsnämnderna.

Det är givet att med nu tillämpade regler för licensgivningen byggnadsföretagarna äro intresserade av att erhålla så låga codenummer på sina byggnadsmateriallicenser som möjligt. De äro givetvis även intresserade av att få licenser på så stora kvantiteter som möjligt. För att befrämja dessa önskemål tillgripas uppvaktningar för att påverka vederbörande kommission och dess tjänstemän i speciell riktning. Det är inte alldeles obekant att dylika uppvaktningar tagit en mycket stor omfattning. Resultatet av att på detta sätt uppvakta kriskommissionerna har med säkerhet varit skiftande men i stort sett torde det förhålla sig så, att företagare med stor verksamhet eller sin verksamhet förlagd till Stockholm eller i dess närhet intagit en i viss mån privi-

Interpellation ang. byggnadsmaterielens fördelning.

legierad ställning. Det förefaller sannolikt att en egnahemsbyggare blir handikappad när det gäller att hålla sig framme, för så vitt han inte har någon som tar sig an hans sak. Att så är förhållandet synes framgå av vissa omständigheter.

Enligt myndigheternas beslut skall byggnadstillstånd under sommarmånaderna endast beviljas för villabebyggelse beroende på att tidigare i år tillståndsgivningen varit starkt begränsad för enfamiljshus. Emellertid har det visat sig att mindre byggmästare och egnahemsbyggare fått svårigheter att skaffa fram visst material, särskilt radiatorer. Det skall icke förnekas att materialsvårigheterna till en del hänga samman med den allmänna knappheten på byggnadsmaterial. Frågan är dock huruvida produktionen av radiatorer är så otillräcklig som framgår av den aktuella bristen. Det synes i stället förhålla sig på det sättet, att fördelningen av tillgängliga materialresurser är långt ifrån tillfredsställande. Man har på senaste tid kunnat iakttaga en bestämd tendens till lagerökning hos de större byggmästarna, som i huvudsak inriktat sig på produktion av flerfamiljshus. Att så har skett framgår av den skrivelse, med vilken allmänna byggmästareföreningen i Stockholm uppväktat statsrådet Ericsson. Föreningen framhåller i anledning av den påstådda bristen på visst material, att flera medlemmar och andra enskilda byggnadsföretag förfoga över avsevärda mängder byggnadsmaterial. Det tillägges att detta material icke nu kommer till användning på grund av begränsningen i produktionen av flerfamiljshus och att det delvis håller på att förfaras.

Det synes sålunda inte kunna bestriidas att den mängd byggnadsmaterial som står till förfogande är ojämnt fördelat mellan olika kategorier byggnadsföretagare. I nu rådande läge då egnahemsbyggandet utökas synes det nödvändigt att en omfördelning sker, så

att byggare av enfamiljs- och tvåfamiljshus få samma möjligheter att erhålla material. Bästa sättet att komma till rätta med här påtalade missförhållanden synes emellertid vara att slopa ransoneringarna på byggnadsmaterial, så snart tillgången det medger. Så har skett beträffande glas och tegel, och det kan starkt ifrågasättas huruvida icke tiden snart är inne att slopa ransonering och licensgivning även i fråga om radiatorer, byggnadsjärn och cement. I den mån ransoneringarna upphävas och kommissionernas arbetsuppgifter begränsas, bör även den anställda personalen reduceras i antal. Det bör vara angeläget att föra över arbetskraft från reglerande uppgifter till produktiv selsättning, som kan leda till ökad produktion.

Under den senaste tiden har importen av fossila bränslen varit förhållandevis tillfredsställande. Bränsleläget torde med anledning härav kunna emotas med en viss tillförsikt under kommande eldningssäsong. Det kan därför ifrågasättas huruvida den detaljerade ransonering av bränslet, som alltjämt tillämpas, är nödvändig. En förenkling borde icke vara omöjlig att genomföra, som skulle avlasta såväl bränslekommissionen som bränslekontoren en avsevärd mängd arbete. Det vill även i övrigt synas som om bränslekommissionens arbetsuppgifter minskat i den utsträckning, att en nedskärning av antalet anställda bör vara möjlig att genomföra.

Med stöd av det anförda får jag an hålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet Ericsson få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat den otillfredsställande fördelningen av befintliga byggnadsmaterialtillgångar, som blivit följden av hittills tillämpade regler för licensgivningen för byggnadsmaterial?

Anser herr statsrådet att ransoneringen och licensgivningen beträffande ra-

Interpellation ang. utredningen om det enskilda vägväsendet.

diatorer, byggnadsjärn och cement behövs bibehållas?

Om herr statsrådet menar att nämnda ransonering bör bibehållas, vill herr statsrådet då låta vidtaga åtgärder, varigenom en rättvisare fördelning av tillgångarna på byggnadsmaterial åstadkommes mellan olika kategorier byggmästare?

Är herr statsrådet av den meningen att den hittills tillämpade detaljerade bränsleransoneringen alltfjämt är nödvändig?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Interpellation ang. utredningen om det enskilda vägväsendet.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENINGSSON, som yttrade: Herr talman! Genom beslut den 11 maj 1945 och den 10 maj 1946 har Kungl. Maj:t uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen att gemensamt verkställa viss undersökning rörande möjligheten att under ekonomiskt rimliga former förbättra vägförbindelserna i landets ur samfärdselns synpunkt missgynnade bygder ävensom att i anslutning härtill utreda behovet av och formerna för en ändring i grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.

En av orsakerna till igångsättandet av denna utredning var behovet av samordning av formerna för bidrag till det enskilda vägväsendet. De synpunkter, som anförts i direktiven för utredningen, äro av stort värde. I de bygder, där ett angeläget behov av bättre enskilda vägar alltfjämt föreligger, hoppas man livligt, att utredningsresultatet skall komma att betyda större möjligheter till skapandet av goda vägförbindelser än tidigare.

Då jag för min del alltid ansett, att den enskilda väghållningen är någonting mycket betydelsefullt, framställde

jag redan under höstriksdagen 1946 en interpellation till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet om utsikter föreläge för att ett på ifrågasvarande utredning grundat förslag kunde komma att föreläggas 1947 års riksdag. Av kommunikationsministerns svar framgick, att arbetet vid denna tidpunkt alltfjämt befann sig på ett förberedande stadium och att det från min sida uttalade önskemålet icke kunde uppfyllas. Statsrådet utlovade likväl sin medverkan till förstärkning av utredningens arbetskraft i den mån så kunde anses påkallat. Sedan dess har 1947 års riksdag vid behandling av statsutskottets utlåtande nr 6 framhållit önskvärdheten av att berörda utredning bedreves med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet kunde föreläggas 1948 års riksdag. Departementschefen meddelade emellertid i innevarande års statsverksproposition, att arbetet i utredningen icke fortskridit så långt att förslag i ämnet kunde föreläggas årets riksdag. Riksdagen har nyligen godkänt statsutskottets utlåtande angående sjätte huvudtiteln i vilket det uttalas, att man fann det angeläget att nu ifrågasvarande utredning bedreves med största möjliga skyndsamhet. Årets riksdagsbeslut var således en ytterligare anmaning att till gagn för den svenska landsbygden påskynda utredningsarbetet. Denna riksdagens många gånger visade positiva inställning till ett välordnat vägväsen noterar jag med den allra största tillfredsställelse.

Med teknikens utveckling på kommunikationernas och trafikväsendets område ha goda vägförbindelser i avlägset liggande bygder blivit av avgörande betydelse för strävandena att hindra dessa bygders avfolkning. Det torde vara en viktig samhällsangelägenhet att man vidtager åtgärder ägnade att förebygga och hejda den i hastig takt pågående avfolkningen av landsbygden i allmänhet och i synnerhet dess på kommunikationsmedel starkt missgynnade bygder. Därför är ett vägnät,

Interpellation ang. utredningen om det enskilda vägväsendet.

där moderna trafikmedel kunna användas, av allra största betydelse.

För min del anser jag landsbygdens vägförbindelser och deras ordnande vara en absolut livsviktig angelägenhet för trivseln och tillvaron för de människor, som äro bosatta och ha sitt dagliga arbete utanför tätorterna, och jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga: Är herr statsrådet villig medverka till att den med det enskilda vägväsendet arbetande utredning-

en, som tillsattes för mer än tre år tillbaka, kommer att under 1948 slutföra sitt arbete, och på detta utredningsarbete grundat förslag snarast möjligt förelägges riksdagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 6.07 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 2 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt nedan omförmälda, uti jordbruksutskottets memorial nr 19 och 39, bankoutskottets memorial nr 32 samt statsutskottets memorial nr 105 och 117 framlagda voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen

1:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 19).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 229 och II: 377, I: 132 och II: 217, I: 95 och II: 173 samt II: 330 till Skogsvård m. m.: Bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för budgetåret 1948/49 anvisa ett

reservationsanslag av 8 815 000 kronor,
röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 229 och II: 377, I: 132 och II: 217, I: 95 och II: 173 samt II: 330, till Skogsvård m. m.: Bidrag till skogsvårdsstyrelsernas verksamhet för budgetåret 1948/49 anvisat ett reservationsanslag av 9 015 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 90 Ja och 115 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt an-

kommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 64 Ja och 56 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 90 Ja och 115 Nej, sammanräkningen visade 154 Ja och 171 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt bankoutskottets memorial nr 32).

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i utlåtande nr 12 hemställt och alltså, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 45, medgiva, att främlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis efterlämnade maka, fru Giovanna Bellardi Ricci, må från och med den 26 december 1947 under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en pension av 5 000 kronor för år, varå tilläggförmåner icke skola utgå, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit den vid utskottets utlåtande fogade reservationen och alltså medgivit, att främlidne italienske ministern i Stockholm Alberto Bellardi Riccis efterlämnade maka, fru Giovanna Bellardi Ricci, må från och med den 26 december 1947 under sin återstående livstid, så länge hon förblir änka, från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en pension av 5 000 kronor för år, varå tilläggförmåner icke skola utgå.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 65 Ja och 140 Nej, varjämte 6 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 68 Ja och 53 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 65 Ja och 140 Nej, sammanräkningen visade 133 Ja och 193 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 105).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 98 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor för budgetåret 1948/49 under femte huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 65 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 64 Ja och 139 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 67 Ja och 57 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 64 Ja och 139 Nej,

sammanräkningen visade 131 Ja och 196 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 117).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att de rektor vid katedralskolan i Lund å lön anslagna fastigheterna Källby 2°, 2° och 2° i Lund må för ett pris, icke understigande 198 134 kronor, och på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma, försäljas till Lunds stad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att de rektor vid katedralskolan i Lund å lön anslagna fastigheterna Källby 2°, 2° och 2° i Lund må för ett pris, icke understigande 108 300 kronor, och på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t finner skäligt bestämma, försäljas till Lunds stad.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 104 Ja och 104 Nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 72 Ja och 50 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 104 Ja och 104 Nej, sammanräkningen visade 176 Ja och

154 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

5:e omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 39).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de likalydande motionerna I: 255 och II: 405 samt motionen II: 417 i denna del, besluta, att fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök skall förläggas till Göteborg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å de likalydande motionerna I: 255 och II: 405 samt motionen II: 417 i denna del, beslutat, att fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök skall förläggas till Stockholm.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 98 Ja och 104 Nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 63 Ja och 55 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 98 Ja och 104 Nej, sammanräkningen visade 161 Ja och 159 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Svar på fråga ang. vapensmuggling vid norska gränsen.

§ 2.

Svar på fråga ang. vapensmuggling vid norska gränsen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG, som anförde: Herr talman! Herr von Seth har frågat mig om jag vore beredd att lämna tillgängliga upplysningar angående den i tidningspressen omtalade vapensmugglingen vid norska gränsen och dess syfte.

Som svar får jag meddela följande:

I olika tidningar förekommo den 25 maj i år och dagarna därefter vissa uppgifter om att en betydande illegal trafik senaste tiden kunnat förmärkas över svensk-norska gränsen vid Strömstad. Trafiken skulle gälla vapen. Dessa i pressen förekommande uppgifter synas hänföra sig till följande förhållanden.

Vid inspektioner av bevakningen vid riksgränsen mot Norge och vid överläggningar med gränsbevakningspersonalen har landsfogden i Göteborgs och Bohus län erhållit vissa icke närmare preciserade andrahandsuppgifter att norska medborgare under senare tid utbjudit vapen till svenskar på förmånliga villkor. Exaktare besked om vid hur många tillfällen sådana erbjudanden förekommit eller hur många vapen, som det därvid varit fråga om, hade icke kunnat erhållas.

Dessa upplysningar ha föranlett landsfogden att till länsstyrelsen göra en framställning om förstärkning av gränsbevakningen mot Norge med två extra polismän för att söka vinna kännedom om huruvida en illegal trafik av antydd art verkligen förekommit. Länsstyrelsen, som bifallit framställningen, har därefter författningsenligt underrättat mig härom. Det synes vara denna rent rutinmässiga åtgärd som gi-

vit anledning till publiciteten i denna fråga.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr von Seths fråga.

Härpå yttrade

Herr von SETH: Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet anhåller jag att få framföra mitt tack för svaret på denna fråga.

Av ideligen i tidningarna återkommande notiser har det stått ganska klart, att det under de senaste tre månaderna rått en ökad aktivitet vid Bohusläns gräns mot Norge. Det har angivits, att denna aktivitet yttrat sig i form av ökad smuggling av vapen och att det skulle gällt kulsprutepistoler och pistoler, som smugglats över till Sverige. Det är säkerligen ingalunda obekant, att det i Norge sedan kriget finns vapenförråd, som myndigheterna icke ha kännedom om, och man har av tidningarna att döma fått bevis för att vapen smugglats från Norge till Sverige. Landsfogdens rapport vittnar om att man, åtminstone enligt mitt sätt att se, icke utan vidare kan bagatellisera denna sak, och därför har jag frågat statsrådet, huruvida det vore möjligt att få ett besked angående denna smuggling.

Herr statsrådet har nu svarat, att smugglingen ingalunda är bevisad och att den ökning av bevakningen, som man genomfört, inskränker sig till två man, som skola försöka komma till rätta med dessa saker. Jag skall icke här yttra mig om, huruvida det är tillräckligt med denna ökning av bevakningen, men jag anser med hänsyn till händelser som inträffat i andra länder, att det är nödvändigt att få klarhet i om det föreligger en organiserad rörelse och om man kan finna några spår, som leda till en sådan organisation. I detta fall anser jag att tidningsnotiserna, enligt de underrättelser som stått till buds, ha varit överdrivna, och jag har

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

ingenting annat att göra än upprepa mitt tack till statsrådet och hoppas att i fortsättningen, därest det skulle visa sig nödvändigt, åtgärder vidtagas för att kunna stoppa denna olagliga trafik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 284, angående subventionering av införseln av vissa varor m. m.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 579 av herr *Senander m. fl.*

§ 5.

Föredrogs den av herr *Pehrsson-Bramstorp* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Ericsson angående fördelningen av befintliga byggnadsmaterialtillgångar, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Sveningsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående den pågående utredningen rörande det enskilda vägväsendet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl.

Maj:ts framställningar i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln punkten 54) Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar, punkten 55) Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader och punkten 107) Arrendenämnder, jämte i anslutning därtill väckta motioner.

Vid behandlingen av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar hade utskottet utbrutit punkten 54) Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar, punkten 55) Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader och punkten 107) Arrendenämnder med hänsyn till dessas samband med bebådat förslag angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m. Sedan riksdagen numera fattat beslut med anledning av sistnämnda förslag, hade utskottet upptagit de sålunda utbrutna punkterna till behandling.

I detta sammanhang hade utskottet förehaft till behandling ett antal inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

Punkten 1), ang. bidrag till hushållningssällskapen: avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen (nionde huvudtiteln, punkten 55) till bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar hemställt om ett förslagsanslag av 3 221 700 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag skulle hemkonsulenter och fiskeritjänstemän för år 1948 komma i åtnjutande av en viss avlöningsförbättring, för båda kategorierna bestämd till 960 kronor.

I motionen I:96 av herr *Isaksson m. fl.*, likalydande med II:165 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta »dels att rörligt tillägg å 12 procent under år 1948 skall utgå på de av Kungl. Maj:t föreslagna lönerna till hemkonsulenter

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

och fiskerikonsulenter, dels att till Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 3 272 000 kronor.»

I motionen I: 199 av herr *Osvald* och fröken *Osvald*, likalydande med II: 325 av herrar *Sandberg* och *Jacobsson* i Igelsbo, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att utöver vad departementschefen föreslagit i fråga om löner till hushållningssällskapens tjänstemän rörligt tillägg måtte utgå till hemkonsulenter och fiskeritjänstemän samt att det för »Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar» äskade förslagsanslaget måtte uppräknas med härför erforderligt belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag åt motionerna I: 69 och II: 122, likalydande, I: 96 och II: 165, likalydande, samt I: 199 och II: 325, likalydande, till Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 3 221 700 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Näslund*, *Hjalmar Nilsson*, *Hollertz* och *Larsson* i Karlstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte,

a) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 96 och II: 165, likalydande, samt I: 199 och II: 325, likalydande, besluta, att rörligt tillägg skulle utgå på lönerna till hemkonsulenter och fiskerikonsulenter, samt till Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 3 272 000 kronor;

b) avslå motionerna I: 69 och II: 122, likalydande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Karlstad: Herr talman! Till jordbruksutskottets nu före-

varande utlåtande, nr 32, är fogad en reservation. Denna har tillkommit i syfte att om möjligt förebygga ett riksdagsbeslut, som tvenne grupper befattningshavare hos hushållningssällskapen icke utan skäl skulle uppfatta som en påtaglig orättvisa. Frågan gäller den provisoriska avlöningsförbättringen innevarande år till hemkonsulenter och fiskerikonsulenter.

Som kammarens ärade ledamöter erinra sig utelämnades dessa båda kategorier befattningshavare vid den löne-reglering och lönegradsplacering, som 1947 års riksdag beslutade i samband med hushållningssällskapens omorganisation. Orsaken var vissa då pågående utredningar. För vederbörande befattningshavare innebar detta ett ytterligare uppskov på obestämd tid med en väl behövlig och sedan långt före hushållningssällskapsutredningens tillsättande år 1939 i utsikt ställd och även otåligt väntad löneförbättring. Uppskovet medför dessutom för vederbörande oreglerade och otillfredsställande pensionsförhållanden, trots att de i motsats till lönegradsplacerade alltjämt själva få erlagga pensionsavgifter. De ha visserligen under åren 1945—1947 i likhet med hushållningssällskapens övriga befattningshavare erhållit provisoriska löneförbättringar, och så länge dessa voro jämförliga med deras kollegers i hushållningssällskapen fanns ingen anledning till särskilt missnöje från nu ifrågavarande befattningshavares sida. Annorlunda ställer sig saken nu, sedan deras kamrater fått sina löner reglerade.

Den löneförbättring, som Kungl. Maj:t föreslår för 1948, är inte jämförlig med den som kommit sällskapens övriga befattningshavare till del. Det är detta förhållande som vållat den otrygghet, missbelåtenhet och olust, som sätta ned vederbörandes humör och arbetsglädje. Departementschefen motiverar den relativt sparsamma löneför-

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

bättringen, 80 kronor i månaden, med att den av lantbruksstyrelsen föreslagna större förbättringen skulle innebära ett föregripande av det slutliga ställningstagandet till frågan om dessa befattningshavares framtida löneställning. Därmed torde avses att deras provisoriska löner inte få tillmätas så, att de kunna befaras bli högre än deras framtida löner. Även om man biträder en dylik argumentering, måste det synas onödigt att driva försiktigheten i detta avseende så långt som departementschefen gjort.

Tillåt mig, herr talman, att med några siffror belysa vad de föreslagna alternativen innebära i jämförelse med före 1948 rådande förhållanden. Jag utgår därvid från de av Kungl. Maj:t fastställda löner, som de av riksdagen under åren 1945—1947 beviljade särskilda anslagen till löneförbättringar för hushållningssällskapens befattningshavare möjliggjorde. Lönerna voro bruttolöner, från vilka gjordes avdrag för pensionsavgifter. Då lönerna för lönegradsplacerade befattningshavare från 1948 äro nettolöner, har vid jämförelsen även hemkonsulenternas och fiskerikonsulenternas löner för 1948 beräknats såsom nettolöner, d. v. s. med avdrag för pensionsavgifter. För jämförelsegruppen vandringsrättare, som äro lönegradsplacerade, är lönen beräknad i ortsgrupp III. Löneställningen för hemkonsulenter, fiskerikonsulenter och vandringsrättare i nu nämnd ordning är då följande: åren 1945 och 1946 5 300 respektive 4 900 och 4 500 kronor; året 1947 5 900 respektive 5 500 och 5 000 kronor. För 1948 innebär Kungl. Maj:ts förslag för hemkonsulenter 6 760 och för fiskerikonsulenter 6 260, under det att de lönegradsplacerade jordbruksinstruktörerna, som de numera kallas, erhålla 7 068 kronor. Reservanternas förslag innebär följande: hemkonsulenter skulle få 7 583 och fiskerikonsulenter 7 028 kronor (mot jordbruksinstruk-

törernas 7 068 kronor). Hemkonsulenter och fiskerikonsulenter ha, såsom framgår av de anförda siffrorna, tidigare haft högre lön än vandringsrättarna. Detta förhållande har givetvis berott på vederbörandes utbildning och tjänstgöring, men beträffande dessa faktorer har ingen ändring inträffat. Det måste då synas egendomligt att lönerelationen nu skall kastas om, och man bör inte förtänka dessa befattningshavare om de skulle känna en viss bitterhet, om Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas. Den av reservanternas föreslagna provisoriska löneförbättringen är en medelväg mellan Kungl. Maj:ts och lantbruksstyrelsens förslag. Även om dylik nedprutning skulle vålla en del besvärligheter, då vissa sällskap redan från innevarande års början betalat ut löner i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag, blir olägenheten härav dock mindre än den som skulle vållas av bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Reservanternas ha avvägt sitt förslag så, att fiskerikonsulenterna skulle få ungefär samma nettolön som jordbruksinstruktörerna, och hemkonsulenterna skulle komma i ett något högre löneläge än nämnda båda kategorier.

Däriigenom skulle den inbördes relationen mellan lönerna bibehållas, och en sådan anordning kan väl inte anses föregripa ställningstagandet till den slutliga löneregleringen. Denna måste nämligen tillmätas så, att den medför ytterligare löneförbättring. I annat fall avhänder man sig möjligheten att till dessa viktiga och krävande befattningar erhålla lämpliga och kompetenta sökande. Den önskvärda förbättringen erhålles, om hemkonsulenter och fiskerikonsulenter tillerkännas samma rörliga tillägg på de av departementschefen föreslagna lönerna som sällskapens övriga befattningshavare erhålla. I åtskilliga fall är en sådan inkomstförbättring nödvändig, om inte vederbörande skola få inkomstminskning. Till och med 1947

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

hade nämligen sällskapen möjlighet att genom särskilda arvoden för kurser och föredrag kompensera en lön, som ansågs för låg, men med omorganisati-
 onens ikraftträdande i år fräntogs sällskapen denna rätt. Vissa hushållnings-
 sällskap ha begagnat sig av möjligheten
 att lämna särskild ersättning. Denna
 omständighet har medfört den tråkiga
 konsekvensen, att samma slags befatt-
 ningshavare med samma arbete hos
 olika hushållningssällskap haft olika
 inkomster. Ett bifall till reservationen
 skulle undanröja även denna olägenhet.

Jag skall inte längre trötta kamma-
 ren, oaktat det finns flera skäl att åbe-
 ropa. Jag kanske får tillfälle att åter-
 komma.

Jag ber sålunda, herr talman, att med
 stöd av det anförda få yrka bifall till
 den vid utskottsutlåtandet fogade reser-
 vationen.

Fru BOMAN: Det är beklagligt att inte
 utskottet kunnat gå med på det för-
 slag, som ställts i reservationsyrkan-
 det och som skulle lämna både fiske-
 rikonsulenterna och hemkonsulenter-
 na detta tolvprocentiga tillägg på de-
 ras löner. Jag har inte möjlighet att
 uttala mig om fiskerikonsulenterna. Jag
 känner för litet till deras verksamhet,
 men hemkonsulentverksamheten har
 jag kunnat följa så mycket bättre, och
 jag vågar påstå, att vardagslivet i all
 synnerhet för många norrbottniska
 kvinnor, särskilt för landsbygdens kvin-
 nor, har berikats i många avseenden
 genom hemkonsulenternas verksamhet.
 I de isolerade byarna komma impulser-
 na rätt sparsamt, och det är därför be-
 tydelsefullt dels att få vägledning och
 råd om bästa sättet att utföra sitt ar-
 bete, dels också att få nya uppslag och
 idéer, som faktiskt betyda både nöje
 och rekreation vid arbetets utförande.
 Emellertid är det inte längre endast
 landsbygdens kvinnor som ha nytta av

hemkonsulentverksamheten. Den be-
 drivs nu också i städer och samhällen,
 och så långt jag haft möjlighet att följa
 det arbetet, är den uppskattad av alla
 de kvinnor, som haft tillfälle att bevista
 hemkonsulenternas olika upplysnings-
 och instruktionskurser, vilka givit hjälp
 och vägledning i praktiskt arbete.

Utöver denna synpunkt vill jag ock-
 så framhålla den ekonomiska vinst,
 som vi ute på landsbygden haft av kon-
 sulentverksamheten. Jag återkommer
 till erfarenheterna från mitt eget län,
 där, som jag nyss sade, på grund av
 isoleringen impulserna komma så spar-
 samt. Den upplysningsverksamhet i frå-
 ga om trädgårdsodling, som hemkon-
 sulenterna bedrivit, särskilt de senaste
 åren, betyder ganska mycket härvidlag.
 Det är inte många år sedan de norr-
 bottniska husmödrarna knappast för-
 stodo sig på vare sig trädgårdsodlingen
 som sådan eller de både praktiska och
 ekonomiska vinster man kunde draga
 därav. Våra hemkonsulenter ha emel-
 lertid gått från gård till gård och på
 ett praktiskt sätt visat både odlings-
 konsten och hur man sedan genom att
 tillvarata trädgårdsprodukterna kan
 både fylla sitt skafferi och därutöver få
 en extra inkomstkälla. Man började i
 Norrbotten med grönsaksodling; od-
 lingsverksamheten har där sedan ut-
 vidgats till att också omfatta bärödling
 i rätt stor utsträckning, och det bety-
 der en hel del. Dessutom har hemkon-
 sulentverksamheten omfattat undervis-
 ning i tillvaratagande av olika ting,
 som vi ha möjlighet att producera i
 Norrbotten. Både matlagings- och
 konserveringskurser ha hållits, vilka
 haft mycket att betyda på det områ-
 det, och därför vill jag gärna under-
 stryka, att vi i Norrbotten i all synner-
 het skulle ha mycket svårt att för fram-
 tiden avstå från den hjälp hemkonsu-
 lenterna ge. Nu kanske man kan säga,
 att så långt behöver det väl ändå inte
 gå, att konsulenternas verksamhet

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

äventyras. Ja, när man hör den olust som behärskar dem just nu, så får man nog göra klart för sig, att den dag kan komma, då vi äro utan dem. Det visar sig redan nu, att det är mycket svårt att få vikarier på de platser som bli vakanta. Det är en utomordentligt god och välkvalificerad arbetskraft, som man har användning för på andra håll, och erbjudanden om andra tjänster utblei inte.

Vidare vill jag i detta sammanhang nämna det beaktande av detta arbetsområde, som statsmakterna särskilt under de senare åren skänkt detsamma. Inte minst har detta skett i det förra året avlämnade betänkandet om familjeliv och hemarbete, där man försöker lösa de nu i hemmen så svåra problemen, den ökning av arbetsbördan som kombinationen av hemarbete med förvärvsarbete medför, bristen på kvinnlig arbetskraft på landsbygden o. s. v. I detta betänkande går man in för en avsevärt utökad konsulentverksamhet. Förutsättningen för att vi skola lyckas med den arbetsuppläggning, som angives i detta betänkande, är att konsulentkåren ökas ofantligt. I detta betänkande inte bara redogör man för den utbyggnad av konsulentverksamheten som erfordras för genomförande av i betänkandet framlagda förslag, utan man går även in på utbildningsfrågan och förutsätter, att de hemkonsulenter, som skola handha ifrågavarande arbete, för framtiden skola ha lärarinneutbildning och därjämte specialutbildning. Vid sådant förhållande blir lönefrågan av icke oväsentlig betydelse, om man tänker på rekryteringen av denna kår. Alldeles bortsett från den framtida verksamheten anser jag emellertid, att pionjärerna på detta område — det finns några, som snart skola pensioneras — böra få frågan ordnad. Det ha de gjort rätt för. Jag vill sluta med detta och därjämte yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Hallstahammar: Herr talman! I jordbruksutskottets utlåtande har framhållits som önskvärt att lönegradsplaceringen för fiskeri- och hemkonsulenter snarast möjligt slutgiltigt fastställas. Jag kan därför inte förstå att det skall vara nödvändigt, att riksdagen skall föregripa den framtida löneplaceringen för dessa båda grupper. Jag är väl medveten om att dessa hemkonsulenter utföra ett mycket gott arbete ute i bygderna, och jag anser också, att de äro värda en bättre löneställning, vilket jag också hoppas att de skola få inom en snar framtid. Men jag tror inte att det inträffar någon katastrof, om hemkonsulenterna få vänta någon tid. Jag vill påminna om att det finns grupper, som utföra det tyngsta och svåraste hushållsarbete, vilka med bästa vilja i världen inte kunna komma upp till ens tredjedelen av den lön, hemkonsulenterna för närvarande ha. Nu invänder kanske någon, att dessa grupper som jag här talar om inte behövt kosta på sig någon dyrbar utbildning. Nej, de ha inte utbildats vid någon anstalt, utan de ha fått lära sig vad de kunna i livets hårda skola, som enligt min mening inte är den sämsta skolan.

Herr talman! Jag ber att med vad jag nu sagt få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr JACOBSON i Vilhelmina: Herr talman! Jag kan i stort instämma i de synpunkter herr Larsson i Karlstad anförde. Hemkonsulenternas löneställning är för närvarande alltför låg. Men jag ber att få göra de ärade kammarledamöterna uppmärksamma på att Kungl. Maj:t ju redan observerat detta. I den framställning under nionde huvudtiteln, som ligger till grund för utskottets förevarande utlåtande, säger nämligen departementschefen på s. 91, att han anser att de nuvarande lö-

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

nerna äro för låga. Han anser sig därför böra föreslå, att ifrågavarande båda kategorier befattningshavare, hemkonsulenterna och fiskeritjänstemännen, skola erhålla en viss avlösningsförbättring, och han föreslår i detta fall 960 kronor. Kungl. Maj:t har alltså uppmärksammat den löneställning som dessa kategorier ha. Det är som sagt alldeles riktigt att, som herr Larsson i Karlstad gjorde gällande, de nuvarande lönerna äro för låga. Frågan gäller emellertid nu, om man skall gå längre än Kungl. Maj:t. Detta skulle emellertid innebära ett föregripande av den utredning på detta område som nu pågår, och jag tillåter mig att fråga: Ha vi sådana erfarenheter av de tillfällen vi gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag, speciellt vad beträffar lönefrågor, som jordbruksutskottet haft att syssla med, att detta kan vara lämpligt? Jag tänker därvid bl. a. på löneställningen för lantbrukingenjörerna och lantmätarna. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till att röja någon särskilt stor hemlighet, om jag gör det påståendet, att jordbruksutskottet efteråt varit rätt betänksamt och nästan ångerköpt med anledning av den ställning i denna fråga, som den mycket knappa majoriteten då intog. Jag ber också att få påpeka det uttalande av utskottet som fru Eriksson i Hallstahammar omnämnde, nämligen att utskottet framhåller såsom önskvärt, att lönegradsplaceringen för hemkonsulenter och fiskeritjänstemän snarast möjligt slutgiltigt fastställles. Jag tror alldeles säkert, att Kungl. Maj:t har frågan klar till nästa års riksdag, och under sådana förhållanden synes det mig icke vara så stor risk att bifalla jordbruksutskottets förslag.

Med anledning av fru Bomans anförande vill jag säga, att nog överdriver hon, när hon vill göra detta till en speciellt norrländsk fråga. Jag tror mig också kunna protestera mot hennes

uttalande om den olust som skulle råda bland hemkonsulenterna. Jag fick en helt annan uppfattning, när en deputation för hemkonsulenterna uppvaktade jordbruksutskottet. På ordförandens fråga, om de ansågo att de för närvarande voro mycket illa behandlade, svarade de, att så inte var förhållandet. De hade emellertid observerat, att lantbruksstyrelsen föreslagit en högre lönegradsplacering, och detta var orsaken till att de uppvaktade jordbruksutskottet. Vi gjorde inom jordbruksutskottet det märkliga konstaterande, som vi aldrig tidigare kunnat göra, nämligen att en deputation av befattningshavare uppvaktar jordbruksutskottet och begär löneförbättring utan att klaga och tala om hur oerhört dåligt de ha det. Dessa hemkonsulenter beklagade sig inte. Därmed har jag inte sagt, att deras framställning inte kan vara berättigad, och den kommer att till fullo beaktas ett annat år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru BOMAN: Herr talman! Jag gjorde inte detta till en norrlandsfråga, herr Jacobson i Vilhelmina. Jag belyste frågan från mina utgångspunkter. Jag framhöll däremot, att frågan rör inte längre bara landsbygden, utan att även städer och samhällen ha blivit mycket beroende av hemkonsulentverksamheten, men jag tillade, att den betyder särskilt mycket för oss i övre Norrland. Det kan jag inte blunda för. Vad beträffar den olust, som råder bland hemkonsulenterna, vill jag framhålla, att jag sammanträffat med samma personer som herr Jacobson kom i kontakt med, då de uppvaktade i utskottet. De förklarade, att de hade varit utsatta för ett missförstånd. Då de tillfrågades av ordföranden, om de voro nöjda, utgingo de från att han avsåg den lönegradsplacering som lantbruks-

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

styrelsen föreslagit, och svarade med utgångspunkt från detta förslag, att de vore mer än belåtna, ty de vore inte svåra att tillfredsställa. De trodde, att riksdagen skulle gå med på lantbruksstyrelsens förslag.

Herr JACOBSON i Vilhelmina: Herr talman! Jag får lov att säga till fru Boman, att jag sätter så stort värde på hemkonsulenterna, att jag fortfarande inte tror på myten om deras stora olust.

Herr LARSSON i Karlstad: Herr talman! Endast ett par små repliker. Fru Eriksson i Hallstahammar säger, att utskottet uttalat sig till förmån för en lönereglering. Detta är en sak som vi reservanter — och naturligtvis också vederbörande kår — ha noterat med den allra största tacksamhet. Om detta, såsom herr Jacobson säger, leder till att det blir en lönereglering nästa år är dock något ovisst. Det veta vi ingenting om. Men även om så skulle bli fallet, gäller reservationens yrkande icke framtiden utan endast innevarande år. Att denna grupp får en löneförbättring nästa år är givetvis i och för sig alldeles utmärkt, men den behöver ha något även i år.

Herr Jacobson nämnde, att Kungl. Maj:t har observerat saken och redan föreslagit en löneförbättring. Det är alldeles riktigt. Förbättringen är föreslagen till 960 kronor, men den är ganska liten i jämförelse med den löneförbättring som kollegerna till hemkonsulenterna och fiskerikonsulenterna fått.

Lantbruksstyrelsens förslag, som — det har jag tidigare i annat sammanhang nämnt — meddelats hushållningssällskapen till ledning vid deras uppgörande av stat för innevarande år, innehöll förslag om en ökning av 2 052 kronor för hemkonsulenternas del. Sällskapen torde åtminstone i vissa fall ha utbetalat löner efter de normer de så-

lunda fingo från lantbruksstyrelsen. Skola de då börja återkräva eller göra avdrag på framtida månadsavlöningar? Det är klart att det känns tungt för dessa personer, när deras kamrater fått lönetillägg som i regel röra sig om 2 000 å 3 000 kronor, i något fall t. o. m. mera.

Sedan är det en annan sak som jag vill nämna i detta sammanhang. Det är den rätt hushållningssällskapen ha haft — jag berörde detta förut — att betala arvode för särskilda uppdrag, en rätt som bortföll i och med att hushållningssällskapens befattningshavare blevo lönegradsplacerade. Denna rätt ha vissa hushållningssällskap begagnat sig av, och jag känner till ett fall, då en hemkonsulent på detta sätt genom extra arvoden erhöll en inkomst, som översteg 1 100 kronor. För en sådan person blir den av Kungl. Maj:t föreslagna löneökningen av 960 kronor faktiskt en löneminskning. Det är för att råda bot på ett dylikt missförhållande och för att bereda en mycket lojal och mycket arbetsam kår, en kår som ute i länen är omtyckt både av hushållningssällskapen och av allmänheten, en skälig löneförbättring, trots att den icke blivit lönegradsplacerad, som reservanterna ha ställt sitt yrkande.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Först vill jag säga, att det vore en verklig inkompetensförklaring för hushållningssällskapen, om deras tjänstemän hade tagit sig för att utbetala löner på grund av ett förslag från lantbruksstyrelsen. Tjänstemännen borde väl ändå vara så kunniga, att de veta att ett förslag från lantbruksstyrelsen icke är detsamma som ett beslut om lönereglering. Jag har svårt att tro, att det skulle stå så illa till med erfarenheterna

Bidrag till hushållningssällskapen m. m.: Hemkonsulenters och fiskeritjänstemäns löner m. m.

inom hushållningssällskapen, att man kunnat förfara på det sätt herr Larsson i Karlstad här skildrade.

Det ligger i sakens natur, att dessa båda grupper av tjänstemän skola få sin lönereglering. Det är också naturligt, att denna kommer att leda till att de erhålla en i förhållande till nuvarande löneläge högre löneställning. Om den saken behöver det icke vara någon tvist. Men kammarens ledamöter veta väl, att beträffande båda ifrågakvarande grupper av tjänstemän utredningar pågå och att ganska betydande organisationsomläggningar diskuteras. Det föreligger, såsom alla känna till, ett förslag om att hemkonsulenterna skulle överflyttas från hushållningssällskapen och underställas landstingen. Den frågan måste prövas, och i det sammanhanget kommer löneregleringen också att genomföras. Men det vore väl märkvärdigt, om vi nu skulle gå åstad och föregripa det resultat, vartill dessa överväganden kunna komma att leda. Samma sak gäller fiskeritjänstemännen. Statsrådet Sträng har nyligen tillsatt utredningsmän, som bl. a. ha fått till uppgift att utreda frågan om löneställningen för fiskeritjänstemännen vid hushållningssällskapen. Resultatet av denna utredning bör väl också avvägas.

Att jag säger att vi böra avvakta utredningarna beror icke minst därpå, att den reservation, som man här yrkat bifall till, har fått en utformning som kan leda till konsekvenser, vilka ingen i dag egentligen kan överblicka. Både hemkonsulenterna och fiskeritjänstemännen ha fått löneförstärkningar undan för undan i överensstämmelse med med det system, som tillämpats beträffande icke reglerade löner. En sådan avlöningsförbättring föreslås nu i både Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Nu föreslås reservanternas att ovanpå denna skall läggas det tolvprocentiga lönetillägg, som gäller för befattningshavare

med reglerade löner. Man blandar alltså in i det gamla lönesystemet ett avlöningstillägg, som hänför sig till det nya lönesystemet. Den frågan uppställer sig då: Vilken inverkan skulle ett sådant beslut få i fråga om alla icke reglerade löner? Det är nämligen åtskilliga andra tjänstemän som icke ha hunnit få sina löner reglerade än dessa båda grupper som man här talat om.

Jag tror för min del att det vore ett ganska olyckligt prejudikat, om kammaren här skulle besluta att det löne-tillägg, som hänför sig till reglerade löner, skall tillämpas på två tjänstemannagrupper, vilka icke ha fått sina löner reglerade.

Herr LARSSON i Karlstad: Herr talman! Jag vill i anledning av herr statsrådets anförande framhålla ett par detaljer. Vad beträffar utbetalningarna av de högre lönerna från hushållningssällskapen, så är det naturligtvis på det sättet, att om sådana förekommit — vilket jag hört sägas — har detta varit beroende på vederbörande förvaltningsutskotts beslut.

Det är naturligtvis bra, att denna löneroglering utlovas, men statsrådet gjorde ingen utfästelse om när den kan komma till stånd. Statsrådet hänvisade till de pågående ganska vidlyftiga utredningarna, bl. a. rörande hemkonsulenternas framtida placering. Detta tyder på att det nog kommer att dröja ytterligare något år innan en löneroglering sker. Den av reservanternas föreslagna löneförbättringen skulle, säges det, föregripa resultatet av utredningarna. Jag har svårt att tro det. Den innebär en löneökning av omkring 1 700 kronor. Samtliga övriga befattningshavare hos hushållningssällskapen ha, som jag förut nämnde, i samband med löneroglering fått en löneförbättring av mellan 2 000 och 3 000 kronor. Det är därför det förefaller mig onödigt försik-

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

tigt att stanna vid en löneförbättring av endast 960 kronor. Det måste väl ändå erkännas, att det är en stor skillnad mellan detta belopp och den löneförbättring som andra, lönegradsplacerade befattningshavare i motsvarande ställning erhållit.

Vad sedan den principiella sidan av frågan angår, huruvida man kan lägga ett rörligt tillägg på provisoriska löner, vågar jag icke diskutera den saken med herr statsrådet. Men det är klart, att kan man icke lösa frågan genom att göra det föreslagna tillägget procentuellt utan i stället vill fixera ett bestämt belopp, ha vederbörande befattningshavare säkerligen ingenting att erinra mot detta. Att det skulle vara något nytt för det gamla lönesystemet med rörliga tillägg har jag svårt att förstå, då sådana utgingo t. o. m. den 30 juni 1947 på praktiskt taget samtliga löner.

Jag ber alltså att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Karlstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets förevarande utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

4 — Andra kammarens protokoll 1948. Nr 22.

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Karlstad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 72 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten 1) gjorda hemställan.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Denna proposition bordlades.

§ 9.

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående en revision av gällande kreditutfästelser gentemot utlandet.

Uti en inom andra kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 293, hade herrar *Ljungqvist* och *Henriksson* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt undersökning rörande möjligheterna att med hänsyn till landets försämrade ekonomiska läge få till stånd en revision av gällande kreditutfästelser gentemot utlandet.

Utskottet hemställde, att motionen II: 293 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

Herr WIBERG: Herr talman! Jag har visserligen icke avgivit någon reservation, men jag finner det likväl angeläget att till utskottets utlåtande knyta några reflexioner.

Sverige befinner sig, som vi alla veta, i den situationen, att vi icke ha råd att vare sig göra några utfästelser om nya krediter eller lämna några krediter. Tvärtom skulle vi i verkligheten mycket väl behöva en dollarkredit. Utskottet har också gjort ett mycket tungt vägan- de uttalande då utskottet framhållit, att det är »utomordentligt angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning». Uttrycket »ökning av kreditbelastning» kan kanske ge anledning till tvekan, om därmed åsyftas ingående av nya kreditavtal eller ökning av den faktiskt redan bestående kreditbelastningen. För att icke någon oklarhet på den punkten skall bestå, finner jag mig, då jag deltagit i utskottsbehandlingen, böra understryka att utskottet avsett det senare. Frågan togs upp i samband med justeringen av utskottsutlåtandet, och man var inom utskottet fullständigt ense om att uttrycket hade den innebörd jag nu angivit.

Såsom utrikesministern framhöll i ett anförande i första kammaren den 4 februari, har dessbättre det ominösa och olyckliga ryssavtalet reviderat sig självt. Om detta utgör någon tröst för herr Wigforss' tigerhjärta skall jag lämna därhän. Det förefaller som om man kunde förutsätta, att den kredit, som på grund av avtalet kommer att lämnas Ryssland, endast skall uppgå till en mindre del av det ursprungligen avsedda beloppet. Hade detta förhållande icke förelegat, torde man, så vitt jag förstår, från svensk sida icke kunnat undgå att vidtaga extraordinära åtgärder.

En del av de krediter, som lämnats andra länder, ha redan återbetalats. Jag finner det emellertid angeläget att synnerligen starkt understryka, att det ur

svensk synpunkt icke är ett intresse att återbetalning äger rum i form av import av varor, från vilka vi mycket väl skulle kunna avstå. Att märka är att de krediter, som vi lämnat, avsett betydelsefulla råvaror. Vår handelspolitik bör få den inriktningen, att återbetalning så vitt möjligt äger rum genom import av för vår folkförsörjning betydelsefulla varor, i främsta rummet råvaror och maskiner. Utskottet har också i samband med behandlingen av det svensk-franska avtalet gett uttryck åt denna tankegång. Utan tvivel är det nog också anledning att taga upp denna principiella fråga icke minst med hänsyn till att man fått ett visst intryck av en hittills kanske alltför stark benägenhet från svensk sida att göra eftergifter. Man bör säkerligen nu kunna förutsätta, att vid överläggningar om kommande handelsavtal till fullo beaktas att det icke gäller att till varje pris genom en merimport få likvid för våra utestående fordringar, utan att tvärtom av avgörande betydelse är, att denna likvid äger rum genom varor som vi verkligen behöva. Det skulle vara orimligt om vi efter den ekonomiska politik, som har lett till en förtäring av vår valuta-reserv, nu skulle fortsätta med att på ett ur landets synpunkt icke önskvärt sätt konsumera även våra utestående fordringar i missriktad avsikt att härigenom motverka ett köpkraftsöverskott.

Vad motionärerna framhållit i sin motion är enligt min mening i många hänseenden riktigt och befogat. Att deras synpunkter också i ganska stor utsträckning ha vunnit beaktande hos utrikesutskottet torde framgå av vad utskottet skrivit och kanske också av vad utskottet icke skrivit.

Jag skulle vilja tillägga, att jag uppfattar det som en given sak, att om utvecklingen i fråga om rysskrediten skulle gå i en annan riktning än hittillsvarande uppgifter pekat på, särskilda åtgärder måste vidtagas.

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

Herr LJUNGQVIST: Herr talman! I egenskap av motionär ber jag att få yttra några ord i denna fråga. Först vill jag begagna tillfället att uttala min erkänsla till utskottet för det grundliga sätt, varpå uppenbarligen utskottet under sina förhandlingar har behandlat frågan. Man har hört ett flertal olika instanser och tydligen vinnlagt sig om att få saken belyst ur alla synpunkter.

Jag vill emellertid något gå tillbaka till motionens innehåll och redogöra för vad den syftar till. I motionen säga vi, att de förpliktelser, som man åtagit sig genom en vid tiden för deras tillkomst rådande överskattning av våra ekonomiska resurser, kommit att få alldeles för stora dimensioner och att detta med tiden blivit allt klarare. Det har syns motionärerna ganska naturligt, att under sådana förhållanden vi borde söka få till stånd en erforderlig uppmjukning av kreditförpliktelserna, detta i synnerhet som vi befinna oss i ett läge, då vår produktionskraft i största möjliga utsträckning borde inriktas på att öka den varumängd, som kan göras tillgänglig dels för nödvändig inhemsk konsumtion, dels för sådan export som mera omedelbart kan ge oss varor och valutor som motprestation.

Nu kan man visserligen säga, såsom också påpekats i motionen, att det största kreditavtalet, nämligen det med Ryssland, endast är att fatta som ett ramavtal och att det formellt står de enskilda industrierna fritt att helt eller delvis avböja sin medverkan. Det förhåller sig emellertid som var och en vet så, att regeringen har åtagit sig enligt avtalet att inom ramen för sin kompetens medverka till avtalets fullföljande. Det finns ej heller i avtalstexten några reservationer beträffande den svenska industriens möjligheter att gå i land med utfästelserna.

Det framhålles vidare i motionen såsom ett faktum, att vår kreditgivning åtminstone för närvarande känns som en mycket tung och hämmande belast-

ning på det svenska näringslivet och att den i viss beklaglig utsträckning hindrar och kommer att hindra vår produktion från att anpassa sig efter de med hänsyn till det rådande ekonomiska läget mest lämpade utvecklingslinjerna. Mot bakgrunden av en argumentering av denna allmänna art, som jag här i korthet antytt, komma motionärerna fram till en hemställan, att man måtte göra en undersökning rörande möjligheterna att med hänsyn till landets försämrade ekonomiska läge få till stånd en revision av dessa kreditutfästelser.

Nu vill jag visst icke bestrida, att, såsom den föregående talaren nyss antydde, det finns en del uttryck för en viss positiv inställning till motionärernas synpunkter i utrikesutskottets utlåtande, fastän dessa understundom kanske äro synnerligen väl dolda. Det var nog icke utan orsak som herr Wiberg fällde det uttrycket, att utskottets utlåtande sade en hel del också genom vad som icke stod att finna däri. För min del måste jag emellertid säga, att utskottets motivering för avslag på motionen förefaller mig ganska svag. Jag skall i det sammanhanget be att få erinra om bankofullmäktiges yttrande av den 17 oktober 1947. Det heter där bl. a.:

»Fullmäktige kunna emellertid icke begränsa sig till att avstyrka ytterligare kreditgivning eller en prolongering av utestående krediter. Läget synes nämligen motivera en omprövning såväl av utnyttjandet av utfästa men ej disponerade kreditbelopp som av frågan om återbetalningar av de krediter som redan lämnats till utlandet.»

Vårt ekonomiska läge torde inte sedan bankofullmäktige gjorde sitt uttalande ha förändrats på ett sådant sätt, att anledning finnes att frångå bankofullmäktiges ståndpunkt. Tvärtom förhåller det sig så, att detta läge i åtskilliga avseenden har åtstramats och försämrats. Utskottet säger nu självt, att

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

det »är väl medvetet om att betydande svårigheter för närvarande göra sig gällande inom svenskt näringsliv». Vidare finner utskottet »det uppenbart, att den långsamma återhämtningen i världen och vårt eget lands nuvarande ekonomiska läge gör det utomordentligt angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning». Och mot bakgrunden av dessa konstateranden kommer man så fram till ett avstyrkande av motionen. Man kan ju ha anledning undra en liten smula över hur utskottet kunnat komma till ett sådant resultat. Motiveringen har ju i vissa avseenden snarast talat för ett tillstyrkande.

Vilka skäl åberopar man nu för sin avvisande ståndpunkt? Ja, utskottet säger bara: »Efter de upplysningar utskottet erhållit angående utvecklingen av vår kreditgivning anser utskottet icke den av motionärerna begärda allmänna undersökningen erforderlig.» Sedan komma några allmänna uttalanden, som tillkännage utskottets tillfredsställelse med att vissa återbetalningar förutses och att förhandlingar om ytterligare avbetalningsvillkor kunna komma till stånd.

Utskottets uttalanden förefalla ibland, som jag nyss antytt, något dunkelt utformade. Man får ändå till sist ett tämligen neutralt intryck av aktstycket. Utskottet konstaterar visserligen, att återbetalningsvillkoren och kredittidens längd för vissa krediter reglerats eller att förhandlingar därom komma att äga rum innevarande år. Så till vida ha alltså bankofullmäktiges önskemål om återbetalningsfrågornas avgörande tillgodosetts och även motionärernas synpunkter, som sammanfalla med bankofullmäktiges. Men bankofullmäktiges krav på en omprövning av krediterna synes hos utskottet av den ganska dunkla motiveringen att döma ha funnit ett negativt svar.

Utskottet konstaterar att återbetalningar kunna förutses under de när-

maste åren. Detta kan väl ändå inte gälla den största kreditutfästelsen, nämligen den till Ryssland? Vidare uttalar utskottet sin tillfredsställelse med att förhandlingar om återbetalningsvillkoren — där dessa inte ha fastställts — planeras och betonar vikten av att sådana förhandlingar så snart som möjligt komma till stånd. Inte heller detta kan gälla den största kreditutfästelsen. När utskottet slutligen avråder från en ökning av kreditbelastningen, så är detta ju i och för sig tacknämligt. Men det var ju inte detta motionen egentligen gällde. Den siktar i enlighet med bankofullmäktiges ståndpunkt till en undersökning av möjligheterna att minska vår kreditbelastning, alltså till en revision av våra kreditutfästelser. Att man i det läge, vari vårt land i dag befinner sig, måste undvika en utökning förefaller tämligen självklart. Det synes mig som om man på den punkten i viss mån har nonchalerat bankofullmäktiges klara rekommendation — att motionärernas synpunkter nonchaleras är kanske inte så mycket att bli förargad över. En undersökning borde man ändå kunna kosta på sig, när man kan åberopa sig på en sådan omständighet som vårt starkt försämrade ekonomiska läge, våra borttynande valutareserver, vår begränsade elkraftstillgång m. m. Utskottets utlåtande är ju en inte alltför god utgångspunkt för en fråga till regeringen, men jag vill ändå ställa den: är regeringen beredd, med hänsyn till kreditgivningens — och särskilt det omfattande ryssavtalets — menliga och snedvridande inverkan på vårt av bristhushållningen präglade ekonomiska läge, att följa bankofullmäktiges rekommendation och undersöka möjligheterna till en omprövning av våra kreditutfästelser?

Att den jättelika kreditutfästelsen till Ryssland var ett stort ekonomiskt missgrepp borde erkännas av alla. För min del måste jag säga, att jag desslikes finner den vara ett alldeles obegripligt

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

missgrepp. Låt oss erinra oss att det här gäller en kredit om en miljard, som skall återbetalas efter 15 år, som i tre år löper räntefritt och därefter med $2\frac{3}{8}$ procents ränta, fullständigt oberoende av hur penningväsendet utvecklar sig i världen under tiden. Låt oss erinra oss att avtalet, i den mån det kan fullföljas, betyder att varor under fem år pumpas ut ur landet utan att vi få av oss eftertraktade varor eller valutor i utbyte. Detta betyder att denna kreditgivning måste verka försämrande och inflationsdrivande på vår ekonomi.

Nu säger man, att leveranserna under avtalet varit mycket begränsade och att avtalet därför ej haft någon egentlig effekt. Detta kan icke vara riktigt. Man kan väl ändå inte komma ifrån, att det måste ha haft en viss menlig effekt. Leveranser för ca 300 miljoner kronor äro enligt uppgift kontrakterade. Inom de närmaste åren krävas alltså från vissa industrier mycket betydande leveranser. Det är uppenbart att detta har fordrat och fordrar förberedelser i form av anläggningsarbeten och investeringar, vilket i sin mån bidrager till att skärpa konkurrensen om arbetskraft och material.

En klar bild av de svårigheter avtalet är ägnat att vålla får man om man tar del av en lapidarisk redogörelse för avtalets tillkomst och befarade verkningar i den tidning som aktiebolaget de Lavals Ångturbin utger för sina anställda. Eftersom denna skildring ställer avtalsfrågan och kreditutfästelserna i en rätt fullständig dager, ehuru framställningen är kortfattad, skall jag i all hast be att få anföra ett par punkter ur denna redogörelse.

Det erinras där om att representanter för industrien kallades till ett sammanträde, där det angavs att krediten var en förutsättning för återknytande av normala handelsförbindelser och goda förhållanden över huvud taget mellan de två rikena. Vad den ryska marknaden beträffar säger sig bolaget

vid den nuvarande organisationen av denna marknad icke ha samma intresse av densamma, som när det gäller övriga av bolaget bearbetade exportfält. Det påpekas att de Lavals styrka är företagets möjlighet att anpassa sina konstruktioner efter det från fall till fall starkt växlande behovet hos kunden. Detta kräver, säger man, direkt kontakt mellan den tekniska ledningen hos kunden och bolagets försäljningsorgan, en kontakt som för närvarande inte vore möjlig att på ett tillfredsställande sätt genomföra när det gäller Ryssland. Man behövde också fortlöpande informationer om hur levererade maskiner fungerade under en längre tids drift. Inte heller i det avseendet erbjöde denna marknad samma möjligheter som de andra exportmarknaderna. Men, säger man, man har ändå kommit fram till den ståndpunkten, att man i det läge, vari vi kommit, ville bidra till tillverkning för ryssavtalets räkning i mån av sina krafter. Man menade sig kunna göra detta, eftersom materialfrågan ansågs ordnad. I förutsättningarna för den ursprungliga förfrågan angavs nämligen — som kanske de som äro minnesgoda komma ihåg — att vid bedömandet av leveransförmågan behövde hänsyn inte tagas till materialfrågan, som komme att bedömas centralt av industrikommissionen. Alltså blir den besvärliga frågan den om tillgänglig arbetskraft står till buds, heter det vidare. Arbetskraften har visat mycket stor rörlighet och dessutom en tendens att minska. Resultatet blir att man inte kan tänka sig att avhända sig mycket betydande mängder kapitalvaror utan omedelbar motprestation av mottagaren, förutsatt att man inte kan åstadkomma en ökad produktion eller minskade leveranser åt annat håll eller minskad konsumtion inom landet.

Vad den ökade produktionen beträffar, säger man, råder det ju nu fullselsättning, vilket medför vissa svårig-

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

heter för en produktionsökning. Man kan också gå rationaliseringens väg, men en rationalisering kräver lång tid att genomföra. Vidare påpekar man att bostadsbristen gjort arbetskraften mera statisk och mindre rörlig och därför mindre anpassningsbar, samt att den alltmera svällande statsförvaltningen och kommunalförvaltningen krävt ett ständigt stigande antal anställda, vilket i motsvarande mån minskade möjligheterna att utvidga den industriella produktionen. Man fick vara nöjd om man kunde bibehålla eller möjligen något öka den nuvarande produktionen.

Den andra vägen vore att minska leveranserna åt annat håll. I det avseendet framhålles emellertid, att en störning av andra hittills upparbetade goda handelsförbindelser kunde medföra en inskränkning i importen av för oss viktiga förnödenheter på ett sätt som kunde äventyra icke bara våra leveranser österut utan hela vår försörjning över huvud taget.

Den tredje utvägen innebar att inskränka vår inhemska konsumtion när det gällde nyinvesteringar, underhållsarbete, bostadsbyggande och varuförbrukning.

Mot slutet av redogörelsen säger man, att någon genväg förbi svårigheterna inte finns. Avtalet kommer att ställa stora krav på samhällsekonomin. På basis av alla dessa överväganden reserverade man emellertid för tillverkning för ryssavtalets räkning en tillverkningskapacitet motsvarande ungefär en tredjedel av den kapacitet verkstaden kunde uppnå. Till sist påpekar man också vanskligheten av att för lång tid framåt fastställa priserna. Företagets priser gällde tidigare inte för längre leveranstider än ett år. En fast prissättning kunde under sådana förhållanden genomföras. Men på fem års sikt kunde man näppeligen, med hänsyn till växlingarna i kronans värde under denna tid, med någon större

grad av säkerhet ange de riktiga priserna.

Ja, herr talman, detta var en liten rekapitulation av vad ett av de företag som beröras av denna kredit har anfört. Det är detta företags ansvarige chef, som talar genom detta dokument. Man kan inte komma ifrån, att den svenska industrien från början har gjort mycket allvarliga reservationer beträffande möjligheterna att genomföra detta avtals utfästelser med hänsyn till den bristande tillgången på arbetskraft och material.

Nu säger man, att avtalets fullföljande beror på uppgörelser mellan ryska staten och de enskilda industrierna och att sådana uppgörelser icke kommit till stånd i den utsträckning som väntats. I det sammanhanget skulle jag vilja ha fastslaget, att miljardkrediten icke kan komma att tagas i anspråk efter den femåriga leveranstidens utgång och ej heller kan utnyttjas för förskottsbetalningar i en omfattning utöver vad som närmast kan anses motiverat. Det synes mig vara en självklar sak. Eljest skulle till andra risker måhända även komma risken för prolongering av en icke önskvärd centraldirigering, via exportlicenser, råvarutilldelning och byggnadsreglering.

Vi stå nu i ett läge, där leveranserna synbarligen icke kunna fullgöras inom avtalstiden i den utsträckning kreditutfästelsen medger. Då är det kanske inte förmätet, att en av dem som ställde sig på avslagslinjen, när detta avtal behandlades av kammaren, gör följande reflexion: Hade det inte varit bättre att från början ha sagt nej till detta avtal med den utformning och den omfattning det fick än att nu ställas i det läge, vari vi i dag ha ställts? Även efter den nödtvungna begränsning i avtalsuppgörelserna som nu inträtt utgör avtalet en svår belastning. Man torde väl, om regeringen inte tar alltför illa upp, också kunna säga, att regeringens politik inte heller har varit alldeles

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

utan skuld till detta förhållande. Det har sagts att vi nu leverera vad som motsvarar det som sparas genom bensin- och kafferansoneringen. Jag vet inte om detta är exakt riktigt, men det ger i alla fall en föreställning om vad det här gäller.

Jag skulle vilja komma med ytterligare en fråga. Tidigare har regeringen tilldelat kreditlevererande företag hårdvaluta för inköp av maskiner och material, som varit nödvändiga för att producera de varor, som skola exporteras till följd av denna kredit. Jag vet inte om det är möjligt för regeringen att lämna någon upplysning på den punkten, men eljest skulle det vara av intresse att få veta, av vilken storleksordning denna tilldelning varit och i vilken mån den bidragit till uttunningen av valutareserverna. Vidare kunde man fråga — jag kanske borde känna till den saken, men det gör jag tyvärr inte — om fortfarande leveranser under kreditavtalet anses som tillräckligt skäl att medgiva dollarinköp, i den mån sådana medgivanden nu med vår obetydliga hårdvalutareserv kunna lämnas? Det är viktigt för vårt handelsutbyte med gamla marknader, det är viktigt för vår ekonomiska samhällsbalans, att kreditleveranserna åtminstone icke bli prioriterade. Detta naturligtvis sagt utan att underskatta betydelsen av ett handelsutbyte i och för sig även med Ryssland. I ett läge av stark varubrist, importregleringar och borttynande valutareserver är det helt enkelt nödvändigt att Sverige så bedriver sin handelspolitik, att den så långt möjligt bidrar till att förbättra den ekonomiska balansen.

I debatten om avtalet här i kammaren varnades för de följder, som avtalet kunde ha för våra andra marknader. Som det nu är gäller det ju att framför allt söka öka exporten till hårdvalutamarknaderna. Varor, som nu utan motprestation skickas österut, äro ofta av det slag att de skulle behövs

inom landet och väl kommit till pass för vårt eget behov och för att öka exporten till hårdvalutaländerna. Detta gäller exempelvis elektriskt material.

Det har sagts av den föregående ärade talaren och efter vad jag hört även i andra sammanhang, att avtalet reviderar sig självt. Men, herr talman, är inte just den omständigheten snarare ett bevis för att avtalet icke är rimligt i förhållande till de möjligheter, som vårt ekonomiska läge och våra ekonomiska resurser bjuda? Och är inte just denna verklighetens korrigerande inverkan ett skäl för att söka få till stånd även en formell revision, ett skäl som även med hänsyn till förhållandet till den andra parten framstår såsom rimligt och förnuftigt?

Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att tänka på den socialiseringsoffensiv, som under de senaste åren rullat fram här i riksdagen och som resulterat i en mängd utredningar. En sådan framstöt har även riktats mot den elektriska industrien. I maj förra året beslöt kammaren anhålla »om utredning angående den elektriska industriens lämpliga kapacitet och om formen för en eventuell utvidgning, varvid startandet av statligt företag bör övervägas». Man får gratulera majoritetspartiet till att det inte hunnit socialisera industrien i större utsträckning här i landet. Då hade under åberopande av vad som ligger »inom ramen för regeringens kompetens» när det gäller avtalets fullföljande vårt ekonomiska läge blivit än ogynnsammare. Privat drift gör statsledningen friare och mera oberoende. Detta synes mig vara ett belysande exempel på de faror som kunna lura när staten lägger sig till med äganderätten till industrierna. Ju längre den sträcker sig, desto ömtåligare blir dess ställning som förhandlare och part i handelsfrågor. Talet om att avtalet reviderar sig självt är ett erkännande åt principen att den fria företagsamhetens form har sina förde-

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

lar — även om det i och för sig inte utgör något skäl mot ett försök att åstadkomma en revidering.

Det gäller ju, såsom framgår av motionen, här bara en undersökning av möjligheterna att i samförstånd med den andra parten nå fram till en reviderad överenskommelse, som ställer våra förpliktelser i ett rimligare förhållande till våra resurser. Någon principiell invändning borde här icke kunna göras. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att parterna vid det ryska kreditavtalets ingående överenskommo om att avskryva ytterligare hälften av det belopp, som redan tillerkänts Sverige i fråga om våra fordringar i Baltikum! Mot bakgrunden av bland annat detta förhållande synas mig icke några principiella invändningar kunna resas mot en revidering av träffade överenskommelser på grund av förändringar i olika avseenden, som kunna göra en sådan revidering önskvärd. Jag fäster vidare uppmärksamheten på att bankoutskottet i sitt utlåtande nr 6, som riksdagen behandlade i mars, uttryckligen ansluter sig till den uppfattning, som kommit till uttryck i bankofullmäktiges framställningar — alltså även i kreditavtalsfrågan. Jag ber också att få erinra om att i debatterna i kamrarna från skilda håll efterlysts ett regeringsinitiativ i denna fråga. Men något sådant har inte kommit. Jag kan inte heller underlåta att i någon mån uttala min överraskning över att inte någon enda av utskottets ledamöter velat intaga en mot motionen och dess syfte mera markerat förstående inställning.

I oktober 1946, då avtalet debatterades av denna kammare — jag skall, herr talman, be att få sluta med att anföra några synpunkter från denna debatt — tillät jag mig yttra, att man fick det intrycket, att de maktavande nonchalerat den verklighet de haft att göra med — jag citerar: »den verklighet nämligen som heter det svenska nationalhushållet, dess förmåga och möj-

ligheter att tillgodose avsedda leveranser utan att överge eller otillbörligt inkräkta på hemmamarknaden eller andra tidigare inarbetade marknader. Detta tyder på bristande grundlighet, bristande verklighetssinne och bristande praktisk blick för möjligheterna.» Även om det är omöjligt att döma om framtidsutsikterna i denna labila värld, tror jag man i alla fall kan konstatera, att det är ett omdöme och en kritik, som i dag gott står sig. Jag sade vidare: »Jag finner sålunda, att hela denna fråga behandlats från ett, som jag skulle vilja beteckna det, avigt utgångsläge. Det finns här riskmoment för hemmamarknaden liksom också för tidigare inarbetade främmande marknader; därjämte på grund av varuknappheten också en inflationsrisk.» Utvecklingen torde ha bekräftat dessa farhågor, vilket förhållande än starkare motiverar försöket till en omprövning.

Jag finner det också motiverat att erinra om följande uttalande, som jag gjorde i samma debatt: »Vi kunna emellertid icke draga oss undan detta ansvar genom att bara rada upp svårigheterna och sedan sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan. En sådan Brasklapp blir icke giltig för framtiden. Jag fick det intrycket av herr Ohlins anförande, att han där uteslutande radade upp kritiska anmärkningar mot avtalet, men att han så plötsligen slutade sitt anförande med att tillstyrka utskottets förslag. Såsom jag ser saken bör det vara på det sättet, att den som klart ser riskerna och svårigheterna påtar sig desto större ansvar för framtiden, när han godkänner avtalet.» Jag vill till detta blott lägga det självklara påpekandet, att denna principiella kritik naturligtvis inte bara gäller den av mig vid detta tillfälle apostroferade politikern utan givetvis alla, som inom olika partier intogo samma ståndpunkt som han.

Herr talman! Jag har i utskottets utlåtande icke funnit några avgörande

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

skäl mot motionens yrkande om en undersökning i motionens syfte och ser mig därför oförhindrad att yrka bifall till den hemställan som göres i motionen.

I detta anförande instämde herrar *Henriksson* och *Fagerholm*.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över den enighet, som uppnåtts i utrikesutskottet om ett uttalande, som bland annat innehåller vad som säges i sista meningen av utskottets motivering, nämligen att utskottet finner »det uppenbart, att den långsamma återhämtningen i världen och vårt eget lands nuvarande ekonomiska läge gör det utomordentligt angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning». Jag har vid tidigare tillfällen, bland annat när den nya kreditgivningen till Polen debatterades i kammaren förra året, tillåtit mig framföra ungefär samma synpunkter.

Den fråga, som närmast är aktuell och som väl har föresvävat motionärerna, är ju den svenska kreditgivningen till Ryssland. Såsom framgår av utskottsutlåtandet har utvecklingen visat, att man inte kan räkna med ett fullgörande av detta kreditavtal i den utsträckning som regeringen vid avtalets ingående ansåg sannolik. Man kan väl av denna utveckling draga den slutsatsen, att klokheten i bedömningen av förutsättningarna snarast var på den sida, som 1946 ville hålla igen, som ville ta hänsyn till hur man inom näringslivet bedömde förutsättningarna för en så betydande kreditleverans till Ryssland. Jag skall inte återupprepa vad som förekom i den debatt som då fördes. Jag erinrar bara om att statsminister *Erlander* förklarade, att näringslivets reaktioner skulle man inte fästa så mycket vikt vid, då näringslivets män vore benägna att ta stor hänsyn till tillfälliga fluktuationer i läget, medan sam-

hällets representanter måste se frågan med hänsyn till konjunkturutvecklingen och på längre sikt. Jag tror att utvecklingen har visat att det hade varit klokt att mera beakta näringslivets bedömning av detta kreditavtal.

Vad jag emellertid, herr talman, nu särskilt vill understryka är betydelsen av att regeringen beaktar vad utskottet säger i den av mig upplästa sista meningen i sitt yttrande. Såvitt jag kan förstå måste det, om riksdagen godkänner detta utskottsutlåtande, vara alldeles uteslutet att regeringen därefter skulle iakttaga fullständig passivitet för den händelse det skulle framträda tendenser till en väsentlig ökning av de kontrakt, som innebära svenska kreditleveranser till Ryssland inom ramen för detta avtal. Jag tror att det är av vikt att detta blir fastslaget, ty både utrikesministern och handelsministern ha vid vissa tillfällen måhända visat en benägenhet att ställa regeringen åt sidan när det gällt avtalets fullgörande i större eller mindre grad i praktiken. Men nu har utskottet understrukit den utomordentliga angelägenheten av att inte våra krediter stiga, och det kan ju inte gärna från utskottets sida vara bara en sådan där from önskan, som saknar varje relevans när det gäller den politik, som man vill rekommendera regeringen att föra, utan det måste ju, herr talman, ha karaktären av en rekommendation till regeringen.

Till detta vill jag lägga ett påpekande, nämligen att man naturligtvis inte får tappa ur sikte sambandet mellan de svenska kreditleveranserna till Ryssland och det varubyte som innebär att varor skickas i båda riktningarna. På den punkten råkade jag vid studium av denna frågas förhistoria i går i en liten skrift som utgivits av landsorganisationen finna ett uttalande, som jag skall be att få fästa hans excellens utrikesministerns uppmärksamhet på. Det heter: »Mellan utbytesavtalet och kreditavtalet råder det sammanhanget, att

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

våra leveranser på kreditavtalet kan göras beroende av att det verkligen kommer till stånd ett ömsesidigt varuutbyte på det sätt som det förra avtalet föreskriver.» Under samlingsregeringens tid hävdades ju konsekvent hela tiden förefintligheten av ett sådant samband mellan varubykets omfattning och kreditleveranserna, ehuru man lämnade frågan om formerna för tryggande av detta samband öppen för förhandlingar. Jag tillåter mig fråga hans excellens herr utrikesministern, hur mycket han i nuvarande läge anser ligga bakom detta uttalande i landsorganisationens skrift, ett uttalande, vars formella underlag jag inte har lyckats få reda på. Emellertid kan man väl vara överens om att det skulle vara orimligt om varubytet i stället för att växa, som handelsminister Myrdal ställde i utsikt, skulle fortsätta att sjunka. Först avsåg man ju att det skulle omfatta minst 100 miljoner kronor om året, sedan blev det mindre, och i år förutsätter man ett varubyte på 30—35 miljoner kronor i vardera riktningen. Skulle det fortsätta att sjunka så att den svenska handelsförbindelsen med Ryssland bara består av leveranser på kredit, komma vi i ett läge som ingen tidigare har räknat med. Och då uppkommer ju frågan, vilken ställning regeringen anser att man i sådant fall bör intaga.

Enligt min mening är det ur svensk synpunkt mycket beklagligt, när man på en del håll i regeringspressen uttalar att om varubytet mellan Sverige och Ryssland har blivit så obetydligt, så beror detta bara på Sverige, d. v. s. på att vi sakna leveransmöjligheter. Rysarna äro helt oskyldiga. Deras bristande intresse att leverera varor som vi behöva kommer inte fram i dessa uttalanden. Jag tror att det ur svensk synpunkt med tanke på de förhandlingar, som kunna bli aktuella och alldeles oberoende av vilken regering som sitter vid makten, inte är önskvärt, att man i ledande tidningsorgan gör sådana utta-

landen, som uppenbarligen måste i mycket hög grad försvaga den svenska förhandlingspositionen i vissa icke alldeles osannolika framtidslägen.

Herr talman! Jag skall inte anföra mera än detta. Jag ber bara till sist att ännu en gång få understryka, att den sista meningen i utskottets utlåtande uppenbarligen är en maning till regeringen, som, om riksdagen godkänner utskottsutlåtandet, innebär att regeringen inte kan så att säga träda åt sidan och säga, att den vidare utvecklingen av kreditleveranserna blir beroende bara på de ryska importörerna och de svenska leverantörerna. Att det fastslagits att det finns ett sådant regeringsansvar för utvecklingen av den svenska kreditbelastningen finner jag vara en mycket stor fördel.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr FAST: Herr talman! Efter herr Ljungqvists anförande framstod det för mig ännu klarare än när jag läste motionen att det knappast, som man här vill göra gällande, var en önskan om en allsidig utredning av hela vår kreditgivning, som låg bakom denna motion utan att det var det ryska handelsavtalet som i första hand föresvävade motionärerna.

Med den utveckling, som detta kreditavtal har tagit, spelar ju den begränsning, som de, vilka i likhet med herr Ohlin voro betänksamma mot framför allt omslutningen av det framlagda förslaget, i dagens läge ingen som helst roll. Vi kunna därför upphöra att tvista om kreditens storlek. Avtalet har ju reviderat sig självt, och leveranserna ha ju nu sjunkit långt under den gräns som de som voro betänksamma tänkte sig. De ha icke blott sjunkit till hälften av vad som ursprungligen avsågs utan även därunder.

Jag vill i detta sammanhang också säga, att det inte heller föreligger någon

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

större risk för att det belopp, för vilket leveranser, såvitt utskottet nu kan över-skåda, komma att äga rum, skall väsentligt överskridas. Det kan väl i detta sammanhang röra sig i båda riktningarna.

Jag blev emellertid inte riktigt på det klara med vad herr Ohlin syftade till när han här talade om att det nu gällde för regeringen att se till, att det inte fick ske några som helst rubbningar med hänsyn till kreditgivningen. Vi voro ju fullständigt överens i utskottet — jag vill starkt betona detta — om vad som är skrivet i utskottsutlåtandet, och övriga utskottsledamöter kunna lika gärna som herr Ohlin understryka detta utskottets uttalande. Jag hoppas dock att herr Ohlin därvid inte syftar på rubbningar av avtalet eller att de leveranser, varom avtal redan äro avslutade och som sålunda ingå i den översikt över leveranserna som lämnats, möjligen skulle ifrån leverantiörernas sida kunna bli försenade och därigenom komma att falla utanför den givna ramen. Sådana fall få väl bli föremål för särskild behandling från regeringens sida. Det gäller ju i detta fall inga nya åtaganden, och dessa leveranser kunna ju ligga i linje med de intressen som näringsidkarna själva företräda. Jag tror att man får lämna utrymme för ett sådant betraktelsesätt, och jag förmodar att herr Ohlin medger detta.

Utskottet konstaterar i utlåtandet, att kreditgivningen nu är reglerad. För en del av krediterna äro betalningstider fastställda, och i andra fall finns det återbetalningsplaner. Men det finns också en tredje grupp avtal, där några överenskommelser inte äro till följande. I det fallet har utskottet understrukit vad som meddelats ifrån utrikesledningen, att det är mycket angeläget att så fort som möjligt få till stånd förhandlingar, som reglera just dessa återbetalningar. Det uttalande som herr Ljungqvist gjorde beträffande den stora och överväldigande delen av vår

kreditgivning — han fastslog dock själv den nedskärning som ägt rum — var väl ändå inte riktigt. Vi få väl ändå lov att beakta att vi i det nuvarande läget ha en annan kreditgivning som faktiskt blir större än den som herr Ljungqvist här talade om. Jag tror inte att vi behöva nämna den i detta sammanhang. Vi äro alla fullt på det klara med vad jag syftar på. Men då läget utvecklats sig på det sätt, som jag nyss angav, skulle jag vilja till herr Ljungqvist ställa frågan: Om herr Ljungqvist vore handelsminister, skulle herr Ljungqvist då i detta läge finna det vara till landets fördel att ta upp förhandlingar för att formellt revidera vad som reviderar sig självt, kanske på ett enklare och behagligare sätt? För min del förutsåg jag ju delvis denna utveckling, då jag under debatten om avtalet bestämt hävdade, att leveransernas omfattning måste bli beroende av de möjligheter som vederbörande företag hade att ingå leveranskontrakt. Jag skall inte närmare beröra frågan vad anledningen kan vara till att vi fått denna begränsning i leveranserna. Orsaken därtill kan väl inte bara vara att finna på svenskt håll, utan detta har säkerligen också sin grund i rent ryska förhållanden. Det finns ingen anledning att ta upp en debatt om den saken. Jag tror knappast heller att det ur svensk synpunkt skulle vara önskvärt.

Jag har med det anförda endast velat yrka bifall till utskottets förslag. Något sådant yrkande var icke ställt när jag begärde ordet. Hade jag väntat med att begära ordet tills herr Ohlin hade talat, och yrkat bifall till utskottets förslag, kunde jag kanske ha avstått från att yttra mig. Nu hemställer jag alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Eftersom herr Ljungqvist ställde en di-

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

rekt fråga till regeringen om regeringen har för avsikt att i överensstämmelse med motionens önskemål taga upp förhandlingar om revision av olika avtal, så kan jag bara på den frågan svara, att inte minst efter det utskottsutlåtande, som här föreligger, har regeringen ingen sådan avsikt.

Herr LJUNGQVIST: Herr talman! Först vill jag säga ett par ord med anledning av herr Fasts inlägg. Han använde något uttryck, som liksom insinuerade att, som jag tror han sade, andra skäl än rent svenska — jag hoppas att jag missuppfattat honom — skulle ligga bakom det ståndpunktstagande, som kommit till uttryck i mitt anförande. I varje fall synes man anse att skälen skulle vara betingade av en viss ideologisk inställning gentemot en annan makt. Jag vill då bara säga det, att liknande insinuationer — det kanske är ett för starkt uttryck — liknande tendenser i uttrycken gjort sig gällande i tidigare sammanhang. Det var när det svensk-ryska avtalet var före. Jag tror dock inte att det finns någon anledning att i dagens läge återupprepa detta. Det torde väl ändå vara ganska tydligt — utvecklingen har ju visat det — att de ekonomiska skälen för vår ståndpunkt varit till fyllest. Man behöver inte söka någon förklaring av ideologisk art för vårt ståndpunktstagande.

Nu säger herr Fast, att jag talar om den »största» kreditgivningen, men att det här inte varit fråga om detta, eftersom kreditgivningen blivit begränsad och nedskuren. Till detta vill jag bara säga, att om jag talat om den största kreditgivningen så har jag givetvis menat kreditutfästelser. Det är till en undersökning rörande möjligheten av en omprövning av kreditutfästelserna, som motionen syftar. Bankofullmäktige syfta också uttryckligen härtill i sin framställning, som jag har med mig här. Jag citerade detta från talarstolen.

Nu säger herr Fast, att detta avtal reglerar sig självt och reviderar sig självt. I praktiken har det inte visat sig möjligt att komma till avslut — åtminstone inte ännu så länge — i den utsträckning, som från början var tänkt. Men utfästelsen kvarstår, och man vet inte vad som kan inträffa. Det ekonomiska läget har blivit allt mer och mer ansträngt. Leveranstiderna för material och maskiner äro starkt förlängda. Svårigheterna äro stora i olika avseenden. En stark förskjutning av leveranserna mot slutet av kreditperioden är måhända att vänta av bl. a. dessa orsaker. Komma sedan ytterligare anspråk på grund av de gjorda utfästelserna så kunna vi, herr Fast, måhända komma i ett läge, som gör att vi skulle önska, att vi självmant på ett tidigare stadium undersökt möjligheterna till en förändring i stället för att sitta med armarna i kors.

Herr Fast talade om en allmän revision. Nu skall jag inte strida om ord. Jag kan inte erinra mig att ordet »allmän» fanns i vår motion — det är möjligt att jag använt ordet. Vi förordade en undersökning av kreditgivningen och kreditutfästelserna till utlandet. Är en sådan revision över hela linjen icke möjlig, vilket jag vid motionens tillkomst icke kunde bedöma och inte heller nu kan bedöma — enligt utskottets utlåtande är detta delvis redan reglerat — så är det å andra sidan fullkomligt klart, att i motionärernas hemställen även ingår en revision på enskilda punkter, om en sådan kan komma till stånd.

Nu har det här i dag givits en mycket glädjande tolkning av sista meningen av utskottsutlåtandet. Utskottet säger där, att det är angeläget att undvika en ökning av vår redan avsevärda kreditbelastning. Den tolkning man här givit denna mening är, att ett ytterligare utnyttjande av de gjorda utfästelserna utöver vad som nu skett icke vinner utskottets tillstyrkan. Jag kanske

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

nu i hastigheten inte uttrycker mig riktigt adekvat, men så har jag fattat innebörden av den tolkning som givits. Denna tolkning, som jag förmodar man är ense om på högsta ort, är givetvis synnerligen glädjande för motionärerna. Vi anse den vara mycket väsentlig.

För motionärernas syfte är emellertid detta inte alldeles tillfyllest. Vi mena, att det ligger så stora risker förborgade i utfästelsernas väldiga omfattning och det sätt varpå bestämmelserna äro utformade, att man inte bör underlåta att undersöka möjligheterna för en omprövning. Jag tillåter mig påpeka, att jag befinner mig i gott sällskap härvidlag. Jag påpekar än en gång, att jag i denna uppfattning har sällskap med bankofullmäktige. Med den vördnad jag har för en sådan riksdagens institution kan jag inte tänka mig annat än att även denna haft synnerligen väl grundade skäl för sitt krav på revision av utfästelserna, och att man där följer utvecklingen i den andan.

Jag är, herr talman, litet förvånad över en sak här, och det är att herr Ohlin inte starkare accentuerat folkpartiets syn på denna fråga. Enligt vad jag fattat har han vid tidigare tillfällen varit mycket intresserad av detta. Här har nu herr Ohlin skrivit under ett utlåtande — jag skall närmare beröra orsaken varför jag apostroferar just herr Ohlin — som avvisar den begärda undersökningen. Jag finner att detta ståndpunktstagande står i en viss motsättning till ett aktstycke som jag har funnit i tidskriften »Det Bästa», där man återfinner en annons från folkpartiet, som betitlas »Sanningen om ryssavtalet». Där stå åtskilliga märkliga saker att läsa. Jag skall inte trötta med att läsa hela annonsen; jag förmodar att den blir en kär läsning för många. Bland annat står där följande: »Skulle den», d. v. s. krediten, »utnyttjas, blir det en oerhörd påfrestning på Sveriges ekonomi. Herr Wigforss vägrar likväl att förhandla om reduktion av kreditavtalet.» Slutli-

gen säger man: »Folkpartiet anser, att vårt försämrade läge motiverar en revision av avtalet med Ryssland. Vår handling med Förenta staterna revideras. Varför skall det ryska avtalet och dess miljardkredit ges en särställning?»

Jag anser, att även om det gäller en eventuell kartellbroder, så har man i alla fall rätt att påtala den uppenbara bristen på kongruens mellan folkpartiets officiella förkunnele för valmännen och herr Ohlins ståndpunktstagande i dag i kammaren.

Herr FAST: Herr talman! Jag ämnar inte lägga mig i den senare delen av herr Ljungqvists anförande. Jag begärde ordet för att säga att herr Ljungqvist måste — och det tror jag kammarens ledamöter lade märke till — grundligt ha missuppfattat mig när han säger, att jag på något sätt skulle ha beskyllt honom för att inte tillvarataga svenska intressen. Vad jag velat framhålla är, att man hade olika meningar om hur dessa svenska intressen bäst skulle tillgodoses. Detta tror jag herr Ljungqvist ger mig rätt i. Jag har icke gjort någon sådan beskyllning. Jag är övertygad om, att när herr Ljungqvist läser protokollet så kommer det hela att bli riktigt klargjort.

Herr Ljungqvist talar om att det är en väldig skillnad mellan kreditutfästelserna och kreditgivningen. Det var kreditutfästelserna man nu ville ha reglerade. Dessa kreditutfästelser regleras av de varuleveranser, beträffande vilka man träffat avtal med svenska företagare. Det blir således absolut ingen skillnad mellan kreditutfästelserna och kreditgivningen. Kreditutfästelserna måste regleras neråt på samma sätt som här antytts. Jag tror därför att det är en överflödsgärning att avtalsmässigt reglera någonting som reglerar sig självt.

Herr LJUNGQVIST: Herr talman! Jag skall bli mycket kortfattad. Jag ämnar

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

inte uppehålla mig vid den senare delen av herr Fasts anförande. Jag tror att jag tillräckligt klargjort min ståndpunkt i denna fråga från talarstolen.

Jag vill endast begagna tillfället att säga, att jag strax retirerade i tankarna vid min tolkning av vad herr Fast sade. Jag formulerade kanske inte orden så förståndigt. Jag vill fullständigt dra mig tillbaka när det gäller herr Fasts beskyllning för otillbörliga motiv.

Herr OHLIN: Herr talman. Jag hade hoppats att från regeringsbanken få svar på den fråga, som jag ställde rörande en mycket viktig punkt. Det verkar emellertid som om man skulle få dra den slutsatsen, att den upplysning som lämnats i den av mig anförda skriften är oriktig. Jag har verkligen många dystra erfarenheter av de socialdemokratiska upplysningsskrifterna när det gäller ryssavtalet. Jag har funnit, att de äro oriktiga på de väsentliga punkterna. Nu hade jag en förhoppning om att en punkt skulle vara riktig. Eftersom regeringen inte vågar ge någon förklaring om innehållet i denna punkt får jag dra den slutsatsen, att även denna punkt är oriktig. Jag skall inte prolongera debatten på denna punkt. Det kan ju hända, att det kommer svar från regeringsbanken.

Jag vill bara säga en sak till herr Ljungqvist. Om man har den inställning jag har haft, och som jag tror att man har haft inom högerpartiet, nämligen att det är angeläget att tillse, att inte den faktiska kreditgivningen till Ryssland kommer upp i närheten av de siffror avtalet formellt förutser, då kan man gå till väga på olika sätt. På ett tidigt stadium tror jag att man inom högerpartiet, liksom man gjorde på vårt håll, framförde tanken på en formell revision. Jag tror, herr Ljungqvist, att det skulle vara lätt att finna, att ledande högermän intagit denna ställning — jag kan dock icke nu draga

några citat. I nuvarande läge får man emellertid lov att precisera frågan litet mera. Vill man i dagens läge göra en formell revision av avtalet, vill man taga tillbaka de avtalade kreditleveranserna, som ha en storleksordning av cirka 250 miljoner kronor, då får man lov att säga det. Jag undrar, om det egentligen var det herr Ljungqvist menade. Om herr Ljungqvist inte menade detta utan menar att det angelägna är — och detta, det tror jag alla äro ense om, ligger inom den praktiska politikens möjligheter — att tillse, att den effektiva kreditgivningen i varje fall inte väsentligt överstiger den nämnda summan, då blir det en annan fråga än att revidera ingångna affärsavtal. Då blir det just den ståndpunkt utrikesutskottet enigt samlats omkring, nämligen att uppmana regeringen att tillse, att en ökning av krediterna icke kommer till stånd. Detta är, så vitt jag förstår, en mycket effektiv revision — om jag så får uttrycka mig — av det man hade anledning att befara att regeringen skulle komma att arbeta för, när vi hörde herr Myrdal göra sina deklARATIONER här för två år sedan. Han talade ju om hur väl avvägd denna kredit var etc. Från ett enigt utrikesutskott ha vi alltså fått ett erkännande av att det är önskvärt, att regeringen uppmanas att intaga denna så vitt jag förstår reellt revisionsvänliga hållning, att om det skulle uppkomma några tendenser till ökning av dessa kreditleveranser, så måste regeringen inskrida.

Enligt min mening hade herr Ljungqvist gjort mycket klokt i att nöja sig med att understryka, att man är enig om denna punkt, såvida nu inte herr Ljungqvist menar att man skall revidera de affärskontrakt, som redan äro ingångna. Jag tror att orsaken till att detta utskottsutlåtande underskrivits, om icke av herr Skoglund så dock av herrar Wiberg, Ivar Anderson och Nordenson är den, att man på detta håll delar denna uppfattning. Jag tror, att

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

om herr Ljungqvist frågar här nämnda herrar skall han finna, att de anse att deras nuvarande inställning står i god överensstämmelse med den allmänna kritiska hållning de haft när det gäller att se till, att krediterna inte skola få svälla ut. Jag anser för min del, att detta är en mycket naturlig konsekvens av den hållning, som tidigare intagits av mig och folkpartiet i övrigt. Att herr Ljungqvist inte märker detta, att han lika gärna skulle kunna rikta replikerna till sina egna partikamrater, det är en sak som det kanske inte lönar sig för andra partier att spekulera över. Detta kan herr Ljungqvist och herr Wiberg ha en liten debatt om.

Jag tror inte att herr Ljungqvist tänker understryka såsom något betydelsefullt — ehuru det kanske har uppmärksamats — att herrar Domö och Skoglund råkat — säkerligen på fullgoda grunder — vara frånvarande just vid det tillfälle, då utlåtandet skulle justeras. Att de övriga betrodda och framstående högermän, som skrivit under utskottsutlåtandet, få anses till fullo representera även herrar Skoglunds och Domös uppfattningar, det tror jag vi ha anledning att räkna med. Skulle det inte vara fallet, så är det inte bara herr Ljungqvist utan även andra, som äro intresserade av att få reda på det.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, **UNDEN**: Herr talman! Herr Ohlin har haft älskvärldheten att till mitt förfogande ställa den broschyr, vari han hittat ett uttalande, som han fäst regeringens uppmärksamhet på såsom varande synnerligen beaktansvärt. I sitt andra anförande uttalade han sedan den meningen — om jag förstod honom rätt — att uttalandet måtte vara oriktigt.

Först och främst vill jag nu säga, att herr Ohlin, som mycket sysslats med detta avtal och haft befattning med förhandlingarna långt innan jag fick

något att göra därmed, själv kanske borde ha kunnat bilda sig en mening om huruvida ett uttalande i LO:s broschyr är riktigt eller inte. Jag skall dock gärna ge ett bidrag till denna debatt. Jag vill då säga, att det mycket riktigt i kreditavtalet står en hänvisning till varuutbytesavtalet. I ingressen står det på följande sätt: »I syfte att ytterligare utvidga den denna dag förlängda överenskommelsen rörande det fortsatta varuutbytet mellan Sverige och Ryssland har träffats följande kreditavtal.»

Det hänvisas alltså till detta. Jag vill inte på stående fot säga, hur denna broschyrs författare tänkt sig sambandet mellan de bägge avtalen. Jag vill endast påpeka att det är ett faktum, att det varit ett varuutbyte hela tiden enligt varuutbytesavtalet. Det har inte gått upp till den summa, som man gjort förutsägelser om, utan det har stannat vid ett lägre belopp.

I detta sammanhang vill jag påpeka, att vi för närvarande importera till betydligt högre värden från Sovjet enligt varuutbytesavtalet än vad vi leverera dit. Man kan fråga vems felet är att vi inte uppnått en bättre balans. Det är inte så lätt att säga. Efter förhandlingar erbjuda enskilda företag varor. Den andra parten antingen accepterar eller avslår erbjudandet. Så småningom blir ett antal köpekontrakt slutna. Ett faktum är, att svenska företag inte till ett värde, som motsvarar den import som kommit från Ryssland, kunnat tillhandahålla varor av den art, som man önskat från rysk sida. Det har alltså varit lättare för ryssarna att erbjuda oss önskvärda varor enligt varuavtalet än det varit för oss att erbjuda dem vad de önskat. Detta är det faktiska läget.

Jag vill inte gå närmare in på uttolkningen av vad som menats i ingressen till varuutbytesavtalet angående sambandet mellan kreditavtalet och varuutbytesavtalet. Icke heller vill

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

jag binda mig vid den formulering, som denna broschyr ger på just denna punkt. Kammarens ledamöter få själva bilda sig en uppfattning om sammanhanget. Att det föreligger ett sådant sammanhang framgår av uttalandet i ingressen till kreditavtalet.

Herr LJUNGQVIST: Herr talman! Jag finner anledning att här än en gång citera bankofullmäktiges skrivelse i oktober 1947, där fullmäktige bl. a. framhöllo följande: »Läget synes nämligen motivera en omprövning såväl av *utnyttjandet av utfästa men ej diponerade kreditbelopp* som av frågan om återbetalningar av de krediter, som redan lämnats till utlandet.»

I anslutning till min polemik med herr Ohlin vill jag framställa den frågan: Är det således meningen, att man skall dröja med att göra något i detta ärende, till dess att vederbörande vilja utnyttja dessa kreditutfästelser? I stället för att i så fall försätta regeringen i ett tvångsläge vore det väl bättre, att man mot bakgrunden av utskottsutlåtandet sökte att på samförståndets och frivillighetens väg undersöka de vägar, som här synas vara framkomliga. Jag skulle framför allt av herr Ohlin vilja ha en rekommendation beträffande hur regeringen i förstnämnda fall skall handla. Jag menar inte, som herr Ohlin tycktes vilja antyda, att man skall rygga redan ingångna individuella avtal. Det vore uppenbart orimligt. Den väg, som motionärerna föreslå, synes mig emellertid måhända vara ägnad att förebygga de risker, som kunna uppkomma i framtiden, i den mån och för den händelse vederbörande vilja utnyttja de gjorda utfästelserna och vi här i landet inte ha möjligheter att infria dem. Vi motionärer ha således ansett att vårt förslag, som siktar till en omprövning, skulle kunna förhindra framtida risker.

Nu säger herr Ohlin, att man nume-

ra vid detta tillfälle har lättare att precisera sina ståndpunkter med utgångspunkt från de praktiskt politiska möjligheterna. Jag vill emellertid föreslå, att herr Ohlin i den offentliga propagandan något närmare preciserade sin ståndpunkt och redogjorde för de praktiskt politiska möjligheter, som han från sina utgångspunkter ansåge föreligga.

Beträffande den av mig i mitt förra anförande citerade annonsen från folkpartiet i tidskriften *Det Bästa* vill jag här särskilt betona, att annonsen var införd så sent som i april detta år. Jag förutsätter även, att annonsen tillkommit med herr Ohlins goda minne. Utöver vad jag förut citerat ur denna annons vill jag här till sist anföra följande beträffande angelägenheten att revidera ryssavtalet: »Men den svenska kreditramen på 1 miljard kronor är oförändrad. Skulle den utnyttjas, blir det en oerhörd påfrestning på Sveriges ekonomi.»

Herr OHLIN: Herr talman! I anledning av herr Ljungqvists fråga vill jag först säga, att jag fortfarande är mycket smickrad över att han riktar frågan till mig. Herr Ljungqvist hade nämligen, som den noggrant förberedde talare han är, vilken i $\frac{3}{4}$ timme underhållit kammaren i denna fråga, haft tillfälle att diskutera dessa spörsmål med herrar Ivar Anderson och Norden-son, som ju inte äro obevandrade i ekonomiska ting, och med herr Wiberg, som ju har en viss sakkunskap i ärendet. Herr Ljungqvist tycks emellertid inte ha haft något behov av att få saken diskuterad med dessa sina partivänner, vilket kan ge anledning till en del reflexioner.

Jag tror emellertid, att jag här måste avböja att ingå på någon mer detaljerad diskussion rörande hur regeringen bör förfara i det ena eller andra läget. Det kan nämligen tänkas uppstå så

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

många olika situationer, som man inte på rak arm kan förutsäga. Det är nästan omöjligt att nu i förväg offentligen avge en deklARATION rörande tillvägagångssättet i ett läge, som kan föreligga i framtiden.

Det har här i debatten fastslagits, att den sista meningen i utskottsutlåtandet i denna fråga måste anses innebära inte endast en varning mot nya kreditutfästelser utan även ett understrykande av att det inte är önskvärt att inom ramen för gjorda utfästelser ökade kreditåtaganden komma till stånd. Herr Ljungqvist borde själv under sådana förhållanden mycket väl kunna tänka ut vilka olika framgångsmetoder, som i så fall kunna komma till användning.

Beträffande sedan annonsen i tidskriften *Det Bästa*, så vill jag upplysa herr Ljungqvist om att sådana annonser måste formuleras mycket långt i förväg, innan tidskriftsnumret i fråga utkommer. Jag kan inte säga, hur många månader gammal den annonsen är. Den är emellertid i varje fall tillkommen vid en tidpunkt, då de upplysningar, som utrikesutskottet nu fått rörande kreditutnyttjandet, inte voro tillgängliga.

Jag har redan sagt herr Ljungqvist, att läget i fjol enligt min mening var delvis annorlunda mot det nuvarande läget. Då fanns det nämligen risker för att krediten skulle utnyttjas långt utöver de nu ifrågavarande 250—300 milj. kronor, som nu kunna tänkas bli aktuella. Det torde inte vara herr Ljungqvist obekant, att vid den tiden rätt stora offerter hade lämnats till ryssarna. Dessa offerter förföllo emellertid.

Man måste erkänna, att det ställningstagande beträffande frågan om en revidering av avtalet, som både jag och andra intagit vid tidigare tillfällen, ha vi nu anledning att på formella grunder modifiera. Vi kunna göra det desto hellre som man nu från utskottets sida fastslagit den principiella ståndpunk-

ten att det gäller att på framkomliga vägar förhindra en sådan ökning av den faktiska kreditgivningen till Ryssland, om vilken alla äro ense om att den f. n. icke är önskvärd. Här gäller det liksom i andra fall att använda den metod, som med hänsyn till i varje särskilt läge föreliggande omständigheter är den bästa. Detta gäller naturligtvis under den förutsättningen, att man verkligen vill nå ett resultat och inte något annat. Man kan i detta fall kanske fråga sig, om inte herr Ljungqvist möjligen har den baktanken att lägga upp denna fråga för en politisk debatt några månader härefter.

Anledningen till att jag ställde en fråga till hans excellens utrikesministern var den, att det i detta fall förelåg ett mycket viktigt spörsmål, som berörts i en skrift, om vilken man kunde antaga, att den hade tillkommit under medverkan av regeringspartiets experter. Man kan väl knappast tro, att Landsorganisationen själv låter sitt ekonomiska kansli skriva sådana skrifter. På grund härav vore det av betydelse att få konstaterat, huruvida det verkligen förhöll sig så, att regeringen hade den uppfattning som framförts i denna skrift eller inte. Nu har jag på min fråga fått närmast svaret »jaså», dock med en liten dragning åt att regeringen inte delar den uppfattning, som kommit till uttryck i skriften.

Att jag ställde denna fråga beror emellertid, vilket utrikesministern säkert förstått, även därpå, att jag ville från regeringsbänken locka fram en deklARATION. Jag skulle finna det naturligt, om denna deklARATION hade gått ut på att, om det varuutbyte med Ryssland, som herr Myrdal lovade skulle stiga i höjden med hundratals miljoner kronor, skulle sjunka ytterligare under den nivå på 30—35 miljoner kronor, där vi nu befinna oss, så skulle detta göra, att våra ekonomiska förbindelser med Ryssland framstodo såsom orimliga genom den bristande balansen mel-

Revision av kreditutfästelser gentemot utlandet.

lan kreditgivningen och varuutbytet. Jag hade hoppats, att man från regeringens sida skulle avge en sådan deklaration.

Enligt min uppfattning borde det vara angeläget, att man framhöll för ryssarna, att vi här äro måna om att hålla varuutbytet med Ryssland uppe. Utrikesministern antydde emellertid, att orsaken till att varuutbytet hittills blivit så obetydligt närmast var att söka på svensk sida. Jag kan inte acceptera denna uppfattning. Jag tror, att det är oklokt av regeringen att efter närmare övervägande inta den hållningen. Det torde väl förhålla sig på det sättet, att ryssarna bara genom att hänvisa till att de anse de svenska priserna vara för höga eller att de inte äro intresserade av vissa varor men däremot av andra, om vilka man vet att Sverige har små leveransmöjligheter, kunna begränsa varuutbytet till nu gällande 30—35 miljoner kronor och sedan till ännu lägre summor. Såvitt jag kan se, måste även en försiktig bedömning av det stora ryska väldets importbehov leda till att, om man på rysk sida verkligen vill ha ett väsentligt varuutbyte och inte i huvudsak koncentrerar sig till leveranser på kredit, så har man många möjligheter att här i landet inköpa varor till väsentliga belopp. Detta gäller särskilt med tanke på att vi haft så lätt att exportera vissa varor till många andra länder.

Jag skulle för egen del vilja konstatera att, om varuutbytet med Ryssland skulle komma att sjunka ytterligare, detta får tolkas som en bristande önskan från rysk sida att få ett reguljärt varuutbyte till stånd med vårt land. Det är enligt min uppfattning önskvärt, att den svenska regeringen tillkännager en dylik hållning, nämligen att även en kreditgivning, varom överenskommelse träffats genom särskilda leveransavtal, kräver, för att man skall kunna säga, att det föreligger en rimlig balans, att man på rysk sida an-

stränger sig för att skapa förutsättningar för att det betydelsefulla varuutbyte med Ryssland, som alla hoppats på, skall komma att utvecklas på lång sikt. Det har ju inte minst varit av den anledningen som vi här i landet varit villiga att ställa vissa krediter till förfogande. Om emellertid bara kreditavtalet utnyttjas och intet varuutbyte i övrigt kommer till stånd, då ha enligt min mening de förutsättningar för avtalet, som regeringen drog upp 1946, brustit.

Herr LJUNGQVIST: Herr talman! Herr Ohlin förebrädde mig för att jag från min sida skulle lägga upp denna debatt uteslutande med tanke på en annan debatt. Han menade då valdebatten i höst. Jag tycker nog, att herr Ohlins argumentering på den punkten är litet väl opåkallad med tanke på den tidiga valdebatt, som han själv börjat med, bl. a. i den av mig citerade tidsskriften *Det Bästa*. Jag skall emellertid inte längre uppehålla mig härvid.

Herr Ohlin förstår säkert mycket väl, att den ståndpunkt, som jag här givit uttryck åt, är en rent personlig ståndpunkt från min sida. Synbarligen finns det emellertid flera högermän, som inta samma ståndpunkt som jag i denna fråga.

Herr Ohlin var så oerhört angelägen om att jag skulle rådföra mig med en rad framstående högermän för att undervisas i denna fråga; säkert kunna de också stå till tjänst med sådan undervisning. Jag vill emellertid undanröja varje oro från herr Ohlins sida över att några chanser i det avseendet försuttits, ity att jag redan haft ett ingående samtal med herr Wiberg före denna debatt.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motio-

nen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 287, med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Ändringar i kommunallagarna m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 1 april 1948 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avläten proposition, nr 140, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående upphävande av 20 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse och 21 § 2 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

4) lag angående ändrad lydelse av 33 § 2 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

5) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

6) lag angående ändrad lydelse av

Ändringar i kommunallagarna m. m.

14 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården; samt

7) lag om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361).

De genom propositionen framlagda lagförslagen avsågo ändringar i kommunallagstiftningen bland annat i avseende å borgerlig primärkommuns kompetens samt kvalificerad majoritet. Beträffande kommunernas kompetens hade föreslagits, att den nuvarande begränsningen av den kommunala verksamheten till att avse »gemensamma ordnings- och hushållsangelägenheter» skulle upphävas och att i kommunallagarnas kompetensbestämmelser endast skulle stadgas, att kommun äger att själv vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. I fråga om kvalificerad majoritet innesbar propositionen att samtliga regler om kvalificerad majoritet vid beslut av ekonomisk karaktär inom primärkommuner och landsting skulle upphävas.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft ett antal inom riksdagen väckta motioner.

I nedannämnda motioner hade föreslagits:

i likalydande motionerna I: 332 av herr *Domö m. fl.* och II: 493 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition i vad den avser ändring av §§ 3 i lagarna om kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till lagstiftning angående kommuns befogenhet att understödja elektrifiering, utgiva studiestipendier och understödja hemvärdet ävensom till sådana ändringar i byggnads-, hälsovårds-, vatten- och väglagstiftningen, som kunna finnas erforderliga till undanröjande av hinder för erforderlig och önskvärd kommunal verksamhet på ifrågavarande områden samt att i förslagen till änd-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

ring av lagarna om kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm samt lagarna om landsting, om församlingsstyrelse och om församlingsstyrelse i Stockholm vidtages den ändringen, att bestämmelserna om den kvalificerade majoriteten bibehålles för beslut om a) avhändande av fastighet eller därifrån härflytande rättighet eller inköp av fastighet, b) nytt ändamål eller behov, c) upplåning eller borgen och d) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder»;

i likalydande motionerna I: 333 av herr *Ericsson, Carl Eric, m. fl.* och II: 494 av herr *Thorell m. fl.*, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 140 även för sin del måtte fastslå, att en av kommunerna bedriven byggnadsverksamhet — vare sig den sker genom byggande i kommunernas egen regi eller genom av kommunen kontrollerat byggnads- eller bostadsföretag — i och för sig icke ligger inom ramen för en allmän kompetensutvidgning, samt att lagen den 10 juli 1947 om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande omprövas från nu angivna utgångspunkter»;

i likalydande motionerna I: 334 av herr *Lodenius m. fl.* och II: 492 av herr *Rubbestad m. fl.*, att riksdagen måtte »dels avslå propositionen i vad den avser ändring av lagstiftningen rörande kommunernas kompetens, dels uttala, att utvidgningar av kommunernas kompetens må kunna ske genom speciallagstiftning i de fall dylik utvidgning anses motiverad, dels avslå propositionen i vad den avser borttagande av bestämmelserna om kvalificerad majoritet vid avgörandet av följande frågor: 1) beslut om avhändande av fastighet eller därifrån härflytande rättighet eller inköp av fastighet, 2) beslut om anslag till nytt ändamål eller behov, 3) beslut om upplåning eller borgen»;

i motionen I: 335 av herr *Sundelin m. fl.*, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 140 måtte

avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det gäller ändring av bestämmelserna angående borgerlig primärkommuns kompetens samt att riksdagen i denna del måtte besluta i enlighet med det förslag, som framlagts av reservanterna i 1946 års kommunallagskommitté»;

samt i motionen II: 495 av herrar *Persson* i Svensköp och *Ståhl*, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 140 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det gäller ändring av bestämmelserna om kvalificerad majoritet» och »att riksdagen i denna del måtte besluta i enlighet med det förslag, som framlagts av reservanterna i 1946 års kommunallagskommitté».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition samt motionerna I: 281 och II: 436 för sin det ville antaga i utskottets hemställan under 1)—7) upptagna lagförslag;

B) att motionerna

- a) I: 332 och II: 493,
- b) I: 333 och II: 494,
- c) I: 334 och II: 492,
- d) I: 335 samt
- e) II: 495,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets och Kungl. Maj:ts förslag överensstämde med varandra utom i fråga om övergångsbestämmelserna till de under 1), 6) och 7) upptagna lagförslagen.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Herlitz, Gustavson, Bror Nilsson, Thorell, Pettersson* i Norregård, *Kyling* och *Håstad*, som hemställt,

1) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140 samt motionerna I: 281, I: 332 och II: 493, I: 333 och II: 494, I: 334 och II: 492, I: 335

Ändringar i kommunallagarna m. m.

samt II: 495 måtte för sin del antaga de av konstitutionsutskottet tillstyrkta lagförslagen med den ändring, att 3, 87 och 88 §§ lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet, 3 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad samt 3 § lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm bibehölles i nu gällande lydelse samt att 23 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, 27 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, 20 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse, 21 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm, 33 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting och 26 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm erhöles i reservationen angiven lydelse, innebärande att de nu gällande reglerna om kvalificerad majoritet bibehölles utom beträffande beslut om anslag i kommuner, där skatetrycket nått en viss höjd, om införande av särskild ordning för medelsförvaltningen i landskommun, om efterskänkande av oguldna kommunalutskylder samt, vad landstingen angår, beträffande beslut om påläggande av avgifter, som erfordra utdebitering för längre tid än fem år;

2) att riksdagen i anledning av motionerna I: 332 och II: 493, I: 334 och II: 492 samt I: 335 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till lagstiftning angående kommuns befogenhet att understödja elektrifiering, utgiva studiestipendier och understödja hemvärnet ävensom till sådana ändringar i byggnads-, hälsovårds-, vatten- och väglagstiftningen, som kunde befinnas erforderliga till undanröjande av hinder för erforderlig och önskvärd kommunal verksamhet på ifrågakvarnadsområden;

II) av herr *Englund*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *PETTERSSON* i Norregård: Herr talman! Det föreliggande förslaget om kommunalstyrelse på landet innebär genomgripande förändringar i jämförelse med vad som hittills gällt. Förslaget medför, att de gränser och bestämmelser rörande den kommunala kompetensen, som nu finnas i 1930 års lagstiftning på detta område, samt den praxis, som blivit normgivande för kommunerna, hädanefter komma att frångås.

Kommittén lika väl som departementschefen har ansett, att ordet »gemensamma» framför »angelägenheter» skall borttagas. I lagtexten skall det endast stå, att kommun äger själv att vårda sina angelägenheter.

Man påstår, att ordet »gemensamma» varit hindrande för en utvidgad kompetens för kommunerna. Ända sedan de första kommunallagarna kommo till har det emellertid kunnat konstateras, att kommunerna följt med i utvecklingen. Genom den utökade rättspraxis, som bildats, ha kommunerna icke varit hämmade i sin utveckling på detta område. Därjämte har riksdagen gång på gång antagit speciallagstiftning på vissa områden, som gjort det möjligt för kommunerna att möta den utveckling, som skett, och vidta åtgärder i olika hänseenden. Kommunerna ha påtagit sig så många uppgifter, som de över huvud taget haft råd till.

Jag har den uppfattningen, att den nu föreslagna lagen, om den skulle bli antagen, skulle bli mycket svårtolkad för kommunalmännen. Utskottet har inte lyckats i sina försök att ytterligare klargöra lagens innehåll. Det lagförslag, som utskottet nu lämnar ifrån sig, är enligt min mening lika oklart som de av kommittén och Kungl. Maj:t framlagda.

Det är självfallet att om vi nu, såsom här föreslås, skulle slopa den praxis, som tidigare varit gällande på detta område, så mista vi den vägledning, som denna praxis utgjort. Med de obestämda gränser, som finnas stipulerade i det

Ändringar i kommunallagarna m. m.

nya lagförslaget, om man över huvud taget kan tala om några gränser i det sammanhanget, blir det mycket svårt att utröna det rätta tillvägagångssättet, därest det uppstår delade meningar i kommunerna. Även om vissa ärenden i så fall skulle gå till högre instans, så är man nog också där osäker om hur bestämmelserna skola tolkas.

Jag vill belysa detta med ett litet exempel. Departementschefen har på s. 70—73 i propositionen givit en helt annan tolkning av kommitténs förslag än den som kommittén på sin tid gjorde, när den utredde denna fråga. Kommittén menade, att dess förslag skulle medföra en oerhört stor utvidgning för kommunerna, men departementschefen säger, att borttagandet av ordet »gemensamma» framför ordet »angelägenheter» egentligen ingenting betyder. I praktiken skulle det enligt departementschefen icke bli någon förändring i jämförelse med nu gällande bestämmelser. Departementschefen anför härutinnan följande: »Vad reservanterna anført om att man härvid även skulle uppgiva en begränsning, som gäve ett starkt stöd för kravet på objektivitet och normbundenhet i den kommunala verksamheten, torde sålunda i stort sett sakna fog. I den mån man kunnat lägga något dylikt i uttrycket 'kommuns gemensamma angelägenheter', synes uttrycket 'kommuns angelägenheter' kunna givas motsvarande innebörd.»

Departementschefen har således tolkat detta på ett helt annat sätt än kommittén. Man kan då fråga sig, hur de skola tolka lagen, vilka skola döma i de kommunala angelägenheter, om vilka strid uppstår i kommunerna. Vi ha ingen som helst säkerhet för hur praxis kommer att utbilda sig på dessa områden.

Departementschefen har även när det gällt det sociala understödet gjort vissa formuleringar, som innebära begränsningar på detta område. Kommittén var av den uppfattningen, att man genom

kommunala beslut vid sidan av vad fattigvårdslagen stadgar skulle kunna ge enskilda bidrag för diverse ändamål. Departementschefen har emellertid förklarat, att han icke anser, att kommunerna böra ge sig in på dessa områden. Detta påstående suddar han emellertid sedan bort genom att ge exempel på saker, som kommunerna kunna besluta om. De sålunda anförda exemplen kunna nämligen uttänjas nästan hur långt som helst i avsaknad av någon bestämd gräns.

I verkligheten har det förhållit sig så, att under många år en utvidgning av kommunernas kompetens ägt rum. De rättsfall, som avgjorts till ledning för avgöranden i dessa frågor, ha nämligen vidgat kommunernas kompetens genom att man anslutit sig till en kvalitativ bedömning i stället för en kvantitativ sådan, vilken tidigare varit gällande. På grund härav finns det enligt min uppfattning ingen anledning att på detta område göra den nu föreslagna omvälvningen och helt kasta bort de gamla bestämmelserna.

Om lagen antas, kommer följden helt säkert att bli den, att kommunerna i många fall komma att ge sig in på områden, där kommunal verksamhet egentligen inte bör bedrivas. Jag kan som exempel nämna studieändamål, vilka här anförts både av kommittén och departementschefen. Jag anser, att det är en statens uppgift att sköta den saken. Kommunerna böra inte ge sig in på dessa frågor. Vi ha fattiga kommuner, och vi ha rika kommuner. De rika kommunerna kunna visserligen göra detta, men de fattigare kommunerna orka icke med alla de nya uppgifter, som här komma fram undan för undan.

Vi reservanter anse, att i den mån kommunerna kunna bära vissa reformer, så kan man genom speciallagstiftning ge dem möjligheter därtill. Den nuvarande lagen inrymmer så stora möjligheter för kommunerna att ge sig

Ändringar i kommunallagarna m. m.

in på olika verksamhetsgrenar, som de över huvud taget orka bära.

Det är helt naturligt, att man kan hysa ett mycket stort förtroende för kommunalmännen ute i bygderna. I många fall komma kommunalmännen helt säkert att vara försiktiga liksom hittills, då det gällt att försöka hålla kommunernas ekonomi vid en god standard. Vi ha ju många gånger prisat de kommunala instanserna för att de iakttagit mycket stor försiktighet, när det gällt att pröva på reformer, som varit ansträngande för kommunernas ekonomi, och jag tror nog att man även i fortsättningen kommer att iakttaga en viss försiktighet. Men det kan inte hjälpas att det i kommunerna så småningom kommer att bli samma tävlan som här i riksdagen om att tillgodose olika grupper för att därigenom vinna väljare. Man är väl inte inom något av de politiska partierna här i riksdagen främmande för att lägga fram förslag för att vinna nya väljare, och likadant kommer det att bli inom kommunerna. Kommunalmännen tvingas härigenom in på en farlig väg, ty man kommer att vidtaga reformer, som undan för undan öka skattebördan i kommunerna. Detta är ett faktum, som inte går att bortresonera, när även här i riksdagen hänsynen till valmännen är en så stark makt, att vi på många områden inte kunnat hålla tillbaka reformer och utgifter, som för närvarande egentligen inte borde kommit till stånd.

Detta kommer sålunda att medföra svårigheter för kommunerna, ty det kommer även i fortsättningen att finnas både rika och fattiga kommuner. Kommittén, som hade att utreda frågan om kommunsammanslagningen, ville visserligen göra gällande, att genom en sammanslagning skulle kommunerna få större bärkraft och bli mer funktionsdugliga. Men om ett par eller flera fattiga kommuner slås samman, så blir väl inte den nya kommunen så mycket rikare. Skattekraften blir ungefär den

samma, medan utgifterna för rent administrativa ändamål måste komma att stiga i en sådan större kommun. Man kommer således i de fattiga kommunerna i en ännu svårare ställning än man tidigare varit.

Den oro, som kommunsammanslagningen i sig själv medfört, gör det inte heller så lämpligt att nu komma med nya lagar. Jag skulle emellertid inte ha varit så bekymrad för den föreslagna utvidgningen av kompetensen, om det inte samtidigt hade yrkats på ett borttagande av bestämmelsen om kvalificerad majoritet, ty denna har dock utgjort en garanti för att förhastade beslut icke fattats och för att majoriteten tagit hänsyn till de minoriteter, som funnits. Men när man nu i samband med borttagandet av begränsningen av den kommunala verksamheten även avskaffar garantierna mot förhastade och illa genomtänkta beslut, som inte det stora flertalet i kommunen äro ense om, då måste jag för min del finna det föreliggande lagförslaget riskabelt för kommunerna.

Jag har utan att svartmåla här velat säga min mening. Jag har deltagit i det kommittéarbete, som föregått det framlagda lagförslaget, och jag har fått en känsla av att man vill lägga på kommunerna uppgifter utan att ta hänsyn till vad de orka bära. Det var ju för övrigt för några dagar sedan en uppvaktning hos Kungl. Maj:t av en viss organisation, som påpekade, att staten måste påtaga sig en del utgifter för de svagare kommunerna, ty dessa kunna inte bära de bördor som lagts på dem. Under de senaste krisåren har ju klyftan mellan rika och fattiga kommuner blivit ännu större. De rika kommunerna ha dragit till sig skatteobjekt i högre grad än de fattigare kommunerna, och den avflyttning, som sker särskilt från landskommunerna, har också undan för undan gjort dessa mindre bärkraftiga.

Det är, som sagt, många spörsmål som uppkomma genom en utvidgning av

Ändringar i kommunallagarna m. m.

kompetensen. Vi reser vanter mena, att om det anses tjänligt att kommunerna i framtiden påtaga sig nya uppgifter, så kunde detta bäst ordnas med hjälp av en lämpligt avvägd speciallagstiftning, ty då veta kommunerna vilka befogenheter de verkligen ha. Det har sagts om de gamla lagbestämmelserna, att kommunalmännen sitta och besluta utan att veta var lagens rågränser gå. Men hur skulle det bli i framtiden, om kommunernas befogenheter utökades på sätt som nu föreslagits? Hur skulle kommunalmännen då kunna veta, vad de ha rätt att besluta?

Det mest allvarliga är emellertid, såsom jag nyss nämnde, att samtidigt som kompetensen utvidgas, ställer man krav på att vi skola ta bort den bestämmelse om kvalificerad majoritet, som — jag erkänner det — dock i det stora flertalet fall endast har en psykologisk effekt. Men även om det instrument, som den kvalificerade majoriteten utgör, användes ganska sällan, tvingar det dock majoritetsgrupperna inom olika partier — det är inte några partipolitiska hänsyn, som här ligga bakom, ty det finns ju kommuner med högermajoritet, med bondeförbundsmajoritet, med folkpartimajoritet och med socialdemokratisk majoritet — att ta hänsyn till de minoriteter, som finnas. Detta är enligt min mening något, som vi inte böra kasta över bord utan vidare, ty det har mycket stor betydelse, när det gäller att hålla det allmänna intresset för kommunala angelägenheter vid liv. Särskilt vid kommunsammanslagningar är det vanligt, att man från majoritetens sida säger, att det går mycket lättare att organisera upp den nya kommunen, om majoriteten får bestämma. Ja, det går säkerligen lättare, om den stora kommunen bara har att säga till den lilla kommunen, att så och så skall man ha det. Men det kan inverka försvagande på det kommunala intresset i den lilla kommunen, om man där inte får någonting att säga till om i detta fall.

Det är alltså ingen trevlig tendens, som kommer till synes, när man här poängterar, att bestämmelsen om kvalificerad majoritet skall tagas bort just därför att det då går lättare att ordna förhållandena inom de sammanslagna kommunerna.

Vi reser vanter ha ansett, att det nya lagförslaget lämnar rum för många missytningar, och vi tro inte heller, att det för framtiden vore lyckligt för kommunerna, om man nu helt och hållet kastade de gamla lagarna över bord. Enligt vår mening hade det kunnat ske en revision, som inte gått så långt som fallet nu är. Jag litar inte heller på de begränsningar, som departementschefen vidtagit, ty han har, såsom jag här framhållit, suddat bort en del av dem genom de exempel, som han senare lämnat.

Jag har sålunda inte kunnat biträda vare sig lagförslaget om ökad kompetens för kommunerna eller om borttagandet av bestämmelsen om kvalificerad majoritet.

När det gäller den kvalificerade majoriteten, ha emellertid vi reser vanter endast yrkat på att vissa moment i lagen, som äro av särskild betydelse, skulle bibehållas, nämligen om kvalificerad majoritet för beslut om beviljande av anslag, vartill medel behöva anskaffas genom upplåning, och om kvalificerad majoritet för beslut om upptagande eller förnyande av lån. Det är några av kardinalpunkterna i de gamla kommunallagarna, som vi därigenom velat ha kvar såsom garanti för att inte kommunerna ge sig in på äventyrligheter, något som det nya lagförslaget i alltför stor utsträckning möjliggör.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande av herr Herlitz m. fl.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Werner, Ryberg, Rubbestad, Jansson* i

Aspeboda, *Pettersson* i Rosta och *Svensson* i Vä.

Herr FAST: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag varit ordförande i kommunallagskommittén, så kanske ni ursäkta, om jag en stund uppehåller mig vid den nu föreliggande frågan. Jag tänker inte därvid ingå så mycket på de anmärkningar, som nyss gjorts av herr *Pettersson* i Norregård, utan jag kommer att lägga vikt vid de mer väsentliga anmärkningar, som av remissinstanserna ha framställts mot utskottets förslag, vilket ju i stort sett är likalydande med Kungl. Maj:ts proposition och kommunallagskommitténs förslag.

Jag vill då först säga, att jag finner det ganska naturligt, att de stora principfrågorna om den kommunala kompetensen och den kvalificerade majoriteten först lösas, innan man går in på de frågor som äga samband med den formella revisionen, ty härigenom skapas bättre klarhet för det återstående revisionsarbetet.

På alla håll har man — det gäller alltså även reservanternas, såväl inom kommittén som inom utskottet, liksom de myndigheter, som i övrigt ha ställt sig avvisande mot kommitténs förslag — varit överens på en punkt, nämligen att de nuvarande kompetensbestämmelserna böra utvidgas. I det avseendet behöva vi alltså inte här föra någon diskussion, utan det räcker med att konstatera faktum.

Men då uppställer sig frågan om på vad sätt denna kompetensutvidgning bör ske. Såvitt jag förstår, finns det inte därvidlag mer än tre utvägar att anvisa. Antingen kan man välja uppräkningsmetoden och i lagen räkna upp vad som är tillåtet för en kommun att besluta. Eller också kan man gå speciallagstiftningens väg och säga, att den uppmjukning av den kommunala kompetensen, som behöver ske, skall uteslutande företagas med hjälp av special-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

lagstiftning. Den tredje utvägen är den, som föreslås i utskottsutlåtandet och som även har anvisats av kommunallagskommittén och Kungl. Maj:t, nämligen att det sker en allmän vidgning av kompetensen, som inte bara täcker dagens föreliggande behov utan som också kan anpassas till kommande kommunala uppgifter.

Om jag helt kort får uppehålla mig vid de olägenheter, som vidlåda de båda första utvägarna, så vill jag framhålla, att vi behöva inte länge stanna inför uppräkningsmetoden förrän vi äro fullt på det klara med att denna utväg är alldeles utesluten. Om man använder uppräkningsmetoden, betyder det att beslut rörande allt sådant, som inte blivit i lagen uppräknat, är olagligt, och jag skulle vilja se den, som kan skriva en lagtext, vilken gör anspråk på att vara något så när fullständig med hänsyn till den kommunala verksamheten i dagens situation, utan att man redan i morgon dag skulle behöva konstatera, att en hel del blivit bortglömt. Dessutom skulle ju inte en sådan uppräkningsmetoden kunna göra anspråk på att täcka mer än dagens läge och den skulle inte vara till fyllest för det framtida behovet, kanske inte ens de närmast liggande årens. Man har också, såvitt jag förstår, på nästan alla håll ställt sig avvisande till den utväg, som uppräkningsmetoden utgör.

Då återstår den andra av de båda förstnämnda utvägarna, och det är den väg, som anvisas av herr *Pettersson* i Norregård, när han säger, att man skulle kunna begagna sig av speciallagstiftning för att vidga kompetensen. Även speciallagstiftningens väg medför emellertid en rad av olägenheter, och jag skall här peka på några av dem. Det är ju inte så, att man genast när det föreligger behov av kommunal verksamhet på ett nytt område gör en speciallagstiftning för ändamålet, utan först sedan under en lång tidsföljd olagliga beslut blivit fattade ute i kom-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

munerna och kommunerna sålunda levat vid sidan av lagen i detta avseende, pressar detta fram en reglering genom speciallagstiftning. För mitt vidkommande kan jag emellertid inte, mina damer och herrar, tillråda, att man går en väg, som på detta sätt leder till att den kommunala utvecklingen i hög grad sker utom lagens ram och därigenom tvingar fram en speciallagstiftning. Vidare är det väl klart för alla, att det blir svårhanterligt för kommunalmännen med en rad speciallagar vid sidan om huvudlagen. Dessutom har jag den uppfattningen, som delas också av kommittén, att det allmänna stadgandet i 3 §, som är huvudstadgandet och rentav har grundlags karaktär, bör vara så vittomfattande, att det täcker jämväl det behov av speciallagstiftning som kan föreligga. Varken från kommitténs, utskottets eller Kungl. Maj:ts sida har man förnekat, att det kan uppstå förhållanden, som på ett speciellt område av kommunens verksamhet nödvändiggöra en reglering i form av en speciallag, men detta är ju något helt annat än att från början säga, att hela den vidgning av den kommunala kompetensen, som i dagens läge är erforderlig, skall ske genom speciallagstiftning.

Man förefaller nu vara tämligen överens om att det nuvarande stadgandets ord »ordnings- och hushållningsangelägenheter» ha mindre hämmande verkan än vad många ha trott. Jag vill emellertid inte för min del göra något bestämt uttalande därvidlag, ty regeringsrättens utslag äro ju icke motiverade och det kan mycket väl hända, att beslut, som ha fattats i en kommun, lika väl ha kunnat upphävas till följd av den nämnda formuleringen som på grund av uttrycket »gemensamma», och det kan också ha varit dessa uttryck tillsammans, som ha medverkat till regeringsrättens utslag. Men så mycket är väl säkert som att uttrycket »ordnings- och hushållningsangelägenheter» är ett alltför obestämt begrepp, som i dagens

läge ger rum för mycken tvekan ute bland kommunalmännen om vad innebörden därav egentligen är och vilka hämmande verkningar, som uttrycket skall anses ha. Däremot är man nog mer på det klara med att uttrycket »gemensamma» innebär en kvantitativ bestämning och icke någon kvalitativ bestämning. I regeringsrätten har visserligen skett en uppmjukning av kravet på att en viss del av invånarna skall betjänas av den av kommunen beslutade anordningen, men kvar står dock att huvudvikten fästes vid det befolkningsantal, som det är fråga om.

Jag tror alltså, att det nuvarande stadgandet »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter» måste sägas vara en ytterst obekväm och omodern utskrift av den lag, som de svenska kommunerna ha att efterfölja.

Man bör inte heller, när man vill studera de nu gällande bestämmelsernas hämmande verkningar på den kommunala verksamheten, bara gå till regeringsrättens mycket fåtaliga utslag, som under de senaste åren ha blivit ännu färre till antalet, utan man måste göra klart för sig vad som verkligen sker ute i kommunerna. Det är ju på det sättet, herr talman, att om inte någon överklagar ett beslut, blir detta giltigt, även om det inte blir lagligt, och det är just vad som är fallet ute i kommunerna för närvarande. Om en mängd av de beslut, som fattats — jag vill påstå att det gäller så gott som alla kommuner — hade blivit överklagade, är det ingen tvekan om att inte dessa beslut hade måst upphävas. Men den omständigheten, att allt färre kommunala beslut komma under regeringsrättens prövning, är väl ett uttryck för att kommunalmännen fatta beslut, som äro till nytta och gagn för kommunerna och deras invånare och att man därför inte anser skäl föreligga för ett överklagande och eventuellt upphävande av besluten.

Vad är det som sker, om detta för-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

slag nu antages? Jo, man byter ut det gamla stadgandet om gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter och den kvantitativa bedömning som ligger i ordet »gemensamma», mot ett stadgande, där det samhällseliga intresset, knutet till kommunen, blir det avgörande. Detta är ju innebörden i det nya förslaget. Jag vill säga, herr talman, att i vår tid veta inte blott kommunalmännen utan också befolkningen i övrigt vad man lägger in i orden »sina angelägenheter», som ju i detta sammanhang betyder detsamma som kommunens angelägenheter. Detta veta kommunalmännen och detta veta medborgarna i övrigt i mycket hög grad. Jag tror, att man kan säga, att det har redan i allra högsta grad vunnit burskap ute i kommunerna och varit vägledande för de otaliga beslut som, såsom jag här nämnt, icke kommit att bli överklagade hos regeringsrätten.

Men man har här, säger man, inga garantier mot missbruk, framför allt inte när man kommer in på de områden, som beröra den enskilda medborgaren. Här har visserligen departementschefen gjort en inskränkning i vad kommittén föreslagit i fråga om lämnandet av understöd i någon form åt enskild, men jag tror inte att skillnaden är så stor, att kommunallagskommittén har någon anledning att känna sig särskilt missgynnad utan kan godtaga vad departementschefen och utskottet härvidlag ha anfört.

De beslut, som skola fattas och som beröra enskild man, skola enligt den bindande motiveringen vila på rättvisa och objektivitet, och de skola också vila på en grund, som är godtagen av kommunen för en sådan verksamhet. Det betyder med andra ord, att om det föreligger ett behov t. ex. av en utfartsväg, där den lagstiftning vi ha på detta område och där bestämmelserna om statsbidrag till utfartsvägar inte gälla, så skall det finnas en utredning och ett beslut, som skapa förutsättningar för att

alla, som befinna sig i samma läge, också bli lika behandlade. Det är det man avser med dessa uttalanden i motiveringen.

Man har sagt, att det kan väl inte föreligga något samhällsintresse, knutet till kommunen, att en enskild vid något tillfälle kan bli föremål för kommunens hjälp vid sidan av den sociala omvårdnaden. Jo, mina herrar, låt mig bara ta ett exempel. Det finns en gård, som är mycket avlägset belägen och utan utfartsväg. Det finns inte mer än en familj på gården, men gården är av den beskaffenhet med avseende på jordbrukets struktur, att den bör bibehållas, och familjen är en mycket stor familj med fem, sex skolpliktiga barn. Vederbörande kommun har beslutat att inrätta skolskjuts. Men hur skall man komma fram med skolskjuts, när det inte finns någon väg? Det gäller ett för litet intresse för att anslaget till enskilda utfartsvägar skall kunna utnyttjas. Är det då inte ett samhällseligt intresse för kommunen, att man ordnar med en utfartsväg, så att dessa barn kunna få komma till skolan genom skolskjuts? I annat fall skulle man ju mången gång behöva bibehålla skolor, där det eljest inte finns någon hållbar grund för att de finnas till och där de inte ur andra synpunkter äro erforderliga. Härmed har jag inte uttalat mig till förmån för den s. k. skoldöden. Jag är inte anhängare av den — det vill jag skjuta in i detta sammanhang — utan jag anser, att där det finns möjlighet till att en skola kan bära sig, där skall man inte i onödan avskaffa den.

Nu sade herr Pettersson i Norregård, att här ge vi oss in på socialvårdens område. Nej, det göra vi inte. Man har här gjort en mycket klar begränsning när det gäller socialvården i trängre bemärkelse. I den socialvårdslag, som kommer att ersätta den nuvarande fattigvårdslagen, kommer att finnas t. ex. regler för understöd åt arbetslösa osv. Där har man ansett, att denna sak skall

Ändringar i kommunallagarna m. m.

ordnas genom denna speciallagstiftning, och därmed begränsar lagen tydligt den kommunala kompetensen. Men, herr talman, det finns många ting, som enligt mitt förmenande en kommun har skyldighet att göra, och när vi komma fram till en arbetslöshetsperiod, är det inte bara fråga om tillämpningen av socialvårdslagen, utan jag hänvisar till vad redan den nuvarande fattigvårdslagen innehåller. Det är, att man skall söka förhindra arbetslöshet, förhindra att ett fattigvårdsbehov uppstår. Det är en rad av åtgärder, som en kommun kan vidtaga för att förebygga arbetslöshet och, i den mån den har utbrutit, lindra eller upphäva densamma. Det är dessa ting vid sidan om, som jag anser det är klokt att en kommun har rättighet att vidtaga, och därigenom inkräktar man inte på den egentliga socialvårdslagen, som syftar till något helt annat.

Ja, så var det garantierna mot missbruk. Jag må säga, att när man nu kräver garantier mot missbruk i fråga om den nya lagstiftningen, så finns det lika stor anledning att kräva garantier mot missbruk enligt den gamla lagen, som jag här antytt med hänvisning till den kommunala utvecklingen. Men, mina damer och herrar, den bästa garanti, som man härvidlag kan skapa, är offentlighetsprincipens tillämpning inom det kommunala livet, och nu äro ju, som vi veta, också de kommunala handlingarna offentliga. Man kan ingående följa den kommunala verksamheten. Man får inte bara ta del av stadsfullmäktiges eller kommunalfullmäktiges beslut och de handlingar, som röra ett ärende för dagen, utan alla till ärendet hörande handlingar från första utredningsstadiet finnas utlagda. Här gå tidningsmännen och rota igenom dessa och skriva mycket ingående om dessa ting. Jag tror, att vi inte skola underskatta betydelsen av denna offentlighetsprincip inom det kommunala livet, ty den innebär, att kommunalmännen måste vara beredda

till redovisning inför väljarna åtminstone vart fjärde år, och redovisning sker ju dessutom, som vi nog känna till, mycket oftare. Vidare ha vi i dagens läge inte att göra med de gamla ryckiga stämmorna, ty efter den nya kommunindelningens genomförande ha vi ju praktiskt taget — ja, det kommer väl också att bli fullständigt lagtekniskt obligatoriskt — kommunalfullmäktige i varenda socken. Detta betyder, att vederbörande på ett helt annat och kontinuerligt sätt kan följa utvecklingen inom kommunen.

Jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att när man från reservanternas sida, framför allt från kommittéreservanternas, talar om de vilda strider, som förts ute i kommunerna, får man det intrycket, att dessa strider äro av partipolitisk natur eller äro strider mellan gruppintressen. Jag vill som mitt omdöme säga — och jag är icke okunnig på detta område, när det gäller att följa den kommunala utvecklingen — att det är oändligt mycket mindre strider i våra kommuner nu än under den tid, då vi hade kommunalstämmor och kyrkostämmor. Vilket nöje fann man inte då i att ställa till litet extra spektakel, och så hade vi en hoppande majoritet från den ena stämman till den andra, beroende på vilken som var skickligast i att uppbåda folk. Det finns sålunda nu — det är det som jag vill betona här — helt andra förutsättningar, ett helt annat underlag för den allmänna vidgningen av kompetensen. Detta gäller inte bara, när det är fråga om vidgningen av den kommunala kompetensen, utan lika väl när det är fråga om borttagandet av bestämmelsen om kvalificerad majoritet.

Till vad jag härvidlag anfört vill jag också framhålla, att vår tids ungdom erhåller en helt annan skolutbildning än vad vi hade förmånen att mottaga. Därefter sker också genom de mellan-kommunala förbundens försorg en utbildning av kommunalmän, som vi inte

Ändringar i kommunallagarna m. m.

tidigare haft, en utbildning som det är min förhoppning att man skall kunna ytterligare effektivisera för att på det sättet göra kommunalmännen allt mer skickade för sitt uppdrag.

Efter detta övergår jag att säga några ord om den kvalificerade majoriteten. Jag vill då fästa uppmärksamheten vid att en del bestämmelser, som vi nu ha i kommunallagarna, inte återfunnos i 1862 års kommunallagar utan infördes först i landstingslagen. Att man införde dessa bestämmelser i landstingslagen berodde på att det då gällde att bilda en ny mellankommun, som skulle övertaga en del av primärkommunernas uppgifter, och man var då ganska osäker om utvecklingen. Det är sålunda lätt att förstå, att man vid detta tillfälle var försiktig. Men finns det någon, som om de svenska landstingen vill fälla det omdömet, att den försiktighet, som man då ådagalade, är berättigad i dagens läge?

Bestämmelsen om kvalificerad majoritet i fråga om primärkommunerna äger ju samband med de olika reformer av rösträtten som genomförts. Jag förstår den betänksamhet, som man från den tidens maktägande visade gentemot de stora grupper i samhället, som förut stodo utanför medborgerligt inflytande. Jag uttalar inga som helst förebråelser, men vi kunna väl konstatera, att dessa nya medborgargrupper, som ha kommit till i samhället, ha visat sig vara lika kommunalt intresserade och lika kommunalt aktsamma, som de gamla kommunalmännen från den graderade röstskalans tid voro. Men om vi kunna konstatera detta, så frågar jag: finns det i dagens läge någon anledning att söka efter nya skäl, som inte tidigare historiskt ha kunnat påvisas, för att bibehålla bestämmelsen om kvalificerad majoritet? Ty att den kvalificerade majoriteten skulle ha något eget värde — vi diskutera ju inte här demokrati — vill jag för mitt vidkommande mycket starkt betvivla.

Man har sagt att det är självklart, att det har ett ofantligt värde, om man kan nå den största möjliga uppslutningen om ett beslut inom kommunerna. Ja, den uppfattningen delar jag, men en sådan uppslutning skapas inte genom bestämmelsen om kvalificerad majoritet, utan den måste skapas genom den anda, som kan frammanas ute i kommunerna. Man har sagt: ja, men tänk nu på huru som fyra, fem små kommuner skola sammanslås med en större kommun vid kommunsammanslagningen och huru som dessa små kommuner bli undertryckta, när det t. ex. gäller att välja plats för kommunala förvaltningsbyggnader o. s. v. Herr talman! Jag vill säga, att just detta förhållande ger en dubbel anledning till att nu upphäva bestämmelsen om kvalificerad majoritet, medan tid är och innan det kommer att hända någon olycka. Ty hur vilja ni utjämna de svårigheter, som ligga i att var och en av de gamla kommunerna håller på att just denna kommun skall bli säte för det nya kommunala centrum? Här skall den kommunala byggnaden ligga, och här skall den skolhusbyggnaden ligga o. s. v. Hur vill ni sammanjämka meningarna i detta fall? Inte sker det genom en bestämmelse om kvalificerad majoritet, utan då blir det bara så, att ingenting sker. Det är detta, som framför allt föranlett den kommunala indelningskommittén att i sitt betänkande framhålla nödvändigheten av att någonting sker även på detta område.

Jag skulle kunna ge otaliga bevis för huru som i fråga om jordförvärv, framför allt för städer och stadslänkande samhällen, ingenting har kunnat ske i tid, när man har kunnat erhålla jord för ett rimligt pris, på grund av bestämmelsen om kvalificerad majoritet. Jag bara konstaterar faktum härvidlag. Jag skulle kunna visa, huru som t. ex. förslag om byggandet av ett ålderdomshem, om modernisering av fattigvården har legat i 20 år, därför att man inte kunnat ena sig om tomten. Det är ju på det sättet,

Ändringar i kommunallagarna m. m.

att ett beslut härom måste vara åtföljt av en anvisning om hur medlen skola kunna anskaffas. Jag är fullt medveten, herr talman, om att man från många kommuners sida har försökt att kringgå denna svårighet på det sättet, att man har fattat ett principbeslut i själva sakfrågan och sedan fattat ett annat beslut om medelsanvisning. Jag vill framhålla, att detta är klart olagligt. Men det har hänt i hundratals och kanske till och med i tusentals fall. Det är ju bara ett bevis för hur man på olagliga vägar försöker från kommunens sida komma över dessa svårigheter.

Jag menar sålunda, att til syvende og sidst måste det bli ett beslut i de kommuner, där man har dessa stridiga intressen, och det blir ännu värre att förlika dem, om det fordras två tredjedels majoritet än om det bara behövs enkel majoritet. Vi ha ju ändå haft någon mening med kommunsammanslagningen, och det har varit, att vi skulle söka effektivisera den kommunala verksamheten. Det sade den kommunala indelningskommittén klart och tydligt ifrån, och därom fanns det inga delade meningar bland de representanter som funnos där. Men om man vill denna effektivisering, finns det ju inte någon anledning att torna upp det ena hindret efter det andra mot att få denna effektivisering till stånd.

Nu sade herr Pettersson i Norregård: Ja, men vi ha ju en rad av fattiga kommuner, som helt enkelt inte ha råd till vad en hel del andra kommuner komma att tillåta sig enligt den nya lagstiftningen. Ja, herr talman, jag frågar: är detta ett skäl för att man skall hålla de kommuner nere, som ha utvecklingsmöjligheter och som ha ekonomisk bärkraft? Vi veta ju, att vi här i vårt land ha kommuner av mycket olika struktur, och jag är fullt medveten om att en del kommuner icke bli ekonomiskt bärkraftiga ens genom den nya kommunindelningen, därför att de ändå bli kommuner med ett ensidigt näringsliv. I

stort sett bli de dock mera bärkraftiga än de varit förut, det komma vi inte ifrån. Men vi ha också varit överens om en annan sak, och det är, att vi skola söka undgå bildande av municipalsamhällen, som väl ingen tycker är en lämplig samhällsform, och försöka komma ifrån även en del av de municipalsamhällen som vi redan ha. Men om man nu skulle använda den avundsjuka, som synts mig lysa fram i herr Petterssons anförande, skulle vi säga, att därför att vi ha vissa fattiga kommuner, som inte kunna använda de ökade möjligheter som den utvidgade kompetensen och borttagandet av bestämelsen om två tredjedels majoritet ge, skola i alla fall de andra kommunerna hållas nere? Jag tror att den, som vill vara med om en utveckling av det svenska samhället, kan inte vid närmare eftersinnande ansluta sig till en sådan synpunkt.

Sedan vill jag bara säga ett par ord om den s. k. mellankommunala instans, som enligt kommunallagskommitténs förslag, därest regeringsrätten så önska, skulle stå till förfogande för vissa utredningar och avgivande av utlåtanden. Departementschefen har icke kunnat ansluta sig till kommitténs förslag i denna del, men han har sagt, att inga hinder möta, att de nuvarande mellankommunala organen kunna, därest regeringsrätten så vill — det var förutsättningen även i vårt fall — avge yttrande. Jag skulle i anledning av detta inrikesministerns uttalande vilja uttala, att såvitt jag kan förstå ligger det inom ramen för detta uttalande, att därest dessa tre förbund som här åsyftas skulle vilja välja en särskild kommitté bestående av representanter för de tre styrelserna, vilken kommitté stode till råds för regeringsrätten, trädas därmed icke för nära de direktiv som här givas. Det är nämligen alltså de mellankommunala organen, som det här är fråga om. Jag förstår den tvekan man har hyst, närmast därför att det inte finns något

Ändringar i kommunallagarna m. m.

organ, som man är alldeles säker på lämpar sig. Kommittén har anvisat organ, som ännu inte äro skapade och således inte heller kunna ha någon erfarenhet. Jag har därför inte på den punkten någon erinran att göra, men jag har inlagt den tolkning jag nyss angav i departementschefens uttalande och jag tror det har ett visst värde, om det blir klaggjort, att det härvidlag inte råder någon motsättning.

Så vill jag sluta, herr talman, med att säga att jag tycker att tiden nu är inne, då vi böra möta de nuvarande och de blivande kommunalmännen med en smula förtroende, både till deras goda omdöme och deras ansvarskänsla. Jag har bevistat åtskilliga kommunala konferenser och vid dessa har det varit nästan ett stående diskussionsämne, hur staten begränsar den kommunala självstyrelsen och utövar förmynderskap på den ena punkten efter den andra — och detta har inte gått efter partilinjer utan över partilinjerna. Jag tycker därför som sagt att tiden är inne, att vi efter allt tal om den kommunala självstyrelsen verkligen ge densamma de vidgade befogenheter, som enligt mitt förmenande och utskottets och Kungl. Maj:ts förmenande äro nödvändiga för att man skall få denna effektiviserade kommunala utveckling.

Samtidigt vill jag passa på tillfället att tacka inrikesministern för att han har, inte bara vid framläggandet av denna lag utan i åtskilliga andra sammanhang, visat sig sätta ett mycket högt värde på just den kommunala självbestämmanderätten. Jag uttalar för mitt vidkommande förhoppningen, att det må bli signalen även i framtiden, vilka regeringar som än sitta, att man söker att väl vårda denna självbestämmanderätt, ty den är värd att vårdas. Jag uttalar också förvissningen, att kommunalmännen ha så skött sina uppdrag — om vi se över det stora hela — att de kunna mötas med det förtroende, som ligger både i det nu föreliggande för-

slaget och i det minskade förmynderskap ifrån statens sida, som på olika punkter för framtiden kanske kan bli möjligt att genomföra.

Med vad jag anfört, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets såväl motivering som kläm.

Häruti instämde herrar *Lundberg, Andersson* i Munkaljungby, *Lundqvist, Berg* och *Jonsson* i Haverö.

Herr PETERSSON i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Herr Fast slutade sitt anförande med att säga, att kommunerna längta efter att förmynderskapet skall upphöra. Denna längtan har nog inte varit föranledd av kommunallagstiftningen, utan jag tror att denna längtan från kommunernas sida har framkallats på grund av alla de uppgifter och alla de pålagor, som riksdagen undan för undan pålägger kommunerna. Det är detta förmynderskap, som kommunerna reagera emot så våldsamt.

Jag tror emellertid att genom det förslag till ny kommunallagstiftning, som nu framlägges, bli dessa pålagor ännu större, och jag tror att det framdeles nästan nödvändigtvis kommer att bli flera underställningar än hittills. Visserligen har kommittémajoriteten sagt, att det inte skall bli flera underställningar hos Kungl. Maj:t för beslut, men jag är inte säker på att det inte ändå kommer att gå dithän. Kommunerna komma alltså att vara underställda Kungl. Maj:t i fråga om en del beslut, och då ha de inte fått någon frihet, utan de ha blivit bundna mera än de tidigare varit.

Herr Fast nämnde att myndigheterna i stort sett varit eniga om att en kompetensändring här skulle vidtagas. Det är inte riktigt, ty de myndigheter, som avgivit remissyttrandet, både kommuner och andra, ha haft mycket delade meningar, när det gällt detta lagförslag. De mycket delade uppfattningar, som

Ändringar i kommunallagarna m. m.

de haft, båda inte gott för ett sådant stort lagförslag som det här gäller. Det är för övrigt egendomligt att man kunnat märka, att riksdagen egentligen har intresserat sig mycket litet för detta lagförslag, som dock innebär en oerhörd omvälvning av den framtida kommunala verksamheten. Kommunerna ha kanske följt frågan med något större intresse, men här i riksdagen har den som sagt omfattats med betydligt mindre intresse än den varit värd.

Herr Fast nämnde också några exempel på vissa åtgärder, som kommunerna hädanefter kunna vidta — han talade om en väg till en enskild gård. Detta är ju att förgylla lagen, om man ger ett sådant exempel, ty det är dock majoriteten i en tätort som bestämmer, om man skall få bygga en väg till en enskild gård, och det kanske inte är så lätt att få saken genomförd i praktiken som det låter på papperet. Fråga är, om icke väghållningen liksom de studieanslag, som jag förut talade om, äro, icke ett gemensamt intresse, ty herr Fast vill ju ha bort det ordet, utan ett sådant allmänt intresse, som staten borde svara för. I varje fall är det ett allmänt intresse, att de fattiga kommunerna icke åsamkas större svårigheter både i det ena och det andra avseendet.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Om herr Pettersson i Norregård följt med mitt uttalande litet bättre, hade han observerat att jag sade, att man var överens i stort sett inom remissmyndigheterna om att kompetensvillkoren behövde vidgas men att man inte var överens om sättet för deras vidgande. Jag tror att därmed är den saken klar.

Herr Pettersson talade om dem, som behövde en väg fram till sin gård, och sade, att de voro beroende av majoriteten i en tätort, som kanske inte var så benägen att bygga den där vägen. Härtill vill jag genmäla, att om vägen

inte kommer till stånd, då kan jag inte förstå att lagen gör någon skada. Men jag kan å andra sidan inte inse att man skall förhindra kommuner med kommunal vidsyn jämväl för den fattiga befolkningen på landsbygden att göra något utan i stället skall göra svårigheterna större för dem att träda hjälpanne emellan.

Herr THORELL: Herr talman! Då jag på många avsnitt av herr Fasts anförande inte delar hans mening, kunde det vara frestande att gå in på ett bemötande av detsamma. Men då jag vet att flera talare, som dela reservanternas uppfattning, komma att göra det skall jag avstå därifrån och i stället ta upp en detalj i utskottsutlåtandet, som de föregående ärade talarna inte hittills haft anledning att beröra.

I en motion, nr 494, har undertecknad jämte en del av kammarens ledamöter begärt, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 140» — således den som utgör underlag för föreliggande utskottsutlåtande — »även för sin del måtte fastslå, att en av kommunerna bedriven byggnadsverksamhet — — — i och för sig icke ligger inom ramen för en allmän kompetensutvidgning», samt »att lagen den 10 juli 1947 om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande omprövas från nu angivna utgångspunkter».

Att vi väckt denna motion beror på att sedan beslut fattats om förenämnda lag, som gav kommunerna möjlighet till byggnadsproduktion i egen regi, har tendensen alltmer blivit den — särskilt i storstäderna Stockholm och Göteborg, men även i exempelvis Halmstad och på andra platser i vårt land — att kommunerna börjat övergå till byggnadsverksamhet i egen regi. Vi ha inte någon direkt invändning att göra mot en sådan utveckling trots att vi anse, av skäl som vi angivit i motionen, att någon fördel i det långa loppet därmed

Ändringar i kommunallagarna m. m.

inte kommer att vinnas. Vad vi vänt oss emot är däremot vissa monopolten-denser, som redan framträtt inom den kommunala byggnadsproduktionen. Det har visat sig, att man börjat stänga ut enskilda företagare från konkurrens, från möjligheten att göra sig gällande, och det har vållats svårigheter för dem att exempelvis skaffa sig tomtmark på samma villkor som kommunerna själva. Då det här gäller väldiga belopp av statsmedel anse vi, att kommunerna böra tillämpa den fria konkurrensens princip genom att offentligen infordra anbud, såsom sker vid statlig upphandling. Jag förstår inte, när det i bägge fallen gäller statliga medel, varför det skall gå till på olika sätt. Endast genom likställighet härvidlag kan man, herr talman, få en jämförelse mellan kommunal och enskild byggnadsverksamhet, hur de ställa sig i kostnadsavseende och vilken fördel det ena och det andra systemet kan ha.

Jag skall nu inte gå in på något närmare utvecklande av andra skäl, som vi anfört i vår motion, vilket beror på att jag inte kommer att framställa något yrkande. Kanske några av kammarens ärade ledamöter ha undrat, varför jag som huvudmotionär i denna kammare inte har reserverat mig lik-som inte heller de med mig liktänkande. Detta beror på rent formella skäl och inte på att vi skulle i något avseende ha ändrat mening. Vad som framkommit efter motionens avlämnande har, utan att jag här närmare ingår på detsamma, styrkt oss ytterligare i vår uppfattning, att motionens tanke är riktig. Även ifrån håll inom konstitutionsutskottet, där man delar vår uppfattning i själva sakfrågan, ha emellertid yppats tvivel, huruvida de långt gående yrkandena i motionen kunna sättas i samband med frågan om kommunernas kompetens. Då så var fallet ansåg jag för min del det inte vara något skäl att reservera mig, eftersom kanske sådana, som eljest skulle kunna ha varit med

om motionens yrkande, skulle ha fallit ifrån av som sagt formella skäl.

Emellertid komma vi på högerhåll att med stor uppmärksamhet följa denna fråga, och vare sig jag är kvar som ledamot nästkommande riksdag eller inte kommer frågan under alla förhållanden åter i form av en annan motion, som då kan hänvisas till rätt utskott och också där behandlas på vanligt sätt. Att även de övriga ledamöterna av utskottet ha den uppfattningen, att saken återkommer, framgår av utlåtandet, där det anföres att utskottet *i detta sammanhang* inte har »anledning att ta ställning till en i motionerna efterlyst omprövning av 1947 års lagstiftning rörande kommunala åtgärder på bostadsförsörjningens område».

Då frågan ligger så till, herr talman, har jag för närvarande inte något yrkande.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag måste börja, herr talman, med att ta den senaste ärade talaren, herr Thorell, ur en villfarelse, då han yttrade att utskottet i sak skulle ha delat hans uppfattning om en revision av fjolårets beslut i byggnadsfrågan. Så är inte alls fallet, utan det är av rent formella skäl vi inte behandlat den frågan. Det rådde nämligen mycken tveksamhet, om det spörsmålet egentligen låg inom utskottets arbetsområde, men då kammaren ändå remitterat frågan kom ju motionen i denna del att hamna hos oss utan att vi egentligen sakbehandlade den.

Jag skulle vilja säga i huvudfrågan, herr talman, helt kort detta, att hos den majoritet, som är ansvarig för utskottsutlåtandet, förefinns inte skymten av en tvekan om att inte det beslut, som vi nu föreslå kammaren att fatta, skall bli synnerligen gagneligt för våra kommuner. Rent principiellt kan man säga, att Sveriges demokrati haft sin styrka i den kommunala självstyrelsen, som va-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

rit en plantskola och en rekryteringsplats för det stora flertalet i de demokratiska institutionerna arbetande människorna. Men trots att vi veta detta, kunna vi inte blunda för — såsom herr Fast erinrade om — att det nutida samhällslivet har en uppenbar tendens till centraldirigering av de administrativa krafterna och att detta hotar kommunernas egenvärde. Som herr Fast också sade har ju från alla politiska håll bland kommunalmännen påtalats det förhållandet, att kommunernas beslutanderätt år efter år blivit mer och mer beskuren. För att förebygga detta var det ju, som regeringen här om året lade fram förslaget om kommunindelningen, som syftar till att så att säga stärka de kommunala resurserna och därmed auktoriteten hos de arbetande, större kommunerna. Man kan också säga att det beslut, som i dag underställes riksdagens prövning, innebär nästa stora steg för att helt enkelt återupprätta kommunerna som fasta och arbetskräftiga grundvalar för hela vårt offentliga liv. Och detta sker, som vi alla veta, genom de två huvudbeslut, som här ifrågasätts, nämligen dels genom den starka utvidgningen av kompetensområdet och dels genom bortfallet av den kvalificerade majoriteten.

Nu fruktar man på en del håll, att det skall bli skadliga följder för kommunernas ekonomi genom att de få denna oerhört vidgade rörelsefrihet. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på vad utskottet säger i sin motivering i fråga om denna vidgade kompetens, nämligen att när allmänintresset ställes i förgrunden och är det normerande för att ange arten av de ärenden kommunen får behandla, betyder detta ingalunda, »att den kommunala verksamheten inom obestämda gränser lämnas en godtycklig frihet». Att t. ex. ge understöd av icke-socialvårdskaraktär till enskild person blir ju inte heller tillåtet i fortsättningen.

Däremot är det alldeles uppenbart att en kommun kan, om förutsättningarna i övrigt finnas, sätta i gång och driva en produktiv verksamhet, om den så önskar. Riskerna för att man därigenom skulle äventyra kommunens finanser tror jag äro synnerligen små, ty intet parti som sådant lär inför osäkra möjligheter vilja engagera sin kommun i något sådant. Man vet att om man sedan skulle misslyckas och det skulle bli höjda skatter, inträder en naturlig reaktion som går illa åt den meningsriktning, som är ansvarig för detta. För de beslut av sådan art, som komma att fattas, söker man nog få så bred basis och så stor anslutning ifrån olika meningsriktningar som över huvud taget kan vinnas. Vi ha för övrigt redan nu, antyder utskottet, många exempel på hur kommuner — alltså även innan lagen ändrats — satt i gång ekonomiska företag men ändå gjort det med sådan varsamhet, att kommunen ingalunda lidit någon skada.

Detta ger mig anledning, herr talman, att säga bara några ord också om den kvalificerade majoriteten. Jag råkar vara den ende kvarvarande här i kammaren utav de sakkunniga, som 1918 tillsattes för att lägga fram förslag om en ograderad kommunal röstgrund och i samband därmed genomförande av bestämmelser om kvalificerad majoritet i vissa fall. Vad var det som låg bakom det beslut, som då från konserverativt håll fordrades i fråga om den kvalificerade majoriteten? Jo, det var denna fruktan att dessa nya, hittills utan medborgarrätt och rösträtt varande stora skaror, som nu skulle slå sig ned vid kommunernas rådsbord, skulle på ett lätt sinnigt sätt handha kommunens drätsel och ekonomi. Man fruktade att det s. k. småfolket och de små skattedragarna nu skulle gladeligen rösta igenom höga anslag och höga skatter och fördärva kommunernas ekonomi.

Vi kanske erinra oss att det för

Ändringar i kommunallagarna m. m.

några år sedan gick genom tidningspressen en skildring ifrån en dansk stad — jag vill minnas den hette Nakskov — där genom okloka beslut kommunens finanser råkat i ett hopplöst läge. Det fanns även i Norge för några tiotal år sedan exempel på en kommun, som på detta sätt lättfärdigt och lätt-sinnigt fördärvat sin ekonomiska grund. Men jag vädjar till kammaren: Kan någon erinra sig en svensk kommun, där något sådant ägt rum, vare sig före 1918 eller sedan vi fingo den allmänna lika kommunala rösträtten? Vi ha haft kommuner som Oskarshamn, Haparanda och andra med högt skatteunderlag, 16 å 17 kronor per skattekrona, men ingen har förevitat en viss politisk riktning och allra minst grupperna av små inkomsttagare för att ha ansvaret för detta, utan det har berott på helt andra förhållanden.

Enligt min mening, herr talman, vittnar denna restriktion med en kvalificerad majoritet, som man infört i all välmening, i själva verket både om misstro mot kommunalmännen och okunnighet om deras verkliga kynne och sätt att se på dessa ting. Först och främst ser man som sagt, att det aldrig förekommit, att finanserna i en svensk kommun blivit förstörda, trots den makt kommunens beslutande myndigheter haft. För det andra se vi med vilken försiktighet de kommunala myndigheterna gå fram, även när ledamöterna kanske nästan övervägande representera arbetare och småfolk. Så oerhört försiktiga äro de, och varför äro de det? Jo, av två skäl. Dels vet man, hur de andra lurpassa på en. Den som bär ansvaret för en kännbar skattehöjning vet, att han surt får betala det vid nästa val. Därför söker man alltid få till stånd så enhälliga beslut som möjligt. Vidare är man så försiktig av det naturliga skälet, att dessa kommunalmän i regel äro betrodda, försiktiga och ansvarskännande människor, som äro tränade i detta arbete

och därför sköta kommunens ekonomi på bästa sätt.

Om någon säger, att detta är en skönmålning, som inte svarar mot verkligheten, vill jag bara vädja till vem som helst att se i Statistisk årsbok. Där kommer han att finna en lång rad av kommuner, som i dag äro arbetarstyrda, där skattetrycket är normalt och där kommunens ekonomi befinner sig i god ordning. Vi skulle kunna räkna upp hundratals sådan kommuner i vårt land, och de ge oss enligt min mening anledning att se med förtroende och optimism på detta. Där besluta praktiska och kunniga medborgare under ansvar, och där är skattetrycket normalt och ekonomien sund. Förklaringen härtill är, att en arbetare, som har låt oss säga en kommunalskatt på exempelvis 120 kronor, vill inte gärna medverka till åtgärder och utgifter, som höja hans skatt med låt oss säga 50 kronor till 170 kronor eller något liknande, även om han vet, att hans principal kanske därigenom inte får skatten höjd med endast 50 kronor utan med åtskilliga hundra kronor. Man räknar också oerhört noga i bygderna — det kan man höra på vilken verkstad som helst i vårt vida land — när det blir fråga om åtgärder, som kunna leda till ökning av skatterna. Vi äro nämligen alla ense om att skatter över huvud taget inte äro populära, och allra minst ökade skatter. I livet självt ligger sålunda en given restriktion, som också visat sig vara effektiv och blir det även i fortsättningen.

Jag slutar med att säga, att vi motse denna reform med fullt förtroende. Den bör nämligen till sitt väsen innebära en varaktig upprättelse för kommunerna, som länge befunnit sig i trångmål men som nu böra kunna gå en lyckosam framtid till mötes. Jag ber också att få biträda utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Ändringar i kommunallagarna m. m.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag lyssnade på herr Pettersson i Norregård, som tyvärr jämte för övrigt ett väsentligt antal av kammarens ledamöter just nu inte är här, så fick jag det bestämda intrycket, att han i motsats till övriga reservanter i kommittén och även till sina medreservanter inom konstitutionsutskottet över huvud taget ville motsätta sig varje utvidgning av den kommunala kompetensen. Han uttalade bestämt i fråga om den mest diskuterade av dessa punkter, nämligen i fråga om en kommuns rätt att ge anslag till studiestipendier, att han inte ansåg det vara ett kommunalt ändamål utan att man där, för att förebygga en obehörig konkurrens mellan fattiga och rika kommuner, borde lägga ansvaret helt på staten. Ja, han kompletterade denna allmänna varning mot borttagande av alla dammar för den kommunala beslutanderätten, som enligt hans mening föreliggande, efter mitt intryck ganska blygsamma reform innebär, med en varning mot en allmän ökning av de kommunala utgifterna, en tilltagande misshushållning, som han fruktade skulle bli följderna av denna reform. Han tillade, att han fått det intrycket från arbetet inom kommittén, att här gäller det att bara gå på! Jag ber att som ledamot i kommittén — jag beklagar alljämt, att herr Pettersson i Norregård inte är här — få bestrida riktigheten av detta uttalande. Vi äro en krets av mycket försiktiga, till mogen ålder kunna personer, över huvud taget rädda för alla äventyrligheter. Det är inte heller frågan om något sådant, herr talman.

Det hela rör sig ju om denna fråga: Vad betyder borttagande av ordet »gemensamma»? Vi ha ju alla varit ense om att »ordnings- och hushållningsangelägenheter» är en gammal administrativ formel, i vilken man inte kan lägga in någon begränsande betydelse. Det skulle där lika väl kunna stå angelägen-

heter. Frågan gäller alltså borttagande av ordet »gemensamma». Om man vill göra klart för sig vad detta skall betyda, är det bäst att gå tillbaka till vad de som stiftat lagen avsågo, alltså vad 1859 års kommunallagskommitté och 1862 års regering och ständer vid det tillfället ansågo, vilken innebörd de inlade i reformen. De avsågo, herr talman, något stort med denna reform, nämligen en pånyttfödelse av den kommunala självstyrelsen, som man då ville införa och också införde. Det var ett led i den allmänna liberalistiska pånyttfödelse, som det svenska samhället undergick vid mitten av 1800-talet — som en frukt av det samhällstänkande, som representeras av Richert och Geijer och vars främste praktiske talesman väl får sägas vara den man, som till sitt namn har fäst den största av dessa reformer, representationsreformen, Louis De Geer.

Vad menade man då med uttrycket »gemensamma»? Däröfver finns i remissyttrandet av kammarkollegiet en mycket intressant analys, som jag tror är väl värd att betänka. Jag tror, att den är riktig. Då man förnyade den kommunala självstyrelsen, syftade man till att på det området undanröja det gamla korporations- och privilegieväsendet, det gamla ståndssamhällets alla former, som förut dominerat den kommunala förvaltningen i större eller mindre omfattning, och med ordet »gemensamma» avsåg man att säga, att man avsåg de angelägenheter, som inte på grund av kvarstående privilegier tillhörde någon särskild grupp av medborgare inom kommunen, ägare av i mantal satt jord, i städerna fastighetsägare, över huvud taget det burskapsägande borgerskapet o. s. v. Det var den motsatsställningen man ville utmärka. Man ville alltså säga, att det är de allmänna kommunala angelägenheterna det rör sig om.

Det är också intressant att se, att man därvid befunnit sig i mycket god samklang med den allmänna kommu-

nallagstiftningen ute i Europa vid denna tid. Förnyelsen av den kommunala självstyrelsen i Sverige, där man ju kunde bygga på en uråldrig grund för den kommunala friheten, var ett led i en allmän reformrörelse, som gick över Europa och som tog sig uttryck i en förnyelse av kommunallagstiftningen över hela kontinenten. Framför allt kanske vi ha anledning att stanna vid våra grannländer Danmark och Norge. Hur ser i olika länder definitionen av vad vi här kalla den kommunala kompetensen ut? Jo, man säger som i den belgiska författningen, att kommunerna ha att ta befattning med allt som rör de kommunala intressena. Man säger i Frankrike, att municipalrådet beslutar i fråga om kommunens affärer. Man säger i Österrike och över huvud taget i den tyska lagstiftningen, att kommunerna ha att ta befattning med allt vad som nära berör de kommunala intressena.

Herr talman! Man finner ju därav, att man här inte har en definition av den kommunala kompetensen i den mening, att man i denna kommunallagstiftnings portalparagraf kan finna fasta och bestämda ledtrådar för tolkning av vad som i de konkreta fallen tillhör den kommunala kompetensen, utan man säger och har helt enkelt velat säga, att till det kommunala verksamhetsområdet hör det, som enligt allmän uppfattning om offentliga angelägenheter är kommunalt. Man faller tillbaka på den allmänna mening, om vad som menas med kommunala angelägenheter. Lika litet definierar man i detalj de kommunala angelägenheterna, som det nu skulle falla någon in att definiera de statliga angelägenheterna, den statliga verksamheten. Detta har man naturligtvis gjort med det naturliga förbehåll, som följer av att kommunen är en del av staten och underkastad statens lagstiftning. Dessa förbehåll äro, att en kommun inte har att ta befattning med det, som tillhör staten och andra kom-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

munala enheter, utan endast med de offentliga intressen, som knyta sig till kommunen, och att man över huvud taget har att i kommunal verksamhet underordna sig de allmänna, objektiva rättvisesynpunkter, så att säga, som gälla för all offentlig förvaltning. Dessa ha på ett förträffligt sätt kommit till uttryck i besvärgrunderna: kommunen får inte besluta något, som kränker den enskildes rätt, de kommunala besluten få inte vila på orättvis grund, som det också heter. Det är en definition av den allmänna objektivitetsprincip, som här måste gälla.

Utvecklingen har emellertid varit sådan, att man så småningom i rättspraxis kommit att till ordet »gemensamma» knyta en annan betydelse än man 1859 avsåg. Man har nämligen därtill knutit den betydelse — det kallas den kvantitativa tolkningen — att de anslag en kommun äger besluta skola angå en väsentlig del av kommunen och dess invånare, dess medlemmar. Det är denna kvantitativa tolkning som gjort, att man i många fall kommit att draga gränserna snävare än de enligt den allmänna mening borde dragas. Detta har särskilt skett inom den landskommunala förvaltningen, t. ex. vad beträffar den enskilda väghållningen. Det gäller anslag till vägar och gator i tätortsbildningar i kommunen. Ett av de första ärenden, som jag såsom suppleant i konstitutionsutskottet mötte i konstitutionsutskottet 1946, var en motion av herr Petterssons i Norregård partivän herr Edberg. Där påyrkades sådan ändring av kommunallagarna, att det skulle bli möjligt för en kommun att ge anslag till elektrifieringen av en avsides liggande by inom kommunen, vilket av länsstyrelsen i Västernorrlands län befunnits gå utanför den kommunala kompetensen.

Dessa exemplifieringar äro enligt min mening tillräckliga för att motivera det påstående, som jag tror att vi inom kommittén varit eniga om, näm-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

ligen att kommunerna i verkligheten, och i överensstämmelse med den allmänna meningen, i större omfattning fatta beslut som, om man här får draga ut regeringsrättens praxis till fasta principer, skulle komma att falla utanför den kommunala kompetensen. Detta är alltså ett område, där den allmänna meningen, den allmänna rättsuppfattningen, inte längre stämmer med lagen, och då skola vi ändra lagen, och det göra vi på det enkla sättet, att vi ta bort ordet »gemensamma». Denna reform, som reservanterna nu finna vara så omstörtande, innebär i själva verket, att våra kommunallagars portalparagraf får samma avfattning som motsvarande paragraf i våra grannländer Danmark och Norge och i de allra flesta andra länder på Europas fastland, naturligtvis med det förbehållet, att jag avser den tid, då det där var ett ordnat kommunalväsen och en ordnad statsstyrelse. Redan därav följer ju, att man inte kan säga, att reformen är av den vittutseende och äventyrliga innebörd, som herrar kritiker vilja göra gällande.

Jag skall ett ögonblick stanna vid de invändningar, som här nu göras mot denna reform. I första hand pekar man på att efter genomförande av denna reform komma vi att sakna stödet av den fasta rättspraxis, som regeringsrättens bedömande i alla fall har givit oss och som ger fasta ledtrådar för att i de enskilda fallen kunna bedöma vad en kommun har rätt till och vad den inte har rätt till. Med anledning därav ber jag, herr talman, att kammaren måtte kasta en blick på denna s. k. fasta praxis. När jag vid århundradets början började intressera mig för kommunalförvaltning och studera kommunalrätt, var det första jag fick lära mig om den kommunala kompetensen, att en kommun kunde väl bevilja anslag till kallbadhus men inte till varmbadhus. Sedan har utvecklingen,

som alla veta, marscherat avsevärt längre, och en kommun får nu ge anslag inte bara till varmbadhus utan även till andra anläggningar i den offentliga hygienens och trevnadens intresse, som helt visst för 20 å 30 år sedan skulle ansetts olagliga.

Jag tar ett annat exempel, nämligen anslag till hotell. I en mängd fall ha kommunala anslag till och kommunalt byggande av hotell ansetts lagligt, i andra fall har det ansetts olagligt. Och jag frågar, var är denna fasta praxis? Av vilka skäl finner regeringsrätten, att det är tillåtet för en medelstor stad i Mellansverige att anslå medel till att bygga ett stadshotell, men att däremot inte Djursholms stad får bygga ett hotell på grund av denna kommuns särskilda beskaffenhet att egentligen vara en förort till Stockholm? Av vad skäl fick t. ex. Ulricehamn inte anslå medel till att där bygga ett hotell, som visserligen var förenat med en kurort?

Jag kunde fullfölja dessa exempel, och de visa allesammans, dels att denna fasta praxis enligt sakens natur inte är fast utan utgör ett bedömande av de enskilda fallen efter regeringsrättens skön, som ofta inte har ledning av någon fast princip, dels att dessa s. k. fasta principer äro ständigt rörliga. Den kommunala kompetensen enligt regeringsrättens avgörande är stadd i ständig expansion, med andra ord: regeringsrätten följer naturligen den allmänna meningens utveckling också på detta område. Jag måste, herr talman, därav draga den slutsatsen, att fördelen av denna fasta praxis är ganska liten. Egentligen skulle för övrigt ju denna invändning gälla varje ändring av en lagstiftning, som givetvis föranleder nya lagtolkningar och en ny praxis, och jag kan, herr talman, inte underlåta att erinra mig den gamla beväringshistorien om majoren som frågade korpralen: »Nå, har mannarna lärt sig det nya exercisreglementet?» —

»Gud bevara majoren, vi har inte hunnit lära oss det gamla ännu!»

Reservanterna ha i stället pekat på eventualiteten av en speciallagstiftning. Jag konstaterar då de svårigheter, som denna väg möter och som på ett överraskande sätt belystes under debatten i dag, då herr Pettersson i Norregård förklarade, att han ej vore villig att gå med på någon expansion av den kommunala kompetensen i fråga om studiestipendier — något som hans medreservanter däremot framfört. Det är, som herr Fast sagt, så att det måste gå en avsevärd tid, då den kommunala verksamheten rör sig så att säga i en viss rättslös halvskymning, innan den allmänna meningen så stadgat sig, att det finnes majoritet för denna påyrkade speciallagstiftning.

Jag skulle sedan i fråga om beskaflenheten av denna speciallagstiftning vilja hänvisa de intresserade kritikerna till det förslag till en särskild författning om kommuns rätt att ge studiestipendier, som finnes fogat vid kommunallagstiftningskommitténs betänkande. Det visar, att om vi skola genomföra denna speciallagstiftning för studiestipendier, för understöd till enskilda vägar eller elektrifiering och över huvud taget utgifter inom stadsstadgornas område — allt ändamål som enligt reservanternas mening böra bli föremål för speciallagstiftning — så kommer man att få en utomordentligt trasslig och omfattande flora av specialförfattningar med en mängd detaljbestämmelser, som binda den kommunala prövningen och den kommunala friheten på ett sätt, som rimligen icke är nödvändigt utan som innebär en centraldirigering av en art, som vi väl ändå vid många andra tillfällen förklarar, att vi icke gärna vilja vara med på.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få tillstyrka vad Kungl. Maj:t här har föreslagit i fråga om den kommunala kompetensen. Jag skall icke gå in på de differenser mellan kommitténs

Ändringar i kommunallagarna m. m.

uppfattning och Kungl. Maj:ts förslag, som här ha påtalats. Det har gjorts tillräckligt utförligt av föregående talare. Jag tror ej att denna fråga är av så stor betydelse.

Några ord ber jag emellertid, herr talman, att få ytterligare säga om det dubbla flertalet eller om förslaget att avskaffa tvåtredjedelsmajoriteten. För denna reform talar först det förhållandet, att för den naturliga politiska människan är det väl ändå den mest acceptabla utvägen vid avgörandet av en tvistig fråga, att det slutligen är det enkla flertalet som bestämmer. Jag vet väl den invändning som man där möter och som jag själv vid många tillfällen varit med om att bygga underlag för: demokratin består icke av ett majoritetsvälde, utan den vilar på den goda viljan att pröva varandras skäl, att komma överens, att träffa en anständig och hederlig kompromiss. Det är riktigt. Men jag skulle vilja fråga: Om man på detta sätt ger tredjedelsminoriteten denna rätt att diktera kommunens ståndpunkt, förbättrar det verkligen förutsättningarna för en sådan uppgörelse i god atmosfär och med den goda viljan som underlag? Jag skulle vilja bestämt påstå motsatsen. Jag stöder mig därvid på egen kommunal erfarenhet, som säger mig, att den rätt som minoriteten här har att slutligen bestämma ståndpunkten, låt vara negativt, i verkligheten icke godkännes av den allmänna meningen i de kommunala församlingarna. Även där motsättningarna kunna vara skarpt tillspetsade tvekar minoriteten i det längsta att använda sig av detta medel.

Jag har helt nyligen i Stockholms stadsfullmäktige varit med om avgörandet av en mycket stor och för staden betydelsefull fråga, som jag hoppas även här om några veckor kommer att positivt avgöras i denna kammare, nämligen förvärvet av Kaknäs och Långholmen. Där fanns det en stark

Ändringar i kommunallagarna m. m.

minoritet, som utan tvivel hade goda skäl för sin mening, ehuru jag, som tillhörde majoriteten och varit med om att träffa avtalet, för min del ansåg att skälen för avtalet voro starkare. Denna minoritet avstod självmant från att använda sig av de möjligheter, som förelågo att med en rösträkning eventuellt kunna stjälpas avtalet. Detta visar väl om något, att denna bestämmelse ej längre har det stöd — om den nu haft det tidigare — i den allmänna mening, som ändå är nödvändigt för att man skall bevara den goda viljan och förutsättningarna för goda uppgörelser mellan olika grupper i de kommunala församlingarna.

Dessa skäl hava, herr talman, varit för mig avgörande, då jag intagit den ståndpunkten, att det dubbla flertalet här bör avskaffas. Jag skulle ju därtill kunna lägga ännu ett mycket starkt skäl: stadgandet om det dubbla flertalet är så pass trassligt genom den komplicerade propositionsordning, som bestämmelsen nödvändiggör, att det i verkligheten i stor omfattning ej tillämpas. Vid de förfrågningar, som från kommitténs sida gjorts och som jag själv varit i tillfälle att göra, fick man även från kommuner med mycket stor kapitalhushållning svaret, att man i allmänhet icke tillämpade denna bestämmelse. Detta berodde dels på, att det är trassligt, och dels, såsom jag utvecklade, på att bestämmelsen icke längre har sanktion i den allmänna mening.

Jag tror, såsom kommittén säger i sin allmänna argumentation på denna punkt, att det i längden enda hållbara skyddet för minoritetens mening emot ett majoritetsförtryck är ett på medborgarfrihet grundat fritt och aktivt politiskt liv. Det är också för minoritetsgruppen nyttigt och av större värde att föra ett aktivt försvar för sin mening än att söka skydd bakom bestämmelser, som ej längre ha sanktion i den allmänna rättsuppfattningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

fall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr PETERSSON i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Jag tror, att herr Larsson i Stockholm missförstått mig, när han säger, att reservanterna icke äro för en utvidgning av den kommunala kompetensen. Han har tydligen icke läst reservationen. Vi säga där: »Vi räkna i första hand med att denna utveckling skall fortgå och kravet på ökad rörelsefrihet därigenom till icke oväsentlig del tillgodoses. I den mån utvecklingen i rättspraxis icke är tillfyllest, är det naturligt att lagstiftningen, hädanefter såsom hittills, ingriper för att, på områden där hinder möta mot en naturlig utveckling, vidga ramen för kommunernas kompetens.»

Det är väl otvetydigt, att vi icke alls syfta till att kommunerna skola stanna på den nivå där de nu äro, utan att vi önska att det skall bli en utvidgning.

När herr Larsson sedan säger, att det är naturligt, att kommunerna åtaga sig utgifter exempelvis för särskilda studieanslag, är det klart, att herr Larsson i det rika Stockholm kan ha denna synpunkt. Men det kunna vi icke i landskommunerna. Det är en väldig skillnad på den ekonomiska bärkraften. 1940 hade vi i städerna 17,5 skattekronor per invånare och i landskommunerna 6. Det har under kriget ytterligare stigit i städerna med 13 och i landskommunerna med 8—9 skattekronor. Klyftan har blivit ännu större. Det är helt naturligt, att här måste det vara en mycket olika erfarenhet som herr Larsson har och som jag, som representerar landskommunerna, har, när det gäller hur mycket vi orka bära i detta avseende.

Men jag förstår herr Larsson, när han vill koppla på kommunerna dessa utgifter både beträffande vägväsen och studieanslag, som det kan vara ett intresse att få tillgodosedda. Han vill koppla på kommunerna detta för att slippa be-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

lasta staten med utgifter. Det inverkar betydligt fördelaktigare för det rika Stockholm om det slipper ifrån detta. Men om det får hjälpa till att betala detta få vi en skatteutjämning, där även de rika städerna få vara med.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Jag har icke blott studerat reservationen, kommittébetänkandet och konstitutionsutskottets förevarande utlåtande utan även uppmärksamt åhört herr Petterssons i Norregård värtaliga och kraftfulla anförande till förmån för reservationen.

I reservationen uttalar man sig för en lagstiftning, som skall giva kommunerna rätt att giva anslag till studiestipendier. Efter mina anteckningar, som jag gjorde samtidigt med herr Petterssons i Norregård anförande, uttalade han sig emot en sådan lagstiftning i vad angår studiestipendier. Vidare har jag icke gått i mitt yttrande. Även i vad han nyss yttrade synes det ligga starka skäl ur hans synpunkt mot en sådan lagstiftning. Jag kan alltså icke annat än finna en motsättning mellan det anförande herr Pettersson i Norregård hållit och reservationen.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Ut i den omständigheten, att kammaren under hela denna viktiga debatt om kommunallagsreformen visat ganska ringa intresse, kan man se ett uttryck för att frågan betraktas som avgjord från början men kanske också ett uttryck för att kammaren trots allt som här sagts har en känsla av att meningarna icke äro så delade som det kan framgå. Ty i stort sett råder ju enighet mellan bägge grupperna både om att vidmakthålla och att aktivisera det kommunala livet, vilket måste utsträckas till nya områden i enlighet med en ny tids fordringar. Man vill, kort sagt, på bägge de stridande sidorna ge rum för en utvidgning av den kommunala självstyrelsen. Men det råder den skillnaden, att majo-

riteten vill giva kommunerna en mycket vidsträckt befogenhet, medan reservanterna anse, att det bör vara statens uppgift att även tillse, att en begränsning göres till skydd främst av minoritetsintresset.

Givetvis är det vid denna prövning mycket svårt att göra alla de gränsdragningar som äro nödvändiga. Många av de synpunkter, som här framkommit från två så sakkunniga representanter på kommunallivets område som herrar Fast och Yngve Larsson, kunna även vi underskriva. Men man måste till sist göra avvägningar. Dessa avvägningar ha fört oss till den reservation, som jag här med några ord ytterligare skall söka belysa.

Herr Fast framhöll, att i valet mellan att gå den allmänna kompetensutvidgningens väg eller speciallagstiftningens väg borde riksdagen välja företrädesvis den förra: alltså borde man i mycket liten utsträckning använda speciallagstiftning och ha fullt förtroende för kommunernas självansvar. Ja, jag kan mycket långt följa herr Fast på den vägen. Men ändå kan väl ingen bestrida, att det är betänkligt att grunda rätts-tillämpning på allmänna uttalanden, givna i form av direktiv från föredragande statsrådet och mer eller mindre tydligt godkända av konstitutionsutskottet. Tänk bara på en sådan fråga som familjebidragslagstiftningen! Naturligtvis skulle man med fullt förtroende ha kunnat överlämna åt kommunerna att reglera dessa sociala frågor. Men var och en var från början på det klara med att det fordrades mycket ingående regler. Det kan hända, att min erfarenhet ej är tillräcklig för att göra ett sådant påstående, men jag ser en av fördelarna i speciallagstiftningen däri, att man slipper alla kommunala strider, som eljest skulle komma att utkämpas i våra hittillsvarande ungefär 2 500 kommuner. Vi kunna tänka oss, hur det skulle ha varit, om arbetslöshetsdirektivfrågan helt och hållet varit

Ändringar i kommunallagarna m. m.

överlämnad åt kommunerna. Hur skulle det då ha gått? Vi skulle i varenda kommun ha fått genomlida de strider, som så komprimerat utkämpats i riksdagen. Jag minnes när en representant på västernorrlandsbänken höll sitt debutanföreläsningsföreläsning i slutet av 1920-talet; jag satt på läktaren. Han förundrade sig över de oerhört intensiva striderna i riksdagen i arbetslöshetsfrågor, samtidigt som han konstaterade, hur i alla väsentliga stycken enighet rådde inom kommunerna i samma frågor. Denna enighet var i hög grad att tillskriva den speciallagstiftning, som vi fått i form av dessa i och för sig mycket besynnerliga direktiv, som föranledde minister-skiften och andra kriser. När vi i fjol diskuterade bostadshjälpen, framhölls också från vår sida — bland annat underströk jag det från denna plats — att där var en speciallagstiftning nödvändig, men dessutom borde en speciallagstiftning innehålla åtminstone något mer än den lagstiftning vi fingo i fjol. Ty om jag icke alldeles misstager mig leder även denna speciallagstiftning till stor tveksamhet om den kommunala kompetensens räckvidd och till ett oundvikligt upprepande på kommunal mark av alla stridigheterna i bostadsfrågan i riksdagen.

Herr Fast yttrade sedan något om det föråldrade uttrycket »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter». Jag vill bara framhålla, att själva uttrycket »ordnings- och hushållningsangelägenheter» icke haft något sakrosankt värde för oss. Herr Herlitz föreslog i konstitutionsutskottet å våra vägnar, att vi gärna kunde utbyta det mot »angelägenheter», om vi därigenom skulle kunna nå enighet inom utskottet. Men den hand som därvid framsträcktes fattades ej av majoriteten. Under sådana förhållanden ansågo vi, att det kunde vara lika så gott att låta det gamla uttrycket stå kvar.

Ordet »gemensamma», som även, såsom här framhållits, är en kvantitativ

bestämning, skall ersättas av den formulering som 3 § fått; det skall vara fråga om ett »allmänt intresse».

Alla äro vi väl överens om att det skall vara fråga om ett »allmänt intresse». Men är icke uttrycket »allmänt intresse» lika mångtydigt som orden »sambällsnytta» och »statsnytta», vilka i så många sammanhang världen runt diskuterats? Dessa ord kunna ju missbrukas hur som helst, och de ha använts av alla partier, ytterlighetspartier och demokratiska partier om vartannat. Jag befarar, att själva ordet »sambällsintresse», som dock ej står uttryckligen inskrivet i lagen, icke skall ge mycket större ledning vid tolkningen än de nämnda uttrycken.

Nu har ju det förslag, som ligger på riksdagens bord, en ur våra synpunkter bättre utformning genom att vissa begränsningar gjorts genom statsrådets uttalanden till protokollet, sedermera godkända av konstitutionsutskottet. Men ingen lär väl bestrida, att det fortfarande finnes ett överflöd av gränssfall trots de motiveringar, som inrikesministern lämnat, gränssfall som komma att föranleda hänvändelser till regeringsrätten. De flesta av oss komma helt visst att uppleva detta.

Vi ha frågat efter garantier. Herr Fast har ansett, att man finner tillräckliga garantier i offentlighetsprincipen, i den intermittenta kontrollen vid valen vart fjärde år samt i den omständigheten, att stämssystemet efter kommunalreformen åtminstone då det gäller borgerliga kommuner praktiskt taget försvinner. Man kan acceptera alla dessa herr Fasts skäl, men kvar står dock, att läget på den kommunala fronten ej har den stabilitet, att det icke allfort finnes ett behov av garantier. Herr Pettersson i Norregård har särskilt uppehållit sig vid frågan om fattiga och rika kommuner. Ingen kan bestrida, att denna åtskillnad alltför framkallar betydelsefulla problem. Av den finanskris, som vi för närvarande

Ändringar i kommunallagarna m. m.

genomgå och som ännu så länge sträcker sig bara till statens affärer, få kommunerna sannolikt snart starka påkänningar. Då blir garantikravet ännu aktuellare för kommunerna än nu. Dessutom måste vi beakta partiväldet. — Jag vill icke säga partiväldet i sämre mening utan tänker blott på det partistyre, som finnes i kommunerna men som icke fanns 1862. Det går mycket lättare nu än förr att genomtrumpa ett beslut. Jag anser alltså fortfarande, att det här finnes ett behov av starkare garantier än de som innefattas i propositionen.

Nu har herr Yngve Larsson gycklat åtskilligt över vad som någonstades lär ha sagts om en »fast praxis», som skulle vara på väg att övergivas genom reformförslaget. Jag vet icke, var detta uttryck »fast praxis» nyttjats. Jag ser bara att det i reservationen står att läsa: »Man övergiver den ganska säkra grundval som skapats genom en långvarig rättspraxis, vilken i viktiga hänseenden giver besked om vad som är tillåtet och icke tillåtet.» Detta innebär ju en avsevärd inskränkning i förhållande till det uttalande, som herr Larsson i Stockholm gjorde. Därmed kommer jag in på det sista kompetensproblem, som jag skall beröra, nämligen frågan om regeringsrättens ställning i detta avseende, något som antytts redan i reservationen och i dagens debatt av ett par talare. Jag kan för min del inte underlåta att ge uttryck åt den meningen, att regeringsrätten hädanefter uppenbarligen kommer att få ett ännu större inflytande på det kommunala livet och regleringen av den kommunala kompetensen än regeringsrätten hittills haft. Och vad finns det för garanti för att regeringsrätten alltid kommer att handla i enlighet med regeringens och riksdagens intentioner? När nu riksdagen valt den ytterst egenartade, eller i varje fall ovanliga formen, att lagstifta genom motiveringar, skulle man kunnat förvänta, att diskussionen

om dessa motiveringar i konstitutionsutskottet skulle ha haft ungefär samma tidslängd som en diskussion om ett lagförslag — det reella värdet av dessa motiveringar är ju jämförligt med en lagparagrafs. Jag gör mig emellertid inte skyldig till någon oförrätt mot konstitutionsutskottet om jag säger, att det var en ytterligt kort debatt kring statsrådet Mossbergs direktiv. Vi få väl också i fortsättningen räkna med nya sådana debatter, så snart det blir fråga om en utvidgning av den kommunala kompetensen. Jag kan för min del inte finna, att konstitutionsutskottets behandling av frågan i år skulle kunna innebära någon garanti för en omsorgsfull prövning. I varje fall kvarstår frågan om vilken princip regeringsrätten kommer att tillämpa vid tolkningen av dessa direktiv. Jag skulle i detta sammanhang till sist vilja understryka en allvarlig risk: om erfarenheten skulle visa, att den kommunala kompetensen i den nya formen blir alltför flytande, kan detta leda till något annat än ett ökat krav på kontroll över kommunerna? I så fall har man ju gjort den kommunala självstyrelsen en mycket stor björntjänst i det att resultatet i framtiden ofrånkomligen kommer att bli en skärpt översyn.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga några ord om den kvalificerade majoriteten, och jag vill då först inledningsvis betona, att även reservanterna äro villiga att göra vissa inskränningar i detta avseende. Om jag rätt fattade konstitutionsutskottets ärade ordförande ville han göra gällande, att reglerna om den kvalificerade majoriteten nästan direkt skulle ha riktats mot de grupper, som erhöilo rösträtt genom de olika rösträttsreformerna — självfallet ligger det en viss sanning häri — när man ville utbyta det garantisystem, som fanns i den graderade röstskalan, mot ett nytt system. För att det inte här skall givas någon alltför ensidig historisk teckning vill jag dock

Ändringar i kommunallagarna m. m.

framhålla, att år 1907, då de första bestämmelserna om kvalificerad majoritet i primärkommunerna infördes, fanns det ytterst få kommuner med socialdemokratisk majoritet, och att år 1918, när dessa bestämmelser utvidgades och skärptes, förslaget i det avseendet lades fram icke från högerhåll, som man möjligen skulle kunna tro, utan av den liberal-socialdemokratiska regeringen med civilminister Schotte som föredragande. En skärpning av dessa regler gjordes ytterligare år 1936, när man beslutade tillägget om den kommunala fondbildningen. Vid det tillfället satt en socialdemokratisk regering, och det förslag, som då framlades, godtogs av riksdagen. Jag tror därför att det är en alltför ensidig bild man ger, när man säger att dessa ändringar riktades direkt mot en viss samhällsgrupp.

Man får lov att se hela denna fråga historiskt, och i det avseendet vill jag i anslutning till herr Larsson i Stockholm inskräpa, att det står ingenstans skrivet i stjärnorna, att majoriteten skall vara enkel. Detta är en regel som man kommit fram till efter många seklers tvekan och som kan diskuteras, den liksom varje annan regel. Men att det skulle finnas ett absolut fast rättsmedvetande till förmån för den enkla majoriteten tvivlar jag på; det skulle vara den enklaste sak i världen att hitta stadgar även i arbetarrörelsen, som kunna visa upp regler om kvalificerad majoritet. Men jag lämnar allt detta därhän och vill endast framhålla, att det för närvarande väl torde förhålla sig så, att reglerna om dubbelt flertal inte ha större betydelse i den partipolitiska striden än i striden mellan olika kommunala intressegrupper. Och eftersom socialdemokraterna — jag tänker på debatten i utskottet och på de debatter som tidigare förts här — anse sig drabbade av just kravet på bibehållande av den kvalificerade majoriteten, vill jag erinra om att socialdemokra-

terna för närvarande inte ha majoritet utan endast 45 procent av de väljande.

Herr Fast gjorde gällande, att det skulle vara till hinder för ett praktiskt genomförande av kommunindelningen och den nya förvaltningsorganisation, som då behövs, om reglerna angående kvalificerad majoritet finge vara kvar. Jag vill inte neka till att det kan ligga åtskilligt i vad herr Fast säger på den punkten. Det är en mycket betydelsefull invändning han därvidlag gör. Men även denna invändning måste väl vägas mot andra invändningar, och då står det också klart att det skulle kunna äventyra det goda samarbetet i de nya sammanslagna kommunerna, om en förutvarande kommun skulle majorisera eller tyrannisera en annan. För inledandet av ett gott samarbete är det viktigt att man äger denna garanti mot förhastade beslut. En speciell anledning för mig att rösta för den kvalificerade majoriteten är den omständigheten att det moderna offentliga livet har en helt annan form nu än för 30—40 år sedan. Vi kunna inte komma ifrån att i massor av fall då beslut fattats i kommunala församlingar avgörandet träffats av en grupp inom majoritetspartiet, av en majoritet inom detta, trots att denna grupp kanske utgjort endast 25 å 30 procent av hela församlingen. Reglerna om kvalificerad majoritet innebära en garanti för att en minoritet inte kan komma att de facto bestämma beslutet i de kommunala församlingarna. Det förekommer också — herr Fast var inne på den saken — en interimistisk kontroll, t. ex. i arbetarkommuner. Vi behöva inte blunda för att kommunalmän gärna ta hänsyn till önskemål hos den grupp de företräda. En utomstående församling kan faktiskt påverka en kommuns beslut. Även med hänsyn härtill måste bestämmelser om kvalificerad majoritet förefalla rimliga. De tjäna i verkligheten främst som ett slags uppskovsinstitut.

Ändringar i kommunallagarna m. m.

Jag är helt och fullt av den uppfattning, som herr Larsson i Stockholm gjorde sig till tolk för, nämligen att den rätt, som minoriteten hittills haft, skall brukas med ytterlig varsamhet. Den skall inte brukas för ofta, och det måste hos varje minoritet finnas en naturlig respekt för majoriteten. Men samtidigt har ju också förhandenvaron av regeln varit ett memento för majoriteten att ta hänsyn till minoriteten och på det sättet medverka till att skapa den jämvikt och det goda samarbete inom kommunerna, som av alla omvitnats och alla prisats.

Nu har här framhållits — och det har skett i åtskilliga liknande debatter förut — att i den och den staden har t. ex. köp av en fastighet för regleringsföretag försenats, därför att för beslutsfattande krävts kvalificerad majoritet. Jag vill inte bestrida, att sådana fall förekommit. Men vi få aldrig någon uppgift om när tillämpning av bestämmelserna om kvalificerad majoritet varit till fördel för en kommun. Jag saknar tyvärr all detaljkännedom om de faktiska förhållandena i Norge, men man kan undra, om inte de delvis mycket besvärliga förhållanden med kommunernas finanser, som funnits i Norge och där lett till att kommuner måst ställas under statlig administration, ha haft ett sammanhang med olikheten i bestämmelserna i Sverige och Norge.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat motivera att jag, samtidigt som jag anser mig vara lika god demokrat som någon annan här i kammaren, ändå anser att när det gäller det kommunala livet man i vissa kvalificerade fall bör hålla på det dubbla flertalet. Jag ber sålunda, herr talman, att i bägge de nu ifrågakvarande punkterna få yrka bifall till den av herr Herlitz med flera avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Kyling* och *Nolin*.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag skall inte närmare kommentera det något invecklade procentresonemang, som herr Håstad var inne på. Jag skall inte heller gå närmare in på frågan om vem det var som 1907 och 1918 framlade förslag till bestämmelser om kvalificerad majoritet, men jag vill bekräftande 1918 års förslag säga, att det väl torde vara herr Håstad mycket mera välbekant än för mig, att de voro resultat av ganska besvärliga och påkostade kompromisser mellan olika åsiktsriktningar i samhället. Det råder ingen som helst tvekan om att när man åren 1907 och 1918 lade fram dessa bestämmelser om kvalificerad majoritet var det därför att man vid samma tidpunkter lät nya stora folkgrupper komma fram till medinflytande och medbestämmanderätt i det kommunala livet. Man kände en viss oro och tvekan inför vad detta nya skulle komma att föra med sig. Man var inte säker på att de nya förtroendemännen skulle komma att visa samma ekonomiska återhållsamhet, ansvar och omdöme, som de gamla makthavarna hade visat. Jag vill inte nu 30 à 40 år efteråt klandra någon för att man på den tiden hade en sådan uppfattning. Jag behöver det inte för att motivera mitt ståndpunktstagande i den fråga, som vi nu diskutera. För mig räcker det att kunna konstatera, att den känsla av oro och osäkerhet, som man då hyste inför de nya författningsreformerna, visade sig totalt ogrundad, sedan man väl fått reformerna genomförda i praktiken. Det visade sig att företrädarna för de nya medborgargrupperna i allmänhet blevo goda kommunalmän med samma förmåga av sparsamhet, återhållsamhet och omdömesgillhet som de visat, vilka tidigare suttit i kommunernas ledning. Ingen vill nu längre göra gällande, att vi skulle behöva ett system med kvalificerad majoritet i det

Ändringar i kommunallagarna m. m.

kommunala livet därför att vi känna oss oroliga för vissa intressegrupper och åsiktsriktningar. Om man nu alltså konstaterar, att det ursprungliga skälet för att reglerna om kvalificerad majoritet infördes, inte längre är för handen, har man väl bara att ställa frågan: Finns det i dagens Sverige några verkligt vägande skäl för bibehållandet av sådana här undantag från den demokratiska huvudregeln att den enkla majoriteten skall gälla? Jag har vid mitt bedömande av frågan inte funnit att några sådana skäl skulle föreligga. Det är väl också den enda linje man som demokrat i princip kan följa, nämligen att den enkla majoritetens mening skall vara gällande i samhället. Jag vill därmed ingalunda, herr Håstad, ha sagt att detta är ett system, som under alla förhållanden är idealiskt. Om hälften plus en förtrycker dem, som utgöra bara hälften minus en, och inte bryr sig om att ta hänsyn till deras åsikter och uppfattningar, tror jag att vi ganska allmänt här i Sverige äro överens om att det är ett otillfredsställande tillstånd. Jag har ansett att det är ett av de bästa och kanske ett av de mest utmärkande dragen i vårt svenska samhällsliv att vi ta hänsyn till varandra och att vi lyssna på varandras meningar och att vi försöka kompromissa ihop något, som de flesta kunna vara överens om. Jag säger alltså, att det kan inte för mig te sig på något sätt tilltalande, när en liten majoritet hänsynslöst nonchalerar en stark minoritet, men jag kan ingalunda och inte ens för viktiga kommunala avgöranden därför dra den slutsatsen, att jag i stället skall införa en regel, som gör det möjligt för en minoritet, och till och med en ganska liten minoritet, att hindra genomförandet av beslut, som en ganska stark majoritet i kommunen anser vara med kommunens intresse bäst förenliga. Jag måste säga att för mig ter sig ett minoritetsförtryck, om jag får använda det ordet, ännu

värre än ett majoritetsförtryck. Jag har alltså vid min prövning av detta ärendet kommit fram till att den enda ståndpunkt, som jag kunnat inta i denna fråga, har varit att föreslå riksdagen att göra rent hus med alla bestämmelser om den kvalificerade majoriteten. Jag tror att det är ett förslag, som är ägnat att markera den klart demokratiska inställning, som vi alla svenskar ha som vår egen.

Jag skall be att få säga några ord också om den kommunala kompetensen. Genom de motioner, som väckts i denna fråga av herr Håstad och hans partivänner, går liksom en underton av misstro mot kommunerna och kommunalmännen. Herr Håstad sade, att man behöver starkare garantier än de som nu finnas i lagstiftningen. I motionerna sägs, att genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag riskerar man att råka ut för kommunalt godtycke o. s. v. Jag vill på den punkten säga, att den åsikt jag företräder representerar en helt annan inställning till kommunerna. Det förslag, som nu är framlagt, utgår ifrån ett djupt grundmurat förtroende för vår svenska kommunala självstyrelse. Jag utgår ifrån den uppfattningen, att denna självstyrelse skall stärkas och byggas fastare. Jag utgår från den uppfattningen, att i den kommunala självstyrelsen bör finnas så litet som möjligt av statens pekpinne och statliga begränsningar. Förslaget utgår från att om medborgarna i en kommun vilja tillgodose ett visst behov, som de anse vara med kommunens intresse förenligt, skola de ha rätt att göra detta, såvida de därmed inte göra intrång på andra och viktigare intressen. Nu ha vi hittills haft en bestämmelse av innebörd att det är de gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheterna, som kommunen skall tillgodose. Det är ordet »gemensamma» som har åstadkommit svårigheterna. Dessa svårigheter ha tagit sig uttryck på det sättet, att den allmänna kommunala uppfatt-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

ningen i vårt land om vad som bör falla under en kommuns beslutanderätt har sprungit förbi rättspraxis' ståndpunkt sådan den kommit till uttryck genom regeringsrättens utslag. Regeringsrätten har nämligen vid sin prövning varit bunden av ordet »gemensamma». Detta ord för ju tanken på en kvantitativ tolkning av innebörd, att det som kommunen skall besluta om skall röra många människor och ett betydande område inom kommunen. Detta har medfört att det ofta har hänt att beslut, som en kommun fattat och som sett ur kommunal synpunkt tett sig mycket angelägna, underkänts vid regeringsrättens prövning just på grund av den restriktivitet som ligger i ordet »gemensamma». Det kan ingalunda vara ett tillfredsställande sakernas läge att man har kommunala beslut, som fattats i den ena kommunen efter den andra och bliva gällande därför att de icke överklagats, men som i enstaka fall vid överklagande av kanske en enda person bliva upphävda av förvaltningsdomstolarna. Det är för att utjämna denna spänning mellan rättspraxis och kommunal uppfattning som detta förslag har lagts fram.

Då säga herr Håstad och hans meningsfränder, att vi i stället borde lösa denna spänning genom att tillgripa speciallagstiftning. Jag vill på det bestämdaste varna kammarens ledamöter för att ansluta sig till ett sådant resone-mang. Om vi skulle behålla den gamla kompetensbestämmelsen och sedan allteftersom utvecklingen går framåt bygga på den med en ständigt växande rad av specialbestämmelser, skulle vi så småningom komma i ett läge, som komme att te sig ganska bekymmersamt. Vi måste bibehålla den gamla tanke, som låg till grund redan för 1862 års kommunallagstiftning, att reglera den kommunala kompetensen genom ett allmänt stadgande och sedan överlämna åt rättspraxis att allteftersom tiderna och förhållandena utvecklas gjuta in i detta

allmänna kompetensstadgande den mening och den betydelse, som vid varje tidsperiod ter sig som naturlig. Det är den tanken som ligger bakom Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tror icke att detta förslag kommer att medföra några bekymmer eller vanskligheter i praxis. Det är klart att det blir ett visst osäkerhetstillstånd i början, men sådant följer alltid med, när man ändrar en viktig lagparagraf på ett viktigt område. Det dröjer en tid, innan praxis hinner anpassa sig efter de nya förhållandena, men när denna övergångstid väl är utlupen tror jag att orden »sina angelägenheter» icke skola vara svårare att tolka än orden »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter».

Jag vill, herr talman, sluta med det påpekandet, att både i dansk och i norsk kommunalrätt har man i det allmänna kompetensstadgandet bara talat om kommunens angelägenheter, och det har icke, såvitt jag förstår, uppstått några olägenheter av detta uttryck i våra grannländer.

Herr LARSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Herr Håstad anförde ett skäl för att gå speciallagstiftningens väg, som jag skall be att helt kort få bemöta medan intrycket ännu är färskt.

Han nämnde, att en av fördelarna därmed vore, att man på det sättet kunde slippa kommunala strider. Detta betyder ju, att man i denna speciallagstiftning, såsom också herr Håstad förklarade, måste i detalj reglera utövan-det av den utvidgade kommunala kompetensen. Det betyder alltså, att den kommunala friheten på detta område icke längre skulle finnas, utan den vidgade kommunala kompetensen skulle bestå i rätten att följa i specialförfattningar i detalj uppdragna regler. Jag tror, herr talman, icke att kommunerna finna denna väg att undslippa kom-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

munala strider vara tilltalande. Jag tror att kommunerna föredraga den fria prövningen, och det förvånar mig något att finna representanter för det parti, som främst vill beteckna sig som frihetens parti, vara på denna sida. Jag tror i motsats till herr Håstad att kommunen själv, som en civilminister på 1870-talet uttryckte det, är bättre i stånd än någon annan, vore det än regeringen, att bedöma vad som är av behov och till gagn för kommunen.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag vill först konstatera, att herr statsrådet icke ville gå in på det faktiska fenomen, som nu när som helst kan registreras, nämligen att en minoritet inom ett majoritetsparti kan bestämma över församlingens beslut. Det är en realitet att beakta — det kan inträffa vilket parti som än sitter vid makten — men det gäller demokratiens faktiska innebörd.

Jag vill vidare konstatera, att när herr statsrådet framhåller, att man 1862 ville giva kommunerna carte blanche och visa kommunerna fullt förtroende, så lagfästes dock den inskränkning, som ligger i ordet »gemensamma». Det rådde alltså ingen full frihet för kommunerna på detta område. Nu har herr statsrådet velat göra gällande — och det är ganska naturligt från hans utgångspunkter — att det skulle ligga något odemokratiskt i varje regel om kvalificerad majoritet. Skulle vi draga ut dessa slutsatser, är naturligtvis också första kammarens förhandenvaro odemokratisk, och då är naturligtvis också t. ex. bestämmelsen i USA om att vissa traktater fordra kvalificerad majoritet ett uttryck för hur oerhört odemokratisk man är i Amerika! Vi ha vissa stadganden i våra grundlagar om kvalificerad majoritet. Bestämmelserna om kvalificerad majoritet voro i varje fall demokratiska 1918, då vederbörande utskott i enlig-

het med propositionen uttalade sig så, att det fann dessa bestämmelser om kvalificerad majoritet »väl grundade och ägnade att i sin mån skapa betingelser för en sund och besinningsfull verksamhet på det kommunala området».

Nu är det mycket lätt att som herr statsrådet tala om majoritetsförtroende och minoritetsförtroende. Men jag tycker ändå att vi i sanningens namn böra göra en liten distinktion. Majoriteten kan göra vad den vill, om den icke är på något sätt hämmad av några regler. Den kan genomföra positiva beslut. Vad minoriteten på sin höjd kan göra är att hindra en majoritet från att fullfölja ett beslut, och det är ju en oerhörd skillnad. Man kan ju icke jämställa dessa »kompetenser» på samma dag.

Slutligen kan jag inte finna annat än att kommunerna, trots allt det förtroende som nu betygas dem — ett förtroende som även vi i stort sett hysa för dem — ändå komma att ställas under sträng statlig kontroll genom regeringsrättens utslag. Inrikesministern erkände, att en stor rättsosäkerhet kan uppstå. Denna rättsosäkerhet kan till yttermera visso komma att bestå mycket länge till följd av samhällets egen utveckling.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag vill bara rätta till en sak. Såvitt jag erinrar mig sade jag inte alls att det var odemokratiskt med kvalificerad majoritet — det skulle jag aldrig sagt efter den debatt i första kammaren, som jag för en stund sedan deltog i — utan mina ord föllo så, att det för en demokratisk åskådning är naturligt att tänka sig, att den enkla majoriteten skall vara avgörande. Jag vet mycket väl att vi t. o. m. i vår regeringsform ha en bestämmelse, som innebär en mycket stor fordran på kvalificerad majoritet.

Ändringar i kommunallagarna m. m.

Nu är det emellertid fråga om, huruvida vi i vanliga ordinära beslut i materiella frågor, i beslut som skola fattas dagligen och stundligen ute i kommunerna för deras löpande förvaltning, skola på vissa punkter ha kvar ett krav på kvalificerad majoritet. Jag vidhåller att detta för en demokratisk åskådning ter sig ganska onaturligt, även om jag inte vill göra gällande att det är direkt odemokratiskt.

Sedan gjorde herr Håstad en skillnad på majoritetsförtryck och minoritetsförtryck. En majoritet kan genomföra positiva beslut, men en minoritet kan hindra positiva beslut; det skulle vara skillnaden. Jag tror, herr Håstad, att man i det levande livet har mycket svårt att upprätthålla en sådan olikartad teoretisk värdering. Om en kommun vill köpa en fastighet, som kommunen behöver för exempelvis en skola eller en allmän inrättning, så är detta ett positivt beslut som en minoritet kan hindra till men för majoritetens berättigade intresse. Om sedan kommunen vill sälja en fastighet, så kan minoriteten också hindra detta beslut. Om man alltså har sådana bestämmelser om kvalificerad majoritet, att en minoritet både kan hindra ett fastighetsförvärv och hindra en fastighetsförsäljning, så visar ju detta tydligt att man icke kan göra några distinktioner av den innebörd som herr Håstad åsyftade. Det betydelsefulla är, att det är minoriteten som genom bestämmelserna om den kvalificerade majoriteten har makten att trycka sin stämpel på det beslut, som fattas, och när en minoritet bestämmer har jag mycket svårt att anse, att detta står i god överensstämmelse med demokratiens grundprincip.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet berörde i sitt första anförande frågan om kvalificerad majoritet och nämnde, att han icke ansåg det lyckligt

om det bleve ett beslut av hälften plus en mot en minoritet bestående av hälften minus en. Men det är ju sådana beslut man går in för skola fattas och komma att fattas genom att taga bort den kvalificerade majoriteten.

Nu menar herr statsrådet, att det råder en så stor hänsynsfullhet att det ingenting betyder om man avskaffar dessa bestämmelser. Det bästa och värdefullaste vi hade var att hänsyn tas till minoriteten. Jag tänkte då: När sågo vi detta? Har man i de beslut, som fattats på sista tiden, verkligen tagit så särskilt stor hänsyn till minoriteten? Äro vi inte på väg att förlora den där hänsynsfullheten, som varit ett gott drag tidigare?

Om jag inte är fel underrättad ha fackföreningarna, som anses vara demokratiska inrättningar, bestämmelser om kvalificerad majoritet i vissa frågor. Varför ha de detta, om det anses att det är så väldigt odemokratiskt med kvalificerad majoritet? Jag antar att även de komma att upphäva bestämmelserna om kvalificerad majoritet, när riksdagen nu går in för att upphäva bestämmelserna om kvalificerad majoritet i kommunerna.

Herr statsrådet nämnde, att det var omöjligt att genom speciallagstiftning uppdraga gränser för kommunernas beslutanderätt, men han har själv i propositionen sagt, att på vissa områden kan det vara nödvändigt att genom lagstiftning uppdraga gränser mellan statens och kommunernas uppgifter, och så sker ju för närvarande i mycket stor utsträckning. Det är ju detta vi reserveranter ha tryckt på att detta är den bästa vägen för att få den ordning, som vi önska i fråga om kommunernas och statens befogenheter.

Herr **HÅSTAD** (kort genmäle): Herr talman! I anledning av vad statsrådet Mossberg framhöll måste jag ändå vidhålla, att det är i princip och i sak en

Ändringar i kommunallagarna m. m.

stor skillnad mellan s. k. majoritetsförtryck och s. k. minoritetsförtryck, ty en minoritet, hur man än diskuterar, kan aldrig t. ex. pålägga en skatt eller tvinga någon till utlaga, bygga en skola eller vidtaga andra åtgärder, som en majoritet motsätter sig. Den skillnaden kan man aldrig diskutera bort.

Sedan var det frågan om vad demokrati är. Jag har i likhet med statsrådet Mossberg den uppfattningen, att man av olika skäl måste acceptera den enkla majoriteten som den naturliga formen för besluts fattande i demokratier. Men den är inte den enda formen och att man får väga intresset av att använda denna form mot andra intressen. Det största intresset i demokratier är ändå samarbetet mellan olika grupper, och skulle i någon form detta samarbete befordras genom t. ex. någon form av rätt till uppskov för att efterhöra majoritetens mening o. s. v., då anser jag att man icke har gjort något avsteg från demokratin utan handlat till förmån för demokratin. Tolkar och tillämpar man dessa bestämmelser om kvalificerad majoritet i kommunerna riktigt, d. v. s. om majoriteten handlar med hänsynstagande till minoriteten och minoriteten med hänsynstagande till majoritetens rätt, då tror jag att dessa bestämmelser icke göra någon egentlig skada men däremot fylla en mycket stor både ideell och faktisk funktion.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Herr Pettersson i Norregård har mycket överraskande ifrågasatt riktigheten av själva utgångspunkten för hela den diskussion, som vi nu föra, när han hävdar att kommunerna icke varit hämmade av den hittillsvarande lagstiftningen. På den punkten trodde jag nämligen att vi voro helt överens. Herr Petterssons påstående är ju så mycket mera överraskande, om man tar hänsyn till vad som står i den reservation till kommunallagskommitténs betänkande, som herr Pettersson själv underskrivit.

Där förklarar han nämligen sig ense med kommittémajoriteten att det finns — jag citerar — »en viss motsättning mellan å ena sidan rättspraxis, å andra sidan numera gängse uppfattningar om vad som utgör naturliga föremål för kommunal verksamhet». Denna formulering i reservationen är ju nästan exakt även till ordalydelsen vad statsrådet nyss sade varit riktpunkten för honom vid framläggandet av denna proposition.

I fråga om verkningarna för kommunerna anges det i herr Petterssons reservation, att kommunerna icke haft stöd i lag för en utveckling, som de själva ansett önskvärd. Det heter i reservationen, att detta icke sällan lett till att beslut fattats, som ej stå i överensstämmelse med gällande rätt. Härav framgår klart, att det finns ett starkt behov av kompetensutvidgning, i varje fall att kommunerna mycket allmänt anse, att de böra ha en vidgad beslutanderätt. Sedan är det herr Petterssons ensak om han inte vill medverka till att kommunerna få rätt att tillgodose de ändamål, som enligt gängse uppfattning böra innefattas i den kommunala verksamheten.

Men i ställningstagandet till frågan, huruvida den nuvarande lagstiftningen verkar hämmande eller inte på kommunerna tycker jag herr Pettersson borde ha vidhållit den ståndpunkt han givit uttryck åt i reservationen till kommunallagskommitténs betänkande i stället för att driva den mening han här så överraskande gjort sig till tolk för. Den stora mängden av förslag, som under många år framlagts om en ändring på denna punkt, vittnar ju om att kommunerna själva ansett den nuvarande ordningen otillfredsställande och att de ansett själva lagen och tolkningen av densamma vara alltför snäv.

Även de många yttranden som avgivits över kommunallagskommitténs betänkande vittna om att det föreligger behov av en utvidgning av kommuner-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

nas kompetens. Av länsstyrelserna, som ju ofta komma i nära beröring med dessa ärenden genom överklaganden, är det bara en som ansett att det inte finns behov av utvidgning av kompetensen, och av de över 300 primärkommuner som avgivit yttrande över betänkandet ha ca 90 procent uttalat sig i tillstyrkande riktning. Jag anser det sålunda vara klart ådagalagt att det föreligger ett behov av en utvidgning av kommunernas kompetens.

Herr Håstad intar inte samma ståndpunkt som herr Pettersson i detta fall, men han förklarar, att man genom den föreslagna lagändringen skulle hamna i oklarhet om var gränsen för den kommunala verksamheten skall gå. Jag vill liksom herr Larsson i Stockholm i anslutning härtill ställa den frågan, om det över huvud taget är möjligt att åstadkomma en lagstiftning, som ger full klarhet på den punkten och om det över huvud taget är möjligt att dra upp några sådana gränser inom kommunallagstiftningen, vilka kunna gälla under en längre tid. Även reservanterna inom utredningskommittén ha ju accepterat den uppfattningen, att gränserna för den kommunala verksamheten ständigt förskjutats och att det följaktligen är nödvändigt att tolka kompetensbestämmelserna på olika sätt vid olika tidpunkter.

Reservanternas anmärkning att lagens praktiska tillämpning måste bli beroende av *motiveringarna* för lagen, i kommunallagskommitténs betänkande och i propositionen kan också riktas mot de nuvarande lagbestämmelserna, ty det är ju, såsom också framhålls i reservationen, prejudikat från regeringsrätten och andra förvaltningsdomstolar som varit bestämmande för uppdragandet av gränser för det kommunala handlandet. Reservanterna hänvisa till sådana »föreliggande prejudikat», och de anse dessa utgöra en fast grund för ifrågavarande bedömanden. Men dessa prejudikat, av vilka många

tillkommit för mycket lång tid sedan, kunna ju inte gälla i evig tid, och reservanterna bortse, som jag tidigare sagt, från att det sker en ständig utveckling, som nödvändiggör att lagen tolkas på olika sätt vid olika tidpunkter. Av den redovisning för denna frågas historiska utveckling, som återfinnes i kommittébetänkandet, framgår också, att man redan för 70 år sedan ansåg de nu gällande formuleringarna så restriktiva, att de lade hinder i vägen för den kommunala utvecklingen.

Kommunallagskommittén har uttalat, och det är också den mening som hävdas i propositionen, att gränserna för kommunernas kompetens i fortsättningen liksom nu måste bestämmas av prejudicerande utslag av förvaltningsdomstolarna. I motsats mot reservanterna tror jag att det tack vare den nya lagtexten skall bli lättare att undgå de stora olägenheter, som vållats av att lagen varit så snäv och oklar i sin avfattning. Man kan instänmma med reservanterna i att kommittémajoritetens förslag i förhållande till den gamla lagdoktrinen innebär en »helt ny ordning». Den föreslagna lagändringen kommer nämligen att ge förvaltningsdomstolarna större möjligheter att forma sina utslag så att dessa bättre motsvara nutida behov och betraktelsesätt.

Det har i flera sammanhang framhållits, att frågan om kommunernas kompetens har ett intimt samband med en av de övriga lagändringar, som föreslås i föreliggande utlåtande, nämligen frågan om kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut. Herr Pettersson i Norregård har på ett betecknande sätt apostroferat detta samband genom sitt uttalande, att han inte skulle vara så bekymrad över utvidgningen av kompetensen, om det inte samtidigt föreslagits ett slopande av kravet på två tredjedels majoritet för vissa kommunala beslut. Det brukar betraktas som god demokratisk ordning att man försöker jämka ihop de olika meningarna i en

Ändringar i kommunallagarna m. m.

fråga med så stort hänsynstagande som möjligt till alla sakliga skäl men att, om detta inte är möjligt, man fattar det beslut, som omfattas av majoriteten. Nu vilja reservanterna att minoriteten i en del viktiga frågor fortfarande skall ha rätt att bestämma i strid mot den uppfattning, som hävdas av majoriteten. Jag kan inte finna annat än att den distinktion, som herr Håstad gjorde i sina försök att förklara sin inställning, var ytterst hårfin, och om man skalar bort fraserna, kvarstår bara det faktum, att han vill vidmakthålla möjligheten för en minoritet att i vitala kommunalfrågor bestämma över majoriteten.

Det är ju gunås inte så, att majoriteten alltid fattar kloka beslut, men man måste väl ändå förutsätta, att det i regel blir bättre beslut och framför allt att besluten stå i bättre överensstämmelse med den allmänna folkmeningen om det är en majoritet som står bakom beslutet. Enligt min mening får man en riktigare utgångspunkt för bedömningen av frågan om kommunernas kompetens, om man erinrar sig, att olika grupper på grund av skilda ekonomiska och andra intressen inta helt olika hållning i berörda frågor. Reservanterna förvalta i detta avseende en gammal konservativ och jag vågar påstå i hög grad odemokratisk tradition, som nu håller på att brytas, och detta är enligt min åsikt anledningen till det motstånd, som reservanterna och de partier som stå bakom dem resa i denna fråga.

Det har här erinrats om, och jag skall inte upprepa det, hur tillkomsten och utvidgningen av bestämmelserna om två tredjedels majoritet hade ett direkt samband med att nya folkgrupper genom utvidgningarna av rösträtten kommit att delta i den kommunala verksamheten och hur det sammanhängt med en strävan att tillförsäkra minoriteten makt även i fortsättningen. I kommunallagslitteraturen har bland

andra Sigfrid Hansson kommenterat denna detalj. Han har påvisat det väsentliga i denna sak när han framhållit, att bestämmelserna om kvalificerad majoritet ha tillkommit emedan de borgerliga fruktat en »kommunalsocialism» på områden som ansetts vara förbehållna den privata företagsamheten.

Där tror jag vi ha huvudpunkten i diskussionen om dessa problem. Reservanterna vilja ha kvar privata områden, som kommunerna inte skola få exploatera. Skånska handelskammaren har i sitt yttrande, som bifogats propositionen, uttryckt denna mening. Den säger: »Ett genomförande av förslaget skulle lämna fältet fritt för de enskilda kommunerna att experimentera med kommunal affärsverksamhet inom de sektorer av näringslivet, som hittills varit förbehållna det privata initiativet.» Detta är själva kärnpunkten i argumenten mot en utvidgning av den kommunala kompetensen. Det är denna inställning som föranlett motståndet mot den demokratiska utveckling, som här föreslås.

På många håll, framför allt inom arbetarrörelsen, hyser man emellertid den uppfattningen, att det privata initiativet på väsentliga områden inte längre är till fyllest för att tillgodose de många aktuella behoven. Det synes också ha skett en förskjutning i den borgerliga åskådningen. Jag kan ta inställningen till bostadspolitiken som ett exempel. Alldeles bortsett från frågan, huruvida kommunerna skola beredas möjlighet att bedriva en aktiv bostadspolitik genom en utvidgning av kompetensbestämmelserna eller genom införande av en speciallagstiftning, har det på borgerligt håll tidigare hävdats, att kommunerna över huvud taget inte borde sträcka sin verksamhet in på detta fält, utan att detsamma helt borde förbehållas den privata företagsamheten. Även om man på det hållet inte accepterar formuleringen i arbetarrörelsens efterkrigsprogram att hela be-

Ändringar i kommunallagarna m. m.

ståndet av hyreshus så småningom skall överföras i kommunal ägo, har man i alla fall reviderat sin ståndpunkt så långt att man medger, att kommunerna i hög grad böra sörja för bostadsbehovet.

Det är bara ett exempel — det skulle kunna anföras många andra — på hur uppfattningen om gränserna för kommunernas verksamhet har förskjutits, inte bara inom arbetarrörelsen, där förskjutningen är mest markant, utan också på borgerligt håll. Man bör sålunda inte hesitera att följa utredningens förslag av fruktan för att komma i konflikt med konservativa strävanden som gå ut på att vidmakthålla ett ofidsenligt system.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen CARL-STRÖM: Herr talman! Av en del av de anföranden som hållits här i dag kunde man nästan få den uppfattningen, att vi äro på väg till sådant samförstånd att vi kunna avskriva alla stridigheter beträffande den kommunala förvaltningen. Jag skall gärna erkänna, att vi ofta nog kunna komma till gott samförstånd i de kommunala församlingarna, men nog kan det väl förekomma skilda meningar alltjämt.

Jag var av landstingets förvaltningsutskott i Jönköpings län utsedd till medlem av en delegation, som skulle avge förslag till yttrande över kommunallagskommitténs betänkande, och jag har därför måst studera detta betänkande litet närmare. Jag medger att jag redan dessförinnan ansåg mig kunna gå med på ett slopande av bestämmelserna om kvalificerad majoritet, ty under det trettiotal år jag har varit med i landstinget ha vi utom i ett par fall kunnat komma överens och inte behövt tillgripa dessa bestämmelser. Jag tänkte jag skulle kunna tillstyrka utskottets förslag på denna punkt.

Jag har emellertid en annan upp-

fattning. Jag kan inte finna det välbetänkt att på samma gång som man tar bort bestämmelserna om kvalificerad majoritet utvidga kommunernas kompetens; man vet inte hur långt.

I det yttrande som avfattades av förvaltningsutskottets delegation framhöllo vi, att tidpunkten för genomförande av ändringar i kommunallagarna inte är särskilt väl vald med hänsyn till att kommunsammanslagningen står för dörren. Man kan ju nämligen vänta sig att det uppstår stridigheter inom de nya större kommunerna under de första åren innan förhållandena hunnit stadga sig.

Jag vill citera vad konstitutionsutskottet och riksdagen uttalade 1944 i anledning av motioner om en utredning av möjligheterna att upphäva bestämmelserna om kvalificerad majoritet. Konstitutionsutskottet yttrade i sitt betänkande, som godkändes av riksdagen: »Uttalade farhågor att borttagandet av bestämmelserna om kvalificerad majoritet särskilt i mindre kommuner, där fullmäktigeinstitutionen oftast saknas, lätt kunde leda till att mindre väl genomtänkta beslut fattades i ekonomiska frågor, äro enligt utskottets mening ej berättigade. Ty om, såsom antagligt är, en sammanslagning av de minsta kommunerna till större kommunala enheter kommer till stånd, torde man också helt kunna bortse från riskerna i sistnämnda hänseende, med hänsyn bland annat till att kommunalfullmäktige då komma att utöva beslutanderätten och tillfälliga majoriteter icke såsom i en kommunalstämma kunna uppbringas.» Jag ber kammarens ledamöter särskilt lyssna på följande: »Den kommunala verksamhetens omfattning är för övrigt genom lag begränsad till gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter. Häril ligger också en garanti mot den kommunala förvaltningens utbredning till obehöriga områden.»

Delta uttalade konstitutionsutskottet

Ändringar i kommunallagarna m. m.

och riksdagen 1944, och bland majoriteten i utskottet — det fanns en reservation till utlåtandet — återfanns herr Fast, kommunallagskommitténs värderade ordförande. Om detta var sant 1944, bör det väl vara sant även nu, även om vi ha så väldigt bråttom, att vi på fyra år hinna glömma vad vi sagt.

Det är dessa synpunkter jag velat framhålla, och jag tror att det inte skulle ha varit någon större risk för vår kommunala förvaltning om vi vilat på hanen en smula och inte nu lagt fram detta förslag till utvidgning av kompetensen, om vilket vi inte veta, vart det bär hän.

Jag kan för min del instämma i vad herr Englund anfört i sista stycket av sin reservation, men han har inte föreslagit någon lagtext. Jag vill gärna vara med om ett upphävande av bestämmelserna om kvalificerad majoritet men icke om ett borttagande av inskränningen i kommunernas kompetens. I denna situation har jag ingen annan möjlighet än att ansluta mig till reservationen av herr Herlitz m. fl. Sedan må jag kallas konservativ — man får ju ofta höra de glösor, som herr Holmberg här kastade fram. Det är emellertid uppenbart att landskommunerna måste ha en viss erfarenhet och ett visst ansvar, och jag tror inte man kan göra sig en uppfattning om vart utvidgningen av kompetensbestämmelserna skulle leda. Att döma av vissa tongångar i herr Holmbergs anförande var hans syfte att kommunerna skola överta de uppgifter, som åvila den enskilda företagsamheten, när föreliggande förslag väl gått igenom. Detta är kanske det starkaste motivet för en utvidgning av kompetensbestämmelserna.

Herr talman! Jag har lovat att inte överskrida femslaget. Då det inte finns någon reservation, vari föreslås upphävande av bestämmelserna om kvalificerad majoritet och samtidigt bibehållande av de nuvarande kompetensföre-

skrifterna, nödgas jag yrka bifall till reservationen av herr Herlitz m. fl.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Herlitz m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Pettersson i Norregård, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Norregård begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 68 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta överläggningen angående övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna m. m.

§ 12.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Hansson* i Skegrie, nr 580, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, angående reglering av socker näringen i riket m. m.;

herrar *Hansson* i Skegrie och *Persson* i Svensköp, nr 581, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262;

herr *Mattsson m. fl.*, nr 582, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 273, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.;

herr *Dahlgren* och fru *Linderot*, nr 583, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 267, med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd;

herr *Senander m. fl.*, nr 584, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 276, angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.; och

herrar *Utbult* och *Svensson* i Ljungskile, nr 585, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 261, angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken.

Dessa motioner bordlades.

§ 13.

Interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården, som yttrade: Herr talman! I dessa dagar förnimmes en hel del oro inom de bygder, som ha att lita till smalspåriga järnvägar. De som där bygga och bo fråga sig, hur det skall bli med deras undermåliga järnvägskommunikationer, om de skola förbättras eller om de alltså skola hållas på undantags-

stat. Som det nu är, sprider sig pessimismen, och företagslusten dämpas.

Jag vill erinra om att 1946 års riksdag beslöt, enligt en på 1943 års järnvägskommittés förslag grundad proposition, att de smalspåriga järnvägarna i Blekinge skola byggas om till normalspår, varvid förutsattes, att ombyggnaden skulle utföras såsom ett led i åtgärder för sysselsättande av friställd arbetskraft. Statsutskottet uttalade emellertid vid behandlingen av ärendet, att tidpunkten för ombyggnadsarbetenas igångsättande måhända icke uteslutande kunde bestämmas med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Det av utskottet förordade principbeslutet finge nämligen anses innebära, att mer avsevärda till nuvarande spårssystem hänförliga förbättringsarbeten icke kunde ifrågakomma. Med hänsyn till denna omständighet och då banornas materiel vore föråldrad och försliten, ansåg utskottet att ombyggnaden icke kunde uppskjutas någon längre tid.

På hemställen av 1943 års järnvägskommitté bemyndigades järnvägsstyrelsen genom skrivelse från kungl. kommunikationsdepartementet den 7 februari 1947 att i lämplig utsträckning vidtaga sådana åtgärder, vilka kunde underlätta införande i sinom tid av normalspårdrift på linjer, vilka enligt riksdagsbeslut skola byggas om till normalspår.

Sedan dess har just ingenting inträffat, som av befolkningen längs Blekingejärnvägarna kunnat tagas som ett allvarligt vittnesbörd på att någon förbättring vore att vänta på dessa järnvägar inom en överskådlig framtid. Tvärtom ha i dessa dagar tecken framkommit, som tyda på att man från inflytelsesrika håll söker stjälpå hela den betydelsefulla saken att åstadkomma förbättrade järnvägskommunikationer i de bygder, som ha att lita till smalspåriga järnvägar. Jag tänker härvid på vissa remissutlåtanden, som framkommit rörande 1943 års järnvägskommit-

Interpellation ang. flottningslagstiftningen.

tés i våras avlämnade förslag (S. O. U. 1948: 9) till ombyggnad av några smalspåriga järnvägar i Småland och Östergötland. Dessa uttalanden ha åstadkommit stark förtrytelse icke blott inom de närmast berörda trakterna utan även inom den bygd, som jag närmast representerar, nämligen Blekinge. Den, som icke är bosatt inom de smalspåriga järnvägarnas trafikområden eller företar resor eller transporter, som beröra desamma, kan icke göra sig en uppfattning om den återhållande effekt, som dessa järnvägar utöva på näringslivet eller resorna. Man kan icke undgå problemet att förbättra järnvägarna inom ifrågavarande områden, ännu mindre kan det lösas genom att man lutar till remissutlåtanden från människor, som kanske aldrig i hela sitt liv haft några mera omfattande transporter eller resor, berörande dessa banor. Jag skulle i detta sammanhang vilja rekommendera dessa stillaständets förkämpar att göra en studieresa till vårt grannland Norge, där man under svåra förhållanden byggt om en stor del av de smalspåriga järnvägarna och nu som bäst håller på med att bredda den sista mera betydande bandelen.

Särskilt har det väckt uppmärksamhet, att järnvägsstyrelsen skrivit så kritiskt mot kommitténs förslag, trots att styrelsen dock återupprepar vad den förklarade i remissyttrandet den 19 februari 1945, nämligen att styrelsen såsom ledare av ett statligt kommunikationsföretag gärna skulle se, att alla under statens järnvägars förvaltning ställda järnvägslinjer vore normalspåriga och att varje åtgärd, som vore ägnad att undanröja olägenheterna av den nuvarande splittringen på olika spårvidder, hade sin betydelse icke blott ur samhällelig utan även ur transportekonomisk synpunkt. Kritiken i styrelsens nu avgivna utlåtande är desto mera uppseendeväckande som kommittén föreslagit endast sådana järnvägar till breddning, om vilkas fortbestånd ingen tvekan kan

råda. Befolkningen längs de smalspåriga järnvägarna måste därför genom järnvägsstyrelsens yttrande bibringas den uppfattningen, att deras järnvägsproblem behandlas styvmoderligt av styrelsen, och befara att denna styrelsens inställning skall återverka även på statsmakternas ställningstagande.

Jag för icke denna fråga på tal för egen del eller ens för den egna bygdens del. De dåliga, smalspåriga järnvägarna äro en dyster realitet för stora områden av Sveriges land, för Blekinge, Småland, Östergötland, Västergötland, Uppland. Ja, frågan berör även andra bygder genom den köpenskap och det reseliv, som binder samman företag och människor vid såväl smalspåriga som normalspåriga järnvägar.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu anfört, vill jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande frågor:

1. Kan herr statsrådet lämna en redogörelse för huru långt arbetet med planeringen av den beslutade ombyggnaden av Blekingejärnvägarna fortskridit och i vilken omfattning järnvägsstyrelsen tillämpat bemyndigandet att i samband med det löpande underhållet av bananläggningen utföra vissa arbeten, som skulle underlätta ombyggnaden?

2. Kan det väntas någon proposition till 1949 års riksdag om principbeslut rörande ombyggnad av de järnvägar i Småland och Östergötland, som 1943 års järnvägskommitté föreslagit i sitt senaste betänkande (S. O. U. 1948: 9)?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.

Interpellation ang. flottningslagstiftningen.

Herr **EDBERG** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! De mindre skogsägarna ha sedan länge

Interpellation ang. flottningsslågstiftningen.

varit missnöjda med det sätt, varpå flottningsslåglederna använts och utnyttjats. Anledningen till detta missnöje har varit den, att flottledernas huvudintresser kunnat lägga en alltför stor del av kostnaderna för såväl anläggning som underhåll på de mindre skogsägarna. Det har ofta framförts kritik mot dessa missförhållanden, men någon ändring har ännu icke kommit till stånd.

Vid flera tillfällen ha också framstötter gjorts i riksdagen för att åstadkomma en bättre tingens ordning, men ej heller dessa ha avsatt några bestående resultat. Redan år 1925 begärde riksdagen med anledning av väckta motioner utredning angående möjligheterna att ge skogsägarna skäligt inflytande i flottningsslagstiftningarna. Den kommitté, som med anledning härav tillsattes, avlämnade 1928 förslag till frågans lösning. Förslaget ledde emellertid icke till någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. År 1935 väcktes ånyo motioner med krav på »skyndsamt och allsidig utredning angående beredande av medinflytande åt skogsägarna vid handhavande av flottningsslagstiftningarnas angelägenheter». Frågan överlämnades senare till den skogsutredning, som tillsattes av Kungl. Maj:t år 1936. En del av de utredningsuppdrag, som åvilade skogsutredningen, överflyttades senare till den nyinrättade skogsstyrelsen. Bland de sålunda överflyttade utredningsuppdragen befann sig en gransk-

ning av flottningsslagstiftningen. Härvid hade, vilket framgick av ett interpellationssvar av dåvarande jordbruksministern i riksdagen, direktiv givits att frågan om skogsägarnas medinflytande vid handhavandet av flottningsslagstiftningarnas angelägenheter skulle upptagas till prövning.

Skogsstyrelsen har sedermera efter samråd med särskilda sakkunniga utarbetat förslag till ändrade grunder för flottningsslågstiftningen m. m. (SOU 1946: 3). Nämnda betänkande överlämnades den 10 januari 1946 till Kungl. Maj:t. Ännu har emellertid Kungl. Maj:t icke förelagt riksdagen förslag med anledning av detta betänkande. Då frågan är av synnerligen stor vikt för skogsägarna, speciellt i Norrland, bör dess lösning icke ytterligare fördröjas.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att för nästa års riksdag eller inför en eventuell höstriktdag i år framlägga proposition angående ändrade grunder för flottningsslågstiftningen i enlighet med de förslag, som kungl. skogsstyrelsen utarbetat?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.10 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 2 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av vissa fänrikar;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa decentraliserings- och förenklingsåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående radarutrustning för statens isbrytarfartyg;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Åkrokens vägsamfällighet av en lantförsvaret tillhörig bro över Kalix älv;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till flyttning av vissa drivmedelscisterner på Gotland;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till sprängämnesinspektionen;

nr 127, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande i Sverige av

ett ungdomens världsparlament för freden; och

nr 128, i anledning av väckt motion om utarrendering i mindre lotter av reservflygfält till innehavare av närgränsande jordbruk.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Anslag till universiteten.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

AVD. I—IV.

Vad utskottet anfört och hemställt godkändes.

AVD. V.

Under denna avdelning hade utskottet till behandling upptagit vissa motioner.

Motion om högskola i Norrland.

Bland annat hade i en inom andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jansson* i Kalix väckt motion (II: 188) hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan att till lämplig plats i Norrland förlägga en högskola.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I: 160 och II: 288 samt II: 188 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att motionerna I: 162 och II: 266 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionen II: 270 icke måtte av riksdagen bifallas.

Anslag till universiteten: Motion om högskola i Norrland.

Reservation hade vid avd. V avgivits av herr *Akerström* beträffande frågan om inrättande av ett universitet i Norrland.

Sedan utskottets hemställan under avd. V föredragits, anförde:

Herr **SKOGLUND** i Umeå: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord om den av mig och herr *Jansson* i Kalix väckta motionen angående utredning av frågan om att till lämplig plats i Norrland förlägga en högskola. Utskottet har beträffande denna motion sagt, att inga nya skäl, i varje fall inga nya bärande skäl, anförts av motionärerna såsom stöd för den vid årets riksdag gjorda framställningen. Det är möjligt att man från utskottets sida kan göra ett sådant konstaterande. Men å andra sidan tror jag det finns anledning att säga, att redan år 1946, när en liknande motion väcktes, anfördes en rad av skäl, som i varje fall enligt vår mening voro så starka, att man redan då borde ha haft anledning att biträda framställningen om en utredning. Det är ju nämligen inte fråga om annat än en utredning.

Härutöver bör man emellertid observera, att sedan 1946 års motion väcktes har norrlandskommittén framlagt ett förslag om förläggande till lämplig plats i Norrland av ett rikssjukhus, i anslutning vartill viss undervisning skulle äga rum. På grund av de skäl som förelågo redan 1946 och de nya skäl som ligga i denna norrlandskommitténs propå anser jag, att man nu borde ha kunnat biträda vårt utredningsyrkande. Det är under alla förhållanden både angeläget och önskvärt att få denna fråga prövad, gärna för oss förutsättningslöst, så att man kunde få klart för sig vilka möjligheter som föreligger för anordnande av en högskola i Norrland, vad det skulle komma att kosta, vilka konsekvenser det skulle innebära beträffande de andra universiteten o. s. v. Det har ju emot

förslaget sagts, att det skulle innebära konkurrens med universitet och högskolor i andra delar av landet.

Här står alltså å ena sidan vår uppfattning om att det finns förutsättningar för en högskola i Norrland, medan å andra sidan står den meningen, som vill göra gällande, att dessa förutsättningar saknas. Jag vill inte här säga vilken av dessa uppfattningar som är den sakligt starkare, men jag har dock den uppfattningen, att man någon gång borde kunna sträcka sig så långt, att man ginge med på att göra en undersökning och pröva frågan från alla utgångspunkter och med hänsyn till alla konsekvenser.

Jag tror att det av mig anförda måste anses såsom tillräckligt stöd för ett utredningsyrkande, och därför, herr talman, tar jag mig friheten att anhålla om bifall till den av mig och herr *Jansson* i Kalix väckta motionen.

Häruti instämde herr *Jansson* i Kalix.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Såsom motionären nämnde hade vi redan år 1946 ett förslag om utredning av frågan om inrättande av en högskola i Norrland. Enligt utskottets mening ha inga nya bärande skäl för förslaget framkommit. Vi hörde nyss att motionären ansåg sina skäl bärande, men vi ha i varje fall inom utskottet icke funnit att så är fallet.

Jag inskränker mig till detta, herr talman, och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets under avd. V gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 188; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Anslag till folk- och småskoleseminarierna.

§ 3.

Anslag till folk- och småskoleseminarierna.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets uttalande under Avdelning I godkändes.

Efter föredragning av utskottets hemställan under Avd. II punkten 1) ytttrade

Herr SEFVE: Herr talman! I denna proposition har Kungl. Maj:t framlagt förslag om att man skall försöka råda bot på den rådande bristen på folkskollärare genom att utnyttja den tillfälliga tillgången på småskollärarinnor utan anställning. Om detta är i och för sig ingenting annat än gott att säga. Det förhåller sig emellertid så, att de lediga småskollärarinnorna redan under nuvarande förhållanden kunna utnyttjas. De kunna exempelvis få anställning såsom vikarierande folkskollärare, där det inte finns kompetenta sökande, de kunna användas såsom biträdande lärare under motsvarande förhållanden, alltså i klass 3 och 4, och de kunna vidare få anställning vid mindre folkskolor. Under sådana förhållanden drar man självfallet den slutsatsen, att det är alldeles särskilda åtgärder som nu åsyftas. Därför har en viss oro spritt sig inom olika lärarkretsar. På vissa håll gör man gällande att det är planer på att ledigförklara vissa tjänster för vikarier eller som extralärare och därvid ge företräde för småskollärarinnor, även om det funnes kompetenta sökande. Detta anses självfallet inte vara någon lämplig väg. En annan möjlighet som antydes är att man så att säga skulle dirigera lärarkraften på så sätt, att man ledigförklarar vissa tjänster endast på det vill-

koret att de skulle få sökas av småskollärarinnor.

Nu framgår det inte alls av propositionen, huruvida man ämnar använda sig av någon av de nu antydda vägarna. Det sägs helt enkelt bara, att vissa riktlinjer böra uppdragas och att frågan bör bli föremål för ytterligare överväganden. Under sådana förhållanden har jag endast velat bringa saken på tal, och jag har självfallet intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Avd. II punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågor;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fabrik för tillverkning av syntetiskt gummi; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ackord i fabrikören Carl Johan Carlsons i Nyland konkurs;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Bergslagernas och därmed samförvaltade järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande; och

nr 39, i anledning av förslag om grunder för pensionering av de äldre riksdagsvaktmästarna; samt

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 111 § byggnadslagen, dels ock i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 194, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 1, 4 och 6 §§ i lagen samt bestämmelsen rörande ikraftträdandet hava följande avfattning:

1 §.

Jordbruksfastighet må ej, där annat icke följer av vad i denna lag stadgas, genom köp eller byte förvärvas utan tillstånd av den lantbruksnämnd, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen.

Bestämmande för fastighets natur av jordbruksfastighet är den för fastigheten vid tiden för förvärvet gällande taxeringen. Egendom, som vid denna taxering behandlats såsom en enhet, anses såsom en fastighet.

Erfordras tillstånd för förvärv av fastighet, må ej heller del av fastigheten eller andel däri förvärvas utan tillstånd; dock erfordras icke tillstånd,

där förvärvet avser sådan del av fastighet, som avstyckats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk, eller andel i fastighet, vari förvärvaren redan är delägare.

4 §.

Finnes i fall, som i 3 § andra stycket avses, ansökningen ej böra bifallas med mindre sökanden förbinder sig att inom viss tid verkställa erforderlig åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket å fastigheten eller att under viss tid nyttja fastigheten för bestämt ändamål eller underlåta särskild användning av densamma, och lämnar sökanden skriftlig utfästelse härom, skall vid meddelande av tillstånd tillika angivas vad sålunda åligger honom samt utsätts vite för tredska att uppfylla förbindelsen.

Lantbruksnämnden har att hålla uppsikt över att förbindelsen fullgöres samt vid tredska härutinnan, där så erfordras för vinnande av rättelse, hemställa hos allmän åklagare att vid rätten i den ort, där fastigheten ligger, anhängiggöra och utföra talan om vitets utdömande ävensom om utsättande av nytt vite. Utan att hemställan som nu sagts blivit gjord må dylik talan icke anhängiggöras av allmän åklagare.

6 §.

Från sökande av tillstånd vare kronan, kommun och sambruksförening befriade.

Denna lag äger icke tillämpning beträffande förvärv från konkursbo eller å exekutiv auktion eller där förvärvaren är fångesmannens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock fångesmannens syskon eller syskons barn, ej heller där jämlikt annan författning Konungens eller länsstyrelsens tillstånd till förvärvet skall sökas eller förvärvet enligt förklaring av länsstyrelsen är av beskaffenhet att få ske utan sådant tillstånd.

För förvärv av fastighet med jord-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

bruk vare tillstånd enligt denna lag ej erforderligt, såframt förvärvaren i samband med lagfartsansökan, som göres inom tre månader från det fånget skedde, på sätt Konungen bestämmer visar dels att anledning till antagande som i 3 § första stycket sägs ej föreligger, dels ock att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket å fastigheten och icke är ägare av annan fastighet med jordbruk.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948 och gäller till och med den 30 juni 1953.

Genom denna lag upphäves lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Beträffande fång, som skett under tid, då sistnämnda lag varit gällande, skall vad i samma lag stadgas äga tillämpning jämväl efter den 30 juni 1948.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 342 av herr *Domö m. fl.*,

nr 343 av herr *Nilsson, Bror, m. fl.*,

nr 344 av herr *Sundelin m. fl.*, ävensom

inom andra kammaren

nr 490 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*,

nr 503 av herr *Liedberg m. fl.*, likalydande med nr 342 i första kammaren,

nr 507 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*, likalydande med nr 344 i första kammaren,

nr 508 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Ekdahl* samt

nr 509 av herr *Hedlund* i Rådom.

I motionerna I: 342 och II: 503 hade yrkats i första hand avslag å propositionen och alternativt, att lagen ej skulle äga tillämpning för jordbrukare, som redan äga jordbruksfastighet, att 4 § skulle utgå, att lagen icke skulle äga gil-

tighet för jordbruksfastigheter med lägre taxeringsvärde än 10 000 kronor samt att lagen icke måtte givas giltighet för mer än högst tre år.

I motionerna I: 344 och II: 507 hade yrkats avslag å propositionen.

I motionen II: 490 hade föreslagits, bland annat, att lagens giltighetstid bestämdes exempelvis till tre år från den 30 juni 1948.

I motionen II: 508 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta en sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag till jordförvärvslag, att denna erhöles permanent karaktär.

Utskottet hemställde, att riksdagen med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring — avseende 2 § — böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte med avslag å motionerna I: 342, I: 343, I: 344, II: 490, II: 503, II: 507 och II: 508 samt med bifall till motionen II: 509 för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmbäck, Löfvander, Björkman, Carl Eric Ericsson, Johnsson* i Kastanjegården och *Andersson* i Gisselås, vilka hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 342, I: 344, II: 503 och II: 507 avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 194 framlagda lagförslaget; samt

B. att motionerna I: 343, II: 490, II: 508 och II: 509 måtte anses besvarade med vad under A. hemställts.

Vid utskottets utlåtande hade jämväl fogats ett särskilt yttrande av herr *Holmbäck*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **JOHANSSON** i Kastanjegården: Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 34 föreslås, att den 1945 antagna lagen om inskränkning i rätten

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

att förvärva jordbruksfastighet skall förlängas ytterligare fem år. Vid utskottsutlåtet har fogats en reservation, som innebär avslag på utskottets förslag. Jag har anslutit mig till denna reservation därför att jag lika litet nu som 1945 kan tycka, att vare sig Kungl. Maj:t eller annan myndighet skall bestämna över hur mycket jord en svensk bonde skall bruka. En del jordbrukare nöja sig ju med en mindre areal som de själva sköta, och andra anse sig kunna hinna med att bruka större jordar med tillhjälp av maskiner och anställda. De äro intresserade av att organisera och sköta ett större jordbruk.

Eljest ha reservanterna samma uppfattning som utskottet i övrigt, nämligen att jordbruket här i landet skall bevaras åt den jordbrukande befolkningen. Det förslag reservanterna ha framställt utgör ingalunda något skydd för dem som bedriva jobberi med jordbruk. Det finns så många andra lagar som kunna tillämpas mot köp som kunna anses oriktiga, t. ex. vanhävdslagen, skogsvårdslagen och skattelagarna. Om dessa lagar inte äro tillräckligt effektiva i nuvarande form kunna de skärpas. Det är mycket lätt att förhindra att sådana otillbörliga affärer göras. Man får emellertid skilja på köp, som ske i direkt spekulationssyfte, och köp som avse rena kapitalplaceringar. Jag tror att många av de affärer, som göras i jordbruksfastigheter, inte alltid äro så olyckliga som många föreställa sig. Vi behöva faktiskt här i landet en hel del arrenden, där en jordbrukare kan börja sin verksamhet. Många jordbrukare, som nu ha egen jord och sköta egen gård, ha fått börja som arrendator.

Denna lag medför emellertid, att det vid många tillfällen uppstår stora svårigheter för en medelstor eller mindre jordbrukare att förvärva tillskottsjord. Jag har hört sägas i utskottet, och jag erinrar mig att det även framfördes i debatten 1945, att en jordbrukare som kan sköta mera jord också skall kunna få förvärva sådan. Herr Pehrsson-

Bramstorp berörde i debatten 1945 den danska lagen på detta område och anförde som exempel, att en jordbrukare, som hade en gård på 80 tunnland, fått tillstånd att köpa ytterligare 22 tunnland, och menade att utvecklingen i vårt land skulle bli ungefär densamma. Jag vill givetvis inte förneka att jordbrukare i en del fall fått köpa tillskottsjord. Men man kan också peka på att det motsatta förhållandet inträffat. Det har förekommit att många jordbrukare med vuxna barn, som velat köpa sådan jord, ha fått avslag av Kungl. Maj:t. Om de ha ont om pengar måste de ju för att kunna uppbringa nödiga medel för köpet ha lagfart på sitt hemman. Kunna de inte få lagfart är det också omöjligt för dem att låna pengar, och så går köpet om intet. Detta är ingalunda fallet när det gäller en stor och mäktig jordbrukare, som har gott om pengar och goda lånemöjligheter. En sådan kan utan vidare köpa en gård och låta det vara med lagfarten. Säljaren köper ett annat hemman, allting går utan svårighet och sedan får saken ordnas upp på något besynnerligt sätt, kanske i en framtid. Det kan anföras många exempel på att det gått till på det sättet. Det erbjuder inte någon större svårighet exempelvis för en son till en industriidkare eller grosshandlare — han behöver inte vara så gammal bara han visat något intresse för jordbruk — att köpa ett hemman på låt mig säga 100 tunnland. Men om en jordbrukare med en gård på 50 tunnland vill köpa ytterligare 20, 30 eller 40 tunnland, är det inte så lätt. Då blir det i många fall avslag.

När herr Pehrsson-Bramstorp talade om den danska lagen sade han, att han hade hört danska jordbrukare säga, att de inte kunde begripa hur det skulle gå om denna lag skulle slopas, och han menade att därför måste vi ha en sådan lag även här i landet. Men om jag inte är fel underrättad har denna lag upphävts i Danmark. Man har tydligen ansett att den inte har något berättigande.

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Jag tror att det skulle vara lyckligare om affärerna inom jordbruket finge skötas mera fritt än nu är fallet, och jag förutsätter då att man kunde stävja eventuella jobbartendenser med hjälp av andra lagar. Jag är för min del övertygad om att detta låter sig göra. Räcka inte de nuvarande lagarna till, kunna de som sagt skärpas.

Jag skall inte anföra mera just nu. Debatten blir kanske lång, och jag återkommer hellre. Jag skall visa hänsyn mot alla dem som ha begärt ordet efter mig. Jag skall emellertid, herr talman, med anledning av vad jag nu anfört be att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Gisselås: Herr talman! Jag har anslutit mig till en reservation med yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 194 med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Jag har gjort detta av den anledningen, att jag är nog optimistisk att tro, att den mångfald av lagar och förordningar, med vilka avses att reglera allt handlande inom jordbrukets och skogsbrukets verksamhetsområden, skola göra det ofruktbart att spekulera i jordbruks- och skogsfastigheter, även om förevarande lag skulle tillåtas försvinna. Enligt min mening äro spekulationsköp de enda förvärv, som tidigare varit till verklig skada för de näringar, varom här är fråga. Kapitalplaceringsköpen ha nog lika ofta varit till nytta för jordbruket som till skada, enär dessa alltid tillfört jordbruket välbehövt kapital. För skogsvården har, så vitt jag kunnat finna, kapitalplaceringsköpen övervägande varit till nytta. Det är för övrigt alldeles naturligt att en person, som förfogar över kapital, har större möjligheter att vårda skogskapitalet än en person, som sitter trångt ekonomiskt.

De möjligheter, som tidigare förefunnos att spekulera i skogsfastigheter, äro

väl med nu gällande lagar och förordningar tämligen begränsade. Den för några veckor sedan antagna skogsvårdslagen är så pass restriktiv, att skövling av skog numera borde vara helt utesluten. Det lär väl också närmast bero på skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän, om det över huvud taget skall bli någon avverkning alls på en nyförvärvad skogsfastighet under de första fem åren. Det går inte längre att spekulera i höjda virkespriser, sedan de virkesköpande bolagen genom inbördes inköpskartell tämligen effektivt behärska prisbildningen på detta område. Och i allmänhet går det väl inte numera att avstycka skog från jordbruksfastighet, varför även den formen för spekulation är stängd. Jag kan icke tänka mig, att det finns någon rimlig möjlighet att hädanefter spekulera i skogsfastigheter.

Det finns också mycket påtagliga olägenheter för de lojala jordbrukarna av jordförvärvslagen. Den omständigheten t. ex. att den jordbrukare, som redan innehar ett hemman, hur obetydligt som helst, icke skall kunna förvärva ett nytt och bättre, annat än i särskilda fall efter Kungl. Maj:ts medgivande, är enligt min mening synnerligen otillfredsställande. Man förhindrar på så sätt en driftig person att förbättra sin ställning. Man kan också säga, att den som har nedlagt stora kostnader i kulturarbeten, vare sig i skogen eller på den odlade jorden, som blott så småningom ger avkastning, kommer, därest han av en eller annan anledning måste sälja sin gård, att få svårt att erhålla skälig ersättning för de nedlagda kostnaderna, ty de kapitalstarka köparna äro avstängda från att uppträda som spekulanter, om ej särskilt medgivande kan erhållas. Jag befarar, att detta förhållande kommer att skapa en stor obenägenhet, särskilt hos skogsägarna, att nedlägga några större kostnader för förbättringsåtgärder i skogsmarkerna. Detta blir naturligtvis till stor skada för skogsvården.

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Såsom ett starkt argument för förlängning av jordförvärvslagen anföres, att $\frac{5}{6}$ av de hörda myndigheterna tillstyrkt lagen. Det är möjligt att myndigheterna numera kunnat förlika sig med lagen. Vid lagens tillkomst var dock flertalet remissinstanser mot lagförslaget. Däremot vågar jag påstå, att de jordbrukare, som på ett eller annat sätt drabbats av lagen i sin näringsutövning, äro synnerligen irriterade av lagen. Jag vill i detta sammanhang påminna om ett uttalande av herr andre vice talmannen Carlström, när vi tidigare debatterade skogsvårdslagen. Han ansåg då, att det skulle ha varit lyckligt, om man hade kunnat få in en bestämmelse i skogsvårdslagen, som skulle ha gjort det möjligt att förhindra jobberi. Herr Carlström konstaterade med beklagande, att departementschefen inte kunnat skapa några sådana möjligheter. Herr Carlström fann detta »olyckligt med tanke på att man därför för framtiden får dragas med en förbudslag, som är ganska enerverande för handeln med jordbruksfastigheter». När herr andre vice talmannen här kan uttala sig på detta sätt — han har ju dock givit sin anslutning till lagen — betyder detta att även den, som är så försiktig i sina uttalanden som herr Carlström, anser att denna lag är ganska besvärlig för dem som drabbas därav.

Att man är mån om att skogen skall bevaras i jordbrukarnas ägo är naturligtvis tacknämligt. Vad jag har önskat framhålla är endast, att när en jordbrukare av en eller annan anledning nödgas sälja sin egendom, så skall han få betalt för densamma i förhållande till det verkliga värdet och ej, som nu ofta blir fallet, efter ett beräknat värde, d. v. s. taxeringsvärdet.

Med min inställning till dessa problem är det sålunda naturligt, att jag anser det lämpligt att, såsom föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 269, prisutjämningsavgiftsmedel genom Skogsällskapet ställas till kommunernas för-

fogande att utnyttjas för förmedling av kommunala skogsförvärv. Visserligen har man här inte fasthållit vid att skogen skall bevaras i jordbrukarnas händer, men så länge jordförvärvslagen äger bestånd, skadar det inte att denna grupp av skogsspekulanter, d. v. s. kommunerna, få större möjligheter att förvärva skogsfastigheter.

Herr talman! För övrigt får jag hänvisa till den reservation av herr Holmbäck m. fl., som fogats till detta utskottsutlåtande. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Herr **HERMANSSON**: Herr talman! Det berättas om en stockholmsköpman, som i slutet av förra århundradet bedrev stora fastighetsaffärer i huvudstaden, att han på sin dödsbädd gav sin son rådet, att han aldrig skulle bygga hus utan endast köpa färdigbyggda fastigheter och sälja dem — med förtjänst naturligtvis. Någon önskan att öka produktionen eller att ombesörja någon nödvändig distribution av nyttigheter fanns inte hos denne affärsman. Det centrala i tillvaron för honom var själva köpenskapen, möjligheten att kunna tjäna pengar på andras mödor och besvär.

Det har tyvärr alltid funnits och finns alltför många av den sortens affärsmän, som hålla sig framme överallt och köpa vad de kunna komma över endast för att sälja det med förtjänst. Dessa marodörer uppträda med förkärlek på fastighetsmarknaden, och de ha under årens lopp pressat enorma summor ur det svenska jordbruket. De flesta av oss ha säkert i gott minne vad som skedde under det förra världskriget. Den svenska bondejorden var då föremål för en mycket hänsynslös spekulation. Lantgårdarna köptes och såldes till ständigt stigande priser, och de affärsvinster som inkasserades fingo sedan betalas dels av jordbrukarna själva i form av högre ränte- och arrendeut-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

gifter, dels av sambället i form av mera ingripande åtgärder till stöd för jordbruket än som annars skulle ha behövt förekomma. Att det inte gått lika illa under det senaste världskriget beror säkert inte på att affärsmoralen blivit bättre, utan det beror på att statsmakterna genom sina åtgärder i olika avseenden verkat avkylande på spekulanternas iver att öka handeln med jordbruksfastigheter. Vi ha emellertid under den högkonjunktur som följt i det senaste världskrigets spår inte saknat tendenser i samma riktning som för 30 år sedan.

Under åren 1940—1945, d. v. s. innan jordförvärvslagen tillkom, förekom en ganska livlig handel med jordbruksfastigheter, särskilt då i skogsbygderna. Jag vågar påstå, att det var ett betydligt antal sådana fastigheter som under de åren fingo olämplig ägare. Ätminstone förhåller det sig så i det län jag representerar. Många affärsmän av den mindre nogräknade typen, som inte hade något intresse för själva jordbruket, passade då på och köpte jordbruksfastigheter i tydligt spekulations-syfte. Och jag har gjort den erfarenheten, att en stor del av dessa fastigheter nu äro utsatta för misskötsel i olika avseenden. Jordbrukskommissionen i Östergötlands län har under de senaste två och ett halvt åren mottagit omkring 25 anmälningar om vanhävsfall. Fyra femtedelar av de vanhävdade egendomarna ha varit sådana, som fått nya ägare efter år 1939. Jag känner ytterligare ett flertal fall, där egendom, som gått i handeln under krigsåren, är utsatt för tydlig misskötsel, fastän det ännu inte gått så långt att direkt vanhävd kan anses föreligga.

Den gällande jordförvärvslagen har enligt min mening ett mycket stort fel, och det är att den tillkom fem eller sex år för sent. Om lagen gällt även under krigsåren, så skulle vi nu haft ett betydligt mindre antal jordbruksfastigheter med olämplig ägare. Utskottsre-

servanterna hävda nu den meningen — det ha även de båda reservanterna gjort i de anföranden de hållit i denna kammare — att vanhävdslagen och skogsvårdslagen skola kunna göra jordförvärvslagen överflödig. Vad vanhävdslagen beträffar tror jag att alla, som haft till uppgift att tillämpa den på de aktuella fallen, måste vara eniga om att denna lag är ett ganska trubbigt verktyg när det gäller att tvinga tredskande jordägare att sköta sin jord på ett förnuftigt sätt. Den nya skogsvårdslagen kommer säkert att göra god nytta, men den verkar först på lång sikt, och den kan i varje fall i dagens situation inte bli något verksamt medel mot de verkliga jordspekulanternas fastighetsaffärer.

Det märkliga är dock, att de personer som satte sig emot vanhävdslagen och kraftigast gingo emot skärpningen av den nya skogsvårdslagen, som vi behandlade för ett par veckor sedan, höra hemma i precis samma läger som nu också motsätter sig en förlängning av jordförvärvslagen. Det faller också nästan av sig självt, att tillämpningen av skogsvårdslagen inte skall bli särdeles sträng under en tid, då det anses nära nog som en Gudi behaglig gärning att avverka så mycket skog som möjligt. Och den som köper en egendom i avsikt att sälja den vid första lägliga tillfälle hinner sällan nås av lagens arm innan han hunnit draga sig ur spelet och överlåtit äganderätten till någon annan.

När det gäller de s. k. kapitalplaceringssköpen ligger saken åtminstone ibland till på ett något annat sätt. Det finns lojala köpare som ha intresse för jordbruket, även om de inte bruka jorden själva, och det finns också stadsbor, som köpt egendomar och satt en ära i att göra mönsterjordbruk av den egendom de besitta. Sådana köpare böra enligt min mening inte hindras från att förvärva jordbruksfastighet, och jordförvärvslagen lägger inte hel-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

ler några direkta hinder i vägen för denna kategori av jordköpare att förvärva en jordbruksegenhet. Den som har velat köpa en egenhet för att sätta den i bättre stånd har i regel inte hindrats att fullfölja denna sin föresatt, förutsatt nämligen att någon annans berättigade intressen därigenom inte trätts för nära och det kan anses att förvärvet blir till nytta för jordbruket i orten.

Men det finns många olika slag av kapitalplaceringar, och det är helt enkelt omöjligt att draga någon bestämd gräns mellan spekulationsköp och kapitalplaceringar. Det förekommer också penningplaceringar som sakna allt intresse för jordbruket och vilja placera kapital i jordbruksegenhet endast för att komma undan med en lägre beskattning av sina tillgångar. Det finns också sådana som taga ut allt vad de kunna av en egenhet i skogstillgångar och skogsprodukter samt arrendeavgifter och som av princip aldrig bekosta någon reparation, utan försöka övervältra gårdens underhåll på arrendatorerna. Det är därför åtminstone enligt min mening på sin plats, att lagen ger myndigheterna möjlighet att när så behövs pröva en jordköparens goda vilja i fråga om att vidtaga behövliga åtgärder för förbättring och underhåll av den köpta egenheten. En lojal köpare med ärliga avsikter avger också gärna såsom villkor för förvärvet en sådan förbindelse, som omtalas i lagförslagets 4 §. Den som vägrar verkställa rimliga förbättringsåtgärder på den egenhet han vill förvärva avslöjar ju därmed den verkliga avsikten med köpet.

Det ligger också i sakens natur, att den lag som skall ha till uppgift att hindra olämplig person att förvärva jordbruksfastighet måste vara så pass följbar, att den lämnar rum för en smidig och förnuftig lagtillämpning. Det har också hela tiden varit meningen att ge lagen ett sådant innehåll, att de beslutande myndigheterna få en stor

användning för sitt förnuft vid lagens tillämpning. Jag har fått den personliga uppfattningen, att lagen hittills tillämpats på ett smidigt och förnuftigt sätt. Jag har också haft tillfälle att följa behandlingen av inemot 200 ansökningar om tillstånd att förvärva jordbruksegenhet inom Östergötlands län, och jag skulle tro att mellan 85 och 90 % av dessa ansökningar bifallits. Det är således endast ett mindre antal till jordköp anmälda som ansetts olämpliga och därför sällats bort. Alldeles säkert är det ett betydligt större antal som önskat köpa men själva ansett det lönlöst att försöka utverka förvärvstillstånd efter lagens tillkomst och därför tvingats avstå från alla försök att förvärva en åtrådd egenhet. Lagen har således haft en preventiv verkan, som säkert varit mycket välgörande.

Nu är det klart att en mindre del av de avgjorda fallen äro s. k. gränsfall, där det kunnat finnas skäl för både bifall och avslag. Sådana fall kunna ge anledning till diskussion. Ätminstone inom vårt län har jag dock inte hört eller sett, att man anfört några grava anmärkningar mot Kungl. Maj:ts beslut vid avgörandet av de olika ärendena — inte ens från lagens argaste motståndare.

Reservanterna ha vidare som motiv för lagens obehövlighet anfört, att antalet arrendatorer minskat. De säga, att arrendatorernas antal minskat dels med nära 45 % från år 1919 till år 1944, dels med 3 242 stycken från 1937 till 1944. Reservanterna använda sig härvidlag av en liten kortkonst, eller vad jag skall kalla det för, varvid man för den första perioden anför ett relativt tal men för den andra ett absolut tal för minskningen av antalet jordbruksarrendatorer. Detta behändiga trick blir strax begripligt om man vet, att antalet brukningsdelar under åren 1937—1944 sjunkit ännu mer än antalet utarrenderade jordbruksfastigheter. Om reservanterna räknat med procenttal även för den se-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

nare perioden hade de varit tvungna att redovisa en ökning av det relativa antalet utarrenderade fastigheter med 1,2 %, och det hade inte sett fullt lika bra ut ur deras egen synpunkt. Det är väl detta som är anledningen till att man här räknar på två olika sätt.

För min del kan jag inte anse, att någon avgörande vikt bör tillmätas minskningen av det totala antalet utarrenderade fastigheter. Det är ur lagstiftningssynpunkt likgiltigt om vi t. ex. ha 55 000 eller 60 000 arrendatorer i landet. Lagens behövlighet är ju lika stor eller lika liten vare sig antalet är något större eller mindre.

Det är heller inte säkert, vilket reservanterna synas antaga, att en gård, som köpts i spekulationssyfte eller köpts av en kapitalplacerare, är utarrenderad. Det är många av dessa gårdar som helt enkelt sakna brukare, och det är kanske ännu fler som brukas på ett alldeles speciellt sätt av ägarna själva. Många av dem, som köpt jordegendomar under de sista krigsåren, vilja för död och pina icke ha någon arrendator på sin gård. De sköta gården själva på ett eller annat sätt. Ett vanligt sätt att sköta en sådan gård är att så gräsfrö på hela åkerarealen och sedan sälja höskörden på rot. I andra fall lejer man bort vårbruket till grannarna och fraktar bort den bärgade grödan till ett annat jordbruk, som man kanske äger. Ett annat sätt är att man låter närboende jordbrukare för ett år i sänder mot betalning bruka var sina små åkerbitar. Det kan således dröja flera år innan ett jordbruk, som sköts på detta sätt, kommer i ett sådant tillstånd, att det kan anses falla under vanhävdslagen. Förr eller senare leda dock sådana brukningsmetoder till uppenbar vanhävd av de jordbruk, som behandlas på detta sätt.

Herr Johnsson i Kastanjegården talade något om de kryphål i lagen, som gör det möjligt för penningstarka personer att i strid mot lagens anda för-

värva jordbruksfastighet. Jag är för min del den förste att beklaga, att jordförvärvslagen icke är befriad från dylika kryphål. Egendom som säljes på exekutiv auktion faller t. ex. utanför lagen. Det hade varit i högsta grad önskvärt att det hålet hade kunnat täppas till. Man får emellertid böja sig för det faktum, att det skulle medföra mycket besvärliga ändringar av flera olika lagar, om man skulle försöka att få med egendomar som säljas på exekutiv auktion. Men om man nu på grund av dessa besvärligheter måste avstå från att göra lagen hundraprocentigt gällande, så är ju icke detta något skäl för att avstå från att låta den gälla för det ojämförligt största antalet jordbruksfastigheter.

Jag har, när jag tagit del av de argument som anförts av jordförvärvslagens motståndare både denna gång och när lagen första gången antogs, inte kunnat värja mig för den uppfattningen, att dessa motståndare till varje pris vilja slå vakt om den fria köpenskapen på detta område, den fria köpenskap som inte vill veta av några lagliga eller moraliska skrankor när det gäller handeln med jordbruksfastigheter. Herr Johnsson i Kastanjegården sade visserligen, att inte heller han önskade befrämja spekulationsköp. Men det är ju ändå detta reservanterna göra, när de motsätta sig lagens förlängning och vilja ha fullt fri handel med jordbruksfastigheter. Det centrala i motståndarnas strävan synes mig vara, att full rörelsefrihet skall tillförsäkras även den köpenskap som endast har till uppgift att fördyra jordbrukarnas produktionsmedel och överföra pengar i spekulanternas fickor. Då jag för min del hyser en rakt motsatt uppfattning och dessutom anser, att det föreliggande lagförslaget utgör ett led i strävandena att trygga de verkliga jordbrukarnas besittningsrätt till den jord de bruka, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Herr LIEBERG: Herr talman! Då denna fråga behandlades av riksdagen hösten 1945, hade jag tillfälle att inför kammaren redovisa de skäl, som jag då ansåg föreligga för att icke antaga denna lagstiftning. Den uppfattning, som jag då hyste, har jag icke haft anledning att revidera.

Jag skall försöka att inte här breda ut mig för mycket i frågan. Här vore visserligen mycket att säga, men mycket sades förra gången, och andra talare både före och efter mig ha utvecklat och komma att närmare utveckla detta ämne. Jag vill emellertid här i korthet söka belysa de olägenheter, som vi, vilka ha en annan uppfattning än Kungl. Maj:t, anse vara förknippade med denna lagstiftning. Jag får därvid anledning att först komma in på de argument, som herr Hermansson nyss anförde.

Herr Hermansson förklarade i slutet av sitt anförande, att de, som sökte hindra denna lagstiftning, till vad pris som helst ville slå vakt om fri köpskap. Detta påstående innefattar i mycket hög grad överord. Syftet med vårt ställningstagande är ingalunda detta. Vi ha ansett, att det föreligger mycket ringa anledning att införa någonting, som man skulle kunna likna vid en arbetstillståndsreglering för just jordbruksnäringen. Svensk lagstiftning känner inte till några hinder för medborgarna att utöva både två och flera näringsfång i olika kombinationer. Den lag, som vi nu diskutera, lägger emellertid i det allmännas hand att bestämma, huruvida en medborgare, som till äventyrs utövar ett annat yrke, från vilket han kanske har sin huvudinkomst, får ägna sig åt jordbruk eller inte. Enligt vår uppfattning bygger man därvid upp fullständigt omotiverat kintsiska murar kring jordbrukets utövare. Man skapar ett skrä av jordbruksnäringens utövare, och man hindrar den fria anpassning inom yrket, som vi förmena vara nödvändig, om männi-

skorna skola ha möjligheter att slå sig fram på olika sätt och på bästa sätt utnyttja sin arbetsförmåga.

Ett annat argument, som vi anse vara bärande i denna fråga, avser att denna lagstiftning många gånger hindrar en fri och naturlig prisbildning. Vid vissa tillfällen kommer nämligen lagstiftningen att hindra människor, som äro gamla och inte vilja fortsätta längre inom jordbruket utan önska realisera sin fastighet, att få ut bästa möjliga pris för sin egendom. Ernäendet av ett sådant pris är många gånger en nödvändighet för att dessa personer skola kunna existera sorgfritt på gamla dagar. Det är ju så, att dessa fria företagare i stor utsträckning få sörja för sig själva, d. v. s. de måste pensionera sig själva, och därvid måste de försöka utnyttja ett livslångt arbetsresultat på bästa möjliga ekonomiska sätt, när de avhända sig sin egendom.

Från debatten i december 1945 i denna fråga erinrar jag mig att statsrådet Sköld uttalade, att det statistiska underlaget var svagt. Jag har sett efter i protokollet från det tillfället och funnit, att hans ord föllo så. Statsrådet drog emellertid andra slutsatser än vi reserverar av detta förhållande. Statsrådet uttalade också, att man, när tre år gått till ända, fick pröva frågan på nytt och se, om erfarenheterna möjligen kunde vara sådana, att man kunde komma fram till en annan ordning på detta område. Jag förmenar nu att detta inträffat.

För att närmare motivera denna min ståndpunkt vill jag ta till utgångspunkt den argumentering, som herr Hermansson använde. Han beklagade, att den ifrågavarande lagstiftningen hade kommit till stånd så sent som den gjorde. Han hänvisade till spekulationsköp och jobberi och erinrade om olämpliga egendomsstyckningar samt om skövling av skog, vilket allt hade kunnat förekomma tidigare. Herr Hermansson förmenade tydligen, att den lagstiftning,

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

som genomfördes 1945, hindrade detta och att den fortfarande var nödvändig för att hindra dylika missförhållanden.

Det förefaller mig emellertid som om herr Hermansson inte hade observerat att det hänt någonting sedan dess. Jag har för min del alltid haft den uppfattningen, att det på detta område förekommit missförhållanden, sådant som inte varit önskvärt. Jag har emellertid tidigare ansett och anser alltjämt, att man bäst kommer till rätta med dessa missförhållanden genom olika speciella lagstiftningståtgärder, som angripa det onda vid roten. Jag vill i detta sammanhang erinra om den sedan rätt länge gällande lag, som förbjuder bolag att förvärva jordbruksfastighet utan särskilt tillstånd. Jag erinrar här vidare om jorddelnings- och fastighetsbildningslagstiftning. Jag erinrar också om skatten på realisationsvinst, som drabbar så pass hårt som den gör, samt om bulvanlagen, om vanhävdslagstiftningen och om den skärpta skogslagstiftning, som jag för min del biträtt just därför att den, även om det kan resas vissa betänkligheter mot lagens utformning, var ett led för att hindra de icke önskvärda företeelserna på fastighetsmarknadens område. Mot bakgrunden av alla de lagar, som jag här erinrat om, förefaller det vara orimligt att säga att det ingenting hänt under de tre år, som den nu ifrågavarande lagstiftningen varit i tillämpning.

Ytterligare en lag har enligt min uppfattning en ganska avgörande betydelse för den nu föreliggande frågan. Jag tror väl, att ingen här i kammaren, åtminstone icke någon från vårt håll, någonsin velat slå vakt om spekulanter och jobbare på detta område. Det är också av den anledningen jag biträtt förslaget om statens förköpsrätt, som möjliggör för staten att träda in så snart en egendom går i handeln till icke närskylda. Då har ju det allmänna, via lantbruksnämnderna i länen eller hushållnings-sällskapsområdena, möjlighet att lägga

beslag på egendomen i fråga, d. v. s. att låta kronan övertaga fastigheten. Jag vill här till slut erinra om den förköpsrätt, som tillförsäkrats arrendatorerna under vissa förhållanden.

Med hela detta komplex av speciallagar förmenar jag, att man de facto har stängt möjligheterna för dem, som tidigare i olika forner måhända ha kunnat missbruka möjligheterna att förvärva jord. Jag syftar här på sådana köpare, vilka inte behandlat jorden med det ansvar, som varje innehavare av svensk jord bör känna. Man har genom dessa olika speciallagar skapat garantier mot dessa missbruk. Under sådana förhållanden menar jag, att den nu föreslagna lagstiftningen är obehövlig. Detta gäller särskilt med tanke på svårigheterna att på ett objektivt riktigt sätt tillämpa lagen. Med objektivt riktigt menar jag därvid en tillämpning som bör framgå av klara tillämpningsregler.

Jag inbillar mig att statsrådet Sköld under de år, som han haft att pröva ansökningar om jordförvärv, inte kunnat underlåta att finna hur svårt det varit att knäsetta fasta regler härvidlag. Den debatt, som alltsedan lagens tillkomst förts i denna fråga, belyser svårigheterna. Jag kan inte tänka mig annat än det varit ytterst svårt att från den centrala utsiktspunkt, som kanslihuset erbjuder, skaffa sig tillräcklig kännedom om de lokala förhållandena i de olika ärendena. En dylik kännedom torde utan tvivel vara nödvändig, om det allmänna och dess representanter skola kunna sätta sig till domare. Svårigheterna härvidlag ha helt säkert varit en av anledningarna till att lantbruksnämnderna nu fått ställningen som första instans vid tillämpningen av lagen. Genom en dylik anordning vinner man givetvis en större lokalkännedom med hänsyn till både egendomen i fråga och de personer, som äro inblandade i ett köp. Man riskerar emellertid å andra sidan möjligheterna att vinna

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

någon större enhetlighet vid tillämpningen av denna lag. Lagen kommer ju enligt det nu föreliggande förslaget att tillämpas av många olika gentemot varandra fristående instanser. Detta är ett ytterligare skäl som talar mot att bibehålla denna lagstiftning.

Herr talman! Jag har här försökt belysa hur man numera skapat andra och verksammare lagar såsom medel att hindra missbruk av svensk jord och svensk skog. I likhet med de reservanter, som tidigare yttrat sig i denna debatt, tillåter jag mig att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Den här föreliggande lagen diskuterades ju rätt ingående, när den hösten 1945 antogs för första gången. För min del intog jag då den ståndpunkten, att en lagstiftning av ifrågavarande karaktär icke borde komma till stånd, utan att man borde ha försökt att i stället skapa en lag, som direkt tog sikte på missbruken och inte på hela den lojala fastighetshandeln.

Det har emellertid hänt en hel del sedan 1945, och i ett avseende har den sittande regeringen onekligen varit mycket framgångsrik, nämligen när det gäller att skapa motiveringar för allehanda regleringars fortbestånd. Den ekonomiska politik som förts har också utan tvivel lett till att förhållandena på fastighetsmarknaden skulle bli mer oroande, om lagen nu upphävdes, än vad de voro innan lagen kom till. Dels finns det säkerligen ett visst uppdämt normalt köpintresse, och dels äro förhållandena i fråga om penningvärdet sådana, att människor just nu gärna köpa jord.

Jag skall inte, herr talman, ta kammarrens tid i anspråk med några moti-

veringar i detalj. Jag vill kort och gott säga, att ehuru jag i princip motsätter mig en lagstiftning på här ifrågavarande område och för tre år sedan röstade mot den nuvarande lagens införande, så vill jag inte för dagen dela ansvaret för dess upphävande. Jag tror att lagen bör behållas ännu någon tid, till dess vi kommit in i mer normala ekonomiska förhållanden än de nuvarande.

Med denna utgångspunkt kan jag emellertid inte finna det riktigt att nu förlänga lagen på fem år. Betraktar man lagen såsom varande i huvudsak motiverad av rådande abnorma förhållanden, måste man komma till det resultatet, att riksdagen osökt bör ha tillfälle att pröva saken på nytt inom en närmare framtid än fem år. Det är väl inte någon, som just nu räknar med några längre perioder, med hänsyn till den ekonomiska böljegången. Jag förstår inte heller vad det finns för motivering för en så lång giltighetstid. De flesta remissmyndigheter förordade ju en giltighetstid av tre år, och det är väl ingenting som hindrar, att man nöjer sig därmed.

Jag ber därför, herr talman, att få föreslå, att vad som i slutbestämmelsen nederst på s. 18 i utskottsutlåtandet säges om lagens giltighetstid måtte få följande lydelse: »Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948 och gäller t. o. m. den 30 juni 1951.»

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! Om man gör sig besvär att se litet grand på den historiska redogörelse, som återfinnes i den utredning, varpå Kungl. Maj:ts proposition bygger, så frapperas man av att vid åtskilliga tillfällen från 1900-talets början och fram till 1940-talet har frågan om en förbudslag på ifrågavarande område varit föremål för både motioner och diskussion här i riksdagen, men att resultatet av de framstötter, som sålunda gjorts, alltid har blivit, att det inte ansetts lämpligt

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

med en lag av den karaktär, som sedermera kommit till och som ju inskränker rätten att förvärva och sälja jord. Det är svårt att leta fram någon som helst förändring i det faktiska läget på den svenska jordbruksfastighetsmarknaden, som skulle kunna anföras som motiv för detta nya ståndpunktstagande. Den enda nya faktor, som därvidlag skulle kunna påvisas, ligger utanför själva fastighetsförsäljningens område. Det är nämligen den smittorisk, som lagstiftningen i Tyskland under den nazistiska tiden kan ha haft för oss här i Sverige.

Det finns nog också anledning att beteckna vår nuvarande jordförvärvslag som en stickling av den ganska egenartade flora av både arvs- och jordlagar, som fanns i nazismens Tyskland. Det är inte svårt att finna bevis för att jordförvärvslagen inte hör hemma i svensk lagstiftning. I lagen ha placerats in rätt säregna förbud mot vissa förmögenhetsöverlåtelser, mot placering av pengar o. s. v. i ett visst slag av fastigheter, medan vår lagstiftning i övrigt lämnar full frihet för förmögenhetsöverlåtelser och kapitalplacering. Spekulationsköp kriminaliseras också i jordförvärvslagen, under det att staten själv genom anordnande av lotterier och annat sörjer för att medborgarna beredas tillfälle till spekulationsköp.

Just detta att lagen inte har några paralleller inom näralliggande områden utan är en typisk främling för allmän svensk rättsåskådning gör, att den måste betecknas som en stickling av den nazistiska jordlagsfloran. Men då får man inte heller förvåna sig över att det finns en hel del medlemmar av denna kammare, som inte äro så pigga på att acceptera lagen med alla dess egenartade konsekvenser. Lagen har ju karaktären av förbudslag, men den är inte någon förbudslag av det slaget, att den förbjuder något absolut brottsligt, utan det har, endast därför att det förekommit fastighetsförvärv, som inte ansetts lämpliga — någon statistik över

hur många arter av missbruk och än mindre hur många fall av missbruk, som kunnat föreligga, har inte gjorts — stiftats en lag som sträcker sig långt över de gränser, som skulle kunnat vara motiverade. Skall man gå med på en sådan förbudslag, som alltså drabbar både goda och onda, bör det sannerligen finnas en mycket stark motivering för behovet av en lagstiftning. Men denna starka motivering efterlystes förgäves, när lagen antogs första gången, och det är all anledning att förmoda, att så blir förhållandet även nu när lagen föreslås förlängd på ytterligare fem år.

Det kan naturligtvis finnas olika uppfattningar om vad som är skadligt och vad som är mindre tillfredsställande på detta område — det finns i fråga om herr Hermansson och mig alldeles säkert rätt avsevärda meningsskiljaktigheter därvidlag. För min del anser jag, att vad som skulle motivera en förbudslag av den nuvarande lagens omfattning vore, om genom den fria köpenskapen antalet självständiga jordbrukare med tryggad enskild äganderätt skulle minskas. Detta skulle ju utgöra en verklig fara för det svenska jordbrukets framtid, och vore situationen sådan, skulle jag för min del vara med om åtskilliga åtgärder i syfte att förhindra, att den enskilda äganderätten till jorden trädde för när. Men när det nu är så, att arrendejordbrukens antal och även areal — om vi bara hålla oss till de absoluta talen, herr Hermansson — utan tvekan minskats ända fram till det sist redovisade året, d. v. s. år 1944, så kan det inte sägas att den fria köpenskapen medfört ett ökat ingrepp i den enskilda äganderätten. Däremot måste den förköpslag, som godkändes i fjol och som tydligen skall kunna användas även för skapande av arrendeeignahem i kronans ägo och av sambruksföreningar, sägas innebära ett väsentligt mycket större hot mot den enskilda äganderätten till jor-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

den än det som kan komma från en fri köpenskap. Detta gör att jag inte kan beteckna jordförvärvslagen som annat än omotiverad och obehövlig, om man ser saken ur jordbrukets synpunkt.

Men även om man alltså finner det mest önskvärt att lagen tages bort, kan man inte bortse från det faktum, att den majoritet, som sannolikt finns för lagens fortbestånd, kommer att driva sin vilja igenom. Det måste därför också vara ett intresse, med hänsyn till den inverkan som lagen har på jordbrukets förhållanden, att den får en vettig utformning, så att inte dess detaljer lida av så uppenbara brister som för närvarande är fallet. I en motion ha vi därför alternativt till avslagsyrkandet framfört ändringsförslag i fråga om vissa lagparagrafer.

Det som vi därvid främst vända oss mot är det förbud, som lagen stiftar mot att en person, som förut är ägare av ett jordbruk, utan tillstånd köper ny jord. Denna del av lagstiftningen glömde herr Hermansson, förmodligen på grund av vissa orsaker, att på något sätt motivera. Det har inte heller tidigare lämnats några som helst bevis för att man från det förhållandet, att en jordbrukare köper mera jord, kan härleda några svårigheter för jordbruket. Trots detta ställer emellertid lagen en jordbrukare i en helt annan ställning än andra företagare, när det gäller utvidgning av verksamheten. Låt mig säga att jag är cykelreparatör och sköter mig bra och därför kan utvidga mitt företag till att bli en bilverkstad. Man tycker då att jag är en duktig människa. Och är jag hantverkare och kan bygga ut mitt företag till en småindustri, betraktas jag som en välgörare gentemot den bygd, där jag bor. Men om jag är en duktig jordbrukare, som kan ta hand om jord och sköter den väl, så kan jag inte utan tillstånd utvidga mitt företag genom att köpa mera jord. Om jag alltså som ung och nygift startar ett jordbruk med hjälp av ett litet kapital

och bara med tillgång till min egen och min hustrus arbetskraft och jag sedan, när familjen växer och tillgången på arbetskraft ökas, vill köpa litet mera jord i närheten av mitt jordbruk, så får jag inte göra detta utan tillstånd. Och den, som haft tillfälle att granska den hittillsvarande tillståndsgivningen, måste nog säga, att man har varit egendomligt restriktiv gentemot jordbrukare, som önskat köpa mera jord.

När ifrågavarande paragraf togs med i den nu gällande lagen, var väl den allmänna uppfattningen, att det skedde därför att man ville hindra, att fristen, innan beslutet om jordbrukets rationalisering var fattat, användes till att köpa och lägga samman jord på ett sådant sätt, att rationaliseringsorganen inte skulle ha fria händer. I varje fall trodde jag för min del, att paragrafen var tillkommen för att hindra beredskapsåtgärder av detta slag. Men nu är rationaliseringen beslutad, och staten har förköpsrätt vid alla ägoöverlåtelse utom mellan närskylda, och då är det sannerligen svårt att finna någon som helst motivering för att icke en jordbrukare fritt skall kunna få köpa till den jord som han anser sig kunna förvärva på egen risk och för att använda för jordbruksdrift.

Jag kan inte för min del finna någon annan motivering för att man i den nya lagen vill ha kvar denna bestämmelse om att även på jordbrukare, som köpa till jord, skall tillämpas § 4 i lagen, än att lantbruksnämnderna därigenom kunna ställa vilka villkor som helst för att en jordbrukare skall få göra ett sådant köp. Om jag inte gissar fel, är detta den egentliga motiveringen för att bibehålla den egendomliga bestämmelse, som sätter de jordbrukare, som vilja förbättra och utvidga sina jordbruk, i särklass bland övriga företagare.

Och just § 4 är i fråga om sin motivering och tillämpning också något, som enligt min mening gör jordförvärvslagen till en mycket oacceptabel

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

och oaptitlig anrättning. Det finns från den hittillsvarande tillämpningen exempel på ett godtycke, som helt enkelt är förbluffande. I den promemoria, som jordbruksdepartementet utarbetat, finns bl. a. det där fallet, då en person ville sälja en jordbruksfastighet på 1,5 hektar, som visserligen rymde ett boningshus men som ägaren inte kunde existera på. När då grannen ville köpa fastigheten, fick han inte göra det, om han inte på dessa tre tunnland jord byggde en ladugård — något som aldrig förut funnits där — och utarrenderade jorden till arbetarsmåbruk. Eller jag vill erinra om den professor vid skogshögskolan, som ville köpa några tunnland jord för att bedriva experimentodlingar med lövträd eller annat och som fick rätt att göra detta mot ett vite på, om jag inte minns fel, 20 000 kr. Om han lever, medför väl detta inte någon risk, men om hans efterlevande kanske skola fullgöra denna skyldighet, blir det ju inte så trevligt.

Jag kan inte komma till annat resultat än att § 4 möjliggör godtycke och fogdevälde. Och när vi nu sett, hur paragrafen verkar, då dess tillämpning omhänderhafts av departementet, som väl ändå får sägas vara den friska stammen, så måste vi med verklig oro fråga oss, hur det skall bli när lantbruksnämnderna, som inte ha samma överblick över det hela och samma möjligheter att alltid se objektivt på saken, skola få hand om tillämpningen.

Det är också rätt underligt, att när man starkt understryker behövligheten av denna lag, så utgår man ifrån att säljaren inte har något vett; om det bara kommer en grosshandlare från staden och vill köpa, så tror man att han genast får göra detta. Men så förhåller det sig nog inte, utan säljarna äro väl i allmänhet människor, som ha sitt sunda förnuft i behåll, och om de någon gång till en icke jordbrukare sälja sådana små fastigheter, som nu också skulle läggas in under lagen, så är det

väl till deras egen fördel som detta sker.

Det har sagts, att uppe i Norrland ha skogsfastigheter till under 5 000 kronors värde i hög grad blivit föremål för handel. Då har det väl emellertid i allmänhet inte varit fråga om skogar, som höra till jordbruksfastigheternas egentliga stöd- eller hushållsskogar, utan om friliggande skogsfastigheter. Men om i fortsättningen en jordbrukare skulle vilja frigöra ett kapital, liggande i en skogsmark på flera mils avstånd från hans hemman, för att placera det i byggnader på själva gården eller i jordbruksförbättringar, så skulle han inte få göra detta utan att det kommer en förmyndare och säger: »Den saken skola vi allt syna litet närmare i sömmarna.»

När herr Hermansson ville göra gällande, att vi som nu motsätta oss den här ifrågavarande lagen inte hade så värst ädla bevekelsegrunder, då vi också hade motsatt oss den nya skogsvårdslagen, så vill jag erinra om att i den gamla skogsvårdslagen, som vi önskade få bevarad, fanns en bestämmelse till förhindrande av spekulering med nyköpta gårdars skog, nämligen den bestämmelse som avsåg avverkning fem år efter köpet. Vi som ville ha denna bestämmelse kvar kunna sannerligen inte beskyllas för att ha velat undanröja hinder för spekulering. Nu är jag nog av den övertygelsen, att den nya skogsvårdslagen i detta avseende kan användas på ett sådant sätt, att den blir lika sträng som den gamla bestämmelsen, men så länge den tidigare bestämmelsen fanns, hade man dock ett tydligt mot spekulationsförvärv riktat skydd för skogen. Det är alltså felaktigt att säga, att vi ha varit med om att ta bort allt som kunde hindra spekuleringen att ha skadliga verkningar.

Herr Hermansson sade slutligen, att denna lag skulle förhindra, att produktionsmedlen fördyrades, och att lagen även ur den synpunkten hade en stor

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

betydelse. Det kan tänkas tider då så skulle kunna vara fallet, men man måste väl jämföra jordbrukspriserna med vad som kan vara rimligt och skäligt, och, herr Hermansson, så länge fastighetspriserna inte ens äro så höga, att de täcka vad det kostar att bebygga gårdarna, så länge anser jag i varje fall, att en lag för att hindra ökning av jordpriserna knappast är motiverad. Situationen blir ju tvärtom den, att genom denna lag hindras jordbrukare att vid jordbrukskalkylerna få sådana värden inräknade för sina fastigheter som svara mot byggnadsvärdena. Den räntesumma på 200 miljoner kronor, som ingår i jordbrukskalkylen, räcker ju inte till att förränta ett normalt byggnadsvärde på våra fastigheter. Så länge stegringen av jordpriserna inte gått upp mot vad det i varje fall kostar att bebygga en jordbruksfastighet tycker jag inte man skall tala om att här föreligger en uppenbar fara för att produktionsmedlen skola fördyras.

Herr talman! Med anslutning till vad jag här yrkat och med anslutning till vad som yrkas alternativt i motionerna I: 342 och II: 503 ber jag, för den händelse avslagsyrkandet inte vinner bifall, att få yrka avslag på § 4 — vi kanske få komma med avslagsyrkandena undan för undan allteftersom paragraferna tagas upp — men jag ber att i fråga om § 6 få yrka bifall till motionerna I: 342 och II: 503.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tillåter mig först att i någon mån belysa herr Hæggbloms historieskrivning. Han ville göra gällande, att den lag vi diskutera här i dag skulle vara ett skott på den nazistiska lagstiftningens stam. Om herr Hæggbloom hade utsträckt sina forskningar i den svenska lagstiftningens historia litet längre bakåt i tiden, skulle han ha funnit, att förslag om en sådan lagstiftning här i

Sverige tillkommo under den tid, då Hitler ännu endast var en gefreiter i den tyska armén. Jag tror därför att det var ett onödigt demagogiskt försök att sätta en vanhedrande stämpel på den lagstiftning vi nu ha att behandla i kammaren.

Det klagas över att denna lag ålägger fastighetshandeln ett svårt tvång. Jag har nog närmast fått det intrycket, att den är mycket litet betungande. Jag har inhämtat, att bortåt 10 000 fastighetsaffärer ske varje år på grundval av de intryg som landsfiskaler eller egnahemsnämnder utfärda. Det är ett så pass obetydligt besvär, att jag inte tror, att folk har mycket men av det, och det är en överväldigande del av fastighetsaffärerna som klaras på det sättet.

Sedan är det bortåt 1 000 fall som kommit till jordbruksdepartementet, men det är fall som enligt min mening äro av den beskaffenheten, att de äro värda att granskas. Jag kan väl förstå att många av dem som tvingas att göra dessa ansökningar tycka, att det är besvärligt och att det drar ut litet på tiden, men jag tror inte, att det föreligger något mera utbrett missnöje med behandlingen.

Herr Liedberg hade den uppfattningen, att det förslag att överföra granskningen till de nya lantbruksnämnderna som nu är å bane skulle bero på att denna lagstiftning är svår att tillämpa. Det ligger i sakens natur, att när denna lag om en aldeles oprövad sak först kom till kunde man vara bekymrad för hur den skulle kunna anpassa sig efter det praktiska livet. Jag måste för min del säga, att jag vid den tillämpning som jag varit med om att genomföra funnit, att denna lag varit överraskande lätt att följa och att det varit ganska enkelt att få upp en tämligen fast praxis, där vi efter hand haft mycket litet besvär med att placera de olika fallen i sina kategorier.

När vi nu föreslå att detta arbete skall övergå till lantbruksnämnderna, är

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

det därför att det ju ändå måste medföra en snedbelastning av jordbruksdepartementets arbete att det skall ha de tusen ärendena. Det är klart att om vi fördela dessa 1 000 ärenden på ett 25-tal lantbruksnämnder, blir det för var och en ett 40-tal om året, och det blir ju en oändligt mycket lättare sak att genomföra och kommer att bli mindre kännbart än om prövningen hänskjutes till ett enda ställe. Och när herr Liedberg tror, att det kommer att bli en mycket vacklande praxis, är jag inte lika övertygad om den saken, därför att här ha vi tre års tillämpning bakom oss och ha redan kommit fram till en praxis, som utan varje tvekan kommer att bli vägledande för behandlingen av dessa frågor. När lagen dessutom innehåller föreskrifter om att de tveksamma fallen skola handläggas centralt, tror jag att den fasta praxis som vi hittills kunnat genomföra kommer att kunna fortsätta i lantbruksnämnderna.

Jag vill i detta sammanhang säga till herr Hæggbloom, att herr Hæggbloom liksom jag ju är litet fri i sitt uttryckssätt och gärna tar ett ord i sin mun som kanske låter bra men inte är så övervägt. Var det inte litet oförsiktigt att kalla departementet för den friska stammen och anse alla dessa lantbruksnämnder, som skola sammansättas övervägande av svenska odalmän, som mera murkna stammar? Jag trodde tvärtom, att när man nu lägger prövningen i de praktiska jordbrukarnas hand skulle man komma i närheten av folkets mäg och kärna och inte av något ruttet i samhället.

Jag vill också här säga ett ord om varför jag för min del föreslagit en förlängning av lagen med fem år. Det var ju en mycket övervägande uppfattning hos de hörda myndigheterna att lagen borde få en provisorisk giltighet, och det starkaste argument som framfördes för den ståndpunkten var, att man borde bli i tillfälle att pröva lagen inte bara under kristider utan även under

mera normala förhållanden. Jag böjde mig för denna opinionsyttring men sade mig samtidigt, att vill man verkligen vinna det syftet är det meningslöst att ha en fortsatt tillämpningstid på tre år, ty ingen människa tror väl, att vi skola kunna komma ur den kris vi nu äro i på ett sådant sätt, att vi inom tre år hinna pröva denna lag under normala förhållanden. Därför anser jag för min del, att denna tidsbestämning är väl grundad.

Det här är nu enligt herr Hæggblooms mening inte någon vettig lag, utan den är antingen ovettig eller vanvettig — jag vet inte vilket herr Hæggbloom menade. Jag får för min del säga, att jag egentligen är mycket glad över denna lags tekniska utformning. Jag tycker, att den faktiskt har blivit bra, och den argumentering som herr Hæggbloom använde för att visa, hur ovettig eller vanvettig lagen är, var inte särskilt bra. Det var samma argument som användes av herr Johnsson i Kastanjegården, då han för sin del sade, att det var så svårt för större jordbrukare att få köpa tillskottsjord. Jag vill för min del säga, att ifall man bara menar att man inte får köpa jord utan tillstånd är det riktigt, men om man menar att lagen tillämpas så, att det är svårt för större jordbrukare att få köpa tillskottsjord, är det fullständigt fel.

Det första året hade vi dock en något snävare praxis. Det var många av de underlydande myndigheterna som ansågo, att man borde använda lagen för att bevara så många jordbruk som möjligt och att man därför aldrig borde gå med på en sammanläggning av ett bärkraftigt jordbruk med ett annat. Men vid prövning av rationaliseringsspörsmålet i dess helhet på hösten 1946 kom jag till den uppfattningen, att den linjen var ohållbar. Det gick inte att hålla den, utan från den tiden slogo vi medvetet in på en ny praxis, som myndigheterna fått kännedom om.

Denna praxis blev då, att om en fas-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

tighet inte skall säljas till någon som utan vidare får tillstånd utan den säljes för sammanläggning, följa vi den principen, att om denna fastighet lämpligast bör användas för att göra ett angränsande jordbruk bärkraftigt eller för att man därmed skall bevara ett bondejordbruk, ge vi det mindre jordbruket företräde. Vi anse, att det ändamålet är bättre än det andra — att slå samman jorden med en redan tillräckligt bärkraftig, ja, kanske stor gård — men om det inte föreligger någon anledning till att denna jord skall sammanslås med ett mindre ställe, ges det alltid tillstånd till sammanläggning med det större jordbruket, därför att jag som sagt har kommit fram till den uppfattningen, att det inte är möjligt för myndigheterna att avgöra i varje särskilt fall vad som härvidlag kan vara ekonomiskt lämpligt, utan man bör i största utsträckning överlämna åt de enskilda jordbrukarna själva att bestämma det. Därför vill jag säga, att med den tillämpning lagen har är det inte i och för sig svårt för en större jordbrukare att få köpa en annan fastighet för sammanläggning.

Jag säger på samma sätt, när herr Andersson i Gisselås här påstått, att om man har ett jordbruk finns det ingen möjlighet att få köpa ett jordbruk till. Det är också en sanning som inte är fullständig. Om någon som har ett jordbruk redovisar, att han vill ha ett större ställe och att han vill sälja det gamla men ännu inte har kunnat göra det — jag talar alltså om ett fall där egendomarna inte ligga intill varandra utan äro skilda åt, kanske av flera mil — då får han i allmänhet alltid köpa det andra stället.

Det förekommer ofta, att det kommer jordbrukare från de norrländska skogsbyarna som säga, att de inte kunna bo kvar där längre, de kunna inte få sina barn i skola, och det är så många nackdelar med att bo på detta ställe. De ha

därför nu gjort upp om köp av ett ställe framme i bygden, men de kunna eller vilja inte sälja det ställe de ha uppe i skogsbyn. Det har regelmässigt bifallits. Därför vill jag säga, att även talet om att den som har ett jordbruk inte får köpa fler inte överensstämmer med den praxis som vi tillämpa vid behandlingen av dessa frågor.

Man kommer då fram till ett annat spørsmål: Finns det något behov av denna lag? Där kunna vi ju hålla på och diskutera hur länge som helst och upprepa våra argument. Här har nu herr Hæggbloom anfört en statistik, som visar att arrendejordbrukens antal minskas undan för undan. Det är visserligen riktigt, men detta faktum får inte användas för att därmed säga att det inte finns någon tendens hos icke-jordbrukare att köpa jordbruk för att förvandla dem till arrendegårdar. Att arrendejordbruken minska beror på helt andra saker. Jag har nyligen tagit reda på av en person, som skrivit en akademisk avhandling om dessa ting, att det som orsakar arrendejordbrukens tillbakagång är först och främst att de gamla torpen försvinna och att många av dessa torp sålts till större jordbruk och därigenom kommit att tillhöra självägande bönder.

Vidare orsakas tillbakagången av arrendejordbruken därav att på de stora godsens ha undan för undan arrendejordbruk lagts under eget bruk. Det finns ju så många exempel därpå. Vi ha Barsebäck i Skåne, och vi ha åtskilliga andra fideikommiss och stora latifundier där detta sker. De forskningar som denne man bedrivit ha visat, att det var detta som var orsaken till att arrendeställena minskade, men det finns i detta material inte någonting som tyder på att icke-jordbrukare inte skulle vilja köpa arrendeställen om de kunde komma åt. Det är ju dock ett faktum att det finns 40 000 jordbruk till mer än 600 miljoner kronors taxeringsvärde,

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

som ägas av personer, vilka inte äro bosatta på jordbruket. Man kan väl inte komma ifrån, att det är ganska många.

Men jag skall tillåta mig att här belysa frågan om behovet av lagen med ett enda exempel. Det har här sagts, att vi ha så många andra lagar, att denna lag inte behövs. Nu skall jag ge ett exempel, inte på ett enstaka fall utan på en kategori. Personer som vilja spekulera eller som vilja göra kapitalplaceringar köpa praktiskt taget alla jordbruk de kunna komma över med tillhörande skog. De fråga därför också efter de jordbruk i skogsbygden, som vi kalla för kombinerade jordbruk. Det finns ju i de norrländska länen, men också i skogstrakterna söderut, kolossalt många jordbruk, som ha en tio, femton tunnland åker och som därtill ha en skogsareal av 50 till 75 ha eller något sådant. Dessa ställen köpas av spekulanter och kapitalplacereare.

På ett sådant ställe har förut suttit en jordbrukare, som kunnat försörja sig och sin familj och hålla byggnaderna i stånd, därför att han fått en inkomst dels av det lilla jordbruket, dels av skogen. Men så kommer detta ställe i händerna på en trävaruhandlare eller vilken annan person som helst, ty det är ju så, att det finns oändligt många kategorier människor i Norrland som roa sig med att placera pengar i sådana fastigheter. Detta ställe kommer alltså i händerna på en sådan person, och därmed är i verkligheten skogen skild från jordbruket. Det inträffar då mycket ofta, att den nye ägaren inte kan skaffa en arrendator, därför att arrendatorn kan inte leva på detta lilla jordbruk. Han har intet stöd av skogen annat än i den mån han kan vara skogsarbetare och kan alltså inte livnära sig.

Där ha vi nu alltså ett sådant ställe. Ingen vill bosätta sig där. Åkrarna gro igen, husen förfalla. Då skulle jag vilja fråga: Vilken av de många lagar som herr Liedberg räknade upp skulle vi då använda för att komma till rätta med

denna sak? Jorddelningslagen? Här skall ingen jord delas. Realisationsvinstbeskattningen? Här blir ingen realisationsvinst, ty kapitalplaceringarna lägga upp sin verksamhet på lång sikt. Förköpslagen? Kom ihåg, att förköpslagen får endast användas om fastigheten behövs för rationaliseringsändamål. Detta föreligger vanligen inte i sådana här fall, eftersom åkrarna inte gränsa till andra fastigheters åkrar. Skogsvårdslagen? Här sker intet brott mot skogsvårdslagen. Då komma vi till vanhävdslagen. Åkrarna växa igen, husen förfalla, och så kommer jordbrukskommissionen och vill ålägga den nye ägaren att ta upp åkrarna och reparera husen. Då frågar han: Skall jag lägga ned 20 000 å 30 000 kronor på att sätta detta jordbruk i stånd, när jag inte kan få en arrendator? På sina ställen dömer man ändå vederbörande till att reparera onödiga hus och bryta upp onödiga åkrar, och jag ändrar inte, när det anföres besvär. Denna ståndpunkt kan intagas därför att det är en övergångsak, därför att det härefter inte kan förekomma, men jag frågar: Är det egentligen rimligt, att vi skola använda vanhävdslagen för att upprätthålla ett jordbruk, som ingen kan existera på? Och varför kan man inte existera på det? Ägaren är en person, som bor i staden. Skogen är hans. Jordbrukaren är en arrendator, som får några fattiga åkerlappar att leva på, och det kan han inte.

Jag tror att herr Svensson i Ljungkile med det glödande intresse han har för att bevara småbruk åtminstone måste ge mig rätt i att det behövs en lag, som hindrar att jordbruk, som i en självägande bondes hand kunna existera, förödås av den verksamhet, som utanför jordbruket stående personer utöva genom att placera sitt kapital i dessa fastigheter. När man kan, som en rik man har gjort, ge sig ut och köpa ett hundratal över ett helt landskap spridda små skogslotter på 25 å 50 hektar,

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

emedan de ha under 5 000 kronors taxeringsvärde, så kan ju litet var se vilken lust penningplaceringarna ha att lägga sig till med jordbruk av alla storleksgrupper. Jag nämner bara detta exempel. Jag skulle emellertid kunna fortsätta och här tala om denna lags betydelse inom många andra områden, och jag påstår, att ingen har fått en djupare inblick i den än jag fått, som under tre år tillämpat den och sett dess verkningar. Jag skall inte uppta tiden med att göra det. Jag har med dessa exempel endast velat visa, att det tal man för från reservanternas sida om att denna lag kan ersättas av andra lagar inte är riktigt, inte på denna punkt och inte på åtskilliga andra punkter heller.

Herr Liedberg säger, att denna lag hindrar en jordbrukare, som har nått fram till pensionsåldern, att sälja sin gård och därav få ut mesta möjliga pengar för att kunna leva på under sin ålderdom. Jag medger, att det ligger en viss sanning i detta, men samtidigt innebär lagen att den unge man, som skall träda till med två tomma händer och grunda sin utkomst för det kommande livet, får köpa jordbruket något billigare än han skulle fått, om denna lag inte funnits. Här kan man, som jag förut sagt i denna kammare, ha olika meningar om vilket som är riktigast: att se till att den gamle får draga med sig så mycket kapital ur jordbruket som möjligt eller att den unge skall få en gynnsam start i livet. Jag tror att samhället, i varje fall sedan vi infört en allmän folkpensionering av den innebörden att alla oavsett förmögenhetsvillkor få folkpension, har rätt att säga, att vi skola bygga på ungdomen, och vi ha rätt att sätta den unges intresse före i detta fall.

Jag vill svara herr Hæggbloom, när han lekte med orden och sade: Är spekulering något ont, något mera förkastligt än lotteri, och vi tillåta ju lotterispel? För den största delen av den svenska bondebefolkningen är inneha-

vet av ett jordbruk inte en kapitalplacering, inte en affärstransaktion, där man skall leva av avkastningen av kapitalet som handelsvinst. Jordbruket är inte något annat än ett arbetstillfälle, likvärdigt med den plats som en svarvare har vid sin svarv i verkstaden och den plats en kontorist har på sin stol vid sitt skrivbord. Ju högre pris en jordbrukare, en bonde, får betala för sitt ställe, ju mindre arbetslön får han för sitt eget arbete. Genom spekuleringen kan han tvingas att få betala mera för sin arbetsplats och därmed bli berövad en del av det, som för honom är det värdefullaste, nämligen ersättningen för arbetet. Jag måste för min del säga, att min åskådning i detta avseende om arbetets rätt före kapitalets, den åskådningen står otvivelaktigt i klar motsättning till herr Hæggblooms och herr Liedbergs inställning till den fria köpenskapen, till rätten att köpa och sälja jordbruksfastigheter obehindrat. Jag skall inte för min del här göra någon värdesättning och ange vilken åskådning, som i detta avseende hör ha företräde, men jag tror, att jag har lov att säga, att min inställning kan i alla fall vara lika mycket värd som herr Liedbergs och herr Hæggblooms.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle): Herr talman! Jag kanske får ge jordbruksministern rätt i att det var litet oförsiktigt att tala om jordbruksdepartementet som den friska stammen, men det var min ärliga mening, när jag sade, att departementet i många fall, som jag känner till, representerat det större förnuftet, när man jämför dess beslut med de villkor exempelvis egnahemsnämnderna kunnat föreskriva för en jordköpare. Det är ju vidare inte jordbruksministern obekant, att det bland jordbrukarna alltjämt råder ett mycket stort missnöje med den sammansättning som lantbruksnämnderna fått, där de folkvalda representanterna befinna sig i

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

absolut minoritet. Hade man fått lantbruksnämnder med ett större inflytande för de av hushållningssällskapen valda, kanske man hade med större förtroende räknat med att de skulle klarat dessa saker.

Jag var oerhört intresserad av den motivering, som jordbruksministern skulle ge för att en jordbrukare skulle hindras från att köpa mera jord, och jag följde, såvitt jag vet, den fullkomligt i detalj, men när redogörelsen var slut, måste jag säga mig, att alla de syften, som jordbruksministern här angav, när man med förköpsrätten. Jordbruksministern nämnde, att man skulle kunna ha detta för att förhindra att jord, som skulle kunna användas i rationaliseringssyfte, skulle läggas samman med något större eller mindre jordbruk, där det inte skedde i rationaliseringssyfte, ty då, säger jordbruksministern, medger departementet alltid jordförvärv. Varför kan man inte, när man har lagen om förköpsrätt, som tar sikte på alla de fall, där jordbruken kunna användas i rationaliseringssyfte, nöja sig med den och icke ställa jordbrukarna inför detta, som otvivelaktigt känns som ett ytterligare tvång?

Vidare kan jag inte finna annat än att de exempel jordbruksministern nämnde och de slutsatser han drog därav visa, att detta i många fall verkar som en förbudslag. Jag vill säga till jordbruksministern — han kanske är villig att instämma med mig på den punkten — att många, som åtminstone under någon del av sitt liv ansett, att därför att en mängd människor missbruka sprit borde man förbjuda alla människor att använda sprit, nu icke anse det. Därför skola vi inte, emedan vissa människor missbruka den fria köpenskapen, förbjuda alla människor att använda den fria köpenskapen. Skall man gå därhän, måste man ha starka motiv för att anse att allvarlig fara är å färde. Det skall vara fråga om allvarliga skadeverkningar, som man inte

bara vill ha bestyrkta med ett eller annat måleriskt exempel utan med statistiska siffror. De siffror som föreliggande visa inte, att så är fallet, utan motsatsen.

Herr LIEBERG (kort genmäle): I anledning av statsrådets slutord vill jag bara säga, att jag brukar efter fattig förmåga söka *argumentera*, men jag har lika litet i dag som eljest försökt *nedvärdera* vare sig herr statsrådets eller herr Hermanssons uppfattning i och för sig. Statsrådet förmenade, att mitt antagande att det var svårt att skapa en fast praxis var felaktigt. Man har tvärtom, och statsrådet exemplifierade det, kommit fram till en fast tillämpning av lagen och fasta rättsregler. Det är ju uteslutande tacknämligt, men denna fasta praxis inom departementet är väl i så fall av relativt färskt datum.

I många fall ha de yttranden, som avgivits av, låt oss säga jordbrukskommissionerna och egnahemsnämnderna, gått i annan riktning än de beslut, som sedermera fattats av Kungl. Maj:t. Nu behöver man ju inte jämställa de tidigare jordbrukskommissionerna med de blivande lantbruksnämnderna. Men det är väl knappast troligt, att dessa många nämnder plötsligt skola kunna komma till en ensartad uppfattning i enlighet med den relativt färska praxis, som nu skulle ha utbildat sig inom departementet. Trots att jag förmenar, att man måste räkna med en ganska vacklande praxis bland lantbruksnämnderna, åtminstone till att börja med, tror jag, att det är en fördel att beslutanderätten tillkommer dessa organ ute i bygderna, där man bättre måste kunna känna till förhållandena och människorna.

Herr statsrådet frågade även vilken av dessa lagar som skulle vara tillämplig i de fall han nämnde, då en trävaruhandlare eller någon annan köpte en fastighet och förfor så och så. Jag

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

svarar utan tvekan: vanhävdslagen. Jag kan inte finna, att den omständigheten, att en människa förfar på det sättet med en egendom och inte kan skaffa arrendator, skall befria honom från skyldigheten att hävda och väl vårda den jord och de hus han förvärvat, och det förefaller mig, som om statsrådets uppfattning om lagens möjligheter innebar förvånande litet tilltro till vanhävdslagen, sådan den nu är utformad.

Vad beträffar statsrådets resonemang, huruvida den gamle skall ha bättre rätt gentemot den unge eller den unge bättre rätt gentemot den gamle, vill jag säga, att det förekommer ju så oändligt många variationer. Det kan vara en gammal, som säljer till oskylda, det kan vara en gammal, som överlåter åt sina barn. Jag tror, att det är bäst att låta vanliga sunda värderingsregler gälla.

Herr ANDERSSON i Gisselås (kort genmäle): Herr talman! Jag är ytterst tacksam för statsrådets påpekande, att den som redan äger en fastighet kan få köpa en ny, därest han går till Kungl. Maj:t. Det har nog rått en del tvekan rörande möjligheterna att i dylikt fall förvärva fastighet. Jag har nämligen ett par exempel från min hembygd, där jordbrukare, som redan ägt fastighet, blivit nekade att köpa ny, därför att de inte kunnat sälja den de tidigare haft, och vederbörande myndighet som prövat ansökningarna har naturligtvis stött sig på bestämmelsen i 3 § lagen, att om sökanden redan äger jordbruksfastighet, får han inte köpa ny, om inte särskilda skäl därtill föreligga. Nu är det möjligt, att ansökningarna i de två fall jag här avser inte underställts Kungl. Maj:ts prövning. Det är väl troligt, att det är så. I dessa båda fall blevo emellertid ansökningarna som sagt avslagna, och det tycker jag inte var så lämpligt.

Herr JOHNSON i Kastanjegården (kort genmäle): Herr talman! Jag till-

lät mig i mitt förra anförande framställa en fråga, om det kan vara rimligt göra svårigheterna större för en mycket duktig jordbrukare, som har t. ex. 50 tunnland, att köpa 20—30 tunnland till än det är för en godsägare eller någon annan rik person att på en gång köpa en hundratunnlandsgård. Om jag förstod herr statsrådet rätt, sade han att det blivit lättare under den senaste tiden att få förvärva sådana tillskott till den egendom man har, om det är fråga om att sammanlägga. Det har emellertid hänt i våra bygder att både jordbrukskommissionen och egnahemsnämnderna tillstyrkt sådana köp, medan Kungl. Maj:t avslagit framställningarna, och det är detta som ibland gör oss litet betänksamma och förvånade.

Herr statsrådet sade att det är inte så mycket besvär med denna lag, och det tycker inte jag heller — om man lämnar in en framställning och den krönes med framgång. Men om man har arbetat med saken några månader, det har gjorts investeringar och man har kanske börjat bruka jorden, och det sedan blir avslag — då är det *mycket* besvärligt!

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Man blir något överraskad när man lyssnar på motståndarna till det föreliggande lagförslaget. Man måste då fråga sig: vad är egentligen meningen med det yrkande som ställts här? Skulle man vara beredd ifrån herrar Hæggbloms, Liedbergs och Johnssons i Kastanjegården sida att slopa den nuvarande lagstiftningen, så att det skulle bli full frihet på fastighetsmarknaden? Den frågan skulle jag vilja ställa till herrarna.

Vad innebär det förslag som nu föreligger? Jo, det innebär en förlängning av lagen på fem år efter de tre år som gått. Dessutom föreslås den ändringen, att lagen skall omfatta alla jordbruks-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

fastigheter, men det har samtidigt blivit en uppmjukning av lagen därutinnan, att vissa släktingar hädanefter skola äga rätt att förvärva jordbruksfastighet utan prövning. Vidare föreslås den ändringen när det gäller prövningen av ansökningarna, att de lokala myndigheterna, lantbruksnämnderna — som böra bäst känna till förhållandena — skola avgöra, om vederbörande får förvärva jordbruksfastighet eller inte. Många som voro tveksamma vid denna lags antagande 1945 ha efter den erfarenhet man har fått under denna tid sagt sig, att gudskelov att vi fingo denna lagstiftning. Detta kan vitsordas av dem, som känna till förhållandena i olika landsändar på detta område.

Herr Hæggbloom frågade: Varför skola vi ha så mycket regleringar och lagar, som vi kunna undvara? Jo, det är på det sättet, herr Hæggbloom, att vi måste ha regleringar emot — jag höll på att säga marodörer på olika områden. Herr Hæggbloom frågade också: varför skola vi förfara så att det blir ett slags förbud? Om *en* super skola väl inte samtliga lida för det! Nu har det blivit så att på grund av vissa förhållanden på det jordpolitiska området ha statsmakterna måst ingipa, därför att somliga personer ha skaffat sig jord, som man inte kan anse att de böra ha, jordpolitiskt sett i varje fall. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har här så klart redogjort för den saken, att jag inte skall uppta tiden vidare därmed.

Obehövligen regleringar är det ingen som önskar ha. Men förhållandena äro sådana, att denna lagstiftning har måst tillgripas, för att motverka osunda fastighetsspekulationer på detta område. Den möjligheten förefinnes att förhållandena komma att bli sådana, att lagen måste göras permanent; det är möjligt, liksom att lagen då måhända bör justeras något. Men den dag som är och som det nu ligger till finns det intet annat härvidlag, såvitt jag kan

förstå, som ansvariga politiker böra gå in för än att ta denna lagstiftning, som skyddar mot en tidigare osund spekulation i jordbruksfastigheter som i många fall förekom före 1945.

En gång i tiden stred man mycket häftigt emot den norrländska förbudslagen. Man ansåg det vara ett våldsamt ingrepp i den enskilda äganderätten, att bolagen inte skulle få förvärva jordbruksfastighet utan prövning av myndighet. Jag tror inte det finns många nu, som skulle vilja säga att denna lagstiftning varit onödig. Hade vi inte haft denna jordlagstiftning utan man skulle ha fått handla fritt med jordbruksfastigheter, vill jag verkligen fråga mig: hur skulle det ha sett ut nu på det jordpolitiska området?

När man nu står inför detta förslag ha vi, såvitt jag förstår, främst att stödja oss på erfarenheten under dessa tre år den provisoriska lagen gällt. Den har bl. a. visat att de farhågor, som uttalades av motståndarna till lagen när lagen antogs, varit obefogade. Man sade ju att lagen skulle medföra, att fastighetsvärdena skulle bli alltför låga för dem som ville sälja. Och det har sagts här i dag, av bl. a. herr Andersson i Gisselås, att på grund av denna lagstiftning har man inte fått ut av fastigheterna vad man egentligen borde ha fått. Ja, jag vill bara peka på de värden som man fått ut vid försäljning av fastigheter nu. Av statistiken framgår att det inte är ovanligt, att man fått ut dubbla taxeringsvärdet och ändå mera, och det är ytterst sällan någon fastighet sålts under taxeringsvärdet. Så att åberopa dylika skäl för ett avslag på denna proposition finner jag inte något som helst skäl till.

Herr talman! Då här föreslås att lantbruksnämnderna skola pröva dessa fastighetsförvärv, tror jag i olikhet med bland andra herr Hæggbloom, att det är en reform i rätt riktning. Lantbruksnämnderna i respektive län känna säkerligen till förhållandena på ett sätt

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

som gör, att man med fullt förtroende kan lämna i deras händer att avgöra saken. Skulle någon inte vara tillfreds med det beslut lantbruksnämnden fattat, är det ju vederbörande obetaget, enligt propositionen och enligt utskottsförslaget, att gå till Kungl. Maj:t för att få frågan prövad, huruvida det beslut som lantbruksnämnden fattat står i överensstämmelse med lagen.

Jag skall inte uppta tiden längre, herr talman. Jag ber att med vad jag nu sagt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STJÄRNE: Herr talman! Vi kunna nog inte övertyga varandra i denna sak, men jag vill ändå framföra några synpunkter.

I debatten vid denna lags antagande 1945 yttrade herr statsrådet Sköld bl. a.: »Jag har aldrig förnekat, att det finns en svag punkt i denna proposition, nämligen att det statistiska underlaget är, man kan gott säga, obefintligt.» Sedan statsrådet därefter talat om en del exempel, dels från sin egen hembygd och dels från andra delar av landet, sade han: »Det finns alltså enligt mitt sätt att se fullgoda skäl, varför man skall ingripa med denna lagstiftning.» Lagen stiftades alltså utan någon som helst på statistik grundad utredning, som påvisade behovet av den. Denna brist, som statsrådet själv erkände, påvisades ock av flera talare. Vissa fall av spekulationsköp påvisades, sådana som avsågo tillgodogörande av skogen, kapitalplacering o. d. Men man hade inga hållpunkter rörande hur stor procent av samtliga fastighetsförvärv dessa utgjorde. Flera reservanter framhöllo, att i många fall icke-jordbrukare, som inköpt en egendom, lagt ned stora kostnader för dess upprustning och därmed skapat förblivande värden.

Nu har lagen varit i kraft närmare två och ett halvt år, och självklart ställer man frågan: Visa erfarenheterna från denna försökstid klart på behovet

av förlängd giltighetstid för denna lag? På sid. 9 i Kungl. Maj:ts proposition heter det: »Av verkställda undersökningar framgår, att under tiden den 1 april 1946—31 mars 1947 utfärdats i runt tal 10 000 intyg enligt formulär A och omkring 1 800 intyg enligt formulär B. Under samma tid utgjorde antalet av Kungl. Maj:t avgjorda jordförvärvsärenden endast ca 600.» Nu är det ju på det sättet, att ansökningarna i så gott som samtliga ärenden, som inte underställts Kungl. Maj:ts prövning, bifallits. I alla dessa fall var alltså hela kontrollförfarandet onödigt och bara till besvär. Och huru många av de 600 av Kungl. Maj:t prövade fallen, som bifallits resp. avslagits, får man icke veta.

Men i den av statsrådet åberopade utredningen finnes en specifikation avseende längre tid än den i propositionen angivna. På ett år och nio månader ha 1 170 ärenden avgjorts av Kungl. Maj:t. I dessa ärenden ha ansökningarna bifallits i 823 fall och avslagits i 347 fall. Största antalet avslagna ansökningar, 172 stycken, avse sådana jordbruk, som voro avsedda för sammanslagning. I och för sig synes detta antal, ändock det utgör 50 % av alla avslagna, ytterligt litet, även om alla avslagen varit välmotiverade. Jag tillåter mig tvivla på att så hundraprocentigt varit fallet. Därtill komma sådana, som ej ämnat ägna sig åt jordbruk, 43 stycken. Jag vågar påstå, att detta lilla antal saknar betydelse i sammanhanget. De övriga ansökningar som avslagits äro fördelade på olika uppgivna motiv för förvärvet. De som avsett skogsfastigheter ha avslagits till ett antal av 17. Antalet saknar enligt min mening all betydelse.

Dessutom kan väl ingen, inte ens herr statsrådet, med säkerhet veta, att alla dessa avslagna ansökningar blivit, om de bifallits, till skada för jordbruken i fråga. Det kan tvärtom vara möjligt att även sådana köpare, som avsett att

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

upprusta och förbättra de gårdar de tänkt köpa, fått avslag. Härmed understrykes det obestridliga faktum, att det i praktiken torde vara omöjligt att alltid rättvist avgöra, huruvida ett tilltänkt köp skulle bli till nytta för fastigheten i fråga eller inte. På grund härav har lagen inneburit och kommer att innebära ett osäkerhetstillstånd, som för många kännes ytterst besvärande och dessutom utgör en alldeles omotiverad omyndighetsförklaring för jordbrukarna i detta land.

Hur är det för övrigt i andra jämförliga länder? Finnes i något annat land en sådan tvångs- och omyndighetslag för jordbrukets folk? Där om säger åtminstone utredningen ingenting, varav man kan dra slutsatsen att så ej är fallet. Hedern att vara först på detta område torde inte uppskattas av alla. Åtminstone inte av det svenskamerikanska par, som efter 28 år återvände hem för att köpa sig en lantgård och där tillbringa sina återstående dagar. Det blev ett bleklagt nej. I högsta grad besvikna återvände de gamla svenskar till landet i väster, sedan de också först fått kvarlämna 1 200 dollar. Historien är sann.

Till sist, herr talman, vill jag endast anföra ett par saker från utskottets motivering. Där heter det på sidan 12, andra stycket: »Även förvärv av fastigheter för kapitalplacering medföra emellertid ofta skadeverkningar ur allmän synpunkt.» Litet längre fram heter det: »Det skall dock icke förnekas, att även förvärv av jordbruksfastigheter, som ske i kapitalplaceringssyfte, kunna vara till gagn ur allmän synpunkt.» Kan någon säga, hur mycket det är kvar av det först anförda, sedan man läst det andra?

En annan sats lyder så här: »Härtill kommer, att den, som förvärvat en jordbruksfastighet för kapitalplacering, kan vara benägen att göra driftsekonomiskt omotiverade investeringar m. m. på fastigheten. Dylika investeringar

kunna medföra, att priset på fastigheten vid en framtida försäljning blir så högt, att den icke kan förvärfvas av den, som för sin försörjning uteslutande är hänvisad till avkastningen av jordbruket.»

Vad blir den logiska konsekvensen av detta uttalande? Givetvis att även jordbrukare, som möjligen därtill ha råd, förbjudas att bygga för dyrt. Även i sådana fall kunna för stora investeringar medföra, att fastigheten blir för dyr för efterträdaren. Jag kan väl aldrig tänka mig att en lag är påtänkt, som skall bestämma hur stora investeringar jordbrukaren får göra i sina byggnader.

Dessa avsnitt ur utskottsmotiveringen synas mig bestyrka, att man haft en viss svårighet att finna bärande motiveringar. Härtill må ock anföras att antalet arrendatorer under åren 1937—1944 minskade med inte mindre än 3 200. — Så ha vi den nyss antagna skogsvårdslagen. Skall inte den kunna tillämpas i tvivelaktiga fall? Den tillåter ju inte skogens avverkning i annan mån än som betingas av dess tillväxt på lång sikt.

Jag tror inte, herr talman, att denna lag är populär bland vårt lands jordbrukare i stort sett, åtminstone inte nu, när den skall omfatta alla storleksklasser. För egen del har jag i ett par remissinstanser reserverat mig emot den. Jag är fortfarande, herr talman, fast övertygad om att den icke är nödvändig. Tvångslagar och regleringar, som icke äro absolut nödvändiga, böra enligt min mening upphävas eller åtminstone upmjukas och icke, som här skett, i hög grad skärpas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! När riksdagen 1945 beslöt denna lag, rådde på många håll ganska stor tveksamhet om detta lagförslag, och man var oviss inför denna nya lag-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

stiftning. Vid den enquete angående behovet av en lagstiftning på detta område, som gjordes 1943, var flertalet av de svar som avgavs sådana, att man däri inte bara ställde sig tveksam, utan man avstyrkte i de flesta fall en lagstiftning på området. Å andra sidan hävdades från annat håll med mycket stor styrka, att en lag såsom denna var nödvändig, den var behövlig och hade varit behövlig redan under åtskillig tid. Den tveksamhet som emellertid rådde på olika håll tog sig uttryck på det sättet, att man ifrån Kungl. Maj:ts och riksdagens sida gjorde lagen temporär. Man gav den begränsad giltighetstid.

Man torde utan överdrift kunna säga att den stämning, som rådde inför lagstiftningen vid det tillfället, i stor utsträckning slagit om den dag som är. Om man undantar vissa grupper av jordbrukare — jag tänker då inte närmast på den egentliga jordbrukarklassen — som av en eller annan anledning äro intresserade av att kunna tillgodogöra sig den möjlighet, som genom kapitalplacering och andra spekulanter erbjudes att kunna erhålla bra betalt för ett jordbruk, så kan man nog säga att man inom jordbrukarkretsar ganska allmänt anser, att denna lag är behövlig och att den har fyllt en uppgift.

Detta visa ju också remissvaren rörande utredningsmannens förslag, som nu föreligga. Av de yttranden som avgivits angående lagförslaget ha ju inte mindre än $\frac{5}{6}$ gått i tillstyrkande riktning. Lagen har nu prövats under en tid, och man har av den erfarenhet som vunnits funnit, att lagen varit till gagn för den jordbrukande befolkningen. Utredningsmannen för sin del drog av denna erfarenhet den logiska slutsatsen, att lagen nu borde givas permanent karaktär. I den motion, som väckts av mig och herr Ekdahl, har yrkats, att lagen nu skall givas bestående karaktär, och jag har, herr talman, egentligen

begärt ordet för att yrka bifall till denna motion.

Reservanterna ha gjort gällande att jord som förvärvats i spekulationssyfte eller för penningplacering inte på samma definitiva sätt blir undandragen den jordbrukande befolkningen som den jord, som köpes av t. ex. bolagen. Erfarenheterna visa emellertid att det är ganska sällsynt att jordbruk, som förvärvas av sådan köpare, på nytt kommer i bondehand. De fall då så sker utgöras i regel av sådana jordbruk, som förvärvats av s. k. skogsjobbare. Beträffande sådana ställen händer det ofta, att sedan vederbörande skövlat skogen, sedan köparen många gånger också vanhävdad jorden och låtit husen förfalla, blir det slutligen någon jordbrukare, som får ta hand om stället och kanske med många års slit åter sätta gården i stånd. Jag vill fråga dem som anse att denna lag nu hör avskaffas: Kan det vara något intresse ur jordbrukarbefolkningens synpunkt eller ur allmän synpunkt, att sådana affärer fortfarande skola kunna göras?

Som bevis för att förvärv av här ifrågakarande slag inte ske i någon större utsträckning ha reservanterna anfört ett exempel rörande minskningen av arrendeställena. Det har tidigare här under debatten upplysts, hur detta går till, och jag kan ju nämna att för min del har jag haft exempel på detta inför mina ögon under de senaste tjugo åren i den socken där jag bor. Under denna tid ha med några få undantag alla torp och arrendegårdar som lyda under huvudgård inom denna socken försvunnit. De ha försvunnit på det sättet, att sedan husen börjat bli dåliga eller förfallit har jordägaren tagit tillbaka arrendegården och lagt jorden till sambruk med huvudgård, varpå ställena, torpen, arrendegårdarna ha utplånats. Denna utveckling pågår alltså i vårt land. Mindre ställen, av torps och arrendegårds karaktär och som

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

varit utarrenderade, bli på olika sätt utplånade som självständiga ställen och åkerjorden i regel lagd till huvudgården.

Beträffande köp av gårdar i penningplacerande syfte — det var särskilt herr Stjärne som var inne på det nyss — säger man att det är affärer, som anses vara bra ur allmän synpunkt, de äro legitima och borde inte förhindras. Jag har i de trakter där jag bor och framför allt i bygden runt omkring Stockholm sett så många exempel på hur det går med de gårdar, som förvärvas av penningplacerare, att jag icke kan dela den uppfattning, som herr Stjärne sist gav uttryck åt. Beträffande antalet gårdar i dessa bygder kan jag, utan att göra mig skyldig till någon överdrift, säga att det numera hör till undantagen, att någon större gård eller över huvud någon gård, vars ägor gränsa till vatten, d. v. s. äro belägna vid stränderna av sjöar och vattendrag, längre äges av någon jordbrukare. Det övervägande flertalet gårdar med sådant läge är numera förvärvade av icke-jordbrukare.

Hur är det då, när dessa kapitalplacerare taga hand om en stor gård? Jo, man förfar ju ofta på det sättet, att vederbörande av olika skäl, som jag icke närmare skall gå in på men som jag icke anser vara så särskilt lojala, anser sig böra kosta på väldigt mycket pengar framför allt på en förnämlig mangårdsbyggnad. Jag har sett många fall — och skulle kunna giva exempel härpå — hur man lagt ned kanske 100 000-tals kronor för att skapa en förnämlig mangårdsbyggnad på dessa gårdar, medan man försummat att förbättra eller bygga om arbetarbostäderna. Jag har många exempel på hur man på en sådan gård, där vederbörande lagt ner väldiga belopp på en förnämlig mangårdsbyggnad, varit från hälsovårdsmyndighetens sida nödsakad att gå fram med tvångs-åtgärder för att få vederbörande att

skaffa en arrendatorsbostad eller arbetarbostad, som kunnat godkännas enligt hälsovårdsstadgan. Det är icke något, som man anser önskvärt ute i bygden, att få sådana köpare av de största och bästa gårdarna. Det är ej till gagn för vare sig jordbrukarklassen eller det allmänna.

Det är också att märka att en sådan gård mycket sällan kommer tillbaka i bondehänder eller jordbrukarhänder. Genom att man byggt så förnämliga bostadshus omöjliggöres det ju, såsom utskottet framhållit, för en vanlig jordbrukare att kunna köpa en sådan gård, behålla den samt förränta köpeskillingen.

Jag har med dessa få ord, herr talman, velat framhålla nödvändigheten enligt min mening av att denna lag förnyas. Jag anser för min del, att denna lag var behövlig redan före kriget och den kristid som inträffade med kriget, och jag är övertygad om att den kommer att behövas även när denna kristid är över. Jag menar därför, att här borde man kunna gå fram på samma sätt som vid lagstiftning i vanliga fall, nämligen att åt de lagar som stiftas ge permanent karaktär. Vi ha nu under ett antal år prövat denna lag. Det har visat sig, att lagens verkningar varit sådana som man önskat. Det har visat sig, att man inom de myndigheter, som ha haft att yttra sig, i flertalet fall anser att lagen är behövlig. Vore det icke då riktigt, att man gäve denna lag permanent karaktär? Jag anser för min del, herr talman, att detta vore det riktiga.

Med stöd av detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion. Det skulle innebära en ändring av slutstadgandet i denna lag, som enligt utskottets förslag lyder sålunda: »Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948 och gäller till och med den 30 juni 1953.» Jag hemställer, herr talman, att detta slutstadgande i stället måtte lyda på

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

följande sätt: »Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.»

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Inom utskottet ha meningarna brutit sig starkt i fråga om denna lag. Icke mindre än sex av utskottets ledamöter ha ju hemställt, att riksdagen måtte avslå denna proposition. Det tyder ju på att det finns skäl både för och emot. För egen del får jag säga, att det finns starka skäl för lagstiftningen, men att de skäl, som tala mot densamma, icke heller sakna tyngd.

Det har sagts i debatten om denna sak, att lagen härstammar från de nazistiska arvegårdslagarna i Tyskland. Det är herrar Hæggbloom och Sundelin, som i ett särskilt yttrande till utredningens förslag göra ett sådant uttalande. Jag tror att det är en felaktig historieskrivning, om man försöker att återföra denna lag på något, som har förekommit i Hitlers Tyskland. Första gången denna fråga mig veterligt var uppe här i landet var redan 1901; vid den tiden hade ju icke Hitler så förfärligt mycket att säga till om vare sig i Tyskland eller på annat håll. 1901 års norrlandskommitté, som utarbetade förslag till 1906 års förbudslag, hade även denna fråga uppe till behandling men lade icke fram något förslag, eftersom det enligt dess mening stötte på svårigheter att skapa ett tillräckligt smidigt sådant. 1911 gjorde man en översyn av den då gällande 1906 års förbudslag, och även vid detta tillfälle behandlades frågan om möjligheterna att stävja spekulation jämväl från enskilda. 1918 var man framme vid saken på nytt, och så hade vi slutligen en utredning 1940.

Dessa förhållanden ådagalägga ju, att problemet i varje fall har uppmärksamrats här i landet under hela detta århundrade, ehuru det icke förrän för några år sedan lett fram till en lagstiftning. Men när man har avvisat tan-

ken på en lagstiftning har det ej varit med den motiveringen, att behov skulle saknas, utan det har varit därför att man icke ansett sig kunna bemästra de tekniska svårigheterna.

Det har ju som skäl för lagen framhållits, att man vill stävja spekulation i jordbruksfastigheter. De flesta äro väl ense om att det är ett samhällsintresse att stävja spekulation. Det skulle jag tro, att även reservanterna i utskottet äro med på, men de mena, att vi för tillfället ha lagar, som på ett effektivt sätt råda bot på detta missförhållande och som alltså hämma spekulationen. Bland annat åberopar man för skogsfastigheterna i detta sammanhang den nyligen antagna skogsvårdslagen och pekar då på den bestämmelse, som innehåller vissa begränsningar i fråga om avverkning av icke utvecklingsbar skog. Men nu är det väl på det sättet, att den icke utvecklingsbara skogen återfinnes icke på så förfärligt många fastigheter i landet i någon särskilt stor utsträckning, utan det är den utvecklingsbara skogen, som i mycket hög grad dominerar. Begränsningen i fråga om rätten att avverka icke utvecklingsbar skog är för övrigt icke så stark, att man ej kan göra ganska betydande uttag även i den skogen. När man sedan kommer över till den utvecklingsbara skogen är ju varje ändamålsenlig gallring tillåten, och i form av en sådan kan man ju plocka ut högst betydande virkesmängder.

Jag har alltså den uppfattningen, att skogsvårdslagen icke är tillräcklig för att stävja spekulation i skogsfastigheter. Den lag som vi nu diskutera är, såvitt jag förstår, särskilt behöflig just med hänsyn till skogsfastigheterna. Vi veta ju att på sina håll ha spekulanter och bulvaner för trävarubolag uppträtt på marknaden och inköpt den ena fastigheten före och den andra efter utan att man kunnat komma åt fången. Och nu, sedan denna förvärvslag antogs,

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

har man ju i vissa landsändar kastat sig över just de fastigheter som ligga utanför denna lag, nämligen de små skogsfastigheterna. På något håll har man köpt in ett ganska betydande antal sådana fastigheter; det gäller särskilt Västerbotten.

Vad kapitalplacerandet beträffar har det ju brukat framhållas, att det är egentligen ingen skada skedd med de där kapitalplaceringsköpen. Kapitalplaceringarna äro personer, som ha mycket gott om pengar: de rusta upp egendomen, sätta byggnaderna i skick o. s. v. Det är något som man, i stället för att anse det vara skadligt, tvärtom bör hälsa med tillfredsställelse. Det skall villigt erkännas, att ibland lägges det ner en del kostnader för mycket nyttiga arbeten. Men när man icke vill vara med om kapitalplaceringsköpen beror det väl närmast på att den, som spekulerar på en jordbruksfastighet i syfte att placera pengar i den, behöver icke kalkylera med avkastningsvärdet och gör det icke heller. Han betalar alltså ofta ett högre värde än avkastningsvärdet just därför att det är andra motiv än penningförräntningen för dagen, som föranleda köpet; det kan vara risken för inflation och det kan också vara andra förhållanden som göra, att en kapitalplacering gärna vill köpa in en jordbruksfastighet.

I reservationen till utskottets utlåtande har det presterats några siffror i fråga om utarrenderade egendomar. Man anser sig kunna konstatera, att antalet utarrenderade egendomar har starkt minskats. Av den statistik, som herrar Hæggblom och Sundelin presenterat i sin reservation till utredningens betänkande, finner man, att under åren 1937—1944 har antalet utarrenderade brukningsdelar sjunkit från 19,2 procent av totala antalet brukningsfastigheter till 18,9 procent, alltså med 0,3 procent. Jag vet icke vad man skall draga för slutsats av en jämförelse mellan dessa båda siffror. Jag skulle när-

mast vilja draga den slutsatsen, att tack vare vissa jobberier har det allmännas verksamhet exempelvis genom egnahemsrörelsen i fråga om överförande av arrendefastigheter till egna gårdar icke haft någon inverkan på den procentueila andelen av utarrenderade fastigheter.

När reservanternas i slutet av sin reservation komma fram till att enligt deras uppfattning skulle lagen lägga onödiga band på fastighetsmarknaden, kan jag icke heller vara fullt ense med reservanternas, ehuru jag hyser den uppfattningen, att man bör tänka sig för mer än en gång, innan man tillskapar lagar och författningar som göra det nödvändigt för allmänheten att begära licenser och tillstånd hos myndigheterna. De flesta av oss äro väl angelägna att förhindra tillkomsten och utvidgningen av ett sådant system. Man vill icke ha det på det sättet, att myndigheterna skola kunna ibland kanske godtyckligt avgöra, huruvida man har rätt att t. ex. förvärva en fastighet. Men här som alltid gäller det ju att avväga skälen för och emot. För egen del tror jag, att det under dessa krisår är till nytta, om man kan stävja spekulation och placeringsköp samt förhindra att personer, som vilja köpa sig jordbruksfastigheter, skola vara nödgade att konkurrera om dessa fastigheter med människor, som ej avse att med avkastningen förränta de nedlagda pengarna utan köpa fastigheter av andra bevekelsegrunder och därför kunna betala ett betydligt högre pris.

Jag tror att vi äro skyldiga den ungdom, som nu träder till som jordbrukare, att hålla dessa spekulanter borta och alltså hindra, att de nytillträdande jordbrukarna måste konkurrera om fastigheterna med dylika personer. Därför har jag för min del ansett mig kunna biträda en förlängning av lagen, visserligen endast en provisorisk förlängning, eftersom jag utgår ifrån att de förhållanden, som nu motivera lagen, till icke

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

oväsentlig del sammanhänga med den onormala ekonomiska situationen här i landet.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat motivera mitt ställningstagande.

Häruti instämde herr *Mattsson*.

Herr **HÆGGBLUM** (kort genmäle): Herr talman! När herr Hedlund i Rådomb anförde, att man ända sedan 1901 konstaterat missförhållanden beträffande fastighetsförvärven samt att detta förslag icke hade någonting med nazistiska synpunkter på jordlagar att göra, har jag mycket svårt att fatta, hur detta kan anföras som bevis mot sakkunnigas påstående. Jag anförde själv, hur det från 1901 fram till 1940 funnits upprepade fall, då det kommit fram förslag att hinder skulle läggas för jordförvärv. Men under hela denna långa tid av 40 år har riksdagen — vars andra kammare under denna tid haft ungefär samma vänstermajoritet som nu — ändå aldrig funnit skäl att gå med på en sådan lagstiftning som man gjorde 1940. När vi kommo fram till det året hade ingenting särskilt inträffat, som skulle kunna motivera, att vi tillgrepo starkare lagar än vad vi velat göra tidigare. Därav drar jag den slutsatsen, att det varit dessa ideologier ute i Europa om en privilegierad jordäganderätt, som påverkat en hel del svaga själar här i landet.

Beträffande dessa försäljningar av små skogsfastigheter, som av herr Hedlund beskrevos så, att köparna kastade sig över fastigheterna, skulle jag vilja fråga: Är det icke också så, att de som ägt dessa skogsfastigheter ha velat begagna tillfället att under en god konjunktur sälja? Däri har väl icke kunnat ligga något så uppenbart farligt, att vi behöva lagstifta för det.

Vad slutligen gäller den statistik, som det anmärkts på, så draga vi i reservationen till sakkunnigebetänkandet ingen annan slutsats därav än att icke-jord-

brukares köp av jordbruksfastigheter kompenseras av återförsäljning till jordbrukare av dylika tidigare förvärvade fastigheter. Vi säga, att det står alltså stilla, och då finns ingen motivering för att stifta extraordinära lagar.

Herr **HEDLUND** i Rådomb (kort genmäle): Herr talman! Jag kan erinra herr Hæggbloom, att under förra kriget hade vi en lag med motsvarande syfte, ehuru den var utformad på ett betydligt klumpigare sätt. Att man icke här i riksdagen tidigare har accepterat något förslag i den riktning vari denna lag går kanske beror därpå, att man icke förrän just 1945 hade lyckats hitta på ett förfarande, varigenom man sållade bort flertalet fall genom en mycket enkel procedur, nämligen intygsproceduren. Så länge man var inne på den linjen, att ansökan i varje fall skulle göras, prövas och godkännas, var det en synligen stark opposition. Men när man kunde, såsom jag sade, mönstra ut de allra flesta fallen och hänvisa dem till det enkla intygsförfarandet, övervunnos uppenbarligen betänkligheterna på många håll.

Herr **JONSSON** i Skedsbygd: Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämma med herr Hedlund i Rådomb, men efter herr Hæggblooms sista inlägg måste jag ta till orda. Jag skall villigt erkänna, att en lagstiftning som den ifrågavarande måste medföra vissa betänkligheter och nackdelar inte minst med tanke på dem, som i likhet med herr Hæggbloom synas vilja skaffa sig argument för att i politiskt syfte sprida missnöje. När herr Hæggbloom tillåter sig beteckna dem, som av ärlig övertygelse kämpa för att det svenska jordbruket skall kunna bevaras i jordbrukarnas händer, som svaga själar, är detta något som återfaller på herr Hæggbloom själv.

Jag har för min del varit mycket betänksam mot denna lagstiftning, men

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

den personliga erfarenhet jag har från den bygd där jag bor säger mig, att den behövs som skydd åt jordbrukarna. Jag skulle kunna visa herr Hæggbloom på gårdar, där man förr i världen levde efter småländska förhållanden smått herrgårdsaktigt, men som nu ligga öde med förfallna byggnader. Jag kan tala om för herr Hæggbloom, att en god vän till mig — högerman för övrigt och som sådan i likhet med herr Hæggbloom motståndare till denna lagstiftning — en av de sista dagarna, då jordbruk ännu fingo fritt säljas, alltså i slutet av december 1945, sålde sin gård till en sågverksägare, som redan äger kanske ett 40-tal skogsfastigheter i länet. Sågverksägaren hade nämligen sagt, att han borde sälja gården före den 1 januari 1946 till honom, ty sedan fick han inte tillstånd att sälja, och gården skulle därigenom komma att sjunka i värde. I dag har säljaren i 2 $\frac{1}{2}$ år rest omkring för att köpa sig en ny gård men inte lyckats, och nu visar det sig, att han försålde sig till betydande belopp. I den by jag här tänker på fanns det förr fyra bönder med gårdar på omkring 200 har, därav 50 tunnland eller 25 har åker och resten skog och betesmark. I dag finns där kvar bara *en* självägande bonde. Jag skulle kunna påvisa för herr Hæggbloom flera sådana fall och hur denna utveckling inverkat på bygden, på kommunen, på samhället. Mera behöver jag inte orda om den saken, ty var och en som något känner dessa förhållanden vet hur det är. Jag reagerar emellertid på det skarpaste, när herr Hæggbloom tillåter sig beteckna personer, som hysa en annan åsikt än han i denna fråga, som svaga, således mindervärdiga, själar.

Man kan som jag sade diskutera fördelarna och nackdelarna med denna lagstiftning. För egen del har jag övervägt saken och säger av ärlig övertygelse, att jag i dag inte vågar rösta emot densamma. Jag är glad åt de uppmjukningar i förslaget, som vidtagits för att

närskylta skola kunna förvärva jordbruksfastighet utan att behöva söka tillstånd. För egen del har jag tänkt mig, att man skulle kunna förenkla kontrollproceduren, och har också i en motion påyrkat den saken. Utskottet har emellertid inte velat gå den i motionen föreslagna vägen, och jag anser det lönlöst att här ställa något yrkande om bifall till densamma. Jag har i denna motion sagt, att vad angår rena jordbruksbygder skulle denna lag kanske helt och hållet kunna undvaras, därför att i dessa ligger en gårds värde i jordens brukande, och man riskerar inte så mycket att en sådan gård förfaller, ty därigenom förlorar den i värde. Faran för en ohejdad fri spekulation och penningplacering i dessa tider med fallande penningvärde gör sig främst gällande beträffande gårdar med betydande skogsmark, där skogen är huvudsaken och jordbruket som sådant inte bärigt för en familj. Det är där som lagen behövs, och det är därför, herr talman, jag tillåter mig yrka bifall till herr Svenssons i Ljungskile framställning om att lagens tillämpningstid endast blir tre år. Jag gör det med den motiveringen, att jag vill avvakta och se hur dessa nya organ, som få att göra med lagens tillämpning, komma att handla i det avseendet. Man kan ju nämligen befara, att det kommer att bli svårare att i framtiden iakttä en bestämd praxis än det är nu, när Kungl. Maj:t själv prövar dessa ärenden. Men kan man utfärda och tillämpa likartade direktiv, kommer lagtillämpningen att bli smidigare än nu och utan allt för stora formaliteter. Tillämpad på det sättet ute i bygderna tror jag att denna lagstiftning kommer att bli till gagn inte bara för vårt svenska jordbruk utan först och främst för vår svenska jordbruksbefolkning.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle):
Herr talman! Det föreföll mig av ton-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

läget i herr Jonssons i Skedsbygd anförande att döma, som om han måhända förväxlat diskussionen här med de diskussioner, som man brukar hålla på valmöten. Jag skall därför inte locka honom att fortsätta på den linjen utan vill endast erinra om mitt slutyrkande, och det var att jag, som inte önskar denna lag, vill att man skall ta bort ur lagförslaget det, som jag för min del inte anser förenligt vare sig med jordbrukarnas värdighet eller syftet med lagen, nämligen förbud för den, som redan äger jord och som är jordbrukare, att i rationaliseringssyfte tillköpa jord. Detta yrkande kan jag i vart fall inte finna, att herr Jonsson i Skedsbygd hade något argument emot. Detsamma gäller väl också avförandet ur lagen av 4 §.

Herr JONSSON i Skedsbygd (kort genmäle): Herr talman! Jag hyser tvärt emot vad herr Hæggblom syntes vilja göra gällande den åsikten, att en förnuftigt driven rationalisering bör genomföras. Men även därvidlag har jag precis samma betänkligheter som beträffande lagen i övrigt; det kommer nämligen att helt och hållet bero på tillämpningen av lagen, hur denna rationalisering kommer att genomföras. Kommer den att genomföras i samråd med landets jordbrukare kommer resultatet att bli lyckligt, men få vi organ, som diktatoriskt skola föreskriva hur lagen skall tillämpas, kommer resultatet inte att bli lyckligt.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Jag skall inte med många ord förlänga debatten, men jag måste säga några ord med anledning av vad jordbruksministern yttrade om praxis vid tillämpningen av den lag, som nu gäller. Jag erinrar mig nämligen därvidlag en debatt vid förra årets riksdag i denna fråga, då jordbruksministern besvarade en interpellation om den praxis, som dittills tillämpats. Vid detta tillfälle ytt-

rade statsrådet följande: »Herr Nilsson i Göingegården påstår, att det icke föreligger någon stadgad praxis för tillämpningen av denna lag. Jag har en rakt motsatt uppfattning. Jag sysslar varje vecka med dessa ting i mycket stor utsträckning och är fullt på det klara med att det från Kungl. Maj:ts sida föreligger en mycket klar praxis i lagtillämpningen.»

I dag säger statsrådet, att en ny praxis skall tillämpas i enlighet med bestämmelser, som utfärdats till våra myndigheter. Vid det av mig åsyftade tillfället hävdade statsrådet mycket bestämt, att det inte fanns någon anledning att på något sätt ändra den praxis, som följts under de två år lagen då tillämpats. Men i dag ändrar sig statsrådet och säger, att man kommit underfund med att det är klokast att tillämpa en ny praxis och att bestämmelser härom också utfärdats. I den mån en ändrad praxis i detta avseende kan anses innebära en uppmjukning hälsar jag givetvis för min del detta förhållande med tillfredsställelse, och i den mån jag haft tillfälle att i mitt eget län följa vederbörande myndighet underställda ärenden har jag också funnit, att man nu tillämpar författningen betydligt mjukare än tidigare. Inte förty anser jag för min del med de erfarenheter jag har från mitt eget län, att denna lagstiftning är en tvångströja och till förfång för fri överlåtelse av jordbruksfastigheter.

När herr Andersson i Tungelsta i dag säger, att i hans hembygd så gott som samtliga större gårdar köpts av icke jordbrukare i och för kapitalplacering och att köparna lägga ner stora pengar på luxuösa mangårdsbyggnader men glömma bort arbetarbostäderna, måste jag för min del säga, att påståendet torde vara betydligt överdrivet. För min del har jag alltid förfäktat den meningen, att i den mån andra yrkesutövare än jordbrukare vilja satsa pengar på att förbättra jord och byggnader på fastigheterna, så skola de inte

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

förmenas att göra detta. Herr Anderssons i Tungelsta påstående att dessa fastigheter aldrig komma att återgå till verkliga jordbrukare anser jag också betydligt överdrivet. Det händer väl ofta, att stadsbor och andra än jordbrukare, sedan de en tid haft sin gård och funnit att den inte varit någon särdeles lukrativ affär utan tvärtom en mycket dålig penningplacering, i sin tur sålt den till en jordbrukare, som fått glädje av de pengar, som lagts ned på jordens förbättring, på mangårdsbyggnad samt ekonomibyggnader och arbetarbostäder.

Om man undersöker hur det gått, när sådana ärenden tidigare underställts Kungl. Maj:ts prövning, skall man finna, att även om de myndigheter, som hittills haft att avgiva yttrande över ansökningarna, nämligen jordbrukskommissionen och egnahemsnämnden i länet, tillstyrkt, har detta inte godtagits av Kungl. Maj:t, utan ansökningen har blivit avslagen. Det är att hoppas, att i den mån de nya lantbruksnämnderna få hand om dessa ärenden mera i sin helhet än vad nu är fallet med våra jordbrukskommissioner och egnahemsnämnder, så skall tillämpningen bli bättre, men för egen del tror jag, som några talare här tidigare sagt, att det inte kommer att bli någon enhetlig och klar praxis utan att olika praxis kommer att tillämpas i olika län precis som förhållandet hittills varit. För egen del anser jag denna lag onödig. Den har hittills visat sig vara onödig och kommer att bli det i framtiden också.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr EKDAHL: Herr talman! Det var ett avsnitt i jordbruksministerns inlägg, som föranledde mig att begära ordet, och det var när jordbruksministern med verklig lidelse skildrade den förödelse, som mångenstädes gått fram över hela bygder av småbruksbetonade

s. k. kombinerade jordbruk. Jag ansåg då att jag — jag lovar att bli mycket, mycket kortfattad — med några bilder ur livet borde komplettera vad jordbruksministern i detta sammanhang anförde.

I den trakt jag representerar finns det dels en storindustri och dels ett stort gods där uppe på den norra skånska slätten. Där finnas också stora skogsområden. Där har man köpt gamla små ställen och gjort de forna fria bönderna till arrendatorer. Detta har, som jordbruksministern påpekade, kommit att betyda att dessa arrendatorer få existera under mycket knappa betingelser, därför att de inte fått behålla skogen. Jag har, herr talman, sett hur livet så att säga dödats i dessa bygder. Vid en tur runt om i bygden kan man få se, att gamla trevliga, om kultur vittnande ställen fullständigt ödelagts, därför att ägaren inte haft råd att hålla en tillräckligt hög standard på sin lilla egendom. De arrendatorer, som klarat sig sämst, ha så småningom givit upp och flyttat från trakten. En och annan arrendator, som kanske skulle ha kunnat klara sig, har funnit tillvaron för ödselig och också givit upp, han har känt sig för ensam och så flyttat. Så gick det en tid, och så började man lägga ner den ena skolan efter den andra, och när folket fick för svårt att hålla barnen i skolan blev det ännu flera som gåvo upp och flyttade. På sistone har det också hänt att ett mejeri lagt ner sin verksamhet. Det skedde inte av den orsak, som här berörts, men det betydde att det nedlagda mejeriets leverantörer måste delas upp på två andra mejerier. Ett av dessa förklarade emellertid, att dessa leverantörer hade så små leveranser, att det blev för lång väg att hämta dem, och man vägrade därför att hämta mjölken. Detta försämrade givetvis vederbörandes möjlighet att försörja sig.

När man ser sådant, herr Hæggbloom, blir man absolut övertygad om att den-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

na lag endast har ett fel, nämligen att den kommit för sent; den borde ha kommit mycket tidigare. Men den omständigheten att lagen kommit sent innebär icke något som helst skäl för att man nu skall förklara den obehövlig. Vad jag och många med mig sett är av den art, att jag för min del vågar påstå, att den hjälplöshet, som så många småbönder råkat i genom trycket av kapitalstarka köpare, alltid kommer att bestå, om inte denna lagstiftning funnes.

Det är detta förhållande, som gör att jag för min del anser, att alla betänkligheter mot att man skall göra lagen permanent måste falla. Jag ber därför att få instämma i det yrkande, som herr Andersson i Tungelsta ställde i fråga om den passus av lagen, som gäller i kraftträdandet, nämligen att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1948 utan någon tidsbegränsning.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården betecknade mitt anförande som i hög grad överdrivet. Härtill vill jag bara säga, att vad jag påtalat bygger jag på den erfarenhet jag har av hur kapitalplacering och andra handskas med de gårdar de köpt in. Det är alltså inte överdrivet. Jag skulle mycket väl kunna anföras ännu mera drastiska exempel än vad jag gjorde. Det förekommer mycket sällan att det, såsom herr Nilsson i Göingegården påstod, händer att när vederbörande ledsnat på sina fint uppbyggda gårdar det blir bönder som få köpa dem. Det inträffar inte ofta i dessa bygder. För min del har jag knappast hittills sett något enda fall, då det skett på det sätt som herr Nilsson i Göingegården ville göra gällande, nämligen att en sådan gård har återgått i bondehand.

Herr HÆGGBLÖM: Herr talman! Som debatten nu börjat ebba ut, skall jag be att få precisera mina yrkanden.

Beträffande 4 § yrkar jag, att paragrafen skall utgå.

Beträffande 6 § yrkas för att möjliggöra att jordbrukare utan hinder skola kunna köpa ytterligare jordbruk, att i paragrafens tredje stycke efter orden »såframt förvärvaren» måtte införas följande ord: »förut är ägare av jordbruksfastighet eller» samt att i samma stycke orden »och icke är ägare av annan fastighet med jordbruk» skola utgå.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! I mitt första anförande yttrade jag, att en sådan lagstiftning som denna inte bara medför fördelar utan också betydande nackdelar men att fördelarna väga över. Hur stora nackdelarna komma att bli är beroende av hur smidigt lagen tillämpas, och när tillämpningen av lagen nu skall läggas i händerna på ett betydande antal myndigheter ute i landet, är det enligt min mening viktigt, att jordbruksdepartementet ser till, att tillämpningen inte blir alltför restriktiv.

Jag skall vid detta tillfälle nöja mig med att peka på en enda punkt, där man bör gå fram med så lätt hand som möjligt. Det händer ju att en jordbrukare önskar byta fastighet och därför hemställer om tillstånd att köpa en ny sådan, medan han ännu har kvar den gamla. Det är ju helt naturligt, att han inte vill avhända sig den gamla fastigheten förrän han definitivt har fått den nya i sin hand. När det kommer in en ansökan med sådan motivering, bör den därför inte avslås med mindre det finns bestämda skäl för antagandet, att uppgiften om att vederbörande ämnar sälja den gamla fastigheten är oriktig.

I utredningen hade jag, såsom jag redan nämnt, anslutit mig till tanken på ett provisorium och därvid nämnt tre år som en lämplig tidrymd. Även i utskottet hävdade jag, att tre år borde räcka för ett nytt provisorium. Sedan

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

nu herr Jonsson i Skedsbygd hemställt om bifall till sin motion i vad den avser att lagen skall gälla i tre år, kommer jag att vid voteringen i första hand rösta för detta förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets förevarande lagförslag dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i andra lagutskottets i dess utlåtande nr 34 framlagda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 52 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i utskottets ifrågavarande lagförslag.

2 och 3 §§.

Godkändes.

Beträffande 4 § i lagförslaget gav herr talmannen propositioner dels på god-

kännande av den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på bifall till det av herr Hæggbloom under överläggningen framställda yrkandet om paragrafens uteslutande; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § i andra lagutskottets förevarande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hæggbloom under överläggningen framställda yrkandet att paragrafen skall utgå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt 4 § i utskottets förevarande lagförslag.

5 §.

Godkändes.

I fråga om 6 § gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av paragrafen dels ock på godkännande av paragrafen i den av herr Hæggbloom föreslagna lydelsen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkän-

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

ner 6 § i andra lagutskottets förevarande lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den av herr Hæggbloom föreslagna lydelsen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hæggbloom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 39 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 6 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.
7 och 8 §§.

Godkändes.

I fråga om bestämmelsen om lagens ikraftträdande gav herr talmannen härpå propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag, 2:o) godkännande av ifrågavarande bestämmelse sådan densamma under överläggningen föreslagits av herr Svensson i Ljungskile samt 3:o) godkännande av berörda bestämmelse i den lydelse, som föreslagits av herr Andersson i Tungelsta; och fann herr talmannen den först angivna propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den med 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen yrkade herr Svensson i Ljungskile votering, i

anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bestämmelsen om ikraftträdandet av den av andra lagutskottet i förevarande utlåtande föreslagna lagen antager den lydelse, som föreslagits av herr Andersson i Tungelsta, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av ifrågavarande bestämmelse i den av herr Svensson i Ljungskile föreslagna lydelsen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 98 ja och 84 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit godkännande av bestämmelsen om ikraftträdandet i den lydelse, som föreslagits av herr Andersson i Tungelsta. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner andra lagutskottets förslag till bestämmelse om lagens ikraftträdande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda bestämmelse i den lydelse, som föreslagits av herr Andersson i Tun-gelsta.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röst-tat för ja-propositionen, vadan kam-maren godkänt det av utskottet fram-lagda förslaget till bestämmelse om la-gens ikraftträdande.

Utskottets hemställan i övrigt.

Bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

sammansatta första lag- och jord-bruksutskottets utlåtande nr 2, i anled-ning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., i vad avser förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 de-cember 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion angående förbättring av den statliga växtkontrollen;

nr 34, i anledning av väckt motion angående utredning om viss omlägg-

ning av den lägre skogsskoleundervis-ningen;

nr 35, i anledning av väckta motio-ner om inventering av landets för fisk-odling lämpade vattendrag, m. m.;

nr 36, i anledning av väckta motio-ner angående Tännforsens och andra större vattenfalls avsättande såsom na-tionalparker; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lant-mäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen för budgetåret 1948/49 jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivel-ser till Konungen:

nr 247, angående språklig granskning av lagförslag;

nr 248, angående kontrollen över in-nehav av skjutvapen; och

nr 249, angående bättre tillgodoseen-de av landsbygden vid arbetstillstånds-givningen.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 11.45 em.

In fidem

Gunnar Britth.